

Besplatni primjerak

Studeni 2020.

RADNI DOKUMENT SINODE VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE

(PRIJEDLOG)

VRHBOSANSKA NADBISKUPIJA
TAJNIŠTVO SINODE VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE

RADNI DOKUMENT SINODE
VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE
(PRIJEDLOG)

Sarajevo, studeni 2020.

Izdavač: Vrhbosanska nadbiskupija, Kaptol 7, BIH – 71000 Sarajevo

Nakladnik: Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije

Odgovara: Vinko kard. Puljić, nadbiskup Vrhbosanski

Glavni urednik: Mario Bernadić, generalni tajnik Sinode

Grafička obrada i prijelom: Davor Krajinović – Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije

Tisak: CPU Printing company Sarajevo

Naklada: 2000 primjeraka

Napomena: Besplatni primjerak za internu upotrebu sinodskih članova

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
----------------------	---

RIJEČ UREDNIKA	7
-----------------------------	---

UVOD

1. Sazivanje i počeci Prve Sinode Vrhbosanske nadbiskupije	10
2. Obnoviti sve u Kristu (Ciljevi)	11
3. Presjek dosadašnjeg rada Sinode Vrhbosanske nadbiskupije (2012.-2019)	12
4. Javna svjedočenja vjere i crkvenog zajedništva (Papinski pohodi, proglašenja svetih i blaženih, euharistijski kongresi)	18

I. EKLEZIJALNO-PРАВNA STRUČNA SKUPINA:

1. Povijest Vrhbosanske nadbiskupije	23
• Obnova redovne crkvene hijerarhije	26
2. Ekonomsko poslovanje nadbiskupije	34
3. Organizacija nadbiskupije	36
• Dekan	37
• Župa	38
• Župnik	40
• Župni vikar	43
• Preraspodjela svećeničkih snaga	44
• Svećenici	46
• Iskustvo – mons. Marko Tomić	49
• Problematika vezana za sjemenište, bogosloviju i KBF	50
• Stanje svećenika Vrhbosanske nadbiskupije i u Vrhbosanskoj nadbiskupiji	51
• Posvećeni život	52
4. Laici	54
• Laički apostolat	56
• Župski laikat	56
• Župska vijeća u Vrhbosanskoj nadbiskupiji	57
5. Novi crkveni pokreti	60
6. Ekumenizam i međureligijski dijalog	75
• „Duhovni ekumenizam“ i „međukulturalni dijalog“	76
• Ekumenizam i međureligijski dijalog u Vrhbosanskoj nadbiskupiji	77
7. Odnosi Svete Stolice i države	81
a) Značenje Temelnog ugovora između Svete Stolice i BiH te dodatnog protokola na njega	81
b) Država i vjerske zajednice u Zakonu o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica u BiH	91

II. PASTORALNA STRUČNA SKUPINA:

1. Župni pastoral	111
a) Specifične okolnosti župa u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.....	111
b) Župska pastoralna vijeća: Stanje na terenu	111
c) Pastoral mladih – postojeća praksa	112
d) Pjevači, čitači i župni vjeronauk	113
e) Pastoral sakramenata	114
f) Župni Caritas	115
g) Pogled u budućnost – potreba živog svjedočanstva	115
h) Aktiviranje laičkog korpusa	116
2. Pastoral braka i obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji	119
a) Specifične okolnosti u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.....	119
b) Brak i obitelj u Božjem naumu	120
c) Analiza stanja obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji	125
d) Novi aspekti i očekivanja	130
3. Pastoral mladih	133
4. Karitativno-socijalna realnost u Vrhbosanskoj nadbiskupiji	144
a) Povijesne okolnosti karitativnog rada	145
b) Iskustvo karitativnog rada	146
c) Prijedlozi (za župni Caritas i karitativno djelovanje)	152
d) Enciklika Caritatis in veritate pape Benedikta XVI.	154
e) Poruka enciklike Populorum progressio	156
f) Ljudski razvoj u našem vremenu	156
g) Bratstvo, ekonomski razvoj i civilno društvo	156
h) Razvoj naroda, prava i dužnosti te okoliš	157
i) Suradnja ljudske obitelji	157
j) Razvoj naroda i tehnika	157
5. Svjedočanstvo travničkog župnika o izazovima pastoralna starih	159

III. LITURGIJSKA STRUČNA SKUPINA:

1. Nedjelja – Dan Gospodnji	162
a) Nedjelja – tjedni Uskrs	162
b) Slavljenje euharistije, srce, središte Nedjelje	163
c) Slavljenje nedjeljne euharistije kao izvor misijskog djelovanja	164
d) Nedjeljno euharistijsko slavlje mora biti pripremljeno	165
2. Sakramenti svete potvrda i ženidbe	167
a) Sveta potvrda	167
b) Sakrament kršćanske ženidbe	169
3. Ispovijed – Sakrament Božjeg milosrđa	171
4. Kršćanski sprovod	177
5. Blagoslovine u životu Crkve	179
6. Važnost i uloga glazbe u liturgiji	184

a) Glazbena izobrazba	185
b) Koral i polifonija	185
c) Zborovi i pučko pjevanje	186
d) Orgulje i druga glazbala	188
e) Crkvene pjesmarice	191
f) Koncerti u crkvama	192
7. Liturgijska žarišta	195
a) Apsida	195
b) Oltar	196
c) Sjedište svećenika slavitelja	200
d) Ambon – monumentum resurrectionis	201
e) Krstionica	206
f) Ikonologija i ikonografija krstionice	208
8. Vjernici laici – dionici posvetiteljske službe Crkve	209
a) Kodifikacija liturgijskih službi.....	209
b) Stalna služba akolitata	210
c) Stalna služba lektora	211

IV. RELIGIOZNO-PEDAGOŠKA STRUČNA SKUPINA

Uvod	214
1. Obitelj i odgoj djece u vjeri	216
a) Obitelj u Europi	216
b) Bosansko-hercegovačka obitelj	217
c) Obitelj – prva i najvažnija odgojna institucija	219
2. Obitelj – Crkva u malom – obiteljska molitva	222
a) Suvremena obitelj nema (ima!) vremena i volje za obiteljsku molitvu	222
b) Obnova i jačanje vjere obitelji u prigodi krštenja djeteta	224
c) Priprava za primanje prve pričesti djeteta	225
d) Priprava i proslava sakramenta potvrde	225
3. Župna kateheza – Sadašnje stanje i novi putevi	228
a) Župna zajednica kao izvor, mjesto i cilj kateheze	228
b) Župna kateheza u duhu nove evangelizacije	229
4. Školski vjeronauk	232
5. Priprava za brak	238
a) Uspostava struktura redovitog pastoralala s brakovima i obiteljima	241
b) Priprava na sakrament ženidbe	242
6. Praćenje mladih obitelji i bračnih zajednica	245
7. Pomoć obiteljima s djecom s posebnim potrebama	247
8. Odgoj za skrb starih i nemoćnih	249
a) Što znači odgajati?	249
b) Što je to solidarnost	249
c) Stari i nemoćni u samoodgoju solidarnosti	250

d) Djeca i obitelj u brizi za stare i nemoćne roditelje	251
e) Uloga župske zajednice u odgoju solidarnosti	252

IV. MEDIJSKA STRUČNA SKUPINA

Uvod	253
1. Povijesni presjek katoličkog novinarstva u Vrhbosanskoj nadbiskupiji između 1881. i 1945.	253
2. Što se sve danas može nazvati crkvenim medijima?	256
a) Katoličke tiskovine u BiH	256
b) Radio Mario Bosne i Hercegovine	259
3. Prisutnost Vrhbosanske nadbiskupije na internetu i društvenim mrežama	259
a) Institucije VN-a na internetu	260
b) Župe na webu i društvenim mrežama	260
c) Kako pristupiti internetu?	267
d) Konkretni prijedlozi	268
4. Mediji i izobrazba	268
a) Što kažu crkveni dokumenti?	269
b) Medijska izobrazba u praksi	270
c) Volja i rad daju rezultate	271
5. Odnosi s javnošću	273
a) Župa i odnosi s javnošću	273
b) Župa i mrežne stanice	274
c) Crkvene institucije i odnosi s javnošću	274
6. Svjetovni mediji i katolički sadržaj	275
a) Javni RTV servisi	275
b) Privatni elektronički mediji	276
c) Svjetovni tisak	276
d) Internet portali	276
e) Privatni više prate Crkvu nego javni	277
7. Plodovi Svjetskog dana sredstava društvenog priopćavanja	278
8. Odnos medija prema Crkvi	279
a) Primjer župe Tuzla	279
b) Primjer katoličke institucije: Caritas Vrhbosanske nadbiskupije	280
c) Mladi, Crkva i mediji	281
9. Promocija kulture i međuvjerskog dijaloga	282
a) Nužnost strpljivog dijaloga	282
b) Crkva – graditeljica kulture	283
KAZALO VAŽNIJIH POJMOVA	285

RIJEČ UREDNIKA

Poštovani sudionici i suradnici Sinode Vrhbosanske nadbiskupije,
Predstavljamo vam Prijedlog radnog dokumenta Sinode Vrhbosanske nadbiskupije.

Ovaj radni materijal predstavlja sukus osmogodišnjeg sinodalnog rada, i nakon dodatne redakcije i revizije, kao i slavljeničkog skupštinskog usvajanja, te konačnog odobrenja Svete stolice treba poslužiti kao temelj budućeg službenog dokumenta Sinode Vrhbosanske nadbiskupije.

Samim tim što se svaka biskupijska sinoda u svojem radu dotiče manje-više svih aspekata života i rada jedne mjesne Crkve, može se reći da ovaj materijal istovremeno predstavlja i poprilično iscrpan odraz svekolike stvarnosti Vrhbosanske nadbiskupije – njezine povijesti, sadašnjosti i barem naznaka budućnosti. Tu se dodatno susrećemo s rezultatima njezinog postojanja i rada, ali također s njezinim nadanjima, problemima, strahovima i stradanjima.

Svrha i smisao Prijedloga radnog dokumenta

Svrhu i smisao ovog materijala bismo mogli iskazati sljedećim riječima: Polazeći od prošlosti, spoznavajući svoju sadašnjost, pokušati razmišljati i planirati za budućnost ove mjesne Crkve! Dodatno pojašnjavajući, podsjećamo kako je već nekad pri samim začecima našeg sinodskog rada rečeno da je svrha ove biskupijske sinode pokušati trasirati budućnost naše mjesne Crkve za narednih pedesetak godina. A kako bi to bilo moguće, potrebno je prvo sve obnoviti u Kristu Gospodinu (usp. Ef 1,10). Možemo se pitati zašto baš na ovaj način?

Etimološki gledano, riječ *sinoda* znači *zajednički hod*, a Crkva, ukoliko je to što jeste, ne poznaje drugog hoda osim onog učeničkog za Gospodinom. Upravo iz toga hoda ona je nekoć, prije dvije tisuće ljeta i niknula. Nošena zatim Njegovim misijskim poslanjem (Mt 28,19), ona se proširila po svem svijetu, ali ne način da bi u svemu tome bila sama, jer Krist je s njom „u sve dane – do svršetka svijeta” (Mt 28,20). Stoga i ona naznačena obnova u Kristu ne znači nekakvu mukotrpnju i uzaludnu potragu, nego jednostavno prepoznavanje Krista u današnjem vremenu i prilikama: u Crkvi, sakramentima, molitvi, djelima milosrđa, u svojoj zajednici, obitelji, bratu čovjeku, pa i u samom sebi. Tko zna, možda bi u ova današnja individualizirana vremena baš trebalo krenuti od ovoga potonjeg, jer krucijalno je pitanje mogu li danas oni drugi u nama kršćanima prepoznati milosrdnog Krista, a da bi se to uistinu i dogodilo, morat ćemo ga ponajprije naći u samima sebi, a to po sebi valjda i jeste ona najizričitija moguća obnova u Kristu Gospodinu. Već prema riječima apostola Pavla: „Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist” (Gal 2,20).

Sadržaj Prijedloga radnog dokumenta

Dokument koji je pred vama sastoji se od šest istaknutih cjelina. Prvi dio je uvodni i tiče se općenito biskupijske sinode, zatim začetaka, smisla i ciljeva naše Sinode Vrhbosanske nadbiskupije. Tu su i neke dodatne naznake o dosadašnjim većim manifestiranjima vjere i crkvenog zajedništva iz dosadašnje povijesti nadbiskupije. Narednih pet cjelina nosi nazive prema pet stručnih skupina koje su ove cjeline i priredile:

- **Eklezijalno-pravna stručna skupina** – bavi se organizacijskim, ustrojstvenim i personalnim pitanjima naše mjesne Crkve. Pri tome se razmišlja o većem broju tema: biskupija, dekanat, dekan, župa, župnik, župni vikar, svećenik, bogoslovija, bogoslov, vjernik-laik, reorganizacija župa i pastoral, ali i ekumenizam, novi duhovni pokreti, odnosi Crkve i države i još ponešto...

- **Pastoralna stručna skupina** – zanima se za najrazličitija pitanja pastoral: župski pastoral, župski caritas, pastoral obitelji, mladih, starih i sl.

- **Liturgijska stručna skupina** – bavi se pitanjima bogoštovlja, pobožnosti i molitve: nedjelja, sakramenti, sakramentali, pučke pobožnosti, liturgijska žarišta itd.

- **Religiozno-pedagoška stručna skupina** – bavi se pitanjima vjerske pouke i odgoja: školski vjeronauk, župska kateheza, obiteljski odgoj djece u vjeri, odgoj za zajedničku molitvu, odgoj za kršćansku solidarnost i djela milosrđa i još ponešto...

- **Medijska stručna skupina** – zanima se prvenstveno za pitanja crkvenih medija i katoličkog tiska, njihovom poviješću na našim prostorima, sadašnjošću, problemima, izazovima, ali i brojnim prilikama. Nastoji se podići svijest o važnosti i ulozi crkvenih medija, ali i o medijskoj kulturi općenito...

U svemu ovome naznačene stručne skupine su nastojale slijediti jedan unaprijed dogovoreni trostruki princip:

1. na temelju crkvenih dokumenata i općih katoličkih načela prikazati kako bi stvari (idealno) trebale biti;
2. na temelju naše stvarnosti prikazati kakve stvari uistinu jesu;
3. na temelju zajedničkog promišljanja zatim iznijeti neke konkretne prijedloge kako bismo našu stvarnost pokušali približiti onim prije spomenutim idealima, načelima i istinama opće Crkve.

Kako čitati Prijedlog radnog dokumenta i o zadacima koji iz toga proizlaze?

Kako je već na početku istaknuto, Prijedlog radnog dokumenta Sinode Vrhbosanske nadbiskupije trebao bi poslužiti kao temelj njezinog budućeg službenog dokumenta, a to znači kako bi ovdje predstavljeni materijal trebalo dodatno urediti i promisliti. Najveći dio toga posla u narednom periodu otpada na skupštinske odbore koji će biti sastavljeni od izabranih svećenika, teologa, kateheta i vjernika-laika. Njihova zadaća je, ovdje, predstavljene materijale temeljito prostudirati te ih po

potrebi korigirati, reorganizirati i nadopuniti, zgotovivši ih na taj način za konačno skupštinsko usvajanje.

Onaj manji, ali ipak prevažan dio posla, odnosi se i na našu vjerničku bazu na terenu. Zadaća je župnika upoznati članove svojih župskih vijeća minimalno sa sadržajem Prijedloga radnog dokumenta. Također, za naznačeni gremi bilo bi hvale vrijedno pozabaviti se i sa onim dijelovima predstavljenog materijala koji se tiču upravo župskog života i rada. Pri tome će izgledno najjednostavnije, ali i najučinkovitije biti pristupiti radnom materijalu timski. To bi konkretno značilo da nekolicina vijećnika može preuzeti zadaću boljeg upoznavanja pojedinih dijelova teksta a zatim će se o prikupljenim dojmovima i eventualnim prijedlozima razgovarati na zajedničkom sastanku. Na osnovu ovoga rada svaka župa bi trebala prirediti i jedno kratko izvješće koje će zatim biti predstavljeno na desatom i ujedno posljednjem krugu dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. No o svemu ovome će dekani i župnici biti pravovremeno dodatno informirani.

U Sarajevu 27. listopada 2020.

Vlč. dr. Mario Bernadić, generalni tajnik Sinode VN

UVOD

I. Sazivanje i počeci Prve Sinode Vrhbosanske nadbiskupije

Uzoriti gospodin Vinko kard. Puljić, nadbiskup vrhbosanski, sazvaio je 2012. godine, na svetkovinu Sv. Petra i Pavla Prvu biskupijsku Sinodu Vrhbosanske nadbiskupije. Tom zgodom predstavio je i ciljeve buduće Sinode, kao i molitvu za uspjeh iste.

Institucija *biskupijske Sinode* ima dugu tradiciju unutar katoličke Crkve. Još od starih vremena povremeno bi se sastajali poglavari te izabrani svećenici kako bi raspravljali oko gorućih problema svoje mjesne Crkve. Ove rasprave su obično išle u smjeru usklađivanja razlika između općih normi i zakona te mjesnih zakona i običaja. U tome smislu, tražio se *iuxta modum* iliti *način suživljavanja* između međusobno oprečnih normi i običaja.¹

Novi Zakonik kanonskog prava donio je i novu viziju biskupijske Sinode. On spominje da je biskupijska Sinoda „skupština izabranih svećenika i drugih vjernika partikularne Crkve koji pomažu dijecezanskom biskupu na dobrobit sve biskupijske zajednice“ (k. 460). Dakle, temeljna razlika između „stare“ i „nove“ biskupijske Sinode zrcali se u stajalištu o potrebi (ponovnog) izravnog uključivanja vjernika - *laika* u sinodski proces.² Međutim, ovo nije jedina novost u svezi „nove“ biskupijske Sinode. Tako, ona podrazumijeva jednu temeljitu duhovno-katehetsku pripremu koja se obavlja, kako na župnoj, tako i na dekanatskoj i biskupijskoj razini.

Sinoda po sebi podrazumijeva i organiziranje različitih sinodskih tijela: od *povjerenstva za pripremu, tajništva, različitih ekspertnih grupa i komisija*, pa sve do konačnog ustrojavanja *sinodske skupštine*, koja po sebi predstavlja vrhunac rada jedne biskupijske Sinode. S tim u vezi, ukratko se može reći da se biskupijska sinoda sastoji

¹ Usp. M. Tomić, Biskupijska sinoda nekoć i danas, u: Bilten Sinode – Služeno glasilo I. biskupijske Sinode Vrhbosanske nadbiskupije, Godina I., Broj 1., Vrhbosanska nadbiskupija – Sarajevo, lipanj 2013., str. 17-18.

² „Povijest je biskupijske sinode veoma stara i teško je ukratko i jasno iznijeti njezin razvitak kroz stoljeća. Spominju se različite godine njezina nastanka, različite su njezine zadaće, kompleksno je pravno uobličavanje u vremenu i na pojedinim mjestima. Spomenimo kratko samo to da je prve opće odredbe o biskupijskoj sinodi, koja je prethodno bila uređena krajevnim i običajnim odredbama, izdao IV. lateranski sabor 1215. godine; da su laici, koji su sigurno bili nazočni na slavljenju sinoda, s vremenom bili potpuno isključeni i da se aktivnost prezbitera sve više svodila na pravu mjeru zbog naglašavanja biskupove uloge na sinodi.“ N. Škalabrin, Biskupijska sinoda, u: Bogoslovska smotra, Vol. 69., br. 1. Rujan 1999. Str. 73-89., ovdje 74.

od dva glavna dijela: *pripremnog* i *slavljeničkog*, s tim da se danas u Crkvi osobit naglasak stavlja na ovaj pripremnii dio.³ Pitanje je zašto? Naime, izgledno je da današnja Crkva stavlja prvenstveno težište na pastoralni aspekt rada biskupijske sinode, a ne toliko na onaj juridičko-pravni dio. To bi ujedno značilo da je najvažnija zadaća biskupijske sinode adekvatno animirati vjerničku bazu, i to na način koji bi trebao inicirati posvemašnju obnovu vjere i produbljenje unutar-crkvenog zajedništva. Naznačena složenost priprave Sinode shodno nalaže i veću dužinu njezinog ukupnog trajanja. U konačnici, biskupijska Sinoda i nije neki jednokratni događaj, nego višegodišnje događanje koje zahvaća sve segmente i pore jedne mjesne Crkve.

II. Obnoviti sve u Kristu

Za geslo I. Nadbiskupijske Sinode izabrano je „Sve obnoviti u Kristu“ (usp. Ef 1, 10), a ono želi odraziti duh poziva pape Benedikta XVI. cijeloj Crkvi da se zauzme na putu nove evangelizacije (Statut Sinode, čl. 11.).⁴ U kontekstu gesla Sinode ovdje navodimo i ciljeve Sinode, definirane od strane Vinka kard. Puljića, nadbiskupa vrhbosanskog:

- Vrhbosanska crkva, otvorena vodstvu Duha Svetoga, želi se okupiti na nadbiskupijskoj sinodi, upoznati dublje svoju stvarnost te u osluškivanju razmišljanja vjernika, svećenika, redovnika i redovnica prosuđivati znakove vremena (Statut Sinode, čl. 7.).

- Promatrajući poratne prilike, našu katoličku tradiciju i velike utjecaje sekularizma tražit ćemo rješenja utemeljena na vjeri i nadi u Uskrslog Krista i cjelokupnom nauku Crkve. U sinodskom razmišljanju tražit ćemo također rješenja za poteškoće koje proživljavamo, kako bismo kao nadbiskupijska zajednica živjeli i svjedočili nadu koja je u nama (Statut Sinode, čl. 8.).

- Želimo da naše župe iznova otkriju svoje mjesto u Vrhbosanskoj mjesnoj Crkvi i aktivno sudjeluju u zajedničkom poslanju. S tim u vezi, nadbiskupijska Sinoda se može smatrati uspješnom samo onda ukoliko dobrano zahvati i animira bazu svojih vjernika (Statut Sinode, čl. 9.).

³ „Biskupijska sinoda ima dva dijela: pripremnii i slavljenički. Najvažniji i najteži dio sinode ne nalazi se u njezinom slavljenju, nego u njezinoj pripremi. Pripreme se komisije trebaju sastojati od svih članova Božjeg naroda: klerika, redovnika i vjernika laika. Njihova je dužnost da prouče sadržaje i pripreme nacрте odluka za sinodska zasjedanja“. Isto, str. 73.

⁴ *Statut I. Sinode Vrhbosanske nadbiskupije*, u: Bilten Sinode, broj 1., str. 9-16.

Također, želja nadbiskupa Puljića je bila da se u pripremnoj fazi Sinode trebaju angažirati, te međusobno uvezati sve snage ove mjesne Crkve: *svećenici, redovnici i redovnice; vjeroučitelji i katehisti; pastoralni i ekonomski župski vijećnici; pjevači, čitači i mladi; župski Caritas; medijski djelatnici; te ostali pokreti u župi i laičke udruge*. Jednostavno, svi zajedno bi trebali pokazati zauzetost i odgovornost u životu i radu ove mjesne Crkve, te svjedočiti zajedništvo i izgrađivati javno mnijenje na temelju kršćanskog uvjerenja.

Inače, svaka biskupijska Sinoda računa s dvije vrste ciljeva: s *definiranim* te *predefiniranim*. Ovi prvi se usklađuju u odnosu na ove druge, a to su uvijek obnova vjere i produbljivanje crkvenog zajedništva. U tom smislu, Sinoda Vrhbosanske nadbiskupije želi iznalaziti načine (re)evangelizacije onih koji su primili sakramente, ali ipak žive, misle i govore kao da Krist nije došao, umro i uskrsnuo. Također, ona želi pronaći načine uključivanja u Crkveno zajedništvo onih, koji žive na marginama vjere i Crkve. Konačno, potrebno je nadvladavati sveprisutnu atmosferu zamora i beznađa, te nanovo otkriti uzrok ljudske nade, a to je sam Krist Gospodin.⁵

III. Presjek dosadašnjeg rada Sinode Vrhbosanske nadbiskupije (2012.-2019)

U dosadašnjem sedmogodišnjem radu Sinoda Vrhbosanske nadbiskupije bavila se većim brojem tema koje su obrađivane tijekom dosadašnjih devet krugova dekanatskih zasjedanja, te čiji su rezultati bili predstavljani kroz jedanaest brojeva Biltena Sinode.

Ovdje ih ukratko predstavljamo po pojedinim godinama:

2012. godina je bila obilježena uvodnim aktivnostima. Nakon što je uzoriti gospodin Vinko kard. Puljić na Petrovo u sarajevskoj prvostolnici sazvaio Sinodu, pristupilo se izradi loga, sazivu Tajništva kao i Povjerenstva za pripravu Sinode. Zatim se radilo na izradi Statuta sinode koji je prezentiran u prvom broju Biltena Sinode - službenog glasila Sinode Vrhbosanske nadbiskupije. Također, te prve godine sinodskog hoda dosta se radilo na prezentaciji molitve za sinodu kao i ciljeva sinode. Ciljevi sinode bi se mogli sažeti u ideji animiranja svih struktura mjesne Crkve prema zajedničkom promišljanju o sretnijoj budućnosti iste.

⁵ Usp. Vinko kard. Puljić, Prva Sinoda Vrhbosanske nadbiskupije: obnoviti sve u Kristu, u: Bilten Sinode, br. 1, str. 5-6.

U periodu **zima 2013. - proljeće 2014.** po dekanatima Vrhbosanske nadbiskupije održano je ukupno 13 susreta prvog kruga dekanatskih zasjedanja. Na ovim susretima se radilo na upoznavanju vjernika i klera s konceptom, smislom i svrhom sinode. Također se pristupilo provođenju prve, inicijalne sinodske ankete. Kroz desetak jednostavnih pitanja nastojalo se propitati stanje duha naše mjesne Crkve, ali i odrediti prioritete budućega sinodskog rada. Tri teme su se pokazale kao dominantne:

- Svekolika duhovna obnova naše mjesne Crkve;
- Brak i obitelj;
- Rad s mladima;

Na kraju su sve tri teme povezane sa onom drugom - *Brak i obitelj*. Pri tome se slijedila logika da je obitelj „Crkva u malom”. Stoga bi ona trebala biti poprište duhovnog života kao i rada s mladima, jer roditelji su ipak prvi i najvažniji učitelji i odgajatelji djece.

14. III. 2015. Održan je drugi krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. S obzirom da se ovaj krug po sebi bavio centralnom, i samim tim najvažnijom sinodskom temom, ovdje ćemo joj posvetiti nešto više pozornosti.

TEMA: BRAK I OBITELJ:

1. Priprava za brak:

Organizacijske i druge poteškoće:

- mladenci koji tu više ne žive (dođu tek kratko prije vjenčanja i zatim opet nakon vjenčanja odlaze vani; što poduzeti u svezi ovoga?);
- neujednačenost mladenaca (neki pokazuju dobar odgoj, uzornu osobnu zrelost i solidnu poučenost u vjeri, a neki ništa od toga; što će reći da je nekima od njih izvjesno potrebno daleko više pripreme nego onima drugim);
- prezaposleni i nezaposleni parovi (prvi teško pronalaze vremena za ozbiljnu pripravu, a oni drugi su obično posve bezvoljni i bezidejni);
- neujednačenost pastoralne prakse (neki župnici ne vode računa oko pripreme mladenaca, pa oni drugi koji vode ispadaju pred vjericima prezahtjevni i strogi);
- **Neki konkretni prijedlozi glede pripreme za brak:** opsežnija priprava, uključivanje laika u istu, prijedlozi tema za pripravu;

2. Sklapanje braka:

Izazovi i poteškoće:

- Termine vjenčanja danas diktira netko drugi (svadbeni saloni); visoki materijalni i niski duhovni standardi; neprikladno odijevanje; alkoholiziranost i neprikladno ponašanje u crkvi; razuzdanost popratnog slavlja;
- Prijedlozi glede sklapanja ženidbe: Raditi na promjeni prioriteta, izgradnja jedinstvenog pastoralnog stava, pokušati raditi na preraspodjeli termina vjenčanja;

3. Praćenje braka:

- Praćenje braka i obitelji kao jedan od prioriteta Crkve u XXI. stoljeću: U ovom smislu papa Franjo kaže: „Crkva će svoje članove - svećenike, redovnike i vjernike laike - morati uvesti u to 'umijeće praćenja drugoga', kako bi svi naučili izuti svoje sandale pred svetim tлом drugoga (usp. Izl 3,5). Ritam toga praćenja mora biti odmjeren i ohrabrujući, odražavajući našu bliskost i pogled pun poštovanja i suosjećanja, koji ujedno ozdravlja, oslobađa i potiče rast u kršćanskom životu” (Evangelii Gaudium, 169).
- Praćenje braka podrazumijeva da današnje parove nije dovoljno samo valjano pripremiti za brak, nego i šire: Crkva ih treba pratiti i podržavati i od onog momenta kad su već u braku. S druge strane, potrebno se nastojati približiti i onim neuobičajenim obiteljima na teritoriju župe (jednoroditeljske obitelji, kohabitacijski „divlji” brakovi). Ovo potonje bismo mogli sebi predstaviti idejom duhovne borbe za svaku obitelj i svaku ljudsku dušu.

4. Podizanje svijesti o vrijednosti i svetosti života:

- Nedostatak adekvatne svijesti o pobačaju: Ukratko rečeno, naši vjernici znaju da je to nešto što Crkva zabranjuje, ali također znaju da je to nešto što sekularno društvo dopušta, pa čak i podupire;
- Potrebno je snažno naglašavati dvije stvari: (1) Nerođeno dijete je u potpunosti pravo i živo ljudsko biće; (2) Pobačaj uzrokuje teške duhovne, moralne i psihološke posljedice kod onih žena koje ga izvrše.

5. Trezvenost i sloboda od poroka:

Više sudionika II. kruga je izrazilo stav da je ALKOHOL bio i ostao najveći problem naših obitelji;

- **Problem mentaliteta:** S jedne strane, sveprisutnost i nutkanje alkohola u svakoj zgodi i prigodi („Ponuditi gostu čašicu, ‘nako odmah s vrata, kod nas spada pod uzorno domaćinsko ponašanje”); s druge strane, cijeli ovaj problem se tabuizira, a ovisnici koji na kraju u potpunosti izgube kontrolu se nemilosrdno odbacuju, i to često ponajprije od onih koji su do jučer s njima redovito pijančevali. **Prijedlozi:** Raditi na promjeni mentaliteta, ali i na stvaranju klime povjerenja; javno se i zajednički moliti na tu nakanu;

- **Dodatni problem:** nove ovisnosti: kladionice, ali i ovisnost o TV-u, kompjuteru, mobilnim telefonima; navedene, nove „tehnološke” ovisnosti su posebno opasne upravo zbog toga što na prvi pogled ne izgledaju nimalo opasno u usporedbi s „klasičnim” ovisnostima.

6. Odgoj djece:

Postoji li danas uopće odgoj djece? Opaska jednog vijećnika: „Moguće da nas naši roditelji i nisu odgajali na najbolji mogući način, ali danas je pitanje postoji li odgoj uopće? Današnji roditelji stave djecu pred kompjuter ili TV da im ne smetaju ili ih već povjeravaju na čuvanje djedovima i bakama.“

Složen problem koji podrazumijeva jačanje trokuta: CRKVA - OBITELJ - ŠKOLA;

7. Molitva u obitelji:

- **Molitve ima, ali ne i one zajedničke** - kao da ista iščezava s djedovima i bakama;
- **Slično vrijedi i za zajednički obiteljski objed:** Jede se redovito, ali sve češće pojedinačno;

- **Općenito loša i nedostatna unutar-obiteljska komunikacija** - a što je po sebi povezano s prije spomenutim „novim ovisnostima“: TV, kompjuter, i mobilni „pametni” telefoni;

Prijedlozi: Raditi na promociji zajedničke obiteljske molitve, ali isticati i važnost jedne dobre unutar-obiteljske komunikacije općenito.

26. IX. 2015. Održan je treći krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: Karitativna djelatnost Crkve.

- **Misao vodilja:** „*Caritas po sebi nije samo primanje nego i davanje. On ne podrazumijeva samo čovjekove materijalne potrebe, nego i one potrebe duhovno-pastoralne naravi. Caritas*“

nije samo institucija nego - prvenstveno - temeljni izraz jednog autentičnog kršćanskog života. Napose, Caritas predstavlja Božje ime (Ljubav), kao i najdublji izraz Njegove biti!"

- „**Pometajuća tema**“: Često pozivanje na lošu ekonomsku-socijalnu situaciju se moglo čuti i tijekom prva dva kruga dekanatskih zasjedanja, ali jedno iole ozbiljnije anketno ispitivanje pokazuje da situacija zapravo i nije toliko loša, jer u BiH *beskućništvo* skoro da i ne postoji, a i slučajevi *ekstremnog siromaštva* su vrlo rijetki.

- **Promjena mentaliteta u ratu i poraću**: Zadnji rat za sobom izgledno nije ostavio samo materijalnu štetu i tjelesne rane nego i one duševne. Radni entuzijazam kao da je opao, a mnogi čak i dvadeset godina nakon rata samo iščekuju nečiju tuđu pomoć. Čini se da je ponovno potrebno raditi na jačanju one specifično europsko-kršćanske kulture i svijesti koja je sažeta oko krilatice „Ora et labora” - *moliti i raditi*. U potonjem se ujedno zrcali i specifična zadaća Caritasa koji po sebi nije humanitarna organizacija nego pastoralna institucija Katoličke Crkve čija je zadaća da čovjeka izgrađuje i vodi prema vjeri.

20. II. 2016. Održan je četvrti krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: **Sudjelovanje i suodgovornost vjernika laika u životu mjesne Crkve.**

- Naznačena tema po sebi uključuje širok dijapazon pitanja - od općenite zadaće i uloge laika u poslanju Crkve do praktičnijih pitanja iz domene rada župskih i pastoralnih vijeća, apostolata, molitve i slično.

- Primjetno je da je prelazak sa starog „prakaratorskog” sustava na novi sustav župskih pastoralnih i ekonomskih vijeća u međuvremenu urodio tek djelomičnim uspjehom. Vijeća danas manje-više postoje na svim župama, ali se čini kako pri tome ni župnici ni sami vijećnici ne znaju što činiti sa svim tim.

Zaključak: Potrebno je educirati i svećenike i laike o mogućnostima rada župskih vijeća.

17. IX. 2016. Održan je peti krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: **Kršćanska egzistencija utemeljena u vjeri, nadi i ljubavi.**

- Radi se o području teologalnih krijeposti koje po sebi povezuju teoretske i praktične aspekte vjere. A među njima se osobito ističe ljubav kao kraljica svih vrлина. Govorilo se o ljubavi prema *Bogu, bližnjemu, zavičaju, ali i prema samom sebi.*

20. V. 2017. Održan je šesti krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: **Program provođenja puta Vrhbosanske nadbiskupije s laicima.**

- Nakon četvrtog kruga koji se ponajviše bavio župskim ekonomskim i pastoralnim vijećima, šesti krug je stavio naglasak na ostale aspekte angažmana vjernika-laika u životu župske zajednice. U tom smislu, govorilo se o: *radu s ministrantima, zborovima, čitačima, molitvenim skupinama, katoličkim udrugama, promociji vjerskog tiska i crkvenih glasila.*

- Međutim, ovdje se susrećemo i s kroničnim problemom mnogih naših prognaničkih i raseljenih župa u vidu nedostatka mlađih vjernika koji bi mogli preuzeti neku aktivniju ulogu i zadaću na svojim župama.

7. X. 2017. Održan je sedmi krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: **Kršćanski i katolički identitet.** U tom smislu, susreli smo se s većim brojem introspekcijskih, samopropitujućih pitanja koja istovremeno sugeriraju i barem polovicu odgovora: Po čemu nas drugi mogu prepoznati kao katolike? Na osnovu čega mi sami možemo biti uvjereni da smo to što jesmo? Gdje leži granica između jedne autentične i patvorene vjere? Koja je razlika između *kulturnog* i *autentičnog* katoliciteta? I osobito važno pitanje: Mogu li danas drugi u nama prepoznati milostivog Isusa? Potonje pitanje nas dovodi do ideje da jedan pravovjerni, uzorni katolik nije samo netko tko prima svete sakramente, nego je ujedno i onaj koji je svojevrsni sakrament sam po sebi – „vidljivi znak nevidljive Božje milosti” među ljudima.

Govorilo se također o suodnosu identiteta i zajedništva, kao i problemu očuvanja identiteta u društvenim okolnostima rapidnog iseljavanja. Također se govorilo o identitetu političara kršćanina kao i o potrebi (re)evangelizacije istih. Naime, danas se mnogi političari s ponosom predstavljaju kao kršćani, dok se istovremeno po parlamentarnim skupštinama nerijetko zalažu za uvođenje zakonskih odredaba koje u potpunosti odudaraju od kršćanske logike i duha.

30. VI. 2018. Održan je osmi krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: **„Gospodine, gdje stanuješ” (usp. Iv 1,38) - o učeničkom hodu za Gospodinom u sadašnjem svijetu i vremenu.** Ubrzo nakon početka svoga javnog djelovanja, Isus sabire svoje učenike koji tako postaju trajni pratioci i suradnici Njegovog poslanja. No, zato se i valja zapitati kako pouzdano naći Isusa, dva tisućljeća kasnije, u današnjem svijetu i vremenu?

Ukratko, govorilo se o prepoznavanju Krista u različitim aspektima i područjima kršćanskog života:

- Prepoznavanje Krista u *Crkvi, liturgiji, euharistiji, u osobi svećenika, u trajnoj prisutnosti u euharistijskim prilikama, u ostalim sakramentima, u molitvi zajednice,*

bratu čovjeku, u poglavarima, u nama samima po savjesti, u molitvi krunice i riječi Božjoj, u obraćenju srca. Ova tema po sebi ukazuje na širinu i raznovrsnost kršćanskog poziva, kao i na njegov zajedničarski karakter.

16. III. 2019. Održan je deveti krug dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije. Tema je bila: **Poslanje Crkve u suvremenom društvu.** Ovdje se susrećemo sa jednim izrazito širokim opsegom pitanja iz domene *društvenog (socijalnog) nauka Crkve*. Naime, još od apostolskih vremena je bilo jasno da vjera u Isusa nije kadra samo mijenjati pojedince nego i cijelo ljudsko društvo. Obraćeni pojedinci trebali su biti i zalogom jednog novog i pravednijeg ljudskog društva.

Društveni (socijalni) nauk Crkve se tiče različitih pitanja iz domene *gospodarstva, politike, socijalne politike i kulture*. Crkva ima jasnu viziju o tome kako bi trebalo izgledati jedno pravedno ljudsko društvo i svi katolici bi s tim konceptom trebali biti upoznati.

Pod ovom temom smo se susreli i s pitanjem kršćanske odgovornosti, i to odgovornosti - prema sebi, bližnjem, Crkvi, prirodi i svijetu. Naime, po svojoj prirodi čovjek lako raspoznaje zbog čega su sve drugi i za što odgovorni, no u odnosu prema samom sebi sve ovo često bude zaboravljeno i predviđeno.

Za kraj ćemo iznijeti i jedan kratki generalni osvrt na dosadašnje iskustvo dekanatskih zasjedanja Vrhbosanske nadbiskupije:

1. Tek s tri posljednja zasjedanja postignut je jedan zadovoljavajući opseg i intenzitet rada. Ovo se izgledno može pripisati i jednom statičnom domaćem mentalitetu kojemu treba dosta poticaja kako bi se uopće pokrenuo.

2. Ubuduće će trebati izvjesno mnogo raditi na poticanju i razvoju timskog rada kao i na kulturi zajedničkog rješavanja problema.

3. Nastavljajući na prethodni zaključak, na našim prostorima se izgledno susrećemo i s jednim naglašenim centralističkim mentalitetom koji upravo ne računa na timski rad. Ili se očekuju gotova rješenja iz „Centra” ili se, obratno, tom istom Centru s „periferije” ishitreno pokušavaju nametnuti neka jednostrana individualistička rješenja.

IV. Javna svjedočenja vjere i crkvenog zajedništva

Kako slavljenje biskupijske sinode po sebi pripada u domenu javnog svjedočenja vjere i unutarcrkvenog zajedništva, tako ćemo ovdje ponešto reći i o različitim srodnim događanjima iz povijesti Vrhbosanske nadbiskupije.

Pod pojmom javnog očitovanja ili svjedočenja vlastite vjere, obično se podrazumijevaju raznorazna *hodočašća, euharistijski kongresi, procesije, javni zavjeti i slično*. Ta-

kođer, postoji i poseban oblik javnog svjedočenja vjere, a to je mogućnost ili, bolje rečeno, milost pohoda svetoga oca jednoj mjesnoj Crkvi. Jedno takvo javno svjedočenje vjere ili, još bolje rečeno, javno ispovijedanje vjere pred namjesnikom Kristovim dogodilo se u našoj zemlji tri (1997., 2003., 2015.), a u samoj Vrhbosanskoj nadbiskupiji dva puta (1997. i 2015.). Ovdje će također ponešto biti rečeno i o dva bitna događaja za život svake mjesne Crkve, a to su proglašenja njezinih sinova i kćeri blaženima, odnosno, svetima. Tako je Crkva u Bosni i Hercegovini milošću Apostolske stolice i iznad svega voljom Božjom doživjela proglašenje blaženima dr. Ivana Merza, profesora i za-uzetog vjernika laika (2003.), te sestara drinskih mučenica (2011.).

V. Prvi apostolski pohod u Sarajevo 1997. godine

Sada već sveti, papa Ivan Pavao II. 12. i 13. travnja 1997. godine pohodio je Sarajevo. Moguće je da je potrebno istaći kako se ovdje zapravo radilo o pohodu koji je planiran i u zadnji tren odgođen još ratne 1994. godine, kao znak ljubavi, brige i potpore Apostolske stolice, nasljednika svetoga Petra te Kristova namjesnika ovoj izmučenoj mjesnoj Crkvi. Ovaj dvodnevni apostolski pohod započeo je govorom na Sarajevskom aerodromu. Prema protokolu, Sveti otac prvo je pohodio Sarajevsku prvostolnicu te u nazočnosti biskupa, svećenika, bogoslova, sjemeništara te redovnika i redovnica predvodio večernju molitvu časoslova. Tom prigodom papa je svima zahvalio na predanom služenju u „mučeničkoj zemlji” i „mučeničkom gradu” nasuprot „lude logike smrti”. Idućeg dana, Sveti otac predslavio je svečano euharistijsko slavlje u zajedništvu sa mnogobrojnim kardinalima, biskupima i svećenicima iz regije, ali i šire te preko 50 000 vjernika koji su nakon godina provedenih u strahu i stradanju mogli javno posvjedočiti svoju vjeru, kao i svoju povezanost s Bogom i Crkvom te na poseban način ovim misnim slavljem zahvaliti Bogu za sva dobročinstva koja su iskusili u tim teškim vremenima kušnje, a na poseban način zahvaliti Bogu izbavitelju koji svoj narod uvijek izbavlja iz svih strahota i nevolja.

VI. Pohod pape Ivana Pavla II. Banjoj Luci 2003. godine

Drugi pohod svetoga oca Bosni i Hercegovini dogodio se 22. lipnja 2003. Točnije, Papa je pohodio grad Banja Luku, nekada simbol i mjesto katoličke duhovnosti i redovničkog poleta, a nakon minulog rata - simbol patnje i stradanja. Stoga uistinu nije čudno da je Papa, kao hodočasnik mira, odabrao upravo ovaj grad. Toga 22. lipnja svetom misnom slavlju nazočilo je oko 40 000 vjernika u čijoj je nazočnosti Kristov

namjesnik za novog blaženika Crkve proglasio dr. Ivana Merza. Tijekom misnog slavlja, Papa je neumorno pozivao na temeljnu značajku kršćanske vjere, a to je *oprost, pomirenje i molitva* za sve naše progonitelje te na afirmaciju čovjeka kao onoga koji je stvoren na sliku Božju. Papa je u svojoj homiliji pozvao na obostrani oprost za sva zlodjela učinjena na ovim prostorima. Također još jedna bitna značajka Papine propovijedi bio je poziv na „pročišćavanju memorije“ kao jedinom načinu kojim možemo hoditi naprijed.

VII. Pohod pape Franje Sarajevu 2015. godine

Papa Franjo je 6. lipnja 2015. godine pohodio Sarajevo. Ovaj, premda jednodnevni pohod, ostavio je duboku radost u srcima vjernika. Pohod je započeo sa svečanim dočekom Svetoga oca na Sarajevskom aerodromu, nakon kojeg su uslijedili raznorazni susreti s predstavnicima civilne vlasti. Ovaj pohod svakako će biti zapamćen po svečanom misnom slavlju pred više od 50 000 vjernika koji su hodočastili s raznih strana zemlje i regije. Zatim su uslijedili susreti s predstavnicima drugih konfesija te na poseban način kao kruna pohoda bio je susret Svetoga oca s mladima. Poruke koje je Papa tijekom ovoga pohoda izrekao nastavile su odjekivati i nakon njegova odlaska. Papa kao vikar Isusa Krista pozvao je na oprost, pomirenje i opredjeljenje za suživot sve tri konfesije koje su u našem podneblju upućene jedna na drugu.

Druga bitna poruka u govoru Svetoga oca jeste poziv na *oprost*, ali ne na neki formalni oprost, jer nitko od nas ne može izmijeniti niti zaboraviti povijest, već na oprost koji treba postati istinsko opredjeljenje svih onih koji žele živjeti po Božjem zakonu.

VIII. Proglašenje blaženim dr. Ivana Merza

Tijekom svog apostolskog pohoda Banjoj Luci 2003. godine, papa Ivan Pavao II. je tijekom misnog slavlja pred 40 000 hodočasnika proglasio blaženim dr. Ivana Merza, profesora i izuzetno zauzetog vjernika laika. Ovaj apostol mladih istinski je živio svoju vjeru, te je ovaj događaj njegove beatifikacije uistinu ponovni poziv na njegovo nasljeđivanje. Od Ivana Merza kao blaženika Crkve možemo naučiti sljedeće: vjera se živi svakodnevno i u velikim i u malim stvarima ili kako je on to glasovito rekao u jednom pismu svojoj majci: „Katolička vjera je moje životno zvanje.“

IX. Proglašenje blaženim „Drinskih mučenica“

U Sarajevu, 24. rujna 2011. godine, pet časnih sestara iz družbe „Kćeri Božje ljubavi“ proglašene su blaženima. Svečano euharistijsko slavlje je predslavio kardinal Angelo Amato, kao tadašnji pročelnik kongregacije za kauze svetaca, uz koncelebraciju velikog broja biskupa i svećenika iz zemlje i svijeta. Kardinal Angelo Amato istakao je da je mučeništvo sestara kongregacije Kćeri Božje ljubavi uistinu „tragična, ali slavna stranica Crkve katoličke u plemenitom narodu Bosne i Hercegovine“. Taj dan uistinu se osjetio duh jedinstva svih udova Kristove Crkve, što su mnogi i osobno posvjedočili izlazeći iz „najveće Crkve u Bosni u Hercegovini“, kako je tom zgodom kardinal Puljić slikovito nazvao olimpijsku dvoranu „Zetru“.

X. Euharistijski kongres u Sarajevu 1932. godine

U Katoličkoj Crkvi, euharistijski kongres smatra se okupljanjem svećenika, redovnika i redovnica te vjernika laika kako bi posvjedočili svoju vjeru u stvarnu Kristovu nazočnost pod euharistijskim prilikama kruha i vina. Sam kongres u sebi obuhvaća pobožnosti adoracije pred euharistijskim Kristom, euharistijske procesije te svečana misna slavlja.

Jedan takav euharistijski kongres održan je i u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, točnije u Sarajevu 1932. godine, u trajanju od 2. do 5. lipnja. Za ovu zgodu u Sarajevo je doputovao i papinski izaslanik Pelegrinetti koji u ime svetog Oca donosi želje mira i sjedinjenja sa živim Bogom. U svome pozdravnom govoru nadbiskup Šarić istakao je ovaj kongres kao svjedočanstvo vjere i vjernosti Bogu i Kristovu namjesniku - papi. U to vrijeme je prema zvaničnim podacima u Sarajevu živjelo oko 20 000 katoličkih vjernika. Stoga je brojka od oko 50 000 vjernika koji su učestvovali u zaključnoj procesiji uistinu nazvan najvećim skupom vjernika katolika u Sarajevu toga vremena. Osim euharistijskih procesija i svečanog euharistijskog slavlja, kongres je bio ispunjen predivnim svjedočenjima vjere. Tako jedan od uistinu najupečatljivijih događaja kongresa bila je i pričest katoličke mladeži. Tom zgodom je papinski nunciji mons. Pelegrinetti podijelio oko tisuću svetih pričesti djeci iz osnovnih škola, dok su biskupi Mišić i Srebrenić podijelili svetu pričest srednjoškolskoj mladeži. Također, u sklopu kongresa je u Sarajevskoj prvostolnici služena i svečana grkokatolička liturgija koju je u zajedništvu s mnogobrojnim klerom služio križevački vladika Dionizije Njaradi, što je uistinu na poseban način označilo vezu Istoka i Zapada te posvjedočilo jedinstvenu apostolsku vjeru u Kristovu stvarnu nazočnost pod prilikama kruha i vina.

Međusobna vremenska udaljenost događaja o kojima smo ovdje upravo pisali govori u prilog činjenice kako je u povijesti Vrhbosanske nadbiskupije postojao i jedan tmurni polustoljetni period kada nikakva veća javna svjedočenja vjere i unutarcrkvenog zajedništva nisu bila moguća. Razlozi za to su svakako političke i povijesne prirode, a ne one vjerske i crkvene. Vjera kršćanska i Katolička Crkva su usprkos svemu tome živjele i preživjele na ovim područjima, a pokretanjem biskupijske sinode 2012., nadbiskup vrhbosanski Vinko kard. Puljić pokazao je da ova mjesna Crkva na ovim područjima vidi i svoju daljnju budućnost.

Priredio: Vlč. dr. Mario Bernadić, generalni tajnik Sinode

PRVI DIO: EKLEZIJALNO-PРАВNA STRUČNA SKUPINA

STAVAK PRVI: POVIJEST VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE

Uredio preč. Mladen Kalfić
na temelju povijesnog teksta dr. Krunoslava Draganovića

Podjelom rimskog Ilirika na Panoniju i Dalmaciju, sa sjedištima u Sirmiumu (današnja Srijemska Mitrovica) i Saloni (Solin) prostor današnje Vrhbosanske nadbiskupije podijeljen je na tadašnja dva metropolitanska središta. Srijemska metropolija po svojoj biskupiji Ciballae (Vinkovci) upravljala je sjevernim dijelom današnje Vrhbosanske nadbiskupije, dok je metropolija u Saloni (Solinu) imala više područnih biskupija na teritoriju BiH. Imena im doznajemo uglavnom iz zapisnika solinskih sabora 530. i 533. godine.

U srcu Bosne, između Zenice i Travnika, bilo je sjedište biskupa Bistue Nove, velikom vjerojatnošću u današnjem selu Mošunju ("Mansiones"). Druga biskupija na vrhbosanskom području bila bi biskupija Martari (ecclesia Martariensis). Kao i kod Bistue nije moguće s punom sigurnošću odrediti njezino središte. Vjerojatno ga treba tražiti negdje kod Konjica-Lisičića, sa sjeverne strane Jablaničkog jezera. Sigurna je činjenica da je kršćanstvo, i to latinskog obreda i jezika, bilo na našim područjima dosta prošireno barem od IV. do VI. stoljeća.⁶ Uostalom, arheološka otkrića starokršćanskih bazilika u Gornjoj Bosni brojna su (Lepenica, Sarajevo, Zenica, Oborci, Turbe, Čipuljići, Varvara, Dabravine, Skelani itd.), i ona svjedoče o bujnom kršćanskom životu ondašnjih vremena.

Avarskim pustošenjem i seobama slavenskih naroda uništene su metropolije Sirmium (582.) i Salona (614.), pa njihova propast simbolizira nestanak svih biskupija i velikog dijela kršćanstva u ovim stranama. Pokršćavanjem Hrvata u VII. i VIII. st. postepeno opet oživljuje.

Bosanska biskupija

Najstariji spomen Bosanske biskupije dolazi oko sredine XI. stoljeća. Bosanski biskup bio je sufraganom splitskog nadbiskupa, metropolite Hrvatske i Dalmacije, a kasnije bar-

⁶ Usp. *Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji*, Izdanje Akademije "Regina Apostolorum", "Nova Tiskara" Vrčec i dr., Sarajevo 1939., str. 136

sko-duklijanskog. U XII. stoljeću podložena je dubrovačkoj metropoliji. Bosanski biskupi u XII. i XIII. stoljeću redili su se u Dubrovniku, nosili su narodna imena i upotrebljavali slavenski jezik u službi Božjoj.

Po tužbi zetskog kralja Vukana Nemanjić pojavilo se je u Bosni krivovjerje, a zaštitnik bi mu bio upravo Kulin ban. Tužba na papu Inocenta III. bila je diktirana političkim interesima. Kulin ban bio je i ostao vjernim katolikom, ali stoji također tvrdnja da je tu nova vjera, ako je valjda i ranije od god. 1200. ušla u Bosnu, a ono tada u njoj barem postala aktivnijom. Dolazi do susreta papinskog legata Ivana de Casamarisa s nekim bosanskim redovnicima, optuženim radi krivovjerja, na Bilinu polju, danas dio grada Zenice. Papin poslanik postupa razborito i blago i bosanski redovnici potpisuju izjavu pravovjerja te prihvaćaju zahtjeve koje legat postavlja (1203. god.).

Bilinopoljska abjuracija, javno odricanje od krivovjerja predstavnika „bosanskih krstjana“, što su ga 8. IV. 1203. dali u nazočnosti bana Kulina papinskomu izaslaniku Ivanu de Casamarisu. Oni tu „u ime sviju“ priznaju Rimsku crkvu, njezin nauk i običaje te obećavaju da više neće slijediti zablude krivovjerja, da se neće nazivati samo krstjanima, da će svetkovati crkvene blagdane, podjednako čitati Sveto pismo Starog i Novog zavjeta, da će od Rima tražiti potvrdu zajednički izabranih vrhovnih starješina, da neće u svoje redove primati manihejce i druge krivovjerce. Istu izjavu su dali predstavnici bosanskih krstjana Lubin i Dražeta i pred hrvatsko-ugarskim kraljem Emerikom 30. IV. iste godine na Kraljevu otoku (danas Csepel kraj Budimpešte).

Međutim, uspjeh sporazuma bio je tek privremen. Od toga vremena pa do pada Bosne razdiru Bosnu vjersko dvojstvo i stalni sukobi.

Prvi misionari u Bosni koji se bore protiv patarena bili su dominikanci, pripadnici reda već otprije prokušanog u borbama protiv manihejaca. Pripadaju ugarskoj provinciji koja ima svoje samostane i po Slavoniji a kasnije i u Bosni. Ti misionari dosta brzo pridobiju za se bana Meteja Ninoslava i njegova rođaka Stjepana Prijezdu, rodonačelnika kasnije bosanske vladarske obitelji Kotromanića. Ninoslav poklanja Crkvi veliki posjed u Usori ograničen rijekama Savom, Tolisom i Bosnom te „vrelom“ Modriča, a Prijezda, s druge strane Bosne, znatno imanje Dubicu. Ohrabren uspjesima dominikanaca u Bosni papa Grgur IX. imenuje biskupom u Bosni dominikanca iz Wildhausena, Ivana Nijemca („Teutonicus“), a dominikancima povjerava isključivo pravo misionarenja i istraživanja vjere u Bosni. Oni tu vrše preko stotinu godina (1228. - 1330.). Imali su u zemlji više samostana, nekoliko biskupa i više mučenika. Biskup Povša (Ponza) gradi u selu Brdu kod Vrhbosne (još tristo godina kasnije naziva se Sarajevo Vrhbosanjem) katedralu sv. Petra (1238.- -1239.) i uz nju kaptol. Sačuvan je kamen s natpisom „Beati Petri in Verb(osna)“ koji je pripadao toj katedrali, a čuva se u Sarajevskom muzeju.

Franjevci dolaze u Bosnu na poziv bivšeg srpskog kralja Stefana Dragutina (1291.) koji kao zet i vazal ugarskog kralja dobiva u leno banovinu Mačvu, Usoru i Soli. Nigdje u Bosni

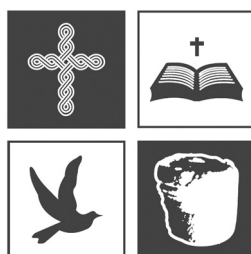
nisu franjevački samostani tako gusti kao upravo u tome kraju, na donjoj Drini. Oni nestaju u XV. i XVI. st., dok se zadnji i najvažniji, onaj u Srebrenici, drži još skoro do god. 1700.

Procvat misionarske djelatnosti franjevaca počinje dolaskom generala reda Gerarda Eudesa u Bosnu (1339.) i otvorenim pristupom bana Stjepana II. Kotromanića radu za Katoličku Crkvu. U Bosni se osniva franjevačka vikarija (1340.) na čelu s bl. Peregrinom Saksoncem i sjedištem u samostanu sv. Nikole na Milama kod Visokog. Dolazi do masovnog pristupa bosanskih krstjana katolicizmu i njihova krštenja. Ni pedeset godina od osnutka bosanske vikarije broji ona sedam kustodija s 36 samostana, ne samo u Bosni nego i u Južnoj Ugarskoj, Rumunjskoj i Bugarskoj (popis fra Bartola Pizanskog iz 1385.).

Razrovana političkim i vjerskim borbama pada Bosna kao zrela jabuka u krilo sultanu Mehmedu Fatihu koji 1463. godine uhvati i pogubi zadnjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića. Kraljica Katarina nalazi utočište u Rimu i oporukom ostavlja Kraljevstvo (Bosnu) Sv. Stolici u baštinu ako se ne vrate na katoličku vjeru njezina djeca Sigismund i Katarina koje su Osmanlije oteli i poturčili. Mase katoličkih vjernika bježe iz zemlje, a i turska vojska vodi sa sobom znatno mnoštvo sužanja (još početkom XVII. st. spominju u okolici Carigrada i Drinopolja sela bosanskih katolika). Na to bosanski kustod fra Anđeo Zvizdović pristupa pod čador sultanov na Milodraškom polju i isposluje od njega zaštitu za narod u trenutku općeg rasula. Sultan, ne samo vrstan ratnik nego i dalekovidan državnik, daje fra Anđelu glasovitu Ahdnamu, osnovni pravni dokument kojim su franjevci branili Crkvu i vjernike puna četiri stoljeća.

Tim i mnogim kasnijim seobama katolički element u zemlji znatno je oslabio. U tom periodu raste i stabilizira se Pravoslavna Crkva u Bosni. Na napuštena zemljišta, osobito na granicama carstva, naseljavaju Turci druge kršćane iz vojničkih, političkih i ekonomskih razloga. Bili su to uglavnom Srbi pravoslavne vjere, poluvojnički organizirani stočari, kojima Turci daju znatne povlastice ("vlaški status") i ne čine ih kmetovima, a traže od njih kao protuuslugu pouzdanu službu. Islamizacija jednog dijela katolika u Bosni najjača je pod najznamenitijim carskim namjesnikom Husrev-begom. U njegovo doba događa se i rušenje mnogih franjevačkih samostana i crkava po Bosni.

Usprkos priznanju legalnog opstanka franjevcima i katolicima, na dnevnom su redu vrlo teške globe i nameti, pritisak na svećenike i narod, kupljenje kršćanskih dječaka u janjičarske odrede ("danak u krvi"), tamnice i razaranja, skoro stalno iseljavanje iz Bosne, tlačjenje "krštene raje" koja je često praktično obespravljena, osobito u doba opadanja moći turskih centralnih vlasti, a iznimno i krvoprolića. Život je Crkve u grču, izlomljena crta koja skoro stalno pada na niže. Tako npr. nakon Kara Mustafine katastrofe pod Bečom (1683.) i Princ Eugenove provale do Sarajeva (1697.) napušta Bosnu 100 000 katolika, a ostaje ih 17 000 ili po drugom računu 25 000 (bez malobrojne Trebinjske biskupije); od 10 franjevačkih samostana preživljuju ta burna vremena 3, i od 74 župe u XVII. st. samo 17. Također i blagostanje kao i razina pismenosti i prosvjećenosti katolika, koji dotada imaju i donekle razvijen građanski stalež, veoma pada.

Obnova redovne crkvene hijerarhije

Obnova redovne crkvene hijerarhije u BiH bila je moguća tek nakon propasti Turskoga Carstva. Apostolskim pismom *Ex hac augusta* od 5. srpnja 1881. Papa Leon XIII. ustanovio je hijerarhiju redovitih biskupa prema propisima crkvenoga prava i to po uzoru na neke europske zemlje premda je ovdje stanje bilo daleko zamršenije i teže.⁷ Od tada vrhbosansku metropoliju sačinjavaju: Vrhbosanska nadbiskupija sa sjedištem u Sarajevu, biskupija Mostarsko-Duvanjska sa sjedištem u Mostaru i Banjalučka biskupija sa sjedištem u Banjoj Luci. Godine 1890. u sastav metropolije ulazi i Trebinjska biskupija kojom otada upravlja mostarski biskup kao apostolski administrator. Granice su između biskupija bile određene Dekretom Kongregacije za širenje vjere od 24. ožujka 1891.⁸ Papa daje povlasticu vladaru Austro-Ugarske da imenuje nadbiskupe i biskupe u tim zemljama kako se to obavljalo u Monarhiji. Imenovani su i prvi pastiri novoosnovanih dijeceza: u Sarajevu dr. Josip Stadler, metropolita, u Mostaru fra Paškal Buconjić, biskup, u Banja Luci fra Marijan Marković, biskup. Njihova zadaća bila je zalagati se za vjerski, kulturni i nacionalni napredak. Bosansko-hercegovačka crkvena pokrajina ostala je i dalje pod jurisdikcijom Kongregacije Propagande. Nastankom redovite hijerarhije i normalnijih prilika promijenila se i povijesna misija bosanskih franjevaca. Jedan od najtežih problema koji se pojavio s ustanovom redovite hijerarhije bilo je pitanje oko podjele župa između redovničkog i biskupijskog klera. Prvim vrhbosanskim nadbiskupom bio je imenovan svećenik zagrebačke nadbiskupije dr. Josip Stadler, čovjek iznimno velikog apostolskog žara. Sa sobom on dovodi marljive suradnike, Isusovce,

⁷ Apostolskim pismom *Ex hac augusta cathedra* („S ove uzvišene stolice“), 5. srpnja 1881., papa Leon XIII. određuje: *Na vlastitu pobudu, po sigurnu Našem znanju i zrelu promišljanju svom puninom Apostolske vlasti, na veću slavu svemogućega Boga, na uzvišenje i porast katoličke vjere u tim narodima određujemo i odlučujemo da se u pokrajinama Bosni i Hercegovini ustanovi i bude hijerarhija biskupa ordinarija, prema propisima kanonskih zakona. Oni će primiti naslov prema sjedištima koja ovim Našim pismom osnivamo te kao crkvenu pokrajinu uspostavljamo.*

⁸ Granice, prema Dekretu Svete Stolice (Kongregacije za širenje vjere), 24. ožujka 1891., potegnute su ovako: *Između Mostarsko-duvanjske i Vrhbosanske dijeceze ...prema zapadu počinju od sjevernoga dijela Šuice i idu granicom civilnih kotareva Bugojna i Prozora s jedne, a Livna i Duvna s druge strane, do granice kotara Travnika i Mostara, koja slijedi prema istoku do ušća gdje Rama utječe u Neretvu; odatle Neretvom prema istoku idu do mjesta gdje zapadna granica općine Donje Selo dopire do Neretve, prosljeđuju crtom koja ovu granicu i onu koja međusobno razdvaja Tubanić i Dragočas sve do kotarske granice na Ivanu; zatim biskupijske granice slijede kotarsku granicu do onoga mjesta gdje se siječe ovo posljednje u Treskavici kotarskom granicom između Sarajeva i Foče, nastavljaju po sjevernoj granici fočanskoga kotara do Drine i napokon slijede tijekom te rijeke do ušća rijeke Lima koji je prema istoku granica Mostarske biskupije, tako da civilni kotarevi Foča i Čajniče s Rudom pripadaju Mostarskoj biskupiji, a Goražde Vrhbosanskoj nadbiskupiji.*

razne družbe časnih sestara a i sam je utemeljitelj jedne družbe. U nekoliko desetljeća austro-ugarske uprave Katolička Crkva doživjela je pravi procvat, i to na mnogim područjima. Pokrenuo je katolički tisak. Porastao je broj vjernika. Osnovane su tri nove bogoslovije: metropolijska (interdijecezanska) započinje radom u Travniku 1890., a u Sarajevo prelazi 1893., franjevačka u Mostaru 1895., i franjevačka bogoslovija, prvo u Livnu (1905-1909.) te zatim u Sarajevu 1909. Osnovana su i tri mala sjemeništa sa sjedištima u Travniku, kratko u Kreševu (odakle seli na Guču Goru te zatim u Visoko) i na Širokom Brijegu. U BiH se otvaraju škole u kojima su napose bile angažirane redovnice. Zatečeno stanje u školstvu je bilo katastrofalno. Primjerice, 1910. godine u BiH je bilo 77,45 % nepismenih katolika, ali i 89,92% nepismenih pravoslavaca i 94,65 % nepismenih muslimana.

Prema Šematizmu iz 1883. godine u tom trenutku na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije postoji: 70 župa sa 120.189 katolika.⁹

Imenik klera i župa iz 1910. donosi da se broj župa i vjernika povećao i da u tom vremenu u Vrhbosanskoj nadbiskupiji ima:

1. 3 arhidakonata s 9 dekanata: *Gučogorski* (Travnički – 12 župa – 20262 vjernika, Ramski – 11 župa – 21903 vjernika i Žepački dekanat – 9 župa – 19454 vjernika); Sutješki (Plehanski – 14 župa – 32636 vjernika, Sutješki – 3 župe – 10862 vjernika, Toliški – 11 župa – 28359 vjernika, Tuzlanski – 9 župa – 23363 vjernika); *Kreševski* (Fojnički – 5 župa – 9625 vjernika, Kreševski – 11 župa – 30183 vjernika)

2. Ukupno 196.647 vjernika u 85 župa.¹⁰

Pred rat 1914. Vrhbosanska nadbiskupija brojala je 235 110 katolika. Nakon Prvog svjetskog rata u vrijeme nadbiskupa dr. Ivana Šarića u nadbiskupiji nastaje demografski boom: broj katolika neprestano se povećavao. Posebna briga drugog vrhbosanskog nadbiskupa bila je gradnja ili obnova crkvenih objekata. Za vrijeme svoje uprave nadbiskup Šarić osnovao je 17 župa, ali i najstariji Caritas Crkve u Hrvata davne 1931. godine i zamislio ga je kao ustanovu koja će brinuti o siromašnima, prije svega u Sarajevu,

⁹ Usp. Mato Drljo *Obnova redovne crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini i pitanje pravnog uređenja župa (1881-1883)*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 2001., str.128

¹⁰ Usp. *Imenik klera i župa Nadbiskupije vrhbosanske za godinu 1910.*, Sarajevo, Tiskara i litografija Vogler i dr. 1910., str 37-119

ali i njegovoj okolini te cijelom području Vrhbosanske nadbiskupije. Putem Katoličke Akcije on se borio protiv nevjere, nemorala i indiferentizma. Iz križarskih redova nicala su mnoga svećenička i redovnička zvanja, izrastali su laici osposobljeni za promicanje katoličkih načela u javnom životu i ponajbolji katolički ljudi javnoga života. Nepismenih je 1921. godine bilo više od 80%. Katolički tisak u to vrijeme bio je oružje istine, a Sarajevo je već od Stadlera centar katoličkog tiska. Uz *Vrhbosnu* potrebno je spomenuti i *Nedjelju* kao i ove listove: *Križ*, *Katolički tjednik*, *Narod...* Svi su listovi bili strogo cenzurirani, a neki i zabranjivani. Razdoblje od 1918. do 1941. obilježeno je novom državnim tvorevinom, najprije nazvanom „Kraljevinom Srba, Hrvata i Slovenaca”, a od 1929. godine Kraljevinom Jugoslavijom. Jedna od prijelomnih etapa razvoja države jest upravo 1929. kada započinje vrijeme diktature. Kraljevinom stvarno i pravno upravlja srpski kralj i srpska vlast, koja je kao takva protežirala Srpsku pravoslavnu Crkvu. U toj tvorevini katolici i muslimani su se morali boriti za vjersku ravnopravnost. Jaki centralizam Beograda, represije nad nesrpskim stanovništvom te napose ubojstvo Stjepana Radića u beogradskom parlamentu stvorilo je distancu i uvjerenje o nemogućnosti suživota. U tom razdoblju zbililo se sastavljanje i potpisivanje konkordata između Svete Stolice i Kraljevine Jugoslavije, ali i gaženja istog na beogradskim ulicama 1937. godine.

Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji iz 1939. godine (podaci o broju vjernika su iz 1937. godine) donosi da u Vrhbosanskoj nadbiskupiji postoji:

1. 4 arhiđakonata: Fojnički, Gučogorski, Plehanski i Toliški;
2. 13 dekanata: Sarajevski (7+1), Kreševski (8), Ramski (8), Sutješki (7) (Fojnički arhiđakonat); Bugojanski (10), Travnički (12), Žepački (8) (Gučogorski arhiđakonat), Derventski (10), Tuzlanski (5), Usorski (6) (Plehanski arhiđakonat), Brčanski (9), Doborski (8) i Šamački (6) (Toliški arhiđakonat);
3. 104 župe i jedan vikarijat (u drž. Bolnici u Sarajevu) sa ukupno 328 281 katolikom;
4. 60 dijecezanska svećenika u pastvi; 25 u ostalim službama (2 izvan dijeceze i 1 u bogosloviji) i 5 umirovljenika tj. ukupno 92;
5. 132 svećenika i 33 brata laika redovnika te 538 redovnica.¹¹

¹¹ Usp. *Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji*, Izdanje Akademije “ReginaApostolorum”, “Nova Ti-skara” Vrčak i dr, Sarajevo 1939., str. 135-155

Kulturalne, ekonomske, političke, povijesne, nacionalne i religiozne razlike bile su razlog neprestanog razilaženja, trvenja i borbe koja je doživjela svoj vrhunac u Drugom svjetskom ratu. U razdoblju 1941. do 1945. bijesni Drugi svjetski rat. Bosna i Hercegovina je u sastavu Nezavisne Države Hrvatske. U zemlji ratuje više vojski koje se bore za svoje interese. Dolazi do teškog krvoprolića među ljudima različitih nacija i vjera. Opet nevolje za Crkvu. Tijekom rata i neposredno nakon njega Katolička Crkva trpi velike gubitke. Četnici i Titovi partizani su pogubili više katoličkih svećenika i redovnika, a njihovim dolaskom na vlast počeo je otvoreni i perfidni progon političkih neistomišljenika. U vremenu rata i poraća ubijeno je 23 svećenika, 5 bogoslova i 5 sjemeništara Vrhbosanske nadbiskupije. Stradalo je 70-tak pripadnika Franjevačke provincije Bosne Srebrene i 6 časnih sestara Družbe Kćeri Božje Ljubavi¹² od kojih su i 5 sestara poznatije kao Drinske mučenice.¹³ Nakon rata Crkva ulazi u novu Jugoslaviju – komunističku i ateističku državnu tvorevinu gdje doživljava moderne katakombe, progone i arene. Zatvorene su bogoslovije u Sarajevu i Mostaru, mala sjemeništa u Travniku i Širokom Brijegu. Redovnice su protjerivane iz BiH, veći je dio crkvene imovine nacionaliziran, djelovanje svih crkvenih organizacija zabranjeno. Crkvi su oduzete tiskare, katolički je tisak zabranjen.

Prema podacima iz Šematizma nadbiskupije Vrhbosanske iz 1961. godine (podaci o broju vjernika su iz 1959. godine¹⁴) u Vrhbosanskoj nadbiskupiji ima:

1. 4 arhiđakonata i 13 dekanata (kao i 1939. god.);
2. 105 župa (nema vikarijata u drž. bolnici, ali je osnovan jedna nova župa u Derventskom dekanatu Bukovica – 1939. god.) sa ukupno 350 560 katolika;
3. 57 svećenika u pastvi; 24 izvan nadbiskupije (9 inozemstvo, a 15 druge dijeceze u Jugoslaviji); 3 nema službu; 3 u bogosloviji; 3 u Ordinarijatu i 4 u mirovinu – sveukupno 94 svećenika;

¹² Usp. don Anto Baković *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb 2007.

¹³ Godine 2011., papa Benedikt XVI. pokrenuo je postupak beatifikacije pet časnih sestara. Papa Benedikt XVI. je 14. siječnja potpisao dekret o mučeništvu Drinskih mučenica, koje su bile ubijene iz mržnje prema vjeri. Time je otvorio put za njihovu beatifikaciju. Istoga dana kada je potpisao i dekret o beatifikaciji Ivana Pavla II., koja se obavila u Rimu 1. svibnja 2011. godine uz nazočnost oko dva milijuna hodočasnika. Dana 24. rujna 2011. u 11 sati bila je u Sarajevu beatifikacija Drinskih mučenica u olimpijskoj dvorani Zetra. Beatifikaciju je predvodio papinski izaslanik i pročelnik kongregacije za proglašenje svetaca salezijanac kardinal Angelo Amato.

¹⁴ Usp. *Šematizam nadbiskupije Vrhbosanske*, Sarajevo 1961., str. 3

4. 123 franjevačka svećenika u nadbiskupiji i 6 braće laika; 4 isusovca i 3 brata laika;
5. Od redovnica: Klanjateljice Krvi Kristove (8); Milosrdnice (61); ŠSF Bosansko-hrvatske provincije (63); ŠSF Hercegovačke provincije (28); Kćeri Božje Ljubavi (42); Služavke Malog Isusa (20) – sveukupno 222 redovnice;
6. Bogoslova 30 (Đakovo 27, Zagreb 1 i Pazin 2) i sjemeništara 35 (Zagreb 20, Dubrovnik 15).

S Drugim vatikanskim saborom (1962.-1965.) dolazi do bitnih pomaka u Katoličkoj Crkvi. Jedan od naglasaka stavljen je i na ekumenizam i dijalog s drugim religijama kao i sa samim ateizmom, za dobro svih ljudi i religija. Tako da i sama Sveta Stolica u svojoj „Ostpolitik Vaticana” sklapa protokol s Jugoslavijom 26. lipnja 1966.. Taj sporazum bio je mrtvo slovo na papiru za jugoslavensku vlast i koristi od njega imali su samo oni bliski vlasti u raznim svećeničkim udruženjima. Vrhbosanska nadbiskupija je od jugoslavenskih vlasti otkupila svoju oduzetu zgradu Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa 1969. godine. Ipak, unatoč svemu, Crkva raste.

Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji iz 1974. godine (podatci iz 1973. god.) donosi ove statističke podatke za Vrhbosansku nadbiskupiju¹⁵:

1. 4 arhiđakonata i 13 dekanata;
2. 117 župa i 1 samostalna kapelanija s ukupno 432 350 katolika;
3. Na području Vrhbosanske nadbiskupije živi i oko 800 katolika istočnog obreda;
4. 143 svećenika i 3 biskupa; u pastvi u nadbiskupiji 84; izvan nadbiskupije u pastvi 17; u drugim službama u nadbiskupiji 13; izvan 15; umirovljenici u nadbiskupiji 4, a izvan 7;
5. Redovnika 165; u pastvi 105, drže 48 župa; redovnica 333, a po župama 207.

Crkva je odigrala veliku ulogu u očuvanju ne samo vjerskog već i nacionalnog identiteta ovdašnjih ljudi. Unatoč iseljavanjima i na današnji prostor Republike Hrvatske, ali i Zapadne Europe broj vjernika je rastao. Nakon prvih slobodnih višestranačkih izbora 1990. godine i izglasane samostalnosti 1991. godine na prostoru Bosne i Hercegovine buknuo je rat i započela velikosrpska agresija i etničko

¹⁵ Vidi *Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji*, Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb 1975.

čišćenje, a kasnije su katolici protjerani i s područja pod vlašću muslimanske Armije BiH. 1991. godine u Vrhbosanskoj nadbiskupiji bilo je 529 049 (144 župe; 204 dijecezanska svećenika Vrhbosanske nadbiskupije (djelovali i izvan VN) i 240 svećenika FPBS; 335 časnih sestara u 24 samostana¹⁶), a prema evidenciji u 1993. godini ostalo je 141 018 katolika u 144 župe.¹⁷ Nakon četverogodišnje agresije i teških ratnih sukoba BiH je sastavljena iz dva entiteta: Federacije BiH koju čine Bošnjaci muslimani i Hrvati s 51% teritorija i Republike Srpske kojoj pripada ostalih 49% teritorija te malog teritorija Distrikta Brčko. Vrhbosanska nadbiskupija djeluje na oba umjetno razdvojena entiteta, gdje se većina vjernika ne može ili nema uvjeta vratiti na svoje predratne župe. Prema statističkim podacima koji su se slali prema Vatikanu u 1996. godini na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije živjelo je 180 560 katolika u 144 župe (202 dijecezanska svećenika, od toga 129 u Nadbiskupiji; 152 redovnička svećenika i 203 redovnice).¹⁸ Nakon ratnih razaranja i gubitka dvije trećine vjerničkog puka Vrhbosanska nadbiskupija počela se lagano oporavljati i po broju vjernika te je u 2002. godini imala 217 921 vjernika. Ipak, zbog ekonomske situacije u zemlji, zbog velike svjetske krize, ali i prirodnih nepogoda koje su zadesile BiH, od te godine bilježi se odlazak ponajprije mladih ljudi i cijelih obitelji u Zapadnu Europu. U 2019. godini na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije živi 137 991 vjernik po službenim crkvenim statistikama. Donosimo prikaz kretanja broja vjernika od 1996. do 2019. godine:

¹⁶ Vidi Raspeta Crkva u BiH, Banja Luka, Mostar, Sarajevo, Zagreb 1997., str. 215.

¹⁷ Vidi Vrhbosna broj 1-4/93 str. 77, Sarajevo 1993.

¹⁸ AVN br.126/1997 od 6. svibnja 1997.

Broj	Godina	Broj vjernika	Broj krštenih	Broj umrlih	Ukupna razlika broja vjernika te krštenih i umrlih
1.	1996.	180.560	2.927	?	
2.	1997.	206.504	3.221	?	+25.944
3.	1998.	209.506	3.057	?	+3.002
4.	1999.	201.567	2.963	?	-7.939
5.	2000.	210.014	3.226	?	+8.447
6.	2001.	215.025	2.696	?	+5.011
7.	2002.	217.921	2.528	?	+2.896
8.	2003.	215.482	2.526	3.410	-2.439 i -884
9.	2004.	213.462	2.427	3.369	-2.380 i -942
10.	2005.	213.590	2.421	3.447	+128 i -1.026
11.	2006.	208.969	2.350	3.309	-4621 i -959
12.	2007.	206.308	2.220	3.513	-2.661 i -1.293
13.	2008.	204.060	2.116	3.515	-2.248 i -1.399
14.	2009.	199.569	2.034	3.379	-4.491 i -1.345
15.	2010.	194.812	1.989	3.432	-4.757 i -1.443
16.	2011.	195.522	1.908	3.527	+710 i -1.619
17.	2012.	191.989	2.250	3.510	-3.533 i -1.260
18.	2013.	190.003	1.798	3.478	-1.986 i -1.680
19.	2014.	182.843	1.714	3.484	-7.160 i -1770

20.	2015.	175.188	1.566	3.575	-7.655 i -2.009
21.	2016.	162.711	1.496	3.503	-12.477 i -2.007
22.	2017.	154.263	1.572	3.443	-8.448 i -1.871
23.	2018.	147.139	1.599	3.467	-7.124 i -1.868
24.	2019.	137.991	1.486	3.567	-9.148 i -2.081

U usporedbi 1991. i 2019. godine to izgleda ovako:

UKUPNO-današnja Federacija BiH	409 045	130 620/oko 32 %/14,5%
UKUPNO-današnja Republika Srpska	92 319	2 904/3,15%
Distrikt Brčko	27 685	4 467/16,1%
UKUPNO	529 049	137 991/oko 26%

I u današnjim nesređenim političkim prilikama sve više mladih ljudi i obitelji napušta Bosnu i Hercegovinu te je svake godine sve manje i manje vjernika.

U prosincu 1994. Kongregacija za evangelizaciju naroda odobrila je nastanak Biskupske konferencije BiH s njezinim statutom. Iste godine papa Ivan Pavao II. promaknuo je nadbiskupa Vinka Puljića u kardinala (prvi put u povijesti) kako bi i tim činom pokazao svoju brigu i blizinu sa stradalim katolicima. Najveći povijesni događaj za mjesnu Crkvu zbio se 12. i 13. travnja 1997: u Sarajevo je došao papa Ivan Pavao II. namjesnik Kristov na zemlji (prvi puta u dvadesetstoljetnoj povijesti Katoličke Crkve jedan njezin Vrhovni pastir stupa na bosansko-hercegovačko tlo). Njegov pohod bio je veliko ohrabrenje katoličkom puku a svima je ostavio značajne poruke. Papa Franjo posjetio je Sarajevo 6. lipnja 2015. ohrabrivši malo katoličko stado i pozvavši još jednom na mir i razumijevanje među narodima ove „krvave“ zemlje.

Ratno razdoblje bit će zapamćeno i po jednom dalekovidnom pozitivnom projektu nadbiskupije – osnivanju katoličkih škola. Ovaj projekt povjeren je Odboru za osnivanje katoličkih školskih centara na čelu s pomoćnim biskupom vrhbosanskim mons. dr. sc. Perom Sudarom. Škole su s pravom dobile ime «Škole za Europu» s predznacima: multietničke i multireligiozne. Katolički školski centri su otvoreni u Sarajevu, Zenici, Travniku, Tuzli, Žepču i Konjicu. Jedino je škola u Konjicu zatvorena zbog malog broja učenika (povratak hrvatskog katoličkog stanovništva nije uspio)

STAVAK DRUGI: EKONOMSKO POSLOVANJE NADBISKUPIJE

Priradio: preč. Mladen Kalfić

Crkva, iako po svojoj svrsi teži postizanju u prvom redu nadnaravnih ciljeva, živi i djeluje u povijesti, u vremenu i prostoru, u stvarnosti ovoga svijeta. Svoje ciljeve ne može postići bez vremenitih sredstava. Crkvi su zato potrebna i vremenita dobra. Vremenita dobra Crkvi su potrebna za dolično uzdržavanje klera i drugih službenika, za vršenje djela apostolata i dobrotvornosti te za uređenje bogoslužja i bogoslužnih prostora.

Uz sve pastoralne brige i probleme koje svećenici na terenu imaju zbog malog broja vjernika svih dobnih grupa, još jedan problem je svake godine vidljiviji, a to je ekonomsko poslovanje Nadbiskupije. Mnoge župe nemaju dovoljno prihoda za osobno uzdržavanje, a kamoli za financiranje središnjih ustanova Nadbiskupije kao što su: Ordinarijat, Bogoslovija, Sjemenište. Vrhbosanska nadbiskupija ima 153 župe i 2 ekspoziture. U većini župa kupi se jedna milostinja i dijeli se na četiri dijela, ali ima župa koje su zadržale stari način i kupe četiri milostinje i to ovim redom: Prva je *crkvena*; druga je *misna* (za župnika koji slavi Misu za narod), treća je *dijecezanska*, četvrta *mrtvačka (opijela)*.

Dijecezanska (sjemenišna) kolekta kupi se svake nedjelje i svetkovine i predaje se u Ekonomat Nadbiskupije svaka četiri mjeseca. Redovnici (opslužuju 56 župa i 2 ekspoziture) spomenutu kolektu kupe jedne nedjelje za svoju zajednicu, a druge za Nadbiskupiju.

Same župe i središnje nadbiskupijske ustanove¹⁹ sve više žive od donacija bilo od domaćih vlasti (općine, županije, federacija, država), bilo od stranih katoličkih dobrotvornih organizacija (Renovabis, Kirche in Not, Missio pro Europa, Kindermis-sionswerk, Porticus itd.).

Za osnovne troškove središnjih ustanova Ordinarijata i Bogoslovije (Sjemenište se već godinama samofinancira – preko KŠC plus hodočašća s. B. Petru Barbariću) potrebno je približno 500 000 KM, a sa župa se skupi 400 000KM. Godišnji minus je 100 000KM.

¹⁹ U Središnje nadbiskupijske ustanove ubrajam samo Ordinarijat, Bogosloviju i sjemenište iako po svojoj naravi, osnutku i svrsi tu se mogu ubrojiti i: KBF Sarajevo, Caritas VN, Centar za pastoral mladih Ivan Pavao II., Svećenički dom VN, Medijski centar VN. Tek tada bi financijska konstrukcija došla u pitanje. Ipak sve ove ustanove imaju svoja sagrađena sjedišta i same sebe financiraju preko projekata, iznajmljivanjem prostora ili nekim drugim angažmanima, ali uvijek stavljajući na prvo mjesto svoju prvotnu dužnost.

Gledajući pad nataliteta i sve veći odlazak radno sposobnog stanovništva, a među njima i vjernika katolika, ne možemo se uzdati u mogući veći priliv novca sa župa, već ekonomsku stabilnost moramo tražiti drugim putevima. Jedan od njih je potpuno iskorištavanje prostora koji imamo i davanje u najam. U strogom centru Sarajeva imamo zgradu Medijskog centra, zgradu Kaptola i Ordinarijata, zgradu Bogoslovije, Zgradu Sv. Doma i zgradu Rezidencije (plus župni ured Katedrale). Većina zgrada ima polovicu i više prostora koji su neiskorišteni (osim Sv. Doma koji se već od početka bavi iznajmljivanjem).

Drugi je bavljenje hodočasničkim turizmom jer posjedujemo infrastrukturu i u Sarajevu (u centru grada Bogoslovija je prazna ljeti po dva i po mjeseca, a zbog manjeg broja bogoslova jedan dio se može iznajmljivati cijele godine) i u Travniku.

Treći priliv je od svećenika koji su vani, ali i ostalih koji su u Nadbiskupiji, ali nisu na župama. Vrhbosanska nadbiskupija ima 30-tak svećenika koji su u Hrvatskim katoličkim misijama ili na župama u biskupijama po Zapadnoj Europi, a mali dio njih daje neki svoj prilog ili doprinos za Bogosloviju ili Sjemenište (nema sustava). Također imamo i 15-tak svećenika koji su u Nadbiskupiji i imaju državnu plaću. Jedan sustav da 10-15% mjesečnih primanja daju za uzdržavanje Središnjih nadbiskupijskih ustanova njih ne bi osiromašio, a bio bi velika pomoć.

Da bi sve ovo nabrojano uspjelo, treba se osloboditi mentaliteta koji godinama vlada, a ogleda se u proizvoljnom djelovanju bez odgovornosti i polaganja računa. Uz to je potrebno prihvatiti mentalitet koji uključuje ekonomsko planiranje i transparentnost. Ekonomsko planiranje traži godišnji proračun (prihodi i rashodi) i slaganje prioriteta, a transparentnost godišnje izvješće. To dvoje vodi povjerenju i suradnji svih struktura i svećenika jedne Nadbiskupije.

Osim središnjih nadbiskupijskih ustanova i mnoge župa, poglavito one gdje se nije dogodio povratak, muče muku ekonomske stabilnosti. Većina župnika uspijeva tako što odlazi u božićni blagoslov u Hrvatsku, godišnje se također dobije od Renovabisa 1900 KM (ove godine smanjeno na 1660), te od solidarnosti od 1200 do 1500 KM. Župljani, koji sada žive u drugim državama, navrate za proljetne blagoslove i patrone, ali nisu nešto darežljivi iz dva razloga: prvi je da već na mjestu gdje stanuju ispunjavaju svoje kršćanske obveze, a drugi je jer ni oni nisu u mogućnosti. Župnici osim svakodnevnih životnih potreba imaju i troškove održavanja ogromnih objekata, ali i održavanja groblja i kapelica. Ni u ovom problemu nema naznake popravljanja jer već odumire populacija koja je bila vezana za rodnu grudu, a mlađe to više ništa ne zanima.

Dobro bi bilo razmisliti o ujednačavanju kriterija za plaće laika i nagrađivanje suradnika laika čiji doprinosi nadilaze granice volontarizma u našim ustanovama. Donijeti pravilnik i poštivati zajednički donesene kriterije.

STAVAK TREĆI: ORGANIZACIJA BISKUPIJE

Dekanat

Gledajući u povijest Vrhbosanske nadbiskupije nakon redovite uspostave crkvene hijerarhije već Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji iz 1939. godine donosi ustroj jednak kao i danas što se tiče arhiđakonata i dekanata u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, tj. 4 arhiđakonata: Fojnički, Gučogorski, Plehanski i Toliški te 13 dekanata: Sarajevski, Kreševski, Ramski, Sutješki (Fojnički arhiđakonot), Bugojanski, Travnički, Žepački (Gučogorski arhiđakonot), Derventski, Tuzlanski, Usorski (Plehanski arhiđakonot), Brčanski, Doborski i Šamački (Toliški arhiđakonot)

Drugi vatikanski sabor koji je po većini dokumenata bio više pastoralni nego dogmatski s vrlo malo riječi i spomena pojam dekana i dekanata bitno mijenja što će potvrditi i novi Zakonik kanonskog prava iz 1983.

Kongregacija za biskupe u direktoriju o pastoralnoj službi biskupa *Ecclesiae imago* iz 1973. godine u trećem poglavlju preporuča biskupima da razdijele prostor biskupije na dekanate kako bi se bolje obavljala pastoralna služba na korist vjernika. Nastavlja da biskup posveti brige ustroju i djelovanju dekanata jer oni doprinose organiziranom pastoralu i nezaobilazni su instrumenti primjene supsidijarnosti i pravedne podjele poslova u biskupiji. Nadalje spominje da se pri osnivanju dekanata ravna po načelima:

1. Homogenost i narav te društveni uvjeti pučanstva;
2. Istovjetnost ili barem zemljopisna i povijesna uvjetovanost stanovništva;
3. Zajednički ekonomski, administrativni, kulturni i disciplinarni uvjeti vjernika;
4. Relativna lakoća sastajanja svećenika toga područja.²⁰

Novi zakonik (kan. 553-555) usvaja pastoralni duh i uz opće zakonske odredbe naglasak stavlja na krajevno pravo (kan. 553§2; 554§2; 555§1-2). Time se daje naglasak da svaka mjesna Crkva prema svojim potrebama uredi pastoralne aktivnosti na terenu.

Iz današnje perspektive u kojoj djeluje i Vrhbosanska nadbiskupija prema načelima koja propisuje direktorij *Ecclesiae imago* trebalo bi se dobro razmisliti o broju i

²⁰ Usp. Pero Pranjčić *Dekanat, dekan i dekanska služba* u Vrhbosna 4/97 str. 405-412.

sastavu dekanata. Podijeljenost dva entiteta (Doborski, Usorski) ili mali broj vjernika (Derventski, Sutješki) te moderna cestovna povezanost (Sutješki, Žepački) daju mogućnosti za drugačije slaganje dekanate.

Jedan od zadataka je možda i razmisliti o stalnim dekanatskim središtima jer bi se makar na tim mjestima tražilo iskusnog, uvažavanog i dobrog svećenika i pastora koji prednjači u nasljedovanju Krista, tj. u revnosti i savjesnosti ispunjavanja svećeničke službe te koji bi bio na pomoć ne samo biskupu nego i svećenicima i vjernicima u dekanatu. U sadašnjim prilikama predlažemo za dekanatska mjesta urbano središte svakog dekanata (Sarajevski dekanat – župa Katedrala; Kreševski dekanat – župa Kiseljak; Ramski dekanat – župa Prozor; Sutješki dekanat – župa Kakanj; Bugojanski dekanat – župa Bugojno; Travnički dekanat – župa Travnik; Žepački dekanat – župa Žepče; Derventski dekanat – župa Derventa; Tuzlanski dekanat – župa Tuzla; Usorski dekanat – župa Dobož; Brčanski dekanat – župa Brčko; Doborski dekanat – župa Odžak; Šamački dekanat – župa Orašje). Ako bi braća franjevci bili protiv toga da njihovi svećenici budu i dekani, onda bi sjedišta bila umjesto Kiseljaka – Gromiljak; Bugojna – Kupres; Tuzle – Lukavac; Orašja – Oštra Luka-Bok.

Dekan

Latinski naziv kojeg Zakonik kanonskog prava ističe u prvi plan za službu dekana *vicarius foraneus* jasno ističe i potrebnu jačinu same službe jer pojam vikar (*vicarius foraneus* – vanjski ili područni vikar u slobodnom prijevodu) u kanonskom pravu uvijek označava osobu koja u ime ordinarija i po njegovu nalogu obavlja neki posao. Ipak Zakonik kanonskog prava, nastavljajući se na dokumente Drugog vatikanskog sabora, dekansku ulogu zamišlja više kao pomoć župnicima i ostalim svećenicima dekanata, a ne samo posredništvo između župnika s jedne strane i biskupa i ordinarijata s druge strane. Uz opće dužnosti dekana koje se donose u kanonu 555 ZKP njegove su dužnosti, prava i obveze regulirane i Pravilnikom dekanske službe²¹ kao propisom krajevne Crkve. Zato se kao njegova prvotna dužnost navodi okupljanje svećenika u dekanatu kako bi ih potakao na bolji pastoralni rad te prvi pritječe u pomoć župnicima koji su u duhovnoj, tjelesnoj ili materijalnoj nevolji. On je taj koji bdije nad vjerskom u Trojedinog Boga u dekanatu i pazi da se ne šire sekte, nemoral i vjerska nezainteresiranost. Najčešće to radi kroz dekanske vizitacije koje provode u svakoj župi jedanput godišnje. Zakonik kanonskog prava (kan. 524) i Pravilnik dekanske

²¹ Pravilnik dekanske službe, Vrhbosna 4/97 str. 394-396

službe pišu da biskup prilikom imenovanja novog župnika pita mišljenje i dekana jer ako je on odgovoran za to područje i svećenike na njemu, onda bi bilo dobro čuti i njegovo mišljenje.

Unatoč mnogim programima koja već sada postoje na razini dekanata, trebalo bi pojačati ulogu dekana. To je najlakše ako se počne držati ZKP i Pravilnika te poštivati i podupirati rad dekana na terenu. Uvažavati njihovo mišljenje i pitati za njega poglavito kod premještaja. To bi bio veliki zamah za njihov još veći angažman u toj službi.

Uz proljetnu i jesensku koronu te zajedničko slavljenje euharistije beskrvne žrtve Gospodina našega Isusa Krista uz proslavu zaštitnika župe kao i velikih ispovijedi pred Božić i Uskrs, dekani bi u dekanatima trebali organizirati i obvezne duhovne obnove (mjesečne po mogućnosti, ali najmanje dvaput godišnje) za sve svećenike koji su u pastoralu dekanata. Dobro bi bilo napraviti godišnji pastoralni plan i program zajedničkih dekanatskih događanja na kojima se očekuje dolazak svih svećenika jer samo takvo zajedništvo vuče i jednako snažno djelovanje na izvršavanju Isusova naloga da svi budemo Njegovi. U tim susretima jedni drugima pomažemo u odgovoru na razna pitanja i dileme. Jedino je tako moguć dogovor i o zamjenama, ispomoći ili solidarnost među župnicima istog dekanata.

Župa

Pravno gledano, svaka se mjesna Crkva-biskupija dijeli na župe kao osnovne pravno samostalne jedinice za vršenje poslanja što ga je Krist dao Crkvi u nalog. Župa je zajednica vjernika – sveukupnost osoba – za koju pastoralno skrbi od biskupa imenovani župnik i najčešće je teritorijalno omeđena. Jedino dijecezanski biskup ima pravo osnivati, dokidati ili mijenjati župe uz savjetovanje sa svećeničkim vijećem biskupije.

Drugi vatikanski sabor u konstituciji o svetoj liturgiji SC 42,1 kaže: „Kako biskup ne može sam u svojoj Crkvi uvijek i posvuda predsjedati svemu svojemu stadi, on mora uspostaviti zajednice vjernika, među kojima se ističu župe uređene po mjestima pod pastirskom skrbi koji zamjenjuje biskupa; one na neki način predstavljaju vidljivu Crkvu rasprostranjenu po cijelome svijetu“.

Uz ovo pravno gledanje važnije je ono da je župa središte sakramentalnog, duhovnog i liturgijskog života vjernika koji joj pripadaju. U župi čovjek duhovno i sakramentalno raste te preobražava svoj život na sliku Kristovu. Župa je živi organizam i zajednica osoba koje prihvaćajući Božju Riječ pokušavaju iznova živjeti životom samog Isusa Krista. Župa tako uz obitelj postaje osnovna eklezijalna stanica crkvene zajednice. Zato što župa posjeduje sredstva i princip svojega održanja i zajedništva sa svojim Tijelom. Taj životni princip je Euharistija oko koje se okuplja zajednica vjernika. *Župa je euharistijska zajednica i srce bogoslužnog života kršćanskih obitelji; ona je povlašteno mjesto kateheze za djecu i za roditelje*“ (KKC, br. 2225).

Jer ako je Euharistija srce Crkve, onda je i srce župne zajednice. Euharistija je pokretač svih djelovanja i inicijativa. Ona je pumpa koja tjera krv i održava živim cijeli organizam. Stoga bi sav život u župi trebao biti u službi župnog zajedništva i usmjeren na Euharistiju koja izgrađuje to zajedništvo.²²

U Vrhbosanskoj nadbiskupiji postoje 153 župe i 2 župne ekspoziture (Olovo i Visoko). Po statističkim podacima iz 2019. godine od 155 župa njih 35 ima manje od 100 vjernika, 55 manje od 200 vjernika, 85 manje od 500 vjernika, 107 manje od 1000 vjernika. Samo 48 župa ima više od 1000 vjernika, 17 više od 2000, a 5 više od 4000 (Žepče 4013; Kiseljak 4798; Busovača 5345; Tolisa 6271; Vitez 10220).

Unatoč malom broju ljudi u većini župa, pastoralne potrebe su velike i zahtijevaju jaki svećenički sakramentalni, duhovni i karitativni angažman, poglavito jer smo se nakon ratnih nevolja više posvetili graditeljstvu i obnovi crkvenih zgrada nego jačanju sakramentalnog i duhovnog života koji bi liječio rane i stvarao hrabrije i moralnije ljude koji bi izgrađivali ne samo naše župne zajednice nego i cijelo bosanskohercegovačko društvo. Prvi i najneposredniji apostoli radnika bit će radnici, apostoli industrijskog i komercijalnog svijeta bit će industrijalci i komercijalci. Svaki kršćanin mora ulaziti u svoj ured, u radionicu, sa cjelokupnom svojom stvarnošću čovjeka obnovljenog u Kristu, čovjeka koji posjeduje novi život i novo djelovanje, prožet duhom Evanđelja i njegov rad mora da bude slika i prilika evanđeoskih kreposti. To se treba očitovati u njegovom radu, odnosu s drugim ljudima, u prosuđivanju i vrednovanju događaja i stvari.

Zato i geslo Sinode Vrhbosanske nadbiskupije „Sve obnoviti u Kristu” ponovno u središte vraća Gospodina našega Isusa Krista i potiče da se duhovno-sakramentalni život svake župe pojača. Samo prateći liturgijsku godinu i otajstva koja nam Crkva nudi, dobar su početak kako sve dobne skupine u župi (školarce, mlade, obitelji, starije, bolesne) vratiti Bogu i Crkvi. Svjesni smo da u većini župa samo 25-30% vjernika sudjeluje na nedjeljnim misnim slavljinama. Zato prva briga mora postati kako „probuditi“ 70-75% župne zajednice?

Potrebno je imati pastoralni plan i program rada makar za godinu unaprijed te pratiti koliko toga uspješno završi. Važno je uključiti i župljane u kreiranju planova te im dati veću odgovornost u radu. Jedni od prvih župnikovih suradnika jesu članovi Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća, kao i mladi koji su prošli trening za župne animatore koji već godinama uspješno obavlja Nadbiskupijski centar za pastoral mla-

²² Usp. Ivan Bodrožić, *Svećeniče upoznaj svoje dostojanstvo*, CUS, Split 2005. godina, str.154-155

dih *Ivan Pavao II.* Župna vijeća su još uvijek veliko neiskorišteno bogatstvo koje postoje u našim zajednicama. Njihovo izravno uključivanje u apostolat župe razbijao bi toliku indiferentnost ostalih vjernika. Razvijati svijest aktivne crkvenosti kod vjernika i razbijati svijest da su oni pasivni udovi Crkve koji moraju samo slušati, šutjeti i materijalno doprinosti. Ipak, uvijek na umu imati da svaka akcija u župi za krajnji cilj ima kršćaninovo dublje povezivanje s Kristom i da ono ne smije proći bez molitve jer je ona izraz živog odnosa djece Božje sa svojim neizmjerljivo dobrim Ocem, s njegovim Sinom Isusom Kristom i s Duhom Svetim (usp. KKC 2565).

Župe koje imaju mlađih obitelji ili mladih koji trebaju stupiti u brak trebaju jači angažman na tom području uvezujući se i sa našim Fakultetima i Centrom za obitelj kako bi im ponudili dovoljno zdravog kršćanskog nauka. Poticati na sebedarje, zajedništvo, na brak, na otvorenost životu te konkretno to pokazivati kroz molitve, druženja, ali i akcije za višebrojne obitelji. Pomoći obiteljima da rastu u vjeri jer u društvu u kojem živimo najčešće oba roditelja moraju raditi (problem za žene koje bi i željele djecu jer ih poslodavci uvjetuju radnim mjestom – čak i katolički poslodavci) da bi normalno živjeli te tada nedostaje vremena za odgoj djece. Župa mora sa svojim programima pomoći u kršćanskom odgoju, a mnoge naše župe imaju katehezu samo za one koji se pripremaju za prvu pričest i krizmu.

Otvorena suradnja svećenika, redovnica i vjernika laika u župi jača liturgijsku, evangelizacijsku i katehetsku dimenziju te župa postaje istinska formativna zajednica te čini vidljivim već ovdje Kraljevstvo Božje na koje smo pozvani.

Župnik

„Župnik je vlastiti pastir povjerene mu župe koji vodi pastoralnu brigu za predanu mu zajednicu pod vlašću dijecezanskoga biskupa na čiji je dio u Kristovoj službi pozvan, da za tu zajednicu obavlja službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja u suradnji s drugim prezbiterima ili đakonima i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici, prema pravnoj odredbi” (CIC, Kan. 519). Osim toga, od župnika se po crkvenom Zakonu očekuje da se odlikuje zdravim naukom i čestitošću života te da bude obdaren revnošću za duše kao i drugim vrlinama. Također, da bi netko mogao biti župnikom, potrebno je da ima one osobine koje se za to zahtijevaju kako općim, tako i krajevnim pravom (usp. Kan. 521).

Naznačeni kanoni mogu poslužiti kao solidan uvod u ovo malo razmišljanje o župničkoj službi na teritoriji Vrhbosanske nadbiskupije. Dakle, s jedne strane, od župnika se očekuje da bude podložan vlasti dijecezanskoga biskupa. S druge strane, od njega se također očekuje da bude otvoren za suradnju s drugim svećenicima, đakonima, kao i vjericima-laicima.

Zahtjevi župničke službe su vrlo visoki, jer ona podrazumijeva onu trostruku crkvenu službu: naučiteljsku, posvetiteljsku i pastirsku. Na praktičnoj razini, ovdje go-

vorimo o širokoj lepezi aktivnosti i dužnosti: sakramenti, blagoslovine (sakramentali), pobožnosti, propovijedanje, župska kateheza, župska administracija, odgovorno i savjesno upravljanje crkvenim materijalnim dobrima, vođenje i briga za različite grupe u župi, kao i pastoralna briga za svaku pojedinu obitelj i vjernika u župi (usp. CIC, Kan. 529). Pored svega toga, od župnika se očekuje i da zauzeto radi sam na sebi, što kroz pobožne težnje, što kroz permanentnu svećeničku izobrazbu. Stoga bi se moglo reći da upravo ova široka i šarolika lepeza župnikovih dužnosti i diktira onu, prije naznačenu, spremnost za aktivnu suradnju kako s drugim svećenicima i đakonima, tako i s vjernicima-laicima. U ovome smislu navodimo i jedan podatak iz prve (inicijalne) sinodske ankete, provedene tijekom prvog kruga dekanatskih zasjedanja u našoj nadbiskupiji (zima 2013.-proljeće 2014.). Pod jedanaestim pitanjem se razmišljalo o problemima koji priječe bolju međusobnu suradnju vjernika na našim župama. Više ispitanika, osobito svećenika, tom je zgodom progovorilo i o lošoj međusvećeničkoj komunikaciji i suradnji, pri čemu se iskristaliziralo mišljenje da je za svećenika praktično podjednako loše ovo kad je zatvoren, distanciran i nekomunikativan kao i ono sasvim drugo – da je materijalist, politikant ili osoba sklona skandalima i porocima.²³ U svakom slučaju, otvorenost, susretljivost i spremnost za suradnju danas se čine prijeko potrebnim osobinama župnika, kao u ostalom i svakog drugog svećenika.

Iz dosadašnjeg rada Sinode proizišao je još jedan specifični zahtjev koji se danas stavlja pred naše župnike. Radi se o potrebi ujednačenosti pastoralne prakse, a što se po sebi osobito tiče pripreme za brak, ali i brojnih drugih pitanja.²⁴ Naime, bit će vrlo teško raditi na unaprjeđenju pripreme za brak u našoj nadbiskupiji sve dok ima onih župnika koji su to spremni uraditi „brže”, te samim tim „na svoju ruku”. No, i pored naznačene problematike čini se kako kod nas općenito postoje neki župnici kod kojih „sve može”, kao što njima nasuprot ponekad stoje i oni kod kojih skoro „ništa ne može”. Primjera je više, bilo da govorimo tu o krštenju djeteta crkveno nevjenčanih roditelja, izdavanju potvrde za kumstvo osobi za koju se baš i ne može sa sigurnošću utvrditi kakav je i koliki župljanin, blagoslovu obitelji iz kategorije „marginalnih vjernika” i sl. U svakom slučaju, čini se kako će se o ovim konkretnim pastoralnim problemima i izazovima trebati više govoriti i na svećeničkim susretima, te inzistirati na pronalasku zajedničkih i ujednačenih pastoralnih rješenja. U protivnom se često događa da su

²³ Usp. Mario BERNADIĆ, Općeniti pregled odgovora na sinodska pitanja, u: Bilten Sinode br. 2 (2014.), str. 8-18, ovdje 13-14.

²⁴ Usp. Mario BERNADIĆ, Općeniti pregled odgovora na sinodska pitanja, u: Bilten Sinode br. 2 (2014.), str. 8-18, ovdje 13-14.

vjernici zbunjeni, a pokatkada i razočarani: „Dvadeset godina nam je župnik redovito dolazio blagosloviti kuću, sad ovaj novi neće, jer kaže da mi nismo vjernici”.

Treći specifični zahtjev, proizišao iz dosadašnjeg rada Sinode, a tiče se naših župnika, premda je zapravo više ovisan o općim okolnostima, a ne o župnicima samima, jest pitanje budućnosti raseljenih župa sa iznimno malim brojem vjernika. Općenito je poznato da se naši župnici na ovakvim župama susreću s nebrojenim materijalnim, pravnim, ali i duhovno-psihološkim izazovima. Stoga se na sinodskim susretima nerijetko moglo čuti pitanje zašto neki svećenici stalno moraju biti župnici na ovakvim župama, a neki drugi samo kratko ili čak nikako? Je li u ovom smislu potrebno urediti stvari na način da svi svećenici trebali neko vrijeme provesti i na ovakvim župama ili je ipak bolje iz temelja reorganizirati dotične župe?²⁵

Kao četvrto mogli bismo postaviti pitanje revidiranja nekih specifičnih zadataka i obveza u odnosu na župnike koje nisu zakonski posve nužne, ali su svejedno iznimno preporučljive. Kao primjer mogli bismo navesti sudjelovanje u radu Sinode. Naime, već po samome Statutu Sinode predviđeno je da Sinoda bude vođena, ali ne i diktirana. Odnosno, sudionici Sinode trebali bi se osjećati potaknutima, ali ne i prisiljenima.²⁶ Međutim, kada tu govorimo o slobodnom sudjelovanju župnika, stvari neminovno mogu poprimiti nešto drugačiji izgled, jer iz dosadašnje prakse se pokazalo da nesudjelovanje župnika u radu Sinode najčešće automatski za sobom povlači i nesudjelovanje župljana koje on vodi, a to se ne bi smjelo tako događati. Što znači, ako je neki župnik po sebi i nezainteresiran, on bi ipak morao biti minimalno toliko zainteresiran da informira svoje župljane o radu Sinode te da omogući sudjelovanje onima kojih se to po crkvenim uredbama ponajviše tiče. Sukladno ovom primjeru, mogli bismo povući paralelu i sa brojnim drugim aktivnostima koje se smatraju strateški važnima za Vrhbosansku nadbiskupiju. Bilo da tu govorimo o tiskanim izdanjima Vrhbosanske nadbiskupije ili o projektima Međureligijskog vijeća u BiH, čiji je Vrhbosanska nadbiskupija suosnivač i aktivni član, ili o nečemu trećem, niti jedan naš župnik ne bi jednostavno smio reći: „Ne zanima me”, kao što to neki uostalom i kažu. Odnosno, kako već rekosmo, ako su već osobno nezainteresirani, ipak bi trebali biti barem toliko zainteresirani da ne priječe u tome i svoje župljane. Da se ne bi na kraju dogodilo po Riječi Božjoj: „...Zaključavate kraljevstvo nebesko pred ljudima; sami ne ulazite, a ne date ući ni onima koji bi htjeli” (Mt 23,13b).

²⁵ Usp. Mario BERNADIĆ, Susreti svećenika VN po arhiđakonatima – rezultati III. Sinodske ankete, u: Bilten Sinode br. 4 (2015.), str. 17-28., ovdje 25.

²⁶ Usp. Statut Sinode, čl. 10, u: Bilten Sinode br. 1. (2013.), str. 9-16, ovdje 10.

Župni vikar

„Kad god je potrebno ili prikladno da bi se propisno obavljala pastoralna služba u župi, župniku se mogu pridružiti jedan ili više župnih vikara koji, kao župnikovi suradnici i dionici njegove brige, zajedničkim savjetovanjem i nastojanjem sa župnikom i pod njegovom vlašću, neka pomažu u pastoralnoj službi ... Župni vikar može se postaviti ili tako da pridonosi obavljanju sveukupne pastoralne službe, i to ili za svu župu ili za određeni dio župe ili za određenu skupinu župljana, ili da se posveti obavljanju određene zadaće u različitim župama istodobno” (CIC, Kan. 545).

Na našim prostorima za župne vikare uvriježen je naziv „kapelan” premda oni to nisu. Kapelan u crkveno-pravnom smislu predstavlja zasebnu kategoriju zaređenog službenika „kojemu je za stalno povjerena, barem djelimice, pastoralna briga za neku zajednicu ili posebnu skupinu vjernika, koju treba da vodi prema odredbi općeg i krajevnog prava” (CIC, Kan. 564). U tom smislu se recimo može govoriti o bolničkim, vojnim, policijskim, studentskim i inim kapelanima.

U hrvatskom govornom području za župnog vikara pokušao se uvesti i pojam „dožupnik”. Premda se čini da do sada u praksi i nije najbolje zaživio, za potonji pojam bi se moglo ustvrditi da dobro pogađa bit, oblik i način službe župnog vikara. On je župnikov prvi suradnik i pomoćnik, a po potrebi i zamjenik. Ima obvezu prebivanja u župi (Kan. 550). Ukoliko to izričito nije drugačije predviđeno pismom dijecezanskoga biskupa, župni vikar je obavezan snagom službe pomagati župniku u cjelokupnoj župnoj službi, izuzevši dakako namjenjivanje mise za narod, a isto tako, ako je to potrebno prema pravnoj odredbi, zamijeniti župnika kad je ovaj odsutan (Kan. 548, § 2). Iz potonjeg kanona slijedi da bi se župnog vikara trebala ticati „cjelokupna župna služba”, što znači da ga iz toga bez opravdanog razloga ne bi trebalo isključivati niti bi on sam sebe smio isključivati. Naime, iz prakse se pokatkad može čuti da neki župni vikari za mnogo toga na župi znaju reći da to nije njihova briga ili da ih nešto u tom smislu jednostavno ne zanima. No isto tako, i neki župnici počesto pokazuju sklonost prema sužavanju i ograničavanju polja vikarevog rada. Zato bi trebalo istaknuti da župni vikar definitivno nije tek pastoralni suradnik, što inače po novom Zakoniku može biti čak i neki vjernik-laik (usp. Kan. 517, § 2).

Služba župnog vikara, između ostalog, može se shvatiti i kao povlašteno vrijeme za sticanje neophodnog iskustva za kasniju župničku službu. Stoga ovdje ističemo kako se i tijekom dosadašnjega sinodskoga rada više puta moglo čuti mišljenje da u Vrhbosanskoj nadbiskupiji nitko ne bi trebao biti imenovan župnikom, a da prije toga barem kroz tri godine nije obnašao službu župnog vikara.

Tijekom dosadašnjeg sinodskoga rada također se moglo čuti mišljenje kako bi i različite programe iz domene permanentne svećeničke formacije trebalo osobito brižno provoditi sa mladim, nedavno zaređenim, svećenicima. Osim sticanja potrebnih svećeničkih znanja i vještina, ovdje treba ciljati i na adekvatnu duhovno-psiholo-

šku podršku. Naime, dobro je znano da zbog promjene mentaliteta i načina života današnji mladi ljudi dosta kasnije sazrijevaju u usporedbi s prijašnjim generacijama, a sve ovo podjednako može važiti i za same svećeničke kandidate. Svemu ovome govori u prilog i sve češće napuštanje službe od strane posve mladih svećenika u našoj nadbiskupiji. Čini se da ovi ljudi još nisu dovoljno bili ni ljudski zreli, a kamoli u svećeničkom smislu. Stoga se i čini iznimno potrebnim našim mladim svećenicima pružati adekvatnu permanentnu formaciju i podršku.

Preraspodjela svećeničkih snaga

Dvadeset i pet godina od završetka ratnih zbivanja u Bosni i Hercegovini na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije nije se dogodio očekivani povratak vjernika. Unatoč tomu što je nadbiskupija nakon potpisa mirovnih ugovora poslala svećenike na zgarrišta te na teritoriju Republike Srpske, ali i Federacije BiH kojeg su držale muslimanske snage, masovni povratak nije uspio. Mnogi svećenici koji su svjedočki pošli u neizvjesnost još uvijek vuku posljedice života po kontejnerima i neobnovljenim kućama. Danas kad 55 župa ima manje od 200 vjernika, a velika većina njih ima župnika, postavlja se pitanje preraspodjele svećeničkih snaga i spajanja župa u osobi župnika. Sva priča nije samo zbog ekonomske neodrživosti pojedinih župa već ponajprije zbog pojačavanja broja svećenika u župama u kojima ima vjernika i gdje bi trebalo više pastoralno raditi. Uz to sve više dolazi i do potrebe djelovanja više svećenika među našim hrvatskim zajednicama u zemljama Zapadne Europe. Nažalost, sve više ljudi odlazi trbuhom za kruhom te su i tamošnje duhovne potrebe jače.

Jedan od modela koji se pokazao mogućim je spajanje dvije ili više župa u osobi župnika. U Derventskom dekanatu to imamo kod župa Cer-Sočanica, Bos. Brod-Kulina, te Bijelo Brdo-Derventa-Bukovica. Takav model imamo i u Ramskom dekanatu Obri-Solakova Kula, Usorskom Komušina-Gornja Komušina, Bugojanskom Otinovci-Kupres-Rastičevo, Travničkom Turbe-Korićani. Takav trend bi se dao nastaviti u Derventskom dekanatu (3 župe jedan svećenik), ali i u dijelu Doborskog (Modriča-Garevac, Čardak-Srednja Slatina, Gradačac-Turić, Pećnik-Odžak), Šamačkog (Bos. Šamac-Prud), Brčanskog (Gorice-Krepšić, Brčko-Bijeljina). Nedostatci ovog modela su: premalo ljudi i mogućnosti pastoralna, nemogućnost nalaženja zamjene za osobno vrijeme odmora i manjak materijalnih dobara za redovito uzdržavanje.

Drugi model, koji je također već isproban, su svećenici koji imaju već neku službu, ali se pastoralno brinu i o župi. Npr. vojni kapelani (Goran Kosić – Travnik-Pećine; Željko Čuturić – Sarajevo-Tarčin; Ivo Jezidžić – Rajlovac-Čemerno; plus Josip Tadić – Sarajevo-Goražde), Medijski centar (Miroslav Čavar – Stup; Josip Vajdner – Briješće), KBF Sarajevo (Ilija Marković – Ilijaš), plus Fabijan Stanušić – Sv. Dom-Pale. Tako bi mogli i drugi profesori ili ostali koji vrše službe i u Ordinarijatu makar biti pomoć vi-

kendom župnicima koji drže dvije ili tri župe. Nedostatak ovog modela se zrcali u maloj mogućnosti nalaženja zamjene za osobno vrijeme odmora.

Treći model bi mogao biti stanovanje više svećenika u jednom župnom uredu (franjevci imaju samostane i navikli su na zajednički život) iz kojeg bi pastoralno djelovali u cijelom kraju. Problem ovog modela je što dijecezanski svećenici nisu navikli, tj. nisu spremni živjeti zajedno. Drugi problem je što bi i u takvim zajednicama morao postojati neki nadžupnik koji bi sve to koordinirao. U istraživanju koje je provedeno u Sloveniji 2012. godine bilo je i pitanje *Živjeti sam ili u životnoj zajednici za desetak godina?* Svećenici su odgovorili da se 31% protivi samotničkom življenju; 33% misli da je dobro i jedno i drugo ostaviti kao izbor; 36% oduševljeno je životnom zajednicom. Oni na manjim župama više su za zajednički život, a oni na većim manje. Velika većina je dopisala kako nisu odgajani za život u zajednici te da bi o tome morao razmišljati biskup sa suradnicima i ubuduće odgajati kandidate u duhu povezanosti i solidarnosti. Također su dopisali kako život u zajednici zamišljaju u vidu specijalizacije za određena područja u pastoralnom radu. Tako bi se svaki župnik u zajednici pored redovitih župničkih aktivnosti mogao posvetiti i određenoj aktivnosti za koju bi bio zadužen na širem području koja dotična zajednica pokriva.²⁷

U sva tri modela je najvažnije da pastoral koji je specifičan – najčešće pastoral starih, poglavito u krajevima Rep. Srpske i dijelovima Federacije BiH gdje su katolici protjerani, ne bi trpio.

Na koncu, u svezi sa dosad iznesenim moglo bi se govoriti i o četvrtom modelu po kojem bi se svakoj „problematičnoj” župi pristupalo navlastito. Samim tim bi se u zavisnosti od okolnosti mogla primjenjivati sva tri prethodna modela, ali i neki drugi. Na primjer, župa Borovica je izrazito raseljena, ali je istovremeno i predaleko od drugih župa da bi ju se moglo nečemu pripojiti ili da bi je neki svećenik s drugom službom izdaleka mogao pastorizirati tijekom snježnih zimskih mjeseci. Slično vrijedi i za župu Deževica kao i za još neke župe u nadbiskupiji, i stoga se čini da će ovakve župe do daljnjeg morati ostati samostalne i s vlastitim rezidencijalnim župnikom bez obzira na njihov mali broj vjernika.

O sudbini župa s manje od stotinu vjernika bilo je riječi i u trećoj sinodskoj anketi, provedenoj u proljeće 2015. tijekom svećeničkih susreta po arhiđakonatima (opširnije vidi Bilten Sinode br. 4). Na ponuđene solucije naši svećenici su odgovorili na sljedeći način:

²⁷ Brigita Perše, *Buduća Uloga svećenika i laika u Crkvi u Sloveniji*, Vrhbosnensia 1./2014., str. 179-198

- a) Ne treba ništa posebno mijenjati (5,5%);
- b) Ne treba dirati u župe, nego reorganizirati kadrovsku politiku, u smislu da se ne događa da neki svećenici stalno budu na takvim ugroženim župama, a drugi nikada (27,4%);
- c) I da i ne, ovisno o kojim je župama riječ (13,7%);
- d) Trebalo bi ih reorganizirati na način misijskog modela: Dva ili tri svećenika bi živjela zajedno, a preko dana bi brinuli o povjerenim župama (35%) – većinski odgovor;
- e) U potpunosti reorganizirati pastvu i ovakve župe pripojiti većim župama (23,3%);

Pod ovim pitanjem postojala je i dodatna mogućnost iznošenja svoga mišljenja. Ukupno su napisana 3 mišljenja. Jedno od njih sugerira da je kod nas nužno povećati prisustvo svećenika na većim župama. Drugo mišljenje sugerira da bi svećenici svugdje trebali imati osigurane osnovne uvjete za život i rad. Treće mišljenje jednostavno kaže da nam se po ovom pitanju „pomoliti za razboritost“.

Svećenici

Ako bismo htjeli definirati svećenika, imali bismo mnoštvo definicija:

Svećenik je svetim redom opunomoćen djelovati u Crkvi u ime Kristovo po svom zakonitom Ordinariju koji ga u to upućuje, inkardinira, opunomoćuje i dekretira, s čim on ima svoju službu i zadaću u Crkvi, u osnovnoj jedinici mjesne Crkve, a to je župa.

Svećenik je prosvjetitelj i učitelj svetoga i Svetoga! Onaj koji se spremno i spretno služi sredstvima društvenog komuniciranja da bi uputio i osnažio kršćanskim elementima svakodnevnu životnu praksu.

Svećenik je pastoralni djelatnik, sa svim pravima i obvezama (nerazdvojni elementi) naučavati (propovijedati), posvećivati i upravljati (tria munera) u ime i za cjelovitost Crkve. Ovim je definirana njegova osnovna zadaća s kojom je on jedini i drugačiji od svih u zajednici, tj. njen predvoditelj, glava i služitelj – in nomine Christi (Ecclesiae)! Upravo ovaj kristološki i ekleziološki vid najbolje i najpotpunije objašnjava svećenika. Krist koji se učinio našim suputnikom i supatnikom, čijoj smo slici suobličeni, on je Alfa i Omega svećeništva. Drugo, sveti red spada u dio otajstva Božjega na kojem je uspostavljena Crkva. Crkva bez svećeništva ni svećeništvo bez Crkve ne postoji u Božjem naumu. Svi tvorimo Mistično Tijelo Kristovo – Crkvu, a ministrijalnom svećeništvu pripada specifična uloga.

Ministerijalno svećenstvo samo po sebi ne sadrži neki veći stupanj osobne svetosti niti predstavlja lakši ili kraći put spasenju. Krist ga je uspostavio da bi zajednica vjernika – Crkva imala pastire i učitelje koji participiraju u snazi i ovlastima koje joj je dao Dobri Pastir. Najvažnija ovlast je praštanje grijeha i slavljenje Euharistije.

U postsinodskoj apostolskoj pobudnici *Pastores dabo vobis* u broju 15 sveti Ivan Pavao II. piše: „Prezbiteri su u Crkvi i za Crkvu kao neko sakramentalno posadašljenje Isusa Krista Glave i Pastira; vjerodostojno propovijedaju njegovu riječ, ponavljaju njegove geste oprostjenja i ponude spasenja, nadasve krštenjem, pomirenjem i euharistijom; kao i On, ispunjeni ljubavlju sve do posvemašnjeg dara samoga sebe, skrbe za stado koje ujedinjuju i vode k Ocu po Kristu u Duhu.“

„Euharistija, taj sakramentski spomen Kristove smrti i uskrsnuća, stvarno i djelotvorno uprisutnjenje jedincate otkupiteljske žrtve, izvor i vrhunac kršćanskog života i cijele evangelizacije, početak je, sredina i cilj svećeničke službe, jer „sve crkvene službe i djela apostolata čvrsto su povezani sa svetom euharistijom i prema njoj su usmjereni.“ Posvećen trajnom služenju svete žrtve, prezbiter tako najočitije pokazuje svoj identitet... Svećenik je pozvan slaviti svetu euharistijsku žrtvu, neprestano razmišljati o tome što ona znači i pretvarati svoj život u jednu euharistiju, što se očituje u ljubavi prema svakodnevnoj žrtvi, poglavito u vršenju dužnosti vezanih uz vlastiti stalež.“²⁸

Osim predsjedanja slavljenjem euharistije, ovlast i specifičnost koju svećenik ima je i služenje sakramenta pomirenja ili ispovijedi. Usprkos tome što današnja kultura nema osjećaja za grijeh, svećenik mora odgajati savjest ljudi za opraštanje i pomirenje ponajprije s Bogom, a onda i s drugima i sa samim sobom. Da bi bio dobar ispovjednik, svećenik mora biti dobar penitent. Njegov primjer kojim pokazuje značaj sakramenta, a jedan od njih je i rast u vjeri i ljubavi prema Bogu i drugima. „Sav svećenički život nužno gasne ako svećenik iz nemara ili nekog drugog razloga ne pristupa redovito sakramentu pokore prožet pravom vjerom i pobožnošću. Kod svećenika koji se ne ispovijeda ili se slabo ispovijeda, to će se brzo odraziti na njegovom svećeničkom radu; a to će brzo uočiti i zajednica kojoj je on pastir.“²⁹

Zato duhovni rast kroz slavljenje euharistije i sakramenta pomirenja održava se i u klanjanju Presvetom Oltarskom Sakramentu, redovitoj molitvi brevijara te duhovnim obnovama i vježbama koje svećenik svake godine obavlja.

Zbog tih nadnaravnih darova svećenik mora shvatiti da nije poput nekog privatnika. Crkva je kuća Božja i sve što svećenik od ovlasti ima je vlasništvo Crkve jer samo je njoj povjereno to blago. Svećenik kao upravitelj blaga kojeg je Bog ostavio Crkvi mora biti svjestan komu je povjerovao i komu je svoj život darovao.

²⁸ Kongregacija za kler, *Direktorij za službu i život prezbitera*, KS, Zagreb 2013. godina, str. 125-127.

²⁹ Isto, str. 143.

Glede vlastitog pristupanja sakramentu pomirenja te redovite molitve brevijara treća sinodska anketa pokazuje sljedeće: 4 svećenika navodi da se ispovijeda „tjedno“; njih 29 (oko 20%) zaokružuje da se ispovijedaju „mjesečno“; 48 svećenika (oko 33%) kaže da se ispovijeda više od 6 puta godišnje; njih 50 (oko 34%) kaže da se uobičajeno ispovijedaju pred velike blagdane (3-4 puta godišnje), i to je ujedno većinski odgovor na ovo pitanje; 11 ispitanika (7,5%) navodi da se godišnje ispovijede jednom ili čak nijednom. Što se tiče prakticiranja svete ispovijedi kod stalnog ispovjednika, 32 ispitanika (22%) zaokružuje da ima svoga stalnog ispovjednika; 50 (oko 34%) ih kaže da imaju dvojicu ili trojicu uobičajenih ispovjednika; 62 (oko 42%) kažu da se ispovijedaju kod bilo koga, i ovo je ujedno većinski odgovor.

Glede redovitog moljenja brevijara, anketa je pokazala sljedeće: 53 svećenika (oko 36%) kaže da redovito i u potpunosti mole časoslov, i ovo je ujedno većinski odgovor na ovo pitanje; 39 (oko 27%) ih kaže da redovito mole barem jutarnju i večernju molitvu; 47 ispitanika (32%) zaokružuje da časoslov mole „povremeno, u zavisnosti od liturgijskog vremena“; 8 svećenika (5,5%) navodi da rijetko moli časoslov; 9 ih (6,2%) kaže da ga uopće ne mole.

Dodatno ćemo spomenuti i rezultate ankete glede redovite molitve sv. krunice, ali i prakticiranja svakodnevnog pobožnog razmatranja: 32 svećenika (22%) zaokružuju da redovito, tj. svakodnevno mole svetu krunicu; njih 44 (oko 30%) kaže da često mole; 54 (37%) ih kaže da krunicu mole povremeno, i to je ujedno većinski odgovor na ovo pitanje; 5 ispitanika (3,4%) kaže da krunicu moli vrlo rijetko, dok njih 13 (8,9%) kaže da je nikada ne mole.

Što se tiče svakodnevnog pobožnog razmatranja: 25 svećenika (17%) kaže da redovito prakticira razmatranje; 46 ih (oko 29%) navodi da razmatraju često; 70 (oko 48%) ih kaže da razmatraju povremeno, i ovo je ujedno većinski odgovor; 6 (4,1%) ih kaže da vrlo rijetko prakticiraju pobožno razmatranje, a 5 (3,4%) kažu da to nikada ne čine.

Svećenik treba produbljivati svoj odgoj i izobrazbu te se stalno usavršavati i napredovati kako bi svoju službu obavljao uspješnije. Važno je da se neprestano usavršava kako bi bio sve više Kristov. U vremenu sredstava masovne komunikacije koje nam oduzimaju sabranost i nutarnji mir također nas odvajaju od čitanja i razmatranja o teologiji. Osim osobnog truda i rada, važan segment je permanentno obrazovanje svih, a poglavito mlađih svećenika. To je moguće ostvarivati na razini dekanata, arhiđakonata ili nadbiskupije i to duhovnim obnovama, predavanjima, hodočašćima i druženjima.

Ta izgradnja mora obuhvaćati i uskladiti sve dimenzije svećeničkog odgoja i izobrazbe; mora, naime, nastojati pomoći svakom prezbiteru: da razvija svoju osobnost u duhu služenja, koju god da je dužnost primio; da stekne potrebnu intelektualnu naobrazbu iz teoloških znanosti u skladu s crkvenim učiteljstvom kao i iz humanističkih, budući da su one povezane s njegovom službom, kako bi djelotvornije obavljao svoju

službu vjerskog svjedočenja; da posjeduje zadovoljavajući duhovni život, hranjen prisnošću s Isusom Kristom i ljubavlju prema Crkvi; da svoju pastoralnu službu obavlja odgovorno i predano. U praksi, ta izgradnja mora biti cjelovita: ljudska, duhovna, intelektualna, pastoralna, sustavna i personalizirana.“³⁰

Glede permanentne izobrazbe svećenika i njihove adekvatne teološke i duhovne informiranosti, treća sinodska anketa nas suočava sa slijedećim činjenicama: 43 ispitanika (29,5%) kaže da redovito prate katoličke medije i tisak; 79 (54%) zaokružuje da spomenuto često prate, i ovo je ujedno većinski odgovor na ovo pitanje; 21 (14,4%) navodi da povremeno prati vjerski tisak; 4 ih kaže da vrlo rijetko prate, a 3 nikako.

Što se tiče papinskih enciklika i biskupskih poslanica, rezultati su sljedeći: 26 (17,8%) kaže da redovito prate papinske enciklike i biskupske poslanice; 44 (oko 30%) ih zaokružuje da često prate navedeno; 51 (35%) ispitanik zaokružuje da ovo prate povremeno, i to je ujedno većinski odgovor na ovo pitanje; 11 svećenika (7,5%) kaže da rijetko prate navedeno; 7 (4,8%) zaokružuju da ovo navodno nikada ne čitaju.

Glede ostale teološke i duhovne literature: 14 (9,6%) ih kaže da isto redovito čitaju i prate; 64 ispitanika (41%) navodi da ovo često čitaju, i to je ujedno većinski odgovor na ovo pitanje; 58 (39,7%) ih zaokružuje da ovo povremeno čitaju; 11 (7,5%) ih kaže da čitaju rijetko; 7 (4,8%) navodi da praktično nikada ne čitaju teološku literaturu i ascetiku.³¹

Iskustvo- mons. Marko Tomić

Bio sam u Biskupiji u kojoj je svaki ponedjeljak slobodan od pastoralnih obaveza (osim ako je u pitanju blagdan ili svetkovina).

Prvi ponedjeljak u mjesecu je za susret svećenika – druženje u dekanatu. Izlet, mali duhovni nagovor i prilika za ispovijed, misa, rekreacija i zajednički objed. Svaki put kod drugog!

Drugi ponedjeljak – rezerviran za osobne potrebe. Izbivanje, posjete razne kulturne potrebe...

Treći ponedjeljak je također slobodan, u svrhu odmora. Osobno iskoristiti.

Četvrti ponedjeljak: rezerviran za susret svih svećenika sa duhovnom obnovom i jednim stručnim pastoralnim ili teološkim predavanjem, zajedno sa Biskupom. Nakon toga je prilika za svetu ispovijed, okrugli stol, potom misa i zajednički objed!

³⁰ Usp. Isto, str. 174

³¹ Usp. Mario BERNADIĆ, Susreti svećenika VN po arhiđakonatima – rezultati III. Sinodske ankete, u: *Bilten Sinode* br. 4 (2015.), str. 17-28.

U našoj Nadbiskupiji imali smo nešto slično, ali samo u Euharistijskoj godini. Tada smo se svakog tjedna jednom sastajali u dekanatu na dogovor i sadržaj kateheza, propovijedi i svih aktivnosti vezanih uz euharistiju. Svih 52. nedjelje, blagdane i svetkovine jedna jedina tema jest bila euharistija i sve vezano uz nju.

Vanjski učinak: enormno povećan dolazak na sv. mise i na pričest. Npr., u Novom Sarajevu sa 12 000 pričesti na 42 000 godišnje.

Problematika vezana za Sjemenište, Bogosloviju i KBF

Nedostatak duhovnih zvanja s kojim se susreće ne samo Vrhbosanska nadbiskupija nego i sve redovničke zajednice ima mnogo razloga. Jedan od najočitijih je odlazak čitavih obitelji. Ako nema djece i mladih, ne može biti ni zvanja. Ipak to nije ključni razlog jer ni te obitelji nisu bile brojne. Srž problema leži u individualizmu i sebičnosti koja je nametnuta i zavladała je i kod naših vjernika. Mladi kasno ulaze u sakramentalno zajedništvo – brak. Neotvorenost životu -najčešće jedno ili dvoje djece. Kad se to poveže sa nedostatkom obiteljske molitve, individualizmom i materijalizmom, onda je jasno smanjenje broja duhovnih zvanja.

U Nadbiskupijskom sjemeništu u Travniku u školskoj godini 2019./2020. bilo je osmorica sjemeništara. Od toga šestorica su vrhbosanski, dvojica Mostarsko-duvanjske biskupije. Od šestorice vrhbosanskih, četvorica su u prvom razredu, jedan u trećem i jedan maturant (dvojica mostarskih su maturanti).

U Franjevačkom sjemeništu u Visokom u školskoj godini 2019./2020. bilo je četvorica sjemeništara i jedan postulant.

U Vrhbosanskom bogoslovnom sjemeništu u akademskoj godini 2019./2020. Bila su dvadeset i četiri bogoslova. Od toga osamnaest vrhbosanskih, četvorica hercegovačkih biskupija (3-MOD i 1-TRM9), jedan banjolučki i jedan kotorski. Sedmorica su završila i čekaju svećeničko ređenje, a jedan je od ostalih napustio. Tako da Vrhbosanska nadbiskupija trenutno ima u prvih pet godina Bogoslovije 10 bogoslova, a ukupno ih je 16.

Franjevačka teologija ima 35 bogoslova i 3 novaka (ove godine na jesen dolazi velika generacija od dvanaestorice za ređenje, pa će pad broja bogoslova biti još vidljiviji).

NMMS Redemptoris Mater broji 14 bogoslova. Od toga broja jedan čeka svećeničko ređenje, a petorica su završila KBF te nisu u bogosloviji, nego su na godini itinerancije. Tako da ih stvarno ima osam.

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu u akademskoj godini 2019./2020. brojao je ukupno 32 bogoslova studenata. Ove godine sedmorica su diplomirala, tako da ostaje 25. Ako tomu dodamo par studenata laika, dođemo do 30 studenata koji pohađaju predavanja na fakultetu. Iz sjemeništa ove godine izlazi jedan vrhbosanski kandidat i četvorica hercegovačkih biskupija (2 – Travnik, 2 – Zadar). Pitanje je hoće li sva petorica nastaviti svoj svećenički put i ako nastave, hoće li nas-

taviti u Sarajevu? Vanjskih studenata je inače sve manje, pa i na ostalim svjetovnim fakultetima.

Pitanja za razmatranje:

1. Kako osmisliti pastoral duhovnih zvanja ako do sada u većini župa ni molitva na prve subote nije zaživjela? Sjemenište poglavito ima neke programe, ali velika većina naših župa nije za njih zainteresirana. Bogoslovija je otvorena za animiranje po terenu, ali župnici ih zovu samo kad su mise na kojima se skuplja za Bogosloviju.

2. U mnogim europskim zemljama se udružuju bogoslovije kada padne broj bogoslova. Ne samo radi ekonomske isplativosti već i radi zajedništva u molitvi i životu. Prednost je upoznavanje s drugim ljudima koji imaju isti poziv slijediti Krista, koji su iste životne dobi te koji će djelovati u istom narodu.

3. Što sa KBF-om u kojem se broj profesora i nenastavnog osoblja izjednačio s brojem studenata? Pitanje je vremena kada će Vlada kantona Sarajevo prestati financirati isti zbog premalog broja studenata. Je li rješenje ujedinjavanje Teologija? Prednosti su veći broj studenata, također veći broj, a samim time i veća kvaliteta profesorskog kadra.

Stanje svećenika Vrhbosanske nadbiskupije i u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

Prema crkvenoj statistici iz 2019. godine vrhbosanska nadbiskupija imala je 219 inkardiniranih svećenika i jednog trajnog đakona. Od toga broja aktivnih u vlastitoj biskupiji bilo je 124+1 (na župama 93+1), a izvan BiH: 9 na studiju (7-orica u Rimu, a 2-ojica u Njemačkoj); 12 u Hrvatskoj; 15 u HKM; 18 u inozemnim pastvama; 2 u misijama; 1 – vatikanska diplomacija, te 38 umirovljenih svećenika. Na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije djeluje i 169 redovničkih svećenika: 3 isusovca, 4 salezijanca, 1 dominikanac i 161 franjevac (na župama 126).

Prosjek godina svećenika Vrhbosanske nadbiskupije zaključno s datumom 22. 2. 2020. bio je 55,92 godine. U 2020. godini za Vrhbosansku nadbiskupiju zaredit će se 8 đakona, a za Franjevačku provinciju 4 đakona. Ovo je jedna od zadnjih plodnih godina ako se pogleda broj kandidata i u sjemeništima i u bogoslovijama.

Svećenici u Bosni i Hercegovini još nemaju riješeno pitanje ne samo plaća i mirovinskog osiguranja već i zdravstvenog osiguranja. Većina plaća je privatno i to najčešće kao poljoprivrednik. Unatoč postojanju bilateralnog ugovora sa Vatikanom, koji treba biti potvrđen na još jednoj razini vlasti, većina stvari iz ugovora još nije zaživjela. Na tome treba jače poraditi.

Međusvećenička solidarnost nije na visokom nivou i ako postoji, bazirana je na prijateljskim odnosima. Nekad su postojale partnerske župe, ali odlukom biskupa BK BiH na teritoriju cijele biskupske konferencije određeno je da Treća korizmena ne-

djelja bude Nedjelja solidarnosti gdje će se skupljati kolekta za siromašne i manje župe. Tako se sva kolekta prikupi i podijeli župama koje imaju manje od 200 vjernika. Veliki su izazovi pred nama u pitanju solidarnosti i tu se krije izraz naše vjere i ljubavi i svjedočanstva nasljedovanja Krista i prve Crkve.

Svećenika u Vrhbosanskoj nadbiskupiji ima dovoljno za sve pastoralne i druge obveze. U ovom trenutku javlja se nedostatak svećenika u Hrvatskim katoličkim misijama, i to ponajprije u Zapadnoj Europi. Dogovor HBK i BK BiH je bio da biskupije čiji su svećenici bili na misijama i nadalje pokrivaju te misije. Sada se te misije povećavaju s brojem ljudi, ali i filijalama, pa zahtijevaju više svećenika kako bi pastoralni rad bio sustavniji i lakši. Problem je bio da su svećenici koji su u vrijeme komunizma otišli cijeli svoj život proveli u tim misijama. Poneki, kad bi napunili 65. godina i bili primorani otići u mirovinu, nisu se htjeli vratiti u Vrhbosansku nadbiskupiju i nastaviti pastoralno djelovati još 10 godina, već bi tražili druge biskupije ili po Zapadu, ali najčešće u Hrvatskoj. Svjesni potrebe naših vjernika koji su se obiteljski odselili, trebalo bi naći načina da imaju svećenika, ali i pronalaska jasnih smjernica i dogovora sa svećenicima i biskupijama u koje idu oko naravi i vremena trajanja njihove službe kako bi se izbjegli sadašnji nesporazumi kao i otuđenje naših vlastitih svećenika. Prijedlog bi bio: maksimalno od 7 do 10 godina u hrvatskoj inozemnoj pastvi i nakon toga povratak na teren svoje nadbiskupije.

Posvećeni život

Redovnici I redovnice u Vrhbosanskoj nadbiskupiji:

Br.	REDOVNIČKA USTANOVA	Svećenici u VN	Redovnici s doživotnim zavjetima u VN	Redovnici ukupno u Provinciji
1.	Franjevačka provincija Svetog Križa – Bosna Srebrena	161	164	287
3.	Hrvatska pokrajina Družbe Isusove	3	3	-
4.	Hrvatska salezijanska provincija sv. Ivana Bosca	4	4	97
6.	Hrvatska dominikanska provincija Navještenja BDM	1	1	-
	UKUPNO u BiH	169	172	-

Br.	REDOVNIČKA USTANOVA	Redovnice s doživotnim zavjetima u VN	Ukupan br. sestara u Provinciji
1.	Školske sestre franjevke Krista Kralja Bosansko-hrvatska provincija Prečistog Srca Marijina	110	233
2.	Školske sestre franjevke Krista Kralja Provincija Svete Obitelji u Hercegovini	150	185
3.	Družba sestara milosrdnica Sv. Vinka Paulskog Provincija Majke Divne	56	61
4.	Družba Sestara Služavki Malog Isusa Provincija Bezgrješnog začeca BDM	51	70
5.	Kćeri Božje ljubavi Provincija Božje providnosti	36	244
6.	Klanjateljice Krvi Kristove Regija Zagreb	9	166
7.	Kćeri Milosrđa Trećeg samostanskoga reda sv. Franje Provincija Krista Kralja	3	-
8.	Franjevke Marijine misionarke Prowincja Europy Środkowej i Wschodniej (Odżak)	4	253
9.	Marijine sestre čudotvorne medaljice (Hrvatska provincija)	2	95
10.	Hrvatska provincija uršulinke Rimske unije (Uršulinke)	3	52
11.	Samostan Svete Klare (Klarise)???????????????	4	4
12.	Samostan Bezgrešne Kraljice Karmela (Karmelićanke)	6	6
	UKUPNO u BiH	480	-

STAVAK ČETVRTI: LAICI

Pruredili: preč. Mladen Kalfić i vlč. dr. Mario Bernadić

Definicija, prošlost i sadašnjost

Želeći odgovoriti na pitanje „Tko su vjernici laici?“, saborski su oci prevladali sva prijašnja uglavnom negativna tumačenja i definiranja toga pojma i otvorili se pozitivom shvaćanju tvrdnjom da vjernici laici u potpunosti pripadaju Crkvi i njezinu Otajstvu i da je njihov poziv od naročitog značaja. Riječ *laik* dolazi od grčke riječi *laòs*, od koje je zatim izveden pridjev *laiikòs*, a njome se u Svetom Pismu Starog zavjeta označavao Božji narod, naspram *èthne* – poganskih naroda. U današnje vrijeme riječ *laik* podrazumijeva i neke neugodne konotacije s obzirom na ono učestalo pejorativno značenje: neuk, nestručan.³² Stoga se ova riječ na hrvatskom govornom području neko vrijeme pokušala prevesti sa onim „svjetovnjak“, što i nije uspjelo, s obzirom na to da je dobar kršćanski vjernik sve drugo osim svjetovnjak. Također, nije uspjela niti ona korektnija solucija „pućanin“, vjerojatno zbog nedostatka pojmovne distinkcije između pućanina-vjernika od bilo kojeg drugog pućanina. Tako se u hrvatskom jeziku na kraju ipak ustalio pojam „laik“, i to za sve one katoličke vjernike koji nisu ni klerici ni redovnici (usp. LG 31).

Uloga i mjesto vjernika laika u Crkvi mijenjala se kroz povijest. U ranoj Crkvi su ponegdje zauzimali i posve dominantnu poziciju u odnosu na klerike. Takav model je recimo i dan danas opstao kod (Tominih) Siro-Malabari kršćana u Indiji, pri čemu su župnici posve podvrgnuti vlasti i odluci župskih vijeća. Slično se danas pokušava restaurirati ponegdje i na Zapadu. U nekim drugim povijesnim razdobljima vjernici laici bili su u potpunosti inferirorni u odnosu na klerike u Crkvi, a pokatkad su zbog naznačenih previranja izbijali čak i krvavi oružani sukobi. U tom smislu spominjemo gorljive laičke pokrete s početka drugog tisućljeća u Italiji.³³ Zanimljivo je da je i Franjevački red niknuo iz jednog takvog strujanja, s tim da se on za razliku od drugih sličnih laičkih pokreta toga vremena na vrijeme dao uklopiti u nutarnju crkvenu strukturu.

³² Mario BERNADIĆ, Uloga i mjesto laika laika u Crkvi, *Bilten Sinode* br. 7 (2017.), str. 26-30., ovdje 26., poziva se na Tomislav IVANČIĆ, Uloga laika u Crkvi prema II. Vat. saboru, *Crkva u svijetu*, 1(1978) 7-18, ovdje 7.

³³ Usp. Roberto RUSCONI, *Upravljanje Crkvom. Pet izazova za papu Franju* (Zagreb: KS, 2014), 32-40.

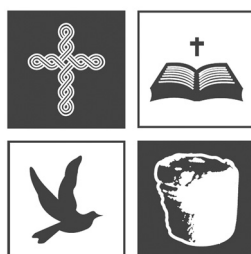

Drugi vatikanski sabor će u svojoj Dogmatskoj konstituciji o Crkvi (*Lumen gentium*) dosta prostora posvetiti položaju i ulozi vjernika-laika. Otprilike, i sažimajući, tu se daju uočiti dva bitna naglaska:

Kao prvo, govori se o jednakosti u dostojanstvu vjernika-laika naspram drugih vjerničkih staleža u Crkvi. Možda je važno naglasiti kako Drugi vat. sabor pri tomu nije izmišljao nikakvu novu nauku, nego se jednostavno pozivao na biblijsku objavu. „Jedan je, dakle, izabrani Božji narod: ‘Jedan Gospodin, jedna vjera, jedan krst’ (Ef 4,5); zajedničko je dostojanstvo udova zbog njihova preporoda u Kristu, zajednička milost djece, zajednički je poziv na savršenstvo, jedno spasenje, jedna nada i nepodijeljena ljubav. Nema, dakle, nikakve nejednakosti u Kristu i u Crkvi s obzirom na podrijetlo i narodnost, na društveni položaj i spol, jer ‘nema ni Židova ni Grka, nema ni roba ni slobodnjaka, nema ni muškarca ni žena. Svi ste vi naime ‘jedno’ u Kristu Isusu’ (Gal 3, 28 gr.; usp. Kol 3, 11)“ (LG 32). Dakle, u Crkvi prevladava jednakost *dostojanstva* i jednakost *cilja*, jer svi su u njoj podjednako pozvani na svetost.

Kao drugo, u kontekstu različitosti službi unutar Crkve, ističe se *svjetovni* značaj laika. Da bismo jasnije predstavili što to znači, trebalo bi spomenuti i one dvije uobičajene opasnosti za vjernike-laike. Jedna opasnost je da se previše prepuste utjecajima svijeta te da manje-više odstupe s puta vjere. Druga opasnost je prvoj suprotna: da se vjernici-laici prezirući ovaj svijet, previše vežu uz kleričke ili redovničke strukture Crkve. Nasuprot tome, vjernici-laici su pozvani da živeći i radeći u svijetu svjedoče Krista: „Zadaća je, pak, laika, po vlastitom pozivu, tragati za Božjim kraljevstvom baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Božjemu. Oni žive u svijetu, to jest u svim i u pojedinačnim službama i poslovima svijeta te u uobičajenim uvjetima obiteljskoga i društvenoga života, kojima je njihov život na neki način protkan. Bog ih ovdje poziva da obnašajući svoju vlastitu dužnost i vođeni evanđeoskim duhom, tako reći iznutra poput kvasca, pridonosi posvećenju svijeta te tako u prvom redu svjedočanstvom svojega života, blistajući vjerom, nadom i ljubavlju, drugima očituju Krista. Njima dakle, na osobit način pripada tako rasvijetliti i urediti vremenite stvari, s kojima su tijesno povezani, da one bivaju i rastu u skladu s Kristom te budu na hvalu Stvoritelju i Otkupitelju“ (LG 31). Ranokršćanski pisac i teolog Tertulijan mogao je već početkom trećeg stoljeća zaključiti sljedeće: „Ono što je duša u tijelu, to su kršćani u svijetu.“ Međutim, dalje piše Tertulijan u svojoj „Apologiji Kršćana“ (42), da kršćani pri tomu ni na koji način ne strše iz svijeta: „Živimo kao i drugi muškarci i žene. Idemo na Forum, tržnice, kupališta, dućane, tvornice, odmarališta, sajmove, i sve ostale poslovne zone. I mi smo mornari poput vas, služimo u vojsci, sudjelujemo u proizvodnji i prodaji; štoviše, proizvode svoga rada stavljamo vama na uslugu.“

Danas je postalo sasvim normalno, pa i kod nas u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, da vjernici laici obnašaju neke dužnosti i službe koje su tradicionalno u potpunosti pri-

padale klericima. Mislimo tu, recimo, na profesorska mjesta na teološkim učilištima ili na neke visoke pozicije u crkvenim institucijama. Međutim, želja je ove mjesne Crkve izbjeći onu svojevrsnu neugodnu zamjenu identiteta koja se u međuvremenu ponegdje dogodila na Zapadu, a koju bismo mogli naznačiti sintagmom: „Laicizacija klerika i klerikalizacija laika.“ Sa ovim želimo istaknuti kako je ipak u imanentnoj prirodi kleričkog poziva da oni u Crkvi djeluju „ad intra“, dok bi laici trebali djelovati „ad extra“ – prema vani. Dok bi vezano i za jedno i za drugo uvijek trebale biti obvezujuće realne potrebe Crkve, a ne sebični osobni prohtjevi i interesi.

Laički apostolat

Prvi službeno proglašeni bosanskohercegovački blaženik, dr. Ivan Merz nije bio ni biskup, a ni svećenik, redovnik ili redovnica, nego jedan uzorni vjernik-laik. Često ga zbog toga nazivaju i „svetac s kravatom“. Rođen u Banjoj Luci 1896. u građanskoj obitelji, u okruženju bujajućeg modernizma onog vremena, gdje se vjera u Boga sve više počinje gledati kao nešto nazadno i reakcionarno, bl. Merz je s vremenom rastao intelektualno ali i vjerski. Doktor znanosti, poznavatelj 10 jezika, ali i neumorni tražitelj Boga u svojem životu. Na čelu Hrvatskog orlovskog saveza će učiniti mnogo za hrvatsku katoličku mladež, a samu katoličku vjeru će shvatiti kao svoje „životno zvanje“. Nije dugo živio (...), u 32. godini života se ozbiljno razbolio, i prikazujući se za žrtvu Bogu, uzorno je preminuo, ostavljajući neizbrisiv trag u Crkvi u Hrvata XX st., pa sve i do naših dana.

Primjer bl. Ivana Merza nas živo podsjeća na to kako i vjernici-laici participiraju u Kristovoj svećeničkoj službi. „Laici imaju udjela u Kristovu svećeništvu: s njim sve više sjedinjeni, oni razvijaju milost krštenja i potvrde u svim dimenzijama osobnog, obiteljskog, društvenog i crkvenog života, te tako ostvaruju poziv na svetost upućen svim krštenima (...) Po svojem proročkom poslanju, laici su također ‘pozvani da svemu, usred ljudskog društva budu Kristovi svjedoci’ (...) Po svojem kraljevskom poslanju, laici imaju moć da samoprijegorom i svetošću života u sebi i u svijetu pobijede kraljevstvo grijeha“ (KKC 941-943.).

Međutim, primjer bl. Ivana Merza nas bolno podsjeća i na to da je apostolat laika na ovim prostorima nekoć bio moguće i više razvijen nego što je to danas. Stoga se kao neminovna zadaća ove mjesne Crkve čini u budućnosti raditi više na formaciji katoličkog laikata. Pod ovim ne mislimo samo na formaciju katoličke mladeži, na čemu je u našoj nadbiskupiji u međuvremenu već dosta toga učinjeno, nego i na formaciju ostalih vjerničkih struktura.

Župski laikat

S obzirom na njezino pastoralno usmjerenje, u dosadašnjem tijeku Sinode Vrhbosanske nadbiskupije bilo je moguće i nešto više riječi o animaciji različitih vjerskih

struktura na župskoj razini. Bilo da je riječ o formaciji ministranata iz čijih redova najčešće stasaju i buduća svećenička zvanja, bilo da govorimo o pjevačima, čitačima, izvanrednim djelateljima sv. pričesti, kao i o različitim molitvenim, karitativnim i inim skupinama, u svemu ovome se otvara jedno široko polje pastoralnog rada u kojem će sami svećenici očigledno trebati i pomoć laičkih suradnika.³⁴ U tome smislu se do sada već govorilo o potrebi stvaranja jedne zdrave i angažirane vjerničke jezgre na našim župama koja će sa župnikom na čelu biti nositeljica različitih, širih pastoralnih pothvata i aktivnosti.

Potreba za nečim ovakvim proizlazi i iz sadašnjeg stanja duša naspram kojeg se tradicionalni centralistički pastoral čini nedoraslim, te se stoga u Crkvi našeg vremena sve češće govori o potrebi nečega što se naziva *kapilarnim pastoralom*. Naime, živimo u vremenima kad sve manji broj vjernika redovito pohađa nedjeljne i blagdanske mise, te samim tim počinju izostajati i sa ostalih mnogobrojnih župskih događanja i aktivnosti. Stoga bi se reklo kako se Crkva danas nalazi u situaciji kad brojni vjernici više ne dolaze njoj, nego ona sama mora poći u susret svojim vjernicima. A zadaća je ovo tako velika i opsežna da ona neminovno nadilazi mogućnosti samo jednog ili dvojice svećenika na našim župama. U tom smislu se osobito govorilo o potrebi angažiranijeg rada naših *župskih pastoralnih i ekonomskih vijeća*.³⁵

Župska vijeća u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

U jubilarnoj godini 2000. odobren je i objavljen statut Župnih pastoralnih vijeća za Vrhbosansku nadbiskupiju.³⁶ Nakon toga se krenulo sa izborima, imenovanjima te uvođenjem vijećnika u službu. Danas, dvadeset godina kasnije može se konstatirati kako većina naših župa ima formirana župska pastoralna vijeća. Međutim, prostora za napredak ima napretek. Nivoom suradnje i intezitetom rada župskih pastoralnih vijeća bavila se i četvrta sinodska anketa (od 26. rujna 2015.). Premda je većina dostupnih odgovora govorila u prilog jednoj solidnoj i vrlo dobroj suradnji kao i nivou rada, iz nekih pitanja se, kao između redaka, da iščitati da je to sve još uvijek poprilično daleko od optimalnog. Na primjer, tek 45% vijeća ima izabranog Tajnika, dok još manje – 26% ima formiran Poslovodni odbor, a kao najveću prepreku za još bolju

³⁴ Opširnije o temi pogledati: Vinko kard. PULJIĆ, Program provođenja Puta Vrhbosanske nadbiskupije s laicima, u: *Bilten Sinode* br. 5 (2017.), str. 19-25.

³⁵ Opsežnije o temi pogledati *Bilten Sinode* br. 5 iz 2016.

³⁶ *Vrhbosna* br. 3, 2000., str. 267-270.

suradnju i intenzivniji rad (VIII. pitanje) većina se ispitanika složila da im nedostaje više dobre volje i marljivosti. Osim toga, kao ostale poteškoće se navode problemi usklađivanja termina, loša organizacija (za koju je očito kako i župnicima i vijećnicima treba odgovarajuća edukacija), loša međusobna komunikacija, puno praznog hoda u radu i sl. Iz svega navedenog moglo bi se zaključiti kako naša vijeća još uvijek nisu ostvarila jedan kontinuirani i konzistentan nivo rada.³⁷ Naprotiv, čini se kako ona postoje samo tijekom sastanaka te pojedinih važnih župskih termina tijekom godine. Stoga bi se moglo zaključiti kako su župska pastoralna vijeća u našoj nadbiskupiji ostala zaglavljena negdje na pola puta između starog „prakaratorskog” sustava te ovog novog o kojem danas pokušavamo govoriti.

Dužnosti i odgovornosti u vijeću

Naznačeni „novi sustav” župskog pastoralnog vijeća podrazumijeva da bi svakom njegovom članu bilo povjereno poneko aktivno zaduženje. U tome smislu možemo govoriti o sljedećim dužnostima i aktivnostima:

Liturgijski program – potrebno je da jedan član ili više njih bude zaduženo na pripremi liturgije u župi i brige oko svega što se tiče liturgijskih slavlja. Nije moguće da samo jedan vijećnik to vodi, zato je dobro ako se uz vijećnike nađe i koji volonter u župi koji će pomoći. Pod liturgijskim programom ovdje mislimo na ministriranje, pjevanje, čišćenje crkve, održavanje crkvenog ruha i sve drugo što se tiče liturgijskih slavlja. Sve te aktivnosti se dogovaraju sa župnikom.

Karitativna djelatnost – Također je potrebno zadužiti jednog ili više vijećnika oko organiziranja brige za siromašne, bolesne, nemoćne i osamljene. Prvo treba napraviti popis takvih, a onda u dogovoru sa župnikom organizirati skrb u mogućnosti koju župa ima. Posebno je važno razvijati volontarizam kako bi se ostvarivala djelotvorna ljubav. Tu se uključuje i briga da se bolesnici opreme sakramentima utjehe vjere.

Katehetska djelatnost – Bilo bi najbolje da to vodi kateheta, ako ga ima u župi, koji će voditi brigu da sva djeca budu obuhvaćena školskim i župskim vjeronaukom. Ako nema katehete u župi, onda je važno da uz župnika bude i jedan vijećnik koji će pratiti stanje vjeronauka u župi. Posebno je to važno kod organiziranja roditeljskih susreta za spremanje sakramenata u župi: vjenčanja, krštenja, prve pričesti, ispovijedi i krizme.

³⁷ Usp. Bilten Sinode br. 5 (2016.), str. 14-20.

Katolički tisak – „propovjednik u kući”. U širenju katoličkog tiska nije moguće da župnik za sve vodi brigu, zato će mu velika pomoć biti zaduženi vijećnik i pokoji volonter oko rasparčavanja i širenja katoličkog tiska. Kako danas, nažalost, vlada veliko vjersko neznanje, potrebno je kroz katolički tisak izgrađivati vjerničku svijest i uvjerenje. Posebno je važno ako se u župi izdaje župski list, koji je važno sredstvo povezivanja i informiranja u župi. Nije to samo informativno nego i formativno sredstvo župskog zajedništva.

Pastoral hodočašća – svake godine se održavaju pojedini susreti, hodočašća u nadbiskupiji i izvan nadbiskupije. Važno je da župnik ima u vijeću kojeg suradnika koji će mu pomoći organizirati hodočašće i pratiti da to bude istinski za rast vjere.

Obiteljski pastoral – to je širok spektar djelatnosti, zato je važno da u vijeću postoji koji zaduženi vijećnik koji će pomoći župniku na tom području, pogotovo kada je riječ pripravi za brak, praćenju mladih bračnih parova, pitanju jednoroditeljskih obitelji itd.

Ovdje su izneseni samo neki prijedlozi kako organizirati rad župskog pastoralnog vijeća. Na redovnom sastanku onda svaki zaduženi vijećnik podnosi izvješće iz svog područja kako bi cijelo vijeće bilo upoznato sa svim aktivnostima te možda dalo i poneku sugestiju.

Postoje i tematska zasjedanja vijeća kada dođe neki prijedlog iz Ordinarijata ili opće Crkve. Tada se na sastanku obradi ta tema i razmijene mišljenja kako bi se sve to moglo provesti u župi.

Na svakom sastanku, na početku nakon molitve se pročita Zapisnik s prošlog zasjedanja, kako bi se mogao pratiti kontinuitet rada vijeća. U ovom smislu je također povremeno dobro provesti evaluaciju proteklih aktivnosti kako bi se moglo provjeriti jesu li iste ostvarene i s kakvim rezultatima.

U svakom slučaju, sudjelovanje u radu župskih pastoralnih vijeća na neki način predstavlja žarište i središnjicu zauzetog katoličkog laikata. Da bi sve ovo uistinu i zaživjelo na adekvatan način, izgledno će biti potrebno stvoriti i odgovarajuće edukacijske programe, kako za same svećenike u pastvi, tako i za vijećnike.³⁸

³⁸ Usp. Vinko kard. Puljić, O radu i djelovanju župskih pastoralnih vijeća, u: Bilten Sinode br. 5 (2016.), str. 21-23.

STAVAK PETI: NOVI CRKVENI POKRETI

Priradio: dr. sc. Marinko Perković

Novi crkveni pokreti, koji su nastali u ne tako davnim vremenima, nastoje živjeti Radosnu vijest s posebnim intenzitetom na taj način pridonositi izgradnji Božjeg kraljevstva u ovome svijetu. Ako se promatraju pod pravnim vidom, odmah se uočava činjenica da se oni u *Zakoniku kanonskoga prava* (1983.) ne nazivaju tim imenom, nego se nazivaju „vjernička društva“ (CIC, kan. 298-326). Ono što posebno karakterizira sve crkvene pokrete, nisu toliko njihovi statuti koje je Crkva odobrila i po kojima oni nastoje živjeti, nego posebna karizma koju oni žele sprovesti u konkretnoj zbilji crkvenoga života. Kada se promatra raznolikost crkvenih pokreta unutar Katoličke Crkve, odmah se uočava da ih je veoma teško klasificirati. Stoga neki crkveni pravници predlažu trostruku diobu crkvenih pokreta: laički, duhovni i crkveni pokreti... Bez obzira na to kako se oni nazivali, zajedničko im je jedno: oni su, zahvaljujući svojoj specifičnoj karizmi, nadahnuti misionarskim duhom. Njihov prvotni cilj, kao uostalom i cilj življenja svakog kršćanina, jest ostvarenje temeljnog kršćanskog poziva: posvećenju dosljednom nasljedovanju Isusa Krista. I to ne samo ostvarenje osobnog posvećenja nego i posvećenje svih članova koji pripadaju dotičnim pokretima. Promatrani iz tog kuta, lako se zaključuje da su crkveni pokreti dar Duha Svetoga u ovom našem vremenu. Ako se pak crkveni pokreti promatraju sa stajališta dokumenta Drugog vatikanskog koncila (LG br. 4, 7, 12; AA br. 3 i AG br. 4, 23), uočava se da hijerarhijski darovi i karizme crkvenih pokreta nisu međusobno suprotstavljene, one se nadopunjuju u ostvarenju cilja radi kojega je Krist utemeljio Crkvu. Iz te perspektive promatrani, jasno proizlazi da svi novi crkveni pokreti trebaju biti u skladu s koncilskim naučavanjem. Štoviše, oni trebaju biti u skladu s Tradicijom Katoličke Crkve i pod sigurnim vodstvom crkvenog učiteljstva. Što se tiče priznanja nekog novog pokreta od strane Crkve, mjesni biskupi su ti koji su prvi pozvani procijeniti autentičnost karizme novonastalog crkvenog pokreta. Tek onda kad se utvrdi da je dotična karizma autentična i korisna za Crkvu, može se pristupiti sastavljanju statuta crkvenoga pokreta kako bi se dotična karizma na taj način i institucionalizirala.³⁹

³⁹ Opširnije u: Elisabetta SCOMAZZON, *Associazione di fedeli: I 'Movimenti ecclesiali'. Carisma, statuti, consacrazione di vita* (Città del Vaticano: Lateran University Press, 2015.).

Imajući rečeno u vidu, jasno proizlazi da su novi crkveni pokreti prikladno sredstvo Katoličke Crkve kako bi se u ovome svijetu što dosljednije provodila nova evangelizacija. Izraz „nova evangelizacija“ prvi je upotrijebio papa Ivana Pavao II. na Haitiju 1983. godine. Što se pod tim pojmom podrazumijeva? Podrazumijeva se evangelizacija koja se širi novim žarom, novim metodama i novim izričajima. Što se pak tiče same evangelizacije i pitanja što ona obuhvaća, već je papa Pavao VI. 1975. godine jasno rekao: „Evangelizacija je složen postupak koji uključuje razne elemente: obnovu čovječanstva, svjedočenje, izričiti navještaj, pristanak srca, ulazak u zajednicu, primanje znakova, apostolsko djelovanje. Možda se čini da su ti elementi jedan drugome oprečni, čak da se isključuju. U biti, oni se uzajamno dopunjuju i obogaćuju. Svakog od njih valja promatrati kao upotpunjenje drugima.“⁴⁰ Ako se imalo poznaje bilo koji novi crkveni pokret, onda se može ustanoviti da su crkveni pokreti novi putovi ostvarenja evangelizatorskog poslanja Katoličke Crkve u našem vremenu. To napose vrijedi za one pokrete koji smisao svoga poslanja vide u većem angažiranju u društvu, tj. vide ga u tome da odvažnije pođu, kako kaže papa Franjo, „na sve periferije koje trebaju svjetlo evanđelja“⁴¹. A svjetlo evanđelja se širi riječima i dosljednim svjedočenjem autentičnog kršćanskog življenja. Svjedočanstvo riječima i autentičnim kršćanskim životom vjernici, napose laici koji pripadaju novim crkvenim pokretima, mogu davati na različite načine, napose: predavanjem vjeronauka, poučavanjem teoloških znanosti i aktivno sudjelujući u širenju kršćanskih poruka putem sredstava društvenog priopćavanja.⁴² I sve to s ciljem da bi ojačala vjera i ponovno zaživio autentični kršćanski moral kod mnogih vjernika XXI. stoljeća. Ne treba očima gledati na Zapad – i ovo naše podneblje je šaroliko po pitanju vjere i autentičnog morala – da bi se zaključilo kako je potrebno ponovno evangelizirati one koji su davno kršteni i uspješno su „obavili“ vjeronauk kako bi se krizmali, da bi potom zanemarili osobni rast u vjeri. I upravo navedene činjenice, i još štošta drugoga, pogodna su prilika za nove crkvene pokrete da pokažu svoje pravo lice i izvrše svoje poslanje u današnjem svijetu. Ti pokreti, ili barem većina njih, zasigurno u sebi imaju žar za novu evangeliza-

⁴⁰ PAVAO VI., *Evangelii in unum – Naviještanje Evanđelja* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2000.), br. 24. Što to konkretno znači, Pavao VI. je opisao u istom dokumentu: br. 25-39 („Sadržaj evangelizacije“), br. 40-48 („Putovi evangelizacije“).

⁴¹ PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost Evanđelja* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2013.), br. 20.

⁴² Usp.: *Katekizam Katoličke Crkve* (Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija - Libreria Editrice Vaticana, 1994.), br. 905-906.

ciju, raspolažu nekim netradicionalnim metodama širenja Radosne vijesti i imaju neke svoje nove izričaje kako bi evanđelje taknulo srca ne samo nekršćana nego i mnogih „zamrznutih“ kršćana.

Kad je riječ o prisutnosti novih crkvenih pokret na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije, njihovu kratku panoramu najbolje je započeti sa Obnovom u Duhu Svetomu, odnosno s Katoličkim karizmatiskim pokretom. Taj Pokret, koji svoje izvorište ima u protestantizmu, počeo se udomaćivati u Katoličkoj Crkve od 1967. godine. U hrvatskom narodu počeo je puštati svoje korijene 1975. godine. Prema nekim procjenama, u svijetu ima oko sto dvadeset milijuna katoličkih karizmatika.⁴³ Ako je istinita ta brojka, onda s tim Pokretom treba ozbiljno računati premda je on u hrvatskom narodu proteklih vremena bio predmetom brojnih kritika. Bilo kako bilo, ipak je jedno sigurno: taj Pokret ne treba promatrati crno-bijelom tehnikom, jer on u sebi sadrži brojne elemente koji mnogim vjernicima mogu biti od velike pomoći. Stoga ne čudi činjenica da nemali broj katolika odlazi na karizmatске seminare i tu crpi snagu za svakodnevni život. Ono što ne mogu naći u svojim župnim zajednicama, nalaze u karizmatским molitvenim grupama i na karizmatским seminarima. Ovdje je važno napomenuti sljedeće: nemali broj katoličkih karizmatika ima negativno mišljenje o službenoj katoličkoj teologiji. Osim toga, kod nekih je karizmatika primjetna oholost i nerazboritost što baca sjenu na sam Pokret. No, unatoč tomu, Pokret gledan u sebi je pozitivan. Stoga negativnosti koje su prisutne u njemu, a na koje ukazuju i sami katolički karizmatici, treba pripisati pojedinim samodopadnim karizmaticima, ali ne i samom Pokretu. Imajući u vidu pozitivnosti Katoličkog karizmatskog pokreta, Kongregacija za nauk vjere upozorava: Katolički karizmatici se trebaju tako služiti karizmama kako bi one bile u službi poslanja Crkve. S druge strane, oni koji imaju hijerarhijske darove, „provodeći razlučivanje i praćenje karizmi, moraju srdačno prihvatiti ono što Duh pobuđuje unutar crkvene zajednice, uzimajući ih u obzir u pastoralnom djelovanju i cijeneći njihov doprinos kao pravo bogatstvo za dobro svijetu.“⁴⁴ Imajući to u vidu, lako je zaključiti da pastiri Crkve trebaju što bolje upoznati Katolički karizmatски pokret te ujedno biti na raspolaganju i vjernicima karizmaticima koji također trebaju duhovno vodstvo. I na kraju ovog kratkog predstavljanja Katoličkog karizmatskog pokreta, nekoliko zaključnih misli: karizme koje su kariz-

⁴³ Usp.: Mario PANCIERA, *Nanovo se roditi odozgor. Priručnik za seminar novog života u Duhu* (Zagreb: Pokret krunice za obraćenje i mir, 2006.), 173.

⁴⁴ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Iuvenescit Ecclesia* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2017.), br. 20.

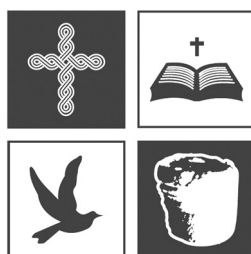
matici dobili zahvatom Duha Svetoga namijenjeni su prvenstveno za dobro drugih osoba. One nisu znak svetosti karizmatika, nego su izvrsna prigoda da i oni, pod uvjetom da služe drugima iz ljubavi, napreduju u svetosti života.⁴⁵ Što se tiče njihove prisutnosti u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, teško je odrediti mjesta u kojima su karizmatici prisutni. Jednom riječju, ima ih u svim većim gradovima i mjestima.

Već duže vrijeme na području Vrhbosanske nadbiskupije živi i djeluje crkveni pokret koji se naziva Neokatekumenski put. Taj pokret od 2011. godine ima svoje Nadbiskupijsko misijsko međunarodno sjemenište „Redemptoris Mater“ u Vogošći i njegovi bogoslovi studiraju teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu. Po završetku studija oni primaju svete redove (đakonat i prezbiterat) i na taj način postaju integralni dio prezbiterija Vrhbosanske nadbiskupije. Osim njih, na teritoriju Nadbiskupije žive i bračni parovi-neokatekumeni s brojnom djecom koji i na taj način svjedoče o plodnosti kršćanske vjere ako ju čovjek nesebično prihvati i živi u ljudskoj svakodnevnici. Ono što je karakteristično za Neokatekumenski put jest sljedeće: njegovi bogoslovi i njegovi bračni parovi dolaze na teritorij Vrhbosanske nadbiskupije iz zemalja diljem svijeta. I to je ono na čemu im treba odati priznanje. Jer nije lako ostaviti rodnu grudu i krenuti u daleka i nepoznata područja i tamo svjedočiti vjeru i evangelizirati. Sam pak crkveni pokret Neokatekumenski put je relativno mlad, imajući u vidu činjenicu da je Katolička Crkva odobrila njegov statut 11. svibnja 2008. godine. Osnivač Neokatekumenskog puta je Kiko Argüello koji je zajedno s misionarkom Carmen Hernández osmislio novi oblik propovijedanja kako bi vjeru približio siromasima koji su živjeli u predgrađu Madrida. I uprava taj kerigmatsko-katehetski pristup siromasima, u čijem središtu stoje: Riječ Božja, euharistija i zajednica, bio je povod osnutka novog crkvenog pokreta koji će se kasnije nazvati Neokatekumenski put. Osim njih dvoje i talijanski svećenik Mario Pezzi preuzeo je odgovornost za Put koji je danas prisutan u mnogim zemljama diljem svijeta.⁴⁶ Kardinal Christoph Schönborn ovako je definirao Neokatekumenski put: „Neokatekumenski put je itinerarij ‘kršćanske inicijacije’ i ‘permanentnog odgoja u vjeri’, koji je u više navrata priznat od Crkve kao ‘dar Duha Svetoga’. Ipak, to je nadasve put evangelizacije za naše dane.“⁴⁷ Da je to tako potvrđuje i

⁴⁵ Onaj tko želi upoznati i bolje razumjeti Katolički karizmatički pokret, može konzultirati ovo djelo: Marinko PERKOVIĆ, *Karizmatički pokret. Nada ili možda nešto drugo za Katoličku Crkvu* (Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet – Zagreb: Glas Koncila, 2019.).

⁴⁶ Opširnije u: Kiko ARGÜELLO, *Kerigma. U barakama sa siromasima* (Split: Verbum, 2013.), 17-66.

⁴⁷ Christoph SCHÖNBORN, „Kerigma. Teološki komentar“, Kiko ARGÜELLO, *Kerigma. U barakama sa siromasima*, 75.

statut Neokatekumenskog puta. Već na samom početku statut precizira: „Neokatekumenski put je na službu Biskupu kao jedan od načina biskupijskog ostvarenja kršćanske inicijacije i permanentnog odgoja vjere.“⁴⁸ Iz citata proizlazi da je Neokatekumenski put pomoć dijecezanskom biskupu kako bi se odrasli kršćani stalno odgajali u vjeri i svjedočili ono što su primili po sakramentima kršćanske inicijacije. Međutim, nije samo mjesni biskup odgovoran za rad Neokatekumenskog puta. Odgovornost ima i „vodstvo Međunarodne Ekipe odgovornih Puta ili delegirane Ekipe odgovornih“.⁴⁹ To ujedno znači da Neokatekumenski put ima specifičnu autonomiju u svome djelovanju. Postavlja se pitanje: O kojim je kršćanima riječ među kojima neokatekumeni žele djelovati? Statut ističe da su to „oni koji su se udaljili od Crkve“, „oni koji nisu bili dovoljno evangelizirani i katehizirani“, „oni koji žele produbiti svoju vjeru i sazrijevati u njoj“, „oni koji potječu iz kršćanskih vjeroispovijesti koje nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom“.⁵⁰ Dakle, široko polje rada i djelovanja. Međutim, ono što posebno interesira svećenike Vrhbosanske nadbiskupije jest sljedeće: Neokatekumenski put svoje poslanje ostvaruje ponajviše u župama, ali tako da to poslanje „treba biti usklađeno sa službom koja je vlastita Župniku u svakoj župnoj zajednici (usp. kan. 519 CIC), koji, u suradnji s drugim prezbiterima, vodi pastoralnu brigu o onima koji obavljaju Put“.⁵¹ Paragraf ovoga članka izazvat će različite komentare dijecezanskih svećenika koji svoje svećeničko poslanje vrše u župama. I dok neki svećenici, i to treba reći, blagonaklono gledaju na Put, drugi ga kritiziraju predbacujući mu da stvara „elitne kršćane“ koji se zatvaraju u svoje grupe, te na taj način razaraju župnu zajednicu. Međutim, citirani paragraf je jasan: svećenici neokatekumeni koji djeluju u župi svoje poslanje trebaju uskladiti sa službom koju župnik ima u dotičnoj župi. S druge strane, župnici tih župa pozvani su pastoralno skrbiti se za sve vjernike, uključujući i one koji su se opredijelili za Put. Teoretski govoreći, sama stvar po sebi je jasna. Ali u praksi stvari izgledaju ne tako kristalno jasne i daju povoda kritikama koje dolaze od svećenika koji nisu blagonakloni Putu. Imajući u vidu da „neokatekumenat započinje u župi, na župnikov poziv“⁵², ti se svećenici ne bi trebali zabrinjavati, jer neokatekumeni neće doći u župe

⁴⁸ *Neokatekumenski put. Statut* (Roma: Centro Neocatecumenale, 2008.), čl. 1 § 2. O odnosu dijecezanskih biskupa i Neokatekumenskog puta, vidi: čl. 26.

⁴⁹ Usp.: *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 2, 1°. O Međunarodnoj Ekipi odgovornih Puta, vidi: čl. 34-35.

⁵⁰ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 5, 1°-4°.

⁵¹ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 6 § 2.

⁵² *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 9.

ako nisu pozvani. Pa i sama činjenica da „neokatekumeni slave nedjeljnu Euharistiju u maloj zajednici, nakon prve večernje od Nedjelje“⁵³, kod određenog broja dijecezanskih svećenika izazvat će razne komentare, poput ovoga: „Zašto odvajanje od župne zajednice kada se u župnoj crkvi slavi sveta misa“? Ali vodeći računa i o tome da „Crkva postupno uvodi neokatekumene u duhovno i katehetsko bogatstvo liturgijske godine, u kojima ona ‘slavi cijelo Kristovo otajstvo’“⁵⁴, navedeno odvajanje od ostatka župne zajednice postoje razumljivije i prihvatljivije. Razlog odvajanja i grupiranja u male zajednice može se naći u ovoj činjenici, naime: „Neokatekumenat postupno i trajno odgaja za zajedničarski život preko uključivanja u malu zajednicu otvorenu životu župne zajednice i cijele Crkve.“⁵⁵ Dakle, u statutu Puta jasno je precizirano da male neokatekumenske zajednice trebaju biti otvorene životu župnih zajednica i vjerskom životu cijele Crkve. Osim toga, „Neokatekumenski put je... ponuđen kao sredstvo sposobno pomoći župi da sve više ispunjava crkveno poslanje da bude sol, svjetlo i kvasac svijeta“.⁵⁶ Sastavljači statuta su to idealno zamislili i formulirali. Međutim, opravdano je zapitati se: Jesu li svi oni koji su izabrali Neokatekumenski put doista sposobni idealne zamisli Puta sprovesti u djelo? Odgovor na ovo pitanje mogao bi glasiti ovako: Neki vjernici Puta jesu, a neki nisu za to sposobni. Sposobni su oni koji uspijevaju zahtjeve Puta uskladiti sa svojim životnim pozivom i poslanjem. Ali ako su zahtjevi Puta povod za to da vjernici zanemare svoje staleške dužnosti, tada oni nisu sposobni ostvarivati duh Puta. Prema neokatekumenima, „Neokatekumenski put pridonosi obnovi župe u skladu sa željom crkvenog Učiteljstva da se promiču ‘nove metode i nove strukture’, koje bi izbjegle anonimnost i omasovljenje, i da se ‘župu smatra kao zajednicu zajednicâ’, koje ‘decentraliziraju i raščlanjuju župnu zajednicu’“⁵⁷. Imajući u vidu upravo rečeno, zaključuje se da neokatekumeni nikad neće odustati od svoga pastoralnog plana: osnivati male neokatekumenske zajednice unutar župa. I sve to s ciljem kako bi vjernici rasli u vjeri i napredovali na putu svetosti. Što reći na kraju ovog kratkog predstavljanja Neokatekumenskog puta? Jednostavno ustvrditi da su ciljevi koje je zacrtao Put dobri i uzvišeni. Stoga svećenike i bračne parove koji pripadaju Putu, a svoje poslanje vrše u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, treba bratski prihvatiti, pomagati i s njima biti solidarni.

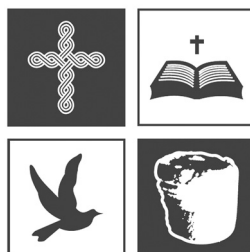
⁵³ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 13 § 2.

⁵⁴ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 14 § 3.

⁵⁵ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 15 § 1.

⁵⁶ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 16 § 3.

⁵⁷ *Neokatekumenski put. Statut*, čl. 23 § 1.

Duhovnost koji oni promiču, odobrena je od Crkve i zasigurno će nekim vjernicima biti od velike pomoći. Uostalom, svaki kršćanin ima pravo izabrati i prakticirati onu duhovnost koja najviše odgovara njegovu zvanju i poslanju. Što se tiče prisutnosti Neokatekumenskog puta u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, ona se počinje ostvarivati od 1997. godine. Najprije u župi sv. Luke u Novom Gradu (Sarajevo), a od 1999. godine i u Žepču. U tom gradu djeluju četiri neokatekumenske zajednice. U Sarajevu postoje tri takve zajednice, a u Vogošći i Bosanskom Brodu po jedna.

Osim Katoličkog karizmatskog pokreta i Neokatekumenskog puta, u Vrhbosanskoj nadbiskupiji postoji više crkvenih pokreta, molitvenih zajednica i udruga. Oni su imali svoj susret u Sarajevu 29. rujna 2018. godine. Svaki pokret, molitvena zajednica i udruga ukratko se na tom susretu predstavila. Većina njih je tekstove predstavljanja dostavila kancelariji naše Nadbiskupije. Ti tekstovi su glavni izvor informacija koje slijede. I prije samog predstavljanja pokreta, molitvenih zajednica i udruga koje su tekstove dostavile kancelariji, potrebno je ih najprije nabrojati. Osim Katoličkog karizmatskog pokreta i Neokatekumenskog puta, riječ je o ovim pokretima, molitvenim zajednicama i udrugama: Molitvena zajednica „Spiritus Sanctus“, Molitvena zajednica „Injigo“, Salezijanska mladež, Društvo prijatelja Malog Isusa, Katolička obiteljska udruga „Milosrdno srce“, Udruga Sv. Vinka Paulskog, Zajednica „Djelo Marijino – Fokolari“, Katolička karizmatska zajednica „Srca Isusova i Srca Marijina“, Molitvena zajednica „Marijina legija“, Molitvena zajednica „Štovatelji čudotvorne medaljice“, Molitvena zajednica „Duh Sveti“, Molitvena zajednica „Božja ljubav“, Schönstattski pokret, Molitvena zajednica „Rastimo u Gospodinu“, Vitezovi Templari, Udruga katoličkih studenata „Emaus“, Molitvena zajednica „Milosrdnog Isusa“. Ti pokreti, molitvene zajednice i udruge ovdje će biti predstavljene slijedom dopisa što se čuva u kancelariji Nadbiskupije.

Molitvena zajednica „Spiritus Sanctus“ nastala je 2010. godine. Mjesto okupljanja zajednice je Franjevački samostan sv. Ante na Bistriku u Sarajevu. Svrha osnutka Zajednice je molitva kako bi se Duh Sveti izlio na svakog člana Zajednice i na našu domovinu. Svoje susrete članovi Zajednice imaju nedjeljom, jedanput mjesečno. Nakon susreta sudjeluju na večernjoj svetoj misi i klanjaju se Presvetom Oltarskom Sakramentu. Tijekom susreta odlučuju o tome na koju će se nakanu moliti do sljedećeg susreta. Zajednica također organizira duhovne obnove i hodočašća, a njezini članovi žele biti aktivni u svojim župama i u samoj crkvi sv. Ante. Neki članovi Zajednice uključeni su i u druge molitvene zajednice i pokrete. I sve to s ciljem kako bi rasli u teološkim krepostima (vjera, ufanje, ljubav), pomagali drugima i radosno svjedočili Krista. Molitva je u Zajednici na prvome mjestu. Zahvaljujući njoj, njezini članovi žele spoznati volju Božju i hrabro kročiti putem svetosti. Osim toga, članovi Zajednice upravljaju svoje molitve Bogu za mlade, za obitelji, za obraćenje grešnika,

za svećenike i redovnike, za duše u čistilištu, za nova duhovna zvanja, za potrebe mjesne i opće Crkve.⁵⁸

Molitvenu zajednicu „Injigo“ osnovala je dr. Marica Čunčić. Cilj Zajednice je obavljanje duhovnih vježbi prema zamisli sv. Ignacija Loyolskoga. Iako je sam naziv Zajednice pomalo čudan, on nije neutemeljen, jer su sv. Ignacija prije njegova svećeničkog ređenja zvali Injigo. Zajednica nije mnogobrojna: do rujna 2018. godine imala je 78 redovitih članova, od kojih 17 potječu iz Bosne i Hercegovine. Ona je tada imala i 39 podupirućih članova, od kojih 11 potječu iz BiH. Zajednica Injigo prisutna je u nekoliko država, uključujući i sve biskupije na području ove države. Duhovne vježbe do naznačenog datuma obavilo je 12 130 osoba, od kojih njih 2 130 potječu iz Bosne i Hercegovine. Osobe koje pripadaju ovoj Zajednici svakodnevno razmatraju nad tekstovima Svetoga pisma ili nad tekstom Duhovnih vježbi sv. Ignacija. I to je ono što, kako oni kažu, stvara harmoničnu glazbu u njihovu životu.⁵⁹

Pokret salezijanske mladeži vezan je uz Žepče, odnosno uz prisutnost i aktivnost salezijanaca u tom gradu. U Pokret se mogu uključiti i oni mladi koji se žele nadahnjivati životom i djelom sv. Ivana don Bosca. Nakon izvjesnog vremena, kada se osposobe, ti mladi ljudi zajedno sa salezijancima pridonose odgoju i evangelizaciji svojih vršnjaka i druge omladine. Sam pak Pokret djeluje unutar Katoličkog školskog centra „Don Bosco“ u Žepču i oratorija koji su osnovali salezijanci. Što se tiče glavnih aktivnosti salezijanske mladeži, one se mogu promatrati pod trostrukim vidom: formacija animatora, subotnji oratorij i ljetni oratorij. Formacija animatora je nužna da bi se mladi uključili u rad oratorija. Animatori se sastaju svakoga petka u popodnevним satima i njihova formacija traje tri godine. Subotnji oratorij svake subote (osim ljetnih mjeseci i subota kada se slavi veliki blagdan) nudi mladima od 8. do 15. godine razne rekreativne i formativne aktivnosti. Cilj oratorija je kršćanskih odgoj mladeži. Osim toga, tim mladim ljudima stoje na raspolaganju i razne radionice čiji je cilj prepoznavanja i razvijanje osobnog talenta. Što se tiče ljetnog oratorija, on traje dva tjedna, a započinje početkom ljetnog školskog odmora. Njegov cilj je sličan subotnjem oratoriju: kršćanski odgoj mladih od 8. do 15. godine života. U Katoličkom školskom centru „Don Bosco“ ovaj Pokret ima veoma važnu ulogu. To više jer su mladi ljudi uključeni u duhovne obnove, karitativne i volonterske akcije. I sve to osposobljava ih da svoju vjeru dosljedno žive i svakodnevno svjedoče među svojim vršnjacima.⁶⁰

⁵⁸ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gđa Mara Mandić predstavila ovu Zajednicu.

⁵⁹ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gđa Šima Čilić predstavila ovu Zajednicu.

⁶⁰ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu don Branko Bendra predstavio ovaj Pokret.

Društvo Prijatelja Malog Isusa, koje je vezano uz Družbu sestara Služavki Malog Isusa, vjerničko je društvo koje je sastavljeno od laika i klerika. Utemeljeno je 1994. godine s ciljem da prvenstveno vjernici laici žive karizmu koja je svojstvena Družbi. Samu pak Družbu sestara Služavki Malog Isusa utemeljio je nadbiskup Josip Stadler 1890. godine. Stoga svi oni koji pripadaju Društvu, nastoje živjeti evanđelje onako kako ga je živio sluga Božji Josip Stadler. Što to konkretno znači? To znači da, poput Stadlera, svi Prijatelji Malog Isusa trebaju imati srce otvoreno za siromašne, bolesne, napuštene i osamljene. U tu svrhu Društvo, koje je prisutno u više župa na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije (Gromiljak, Vitez, Sarajevo, Neum, Maglaj, Lug-Brankovići i Prozor), u adventskom ili korizmenom vremenu organizira misijske izložbe, koncerte i humanitarne akcije kako bi se prikupila novčana sredstva koja će biti uručena najpotrebnijima. Prijatelji Malog Isusa rado posjećuju bolesnike, promiču kulturu života, pravde i mira. Sudjeluju na duhovnim obnovama, mole za duhovna zvanja i njih promiču. Ono što je karakteristično za Društvo jest njegova pobožnost prema euharistiji i Malome Isusu. Termin predviđen za okupljanja Društva je svaki prvi četvrtak u mjesecu. Tada se članovi Društva mole, meditiraju i dogovaraju o daljnjim aktivnostima Društva. Osim toga, svake se godine održavaju redoviti godišnji susreti Prijatelja Malog Isusa. Uz to je predviđeno da članovi Društva svakog 8. u mjesecu, ako je moguće, hodočaste na grob Josipa Stadlera u sarajevskoj katedrali. Društvo ima i svoj bilten „Prijatelj malenih“ koji je počeo izlaziti 1996. godine. Predviđeno je da izlazi dvaput godišnje, u božićnom i uskrsnom vremenu. Osim toga, Društvo Prijatelja Malog Isusa ima i svoj statut prema kojemu se članovi Društva ravnaju i žive kako bi izvršili svoje poslanje u Crkvi. Članovi Društva su aktivni u svojim župnim zajednicama i rado surađuju s drugim crkvenim pokretima, molitvenim zajednicama i udrugama. Nebeski zaštitnik Društva je Blažena Djevica Marija koju oni posebno časte na svetkovinu Blagovijesti.⁶¹

Katolička obiteljska udruga „Milosrdno srce“ je osnovana 2011. godine. Svoje korijene ima u molitveno-biblijskoj zajednici „Riječ Života“. Udruga je zacrtala ove plemenite ciljeve: pomoći ljudima da što bolje upoznaju Isusa Krista, promicati duhovne, moralne i kulturalne vrijednosti u braku i obitelji te karitativno i socijalno djelovati. Do rujna 2018. godine Udruga je svakog tjedna imala molitvene susrete, organizirala je 24 duhovne obnove, 4 tribine i 53 hodočašća, obavila 800 razgovora u svome savjetovalištu, u svojoj je kući prihvaćala ljude u potrebi koje je duhovno i materijalno

⁶¹ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu s. Danica Bilić predstavila ovo Društvo.

osposobila za život, 27 puta je intervenirala zbog nasilja u obitelji, stipendirala je dva studenta tijekom petogodišnjeg studija, pomogla je 41 osobi da se odviknu od ovisnosti. Udruga „Milosrdno srce“ ima i svoju suvenirnicu gdje volonteri i štitićenici izrađuju suvenire. Središnja uprava joj je u Novom Travniku i ima 25 redovnih članova.⁶²

Udruga sv. Vinka Paulskog sastavljena je od podružnica koje se nazivaju konferencije. U Žepačkom dekanatu djeluje konferencija koje se zove Konferencija Presvetoga Srca Isusova. Udrugu su osnovali 1833. godine francuski vjernici laici koji su inspiraciju za svoj rad crpili iz života i djela svetoga Vinka Paulskoga. Oni su utemeljili Konferenciju kršćanske ljubavi koja je kasnije prozvana Društvo svetoga Vinka Paulskoga. Danas se to Društvo zove Udruga sv. Vinka Paulskoga. Ciljevi Udruge jesu ovi: prakticirati kršćansku ljubav, osobno se posvetiti, međusobno prijateljevati te na temeljima evanđelja stvarati pravedniji svijet. Udruga je prisutna u 153 zemlje, ima osamsto tisuća članova, preko milijun dragovoljaca koji se godišnje skrbe za trideset milijuna osoba. Članovi Udruge ublažuju patnje drugih, promiču ljudsko dostojanstvo, posjećuju nemoćne, napuštene i zaboravljene osobe. Vjerni evanđelju i nauku Crkve, trude se biti svjedoci Kristove ljubavi u svijetu. Udruga sv. Vinka Paulskog otvorena je svima onima koji žele svoju vjeru živjeti ljubeći druge i služeći im. Pripadnici Udruge na području Vrhbosanske nadbiskupije naglasak stavljaju posebno na posjet starim, bolesnim i nemoćnim osobama. I sve to s ciljem kako bi njih i ostale članove njihove obitelji duhovno ojačali. Takvim osobama oni kupuju lijekove, ortopedska i druga medicinska pomagala. Njihova je želja brinuti se i za djecu koja imaju poteškoća u razvoju. Sama pak Udruga registrirana je u Parizu pri Međunarodnoj konferenciji Udruga sv. Vinka Paulskoga.⁶³

Crkveni pokret „Djelo Marijino – Fokolari“ nastao je u Italiji. Utemeljiteljica Fokolara je službenica Božja Chiara Lubich (1920.-2008.). Za vrijeme Drugoga svjetskoga rata Chiara je ponovno otkrila evanđelje. Napose su ju impresionirali evanđeoski tekstovi koji govore o ljubavi prema Bogu i bližnjemu. I upravo će ljubav prema Bogu i bližnjemu postati temeljna karizma Pokreta. Iz tog iskustva Chiare Lubich nastaje Pokret „Djelo Marijino – Fokolari“. On se najprije širi u Italiji, potom u drugim zemljama Europe, a zatim i na drugim kontinentima. Premda je Pokret nastao u krilu Katoličke Crkve, on je otvoren za ekumenizam i dijalog s drugim regijama i s onima koji kažu da ne vjeruju u Boga. Članovi tog Pokreta uglavnom su laici koje međusobno veže du-

⁶² Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gosp. Danijel Mlakić predstavio ovu Udrugu.

⁶³ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gđa Svjetlana Ivešić predstavila ovu Udrugu.

hovnost zajedništva. Konačno odobrenje njihova statuta bilo je 1990. godine. Na područje bivše države Pokret je stigao šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. Hrvatski ogranak Pokreta često je organizirao radionice za mlade. Njegova glazbena skupina dvaput je imala koncert u Sarajevu: 1997. i 2014. godine. Što se tiče prisutnosti tog Pokreta u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, u rujnu 2018. godine u Sarajevu je utemeljen ženski fokolar (zajednica posvećenih osoba) koji ima tri fokolarine. Sama pak zajednica Fokolara, na području ove Nadbiskupije, daleko je šira i mnogobrojnija.⁶⁴

Idejni začetnik Katoličke karizmatске zajednice „Srca Isusova i Srca Marijina“ bio je svećenik karizmatik fra Ivo Pavić. Zajednica je aktivna na području župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Tolisi i ima tridesetak članova. Ona postoji i djeluje već 19 godina. Mnogi članovi koji su joj pripadali sada više nisu u Zajednici. Članovi Zajednice sastaju se svakog četvrtka, zajednički mole kronicu Božanskog milosrđa i klanjaju se Presvetom Oltarskom Sakramentu. Nakon klanjanja imaju susret na kojemu slave Boga pjesmom, molitvom u jezicima, zahvaljivanjem i mole za potrebno. Svako prvog četvrtka u mjesecu imaju cjelodnevno klanjanje. Zajednica ima i priručnu knjižnicu. Dvaput godišnje organizira hodočašća u Međugorje. Svrha osnutka Zajednice je ispunjenje Božje volje, duhovna i moralna izgradnja svakog pripadnika Zajednice. U tom smislu promiču i razne aktivnosti kako bi ta izgradnja bila što cjelovitija. I upravo zahvaljujući tome, bivaju osposobljeni za svjedočenje Božje ljubavi pred drugima.⁶⁵

Molitvena zajednica „Marijina legija“ međunarodna je katolička laička organizacija. Cilj Zajednice je promicati marijansku pobožnost i tako pripomoći Crkvi u ispunjenju njezina evangelizatorskog poslanja. Aktivnosti Legije na teritoriju nad/biskupije i župe odobravaju nad/biskup i župnik. Njezino temeljno načelo je vjernost crkvenom učiteljstvu i crkvenim vlastima. Marijina legija svoje korijene ima u Irskoj (1921.), a osnovana je kako bi se duhovno obnovili članovi Organizacije i širilo Božje Kraljevstvo po zagovoru Blažene Djevice Marije. Samo pak ime preuzeto je od rimske legije (oružana postrojba rimske vojske) i glavno je oružje Zajednice: žrtva, molitva i apostolski rad. Na području Vrhbosanske nadbiskupije Marijina legija je počela djelovati 2005. godine i prisutna je u: Sarajevu, Varešu, Žepču i Posavskoj Mahali. Temeljna jedinica Legije je prezidij, sastavljen od 4 do 15 legionara, koji djeluje pri župnoj zajednici. Svaki Marijin legionar daje obećanje Duhu Svetomu da će djelovati prema planu i načelima te Organizacije. Marijini legionari odani su Mariji. Ona je njihova pomoćnica,

⁶⁴ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gđa Brigita Eterović predstavila ovaj Pokret.

⁶⁵ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gosp. Aco Župarić predstavio ovu Zajednicu.

zagovornica i posrednica. I oni, poput Marije, drugima govore o Kristu, Krista prepoznaju u bližnjima i služe mu. Sama pak Marijina legija sastavljena je o djelatnih i pomoćnih članova. Djelatni se članovi sastaju svakog tjedna, zajednički mole kronicu i druge molitve te informiraju ostale članove o tome što su proteklog tjedna učinili u apostolatu. Pomoćni članovi Legije su oni članovi koji svojom molitvom podupiru rad Legije. Do rujna 2018. godine Marijina legija je u našoj Nadbiskupiji imala 47 djelatnih i 194 pomoćnih članova. Što se tiče apostolata Zajednice, on se sastoji u ovome: posjećivati napose bolesne župljane, posjećivati dječje i staračke domove, pripremiti bolesnike za posjet svećenika i primanje svetih sakramenata, raditi s djecom i omladinom, približiti se onima koji su na rubu društva, širiti katoličku literaturu, organizirati molitvene skupine, biti od pomoći župniku.⁶⁶

Molitvena zajednica „Štovatelji čudotvorne medaljice“ poznatija je pod imenom „Marijine sestre i čudotvorna medaljica“. Majka Božja je njezin uzor i nadahnuće. Po Marijinu primjeru i članovi te Zajednice se potpuno stavljaju Bogu na raspolaganje. Družba Marijinih sestara na poseban se način skrbi za siromahe i zapuštene bolesnike po kućama. Čudotvorna medaljica koju one nose jest medaljica koju je Blažena Djevica Marija, za vrijeme ukazanja svetoj Katarini Laboure (Pariz 1830.), preporučila da se izradi i širi među vjernicima. Na toj medaljici nalazi se Njezin lik. Marija je ujedno, za vrijeme ukazanja, zahtijevala da se osnuje Kongregacija Bezgrešnog začeca BDM. Kongregacija će se kasnije nazvati „Kongregacija Marijine djece“, a svrha joj je štovanje Bezgrešnog začeca i širenje medaljice. One osobe koje su tada pripadale Kongregaciji, posjećivali su bolesnike te su 1926. godine dobile novo ime: „Marijine sestre čudotvorne medaljice“. Osim njege bolesnika, Marijine sestre poklanjaju čudotvornu medaljicu i drugima. Svi oni koji ju nose dobivaju razne milosti. Svaki štovatelj čudotvorne medaljice ne samo da nosi medaljicu nego i svaki dan moli „Posvetu Gospi čudotvorne medaljice“, ne psuje, svake nedjelje sudjeluje na svetoj misi i pričešćuje se, stvara i širi mir, najprije u svojoj obitelji, a potom na radnom mjestu i u društvu, pruža pomoć svima u potrebi, redovito sudjeluje na susretima Štovatelja čudotvorne medaljice. U Vrhbosanskoj nadbiskupiji ova Zajednica vrši svoje poslanje u Žepču i ima 120 štovatelja čudotvorne medaljice. Osim navedenog, Zajednica organizira i susrete s djecom i omladinom, i to ne samo u Žepču nego i po okolnim mjestima.⁶⁷

⁶⁶ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gđa Ankica Tomić predstavila ovu Zajednicu.

⁶⁷ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gđa Pava Barišić predstavila ovu Zajednicu.

Molitvena zajednica „Božja ljubav“ osnovana je u Travniku i ima oko tridesetak članova. Cilj Zajednice je Obnova u Duhu Svetomu, sve obnoviti u Kristu i nova evangelizacija. Zajednicu uglavnom sačinjavaju vjernici laici koji su otvoreni za sudaranju s drugim crkvenim pokretima, molitvenim zajednicama i udrugama. Oni ujedno njeguju i ekumenski duh te su poslušni dijecezanskom biskupu. Budući da je Zajednica po svojoj naravi karizmatička, njezin se statut ravna prema statutu Katoličkog karizmatičkog pokreta, jasno prilagođen prilikama koje su svojstvene području Bosne i Hercegovine. Aktivnosti članova te Zajednice usmjereni su na to da se učiniti puno toga dobrog i lijepoga za Gospodina.⁶⁸

Schönstattski pokret proširio je na području Vrhbosanske nadbiskupije vlč. Ivan Ravlić koji se s njim upoznao 1972. godine. Riječ je prvotno o laičkom pokretu kojeg rado prihvaćaju i klerici. Utemeljitelj Pokreta je p. Josef Kentenich (1914.), svećenik palotina iz Schönstatta (Njemačka). Zbog osnutka Pokreta p. Kentenich je dosta pretrpio. Čak je jedno vrijeme morao živjeti u izgnanstvu u Sjevernoj Americi. Pokret je međunarodnog karaktera. Svrha mu je odgoj mladih i obnova Crkve. Prisutan je u 80-ak zemalja, ima preko milijuna članova i oko tri milijuna simpatizera. Na teritoriju Bosne i Hercegovine ima oko 400 članova. Dva puta godišnje članovi Pokreta imaju susrete, a jedanput godišnje i duhovne vježbe u franjevačkom samostanu na otoku Krku. Ono što je karakteristično za Schönstattski pokret jest sklapanje osobnog saveza s Blaženom Djevicom Marijom. Srž tog Pokreta čini „Putujuća slika Gospe Schönstattske“ koja se prenosi iz obitelji u obitelj. U svakoj se obitelji zadržava dva do tri dana i taj se ciklus ponavlja svakoga mjeseca. Kada slika boravi u jednoj kući, u toj se kući okupe i druge obitelji. Tako se obitelji zbližavaju, izmiruju i zajednički mole pred slikom Majke Božje. A kako Pokret odiše ekumenskim i dijaloškim duhom, slika Gospe Schönstattske može boraviti i u pravoslavnim i muslimanskim obiteljima.⁶⁹

Molitvena zajednica „Rastimo u Gospodinu“ utemeljena je u Livnu 2002. godine i ima nekoliko ogranaka. Na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije Zajednica je prisutna u Kiseljaku. Članove te Zajednica sastaju se jedanput tjedno u samostanu sestara Služavki Malog Isusa u Gromiljaku i tu se moli Gospodinu. Ciljevi zajednice „Rastimo u Gospodinu“ su svakodnevno rasti u Gospodinu i biti uvijek otvoreni osobi i sili Duha Svetoga. Zajednica posebno prihvaća karizme koje su svojstvene Karizmatičkom pokretu, nastoji rasti u svetosti i promicati djelo evangelizacije. Osim toga, članovi Za-

⁶⁸ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu s. Svetlana Rezo predstavila ovu Zajednicu.

⁶⁹ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu vlč. Ivan Ravlić predstavio ovaj Pokret.

jednice svojim životom i djelovanjem žele pridonijeti kvaliteti života ljudi s kojima su u kontaktu te se istovremeno boriti protiv svega ona što ugrožava nauk i vrijednosti Katoličke Crkve. Što se tiče odnosa Zajednice prema njezinim članovima, ona ih nastoji duhovno obnoviti i pomoći im da rastu u vjeri i duhovnosti. Neke svoje članove želi osposobiti za animatore, voditelje i osnivače molitvenih zajednica. Članovi Zajednice svakodnevno meditiraju nad tekstovima Svetoga pisma, organiziraju seminare, proučavaju dokumente crkvenog učiteljstva, napose one dokumente koji govore i molitvenom i karitativnom djelovanju. Što se tiče aktivnosti u društvu, Zajednica promiče moralni i socijalni nauk Katoličke Crkve. Ona je zacrtala i neke druge ciljeve kako bi njezini članovi mogli sazrijevati u vjeri i rasti u moralnosti te biti od velike koristi župniku u pastoralnom radu župe.⁷⁰

Udruga katoličkih studenata „Emaus“ utemeljena je u Sarajevu 1998. godine. Ona se brine za studente i njihovu cjelovitu formaciju. Udruga djeluje u okviru Nadbiskupskog centra za pastoral mladih „sv. Ivan Pavao II.“ Članovi Udruge su studenti koji se svakog ponedjeljka u tjednu okupljaju u Centru za mlade i tu na različite načine osmišljavaju svoje susrete: katehezom, klanjanjem Presvetom Oltarskom Sakramentu, predavanjima, društvenim igrama, kvizovima... Udruga promiče i karitativne aktivnosti, napose među siromašnim studentima. Ujedno studente Udruge upućuje u dječji dom „Egipat“ u kojemu se sestre Služavke Malog Isusa brinu za djecu bez roditeljskog staranja. I sve se to događa s ciljem da studenti uvide da ima većih problema od onih s kojima se oni susreću. Tu su i studentska putovanja koja imaju za cilj upoznati druge i drugačije. Kruna djelovanja Udruge jesu uskršne i božićne duhovne obnove koje pripremaju studente za velike svetkovine i za nesebično pomaganje drugim studentima. U tom smislu treba promatrati i aktivnosti njezine dramske sekcije, kao i bend „Emaus“ koji svojom glazbom uljepšava spomenute svete dane. Preko Udruge studenti postaju svjesniji tko su i odakle potječu i sve to jača njihov identitet. Ono što je karakteristično za Udrugu „Emaus“ jest to da ona među studentima stvara rodbinski vez. Ona ih ujedno priprema za njihov budući obiteljski život u kojemu međusobna ljubav bračnih drugova ima najznačajniju ulogu.⁷¹

Nakon ovog kratkog predstavljanja crkvenih pokreta, molitvenih zajednica i udruga koji su aktivni na području Vrhbosanske nadbiskupije, sama po sebi nameću se neka pitanja koja traže odgovore: Jesu li svi spomenuti pokreti, molitvene zajednice

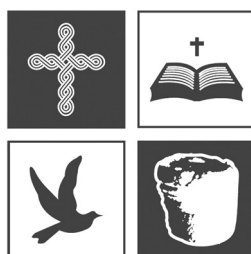
⁷⁰ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gosp. Mirko Puđa predstavio ovu Zajednicu.

⁷¹ Ove informacije su uzete iz teksta kojim je na Susretu gosp. Davor Puljić predstavio ovu Udrugu.

i udruge pravilno integrirane u Nadbiskupiji i u župnim zajednicama? Produbljuju li katoličku vjeru i jačaju li unutarcrkveno zajedništvo? Služe li oni Crkvi ili Crkva mora služiti njima? To su samo neka pitanja koja se spontano rađaju kada se odgovorni vjernik ozbiljnije pozabavi navedenim crkvenim pokretima, molitvenim zajednicama i udrugama. Ono što je rečeno prilikom predstavljanja Katoličkog karizmatskog pokreta, vrijedi za sve spomenute pokrete. Naime, što je veća karizma, što su veći konkretni rezultati i uspjesi, to više treba rasti u poniznosti i nesebičnom služenju. U svakom slučaju treba izbjeći samohvalu i samodopadnost. To su zakleti neprijatelji koji uništavaju i razaraju svako dobro djelo. Da se to ne bi događalo, potrebno je usrdno moliti Gospodina za dar kreposti poniznosti i nesebičnog služenja. Jer u središtu pozornosti nisu članovi spomenutih pokreta, zajednica i udruga, već svaka osoba Presvetoga Trojstva i Blažena Djevica Marija. I što se čovjek Njima iskrenije moli, to više raste u jednostavnosti pameti i dobroti srca.

Koliko god program ili statut nekog crkvenog pokreta bio savršen, uvijek su moguća zastranjenja. Da se to ne bi događalo, dobrohotno se preporuča odgovornima u Vrhbosanskoj nadbiskupiji da osnuju crkvenu komisiju koja bi pratila rad i integrirala sve navedene crkvene pokrete u plan pastoralnog djelovanja Nadbiskupije. U tom smislu treba pohvaliti prvi susret katoličkih udruga i karizmatskih pokreta u Vrhbosanskoj nadbiskupiji koji je održan u Sarajevu 29. rujna 2018. godine. Međutim, koliko god bili dobri, takvi susreti nisu dovoljni. Potrebno je više i temeljitije pozabaviti se navedenim pokretima. Ako se dogodi da pojedini članovi tih pokreta na bilo koji način zastrane, onda oni mogu nanijeti ogromnu štetu onima s kojima su u kontaktu. A takvih je slučajeva, nažalost, bilo i uvijek će ih biti. Da bi se to reduciralo na najmanju moguću mjeru, crkvena komisija ne samo da je potrebna nego je i nužna. Ta komisija trebala bi biti sastavljena od kompetentnih svećenika, župnika i pojedinih članova navedenih pokreta. Oni bi koordinirali rad dotičnih pokreta i budno pazili da njihove aktivnosti pridonose dobru drugih ljudi, njima samima i cijeloj Crkvi. Pa ako bi u jednoj rečenici trebalo izreći glavnu misao vodilju svih crkvenih pokreta, ona bi glasila: služiti drugima s ljubavlju.

STAVAK ŠESTI: EKUMENIZAM I MEĐURELIGIJSKI DIJALOG

Priredili: vlč. dr. Pero Brkić i vlč. dr. Mario Bernadić

Pitanje odnosa Katoličke Crkve i drugih crkava kao i pitanje odnosa sa nekršćanskim vjerskim zajednicama odnosno religijama usmjerio je Drugi vatikanski sabor (II VS), jednim dekretom i jednom deklaracijom: Dekretom o ekumenizmu „Unitatis redintegratio“ (UR) i Deklaracijom o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama „Nostra aetate“ (NA).

Jedan od „poglavitih ciljeva“ Drugog vatikanskog sabora bio je „promicanje ponovne uspostave jedinstva među svim kršćanima“ (UR 1,1). Sablazan razdijeljenosti kršćana u različite crkve i konfesionalne zajednice proturječi Kristu i njegovoj volji. On je „utemeljio jednu i jedincatu Crkvu“ i dao joj poslanje o „naviještanju evanđelja svemu stvorenju“ (UR 1,1). Sveti Ivan apostol i evanđelist donosi nam molitvu Kristovu da „svi budu jedno“ (Iv 17,21). Sveti Pavao nas poziva i podsjeća na to jedinstvo: „Jedan Gospodin, jedna vjera, jedan krst“ (Ef 4,5).

Od samih početaka kršćanstva pojavljuju se „neki rascjepi“ s kojima se prva Crkva borila i osuđivala ih. Kroz povijest došlo je do još dubljeg raskola „ponekad ne bez krivnje ljudi s obiju strana“ (UR 3,1). Tako se punom zajedništvu sa Katoličkom Crkvom često protive „ne male, a katkad i teže zapreke“ (UR 3,1). Ipak, Drugi vatikanski sabor nepokolebljiv je u priznanju dara Duha Svetoga i u odijeljenim crkvama. U njima je „izvan vidljivih ograda Katoličke Crkve“ prisutna „pisana Božja riječ, život milosti, vjera, nada i ljubav“, kao „izvršni elementi ili dobra“ jedne Kristove Crkve (UR 3,2).

Naši prostori nosili su i nose isto breme raskola. Srednjovjekovna kraljevina, Otomansko doba kao i zadnje dvadeseto stoljeće samo su produbljivali taj raskol. Malo više, malo manje uzrokovan crkvenim pitanjima, najviše potaknut političko-društvenim pitanjima. Pojavom Islama na ovim prostorima ovaj raskol je još dodatno usložen i odnosi vjerskih zajednica i crkava mahom je ovisio o političkoj vlasti i prevlasti određene vjerske skupine. Zadnja tri rata prošloga stoljeća pojačala su nepovjerenje i nanijela bol i stradanje u svim zajednicama. Nerijetko su uzrok tih stradanja bili i sinovi „vjere“. Za tu bol mi katolici i Crkva Vrhbosanska se ispričava svojoj vjerničkoj subraći. Ispriika vrijedi i onima kojima je nanesena bol a nisu bili pripadnici vjere.

Novi korak u razumijevanju je ekumenski pristup. Mi nemamo drugog puta, do onog na radu za dobro svih kršćana na ovim prostorima i svih pripadnika drugih vjerskih zajednica. Ekumenizam sa Srpskom pravoslavnom Crkvom i dijalog sa Islamskom zajednicom neizbježni su postulati vremena. Niti jedan trud nije velik u postizanju razumijevanja.

Temelj našeg nastojanja je *praštanje*. Kako nas uči naš Spasitelj u molitvi Očenaša: „Otpusti nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim“. Praštanje kod nas, i molba za oprost, nada da će nam biti oprošteno polazište je izgradnje kvalitetnijeg suživota – boljeg života. Praštanje je ljudska, društvena a napose vjerska kategorija koja nadilazi našu moć. Ona ja dar Duha Božjega koji nam daje snagu oprosta. Oprost i molba za oprost u kolektivu zajednicā preobražuje pojedinca i cijele zajednice. Vraća nas na našu krhkost i potrebu pomoći Boga.

Praštanjem stvaramo preduvjete za *pomirenje*. Ono je dug put društva i generacijski proces u zajednicama. Ono je neminovno na prostoru gdje smo isprepleteni i nerazdvojivo vezani jedni za druge. Život u nastojanju oko pomirenja oplemenjuje. I to je put malih koraka. Male geste vjerskih poglavara, zajednicā, pojedinaca daju nadu i hrane proces pomirenja.

Cilj nam je *povjerenje*. Ova mjesna Crkva radi predano na stvaranju povjerenja u odnosu sa pravoslavnima i muslimanima, Židovima i drugim pripadnicima kršćanskih i nekršćanskih zajednica. To povjerenje je zalag za budućnost. Ono jača vlastiti identitet i pospješuje identitet drugih. „Biti što jesam i poštivati to što nisam“ moto je sveg povjerenja.

Tri „P“, praštanje, pomirenje i povjerenje korijen su našega puta i pogleda u budućnost. Ekumenizam i međureligijski dijalog nemaju alternativu. Zajednica i pojedinac u Vrhbosanskoj nadbiskupiji pozvan je na ovaj odvažni put koji nadilazi nas same. To je put na kojem stavljamo sebe i svoju sudbinu u ruke dobrog Boga Oca koji nas otkupljuje u svome Sinu Isusu Kristu i prosvjetljuje u Duhu Svetomu.

„Duhovni ekumenizam“ i „međukulturalni dijalog“

Ekumenizam naspram Katoličke Crkve ima istaknutiju ulogu i važnost od međureligijskog dijaloga. Jer dok se ono prvo odnosi na objavom utemeljenu težnju za jedinstvom svih kršćana (Iv 17,21), drugo podrazumijeva kršćanski dijalog sa svim ostalim religijama.

Ekumenizam je po sebi zapravo posvemašnje duhovan proces, i istinski ekumenizam bi se uvijek trebao bazirati na *obraćenju srca, molitvi i svetosti života*, što će reći da iscjeljenja među Crkvama nema bez iscjeljenja unutar pojedinih Crkava, slično kao što je ljubav prema Bogu neotuđiva od ljubavi prema bližnjem⁷² (Usp. 1 Iv 4,20). Sve nam

⁷² Usp. Obraćanje srca, molitva i svetost života kao temelj svih crkvenih nastojanja.

Razgovor s Mons. dr. Tomom Vukšićem, vojnim biskupom u BiH, u: Bilten Sinode br. 3. (2015.), str. 28-37., ovdje 36-37.

ovo daje naslutiti da ekumenizam nije neka usputna i dodatna djelatnost za Crkvu, nego imanentan i neotuđiv dio njezinog sveukupnog poslanja, moment Duha koji odgovara njezinoj najnutarnijoj prirodi.

S druge strane, glede međureligijskog dijaloga već se susrećemo s ponešto više teoloških poteškoća i nedoumica. Pokatkad se postavlja pitanje je li dijalog među suprotstavljenim istinama, pri čemu obje teže tomu da budu apsolutne, uopće moguć? U tome smislu, papi Benediktu XVI. blizak talijanski filozof Marcello Pera smatra kako je danas smislenije govoriti o „međukulturalnom” nego o međureligijskom dijalogu: „Dok o vjeri dijalog nije moguć, a da se vlastita vjera ‘ne stavi u zgrade’, u javnom se sučeljavanju valja suočiti s kulturnim posljedicama u osnovi religijskih opredjeljenja. Ovdje su dijalog, uzajamno ispravljanje i međusobno obogaćivanje mogući i nužni”.⁷³

O nekim specifičnim pretjerivanjima i zabudama koje se danas mjestimice javljaju u kontekstu međureligijskog dijaloga upozorava i dokument Kongregacije za nauk vjere iz 2000. – „Dominus Iesus”. Na primjer, pod brojem 4. spominje se problem „ideologije dijaloga”. Ovdje se više ne radi o tvrdnji da je dijalog jedini valjani put suživota u pluralnome društvu. Naprotiv, „ideologija dijaloga” nastupa onda kada se istina podredi dijalogu te sam dijalog postaje mjesto rađanja i izviranja istine.⁷⁴ A da bi jedna takva „ideologija dijaloga” u konačnici bila moguća, ona uvijek kao nutarnju pretpostavku traži onu jednu drugu devijaciju – „diktaturu relativizma”, koji sve raspoložive istine nastoji međusobno izjednačiti pa samim time i relativizirati.⁷⁵ U svakom slučaju, reklo bi se da međureligijski dijalog naspram Crkve nikad ne smije postati alternativom njezinom *misijskom poslanju*, nego treba ostati njegovim pripadajućim dijelom.

Ekumenizam i međureligijski dijalog u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

Ako bismo govorili o ekumenskim prilikama na prostorima Vrhbosanske nadbiskupije u periodu od ponovne uspostave redovite crkvene hijerarhije pa do svršetka II. svj. rata, mogli bismo reći da su one uvelike bile obilježene turbulentnim političkim događanjima i promjenama toga vremena. To se izgledno pogotovo odnosilo na svršetak I. svj. rata te uspostavu Kraljevine SHS. Premda među rimokatoličkim klerom

⁷³ Pismo pape Benedikta XVI., u: M. Pera, *Zašto se trebamo zvati kršćanima*, str. 15-16., ovdje 16.

⁷⁴ Usp. Boris Vulić, *Međureligijski dijalog i jasnoća vjere. Promišljanje iz perspektive dokumenta „Dominus Iesus” i filozofa M. Pere*, u: *Crkva u svijetu*, br. 2 (2017.), str. 195-218., ovdje 209-210.

⁷⁵ Usp. Isto, 197-198.

nije manjkalo ni skeptika, veliki dio klera i biskupa ipak je blagonaklono gledao na novu južnoslavensku državnu tvorevinu, a mnogi su u tome čak vidjeli priliku i za konačnim ujedinjenjem Srpske pravoslavne Crkve s Katoličkom.⁷⁶ Jedan od onih koji se nesebično trudio prihvatiti novonastale državotvorne prilike, te u tom smislu potaći vjerni narod i kler na otvorenost i pozitivan stav, bio je i prvi Vrhbosanski nadbiskup dr. Josip Stadler.⁷⁷ Slično je vrijedilo i za njegovog nasljednika na nadbiskupskoj stolici – dr. Ivana ev. Šarića. Između ostalog, i brojni orijentalni detalji na marijindvorskoj crkvi Sv. Josipa iz toga vremena govore u prilog tomu da je nadbiskup Šarić disao i razmišljao ekumenski.

Sa završetkom II. svj. rata i uspostavom komunističke (druge) Jugoslavije, i ekumenizam će kao i brojni drugi aspekti javnog crkvenog djelovanja biti sveden na latenciju i skrovitost. No, ako ništa drugo, i iz toga vremena nam usprkos svemu dopiru brojne priče o privatnim i neslužbenim susretima kršćanskoga klera kao i oni s drugim vjerskim službenicima.

Sa završetkom rata u BiH (1992.-1995.), ekumenizam će, uostalom kao i međureligijski dijalog, doživjeti novi zamah i život na prostorima Vrhbosanske nadbiskupije.

BKBiH će 1996. između ostalog utemeljiti i vijeće za ekumenizam, kreće i zajednička molitvena osmina za jedinstvo kršćana s pravoslavicima, dok bi se narednu (1997.) godinu slobodno moglo nazvati istinskom godinom ekumenizma i međureligijskog dijaloga u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Tu će godinu obilježiti pohod svetoga oca pape Ivana Pavla II., koji je uvelike bio upravo ekumenski i međureligijski obojen. Zauzetost Ivana Pavla II. za čovjeka, za njegova prava i dostojanstvo nije poznavala granice rase, vjere, nacije ili države. On je bio neumorni propovjednik kršćanskog humanizma koji se nadahnjuje na biblijskoj istini o čovjeku kao slici Božjoj. Zahvalan Bogu za uslišanu molitvu radi konačnog dolaska u Sarajevo, Sveti Otac će odmah po slijetanju u sarajevsku zračnu luku reći da želi zagrliti sve stanovnike ove napaćene zemlje te da svi oni imaju mjesta u njegovu srcu.⁷⁸

Iste godine s radom kreće i Međureligijsko vijeće u Bosni i Hercegovini. „Međureligijsko vijeće u BiH osnovano je 1997. godine zajedničkim zalaganjem reisu-

⁷⁶ Usp. Božo GOLUŽA, *Katolička Crkva u Bosni i Hercegovini 1918-1945. Bosna i Hercegovina – Zemlja katolika, pravoslavaca i muslimana*, Mostar, 1995. str. 61.

⁷⁷ Usp. Josip STADLER, Okružnica Nadbiskupskog ordinarijata, *Vrhbosna* br. 22-24., Sarajevo (1918.).

⁷⁸ Usp. Tomo VUKŠIĆ, Ekumenski i međureligijski aspekti pastoralnog pohoda pape Ivana Pavla II. Sarajevu, u: *Vrhbosnensia* br. 1 (1997.), str. 31-51., ovdje 35-36.

I-uleme Mustafe ef. Cerića, Islamska zajednica u BiH, mitropolita dabrobosanskog Nikolaja, Srpska pravoslavna Crkva, Vinka kardinala Puljića, Rimokatolička Crkva i g. Jakoba Fincija, Jevrejska zajednica BiH. Prvobitna ideja nastanka Vijeća, koje je pod takvim imenom nastalo prvo u svijetu, bilo je pomirenje među narodima u Bosni i Hercegovini, gdje je samo godinu i po dana prije nastanka Vijeća bjesnio rat. Nastankom Međureligijskog vijeća u BiH pokreću se brojni međureligijski projekti kroz koje se radi na pomirenju ali i na izgradnji građanskog društva kroz međureligijski dijalog – što postaje ideja vodilja Međureligijskog vijeća u BiH. Kroz brojna iskustva konkretnih problema na terenu rađaju se projektne ideje prihvatljive za naše prostore a Međureligijsko vijeće postaje zaštitni znak za međureligijski dijalog u regiji. Međureligijsko vijeće u BiH djeluje kao domaća, nevladina organizacija koja nije nikakvo nadtijelo, nego tijelo kroz koje se pojavljuje dobra volja tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica da zajedničkim snagama doprinesu izgradnju građanskog društva u dijelovima gdje je utjecaj crkava i vjerskih zajednica neprikosnoven.”⁷⁹ Posljednja napomena daje naslutiti kako se Međureligijsko vijeće (dalje MRV) u svojem radu zna susretati i s nekim krivim shvaćanjima i nerazumijevanjima, a jedno od tih je i primjedba da MRV u BiH predstavlja nekakvo nadtijelo (iz domene prije spomenute „ideologije dijaloga”), potpuno superiorno i nadređeno Crkvama i vjerskim zajednicama u BiH. Bez okolišanja, to jednostavno nije istina, jer sam Statut MRV-a onemogućuje bilo kakvo nadglasavanje kod donošenja odluka (uvijek sve četiri uključene strane moraju biti suglasne).

U proteklih desetak godina, MRV u BiH je definitivno nadišao one svoje početne uredske i deklarativne okvire djelovanja. Tako danas, uz centralu u Sarajevu na teritoriji BiH djeluje i mreža od petnaest odbora za međureligijsku suradnju (OMS), od toga deset na području Vrhbosanske nadbiskupije (Zenica, Orašje, Travnik, Bugojno, Goražde, Brčko, Bijeljina, Tuzla, Doboj i Žepče). „U svim odborima MRV u BiH rade i djeluju vjerski službenici, a OMS-ovi rade na promociji uvažavanja, rješavaju različite probleme u lokalnim zajednicama u kojima djeluju te organiziraju i podržavaju različite aktivnosti. Ciljevi udruženja polaze od toga da svaka od naših tradicionalnih crkava i vjerskih zajednica naučava da su dostojanstvo i vrijednost čovjeka dar Božji. Naše vjere i religije, svaka na svoj način, pozivaju na toleranciju, uvažavanje različitosti i poštivanje temeljnih ljudskih prava svake osobe. Naše vjerske

⁷⁹ Citat preuzet sa službenih stranica Međureligijskog vijeća u BiH, <https://mrv.ba/o-nama/> (Stanje: 24. VII. 2020.).

i duhovne tradicije imaju mnogo zajedničkih vrijednosti. Te zajedničke vrijednosti mogu poslužiti kao vjerodostojna osnova za međusobno poštovanje, suradnju i slobodno zajedničko življenje u Bosni i Hercegovini.”⁸⁰

Među brojnim projektima i inicijativama MRV-a u BiH, spomenut ćemo i hvalevrijedan projekt „Monitoringa napada na vjerske objekte”. Misao vodilja projekta je da se svi spomenuti napadi ne samo precizno evidentiraju nego i da kod svakog napada predstavnici svih tradicionalnih Crkava i vjerskih zajednica izađu na teren (na lice mjesta), te da zajednički osude napad, kao i da pogođenoj zajednici izraze svoju podršku. Na taj način se na terenu brižno i konkretno njeguje kultura mira i suživota, ali se i izgređnicima jasno daje do znanja da se njihovo nedjelo nikako ne može opravdati bilo kakvim valjanim vjerskim osjećajima.

I ovdje bi se za kraj mogli upitati kako na terenu pospješiti stvari, odnosno, kako na našim župama konkretnije njegovati duh ekumenizma i kulturu dijaloga? Iz dosadašnjeg rada Sinode je vidljivo kako naši vjernici ponekad dobrim odnosima s drugima prvenstveno podrazumijevaju nepostojanje sukoba i problema, te da je uz to „dobro“ ukoliko se sa onim drugima najbolje i ne viđamo nešto posebno.

⁸⁰ Citat preuzet sa službenih stranica MRV-a u BiH, <https://mrv.ba/odbori-za-medureligijsku-saradnju/> (Stanje: 24.VII.2020.).

STAVAK SEDMI: ODNOSI SVETE STOLICE I DRŽAVE

Uredio vlč. dr. Mario Bernadić na temelju priloga
mons. dr. Tome Vukšića, nadbiskupa koadjutora vrhbosanskog

Uvod

Središte Katoličke Crkve nalazi se u Vatikanu (službeno: *tal. Stato della Citta del Vaticano* - Država Vatikanskoga Grada). Ova minijturna grad-državica, površine 0,44km² i s populacijom od oko 1000 stanovnika, stvorena je 1929. Lateranskim ugovorom, kao nasljednica nekada velike i moćne Papinske države. Premda službeno najmanja država na svijetu (i teritorijalno, i po broju stanovnika), Vatikan je od iznimne važnosti za Katoličku Crkvu, kojoj je na ovaj način trajno zajamčena politička neovisnost i neutralnost. Međutim, ovo u konačnici važi prvenstveno za opću Crkvu, tj. za njezino središte, dok se sve mjesne Crkve diljem svijeta nalaze u sastavu različitih postojećih država. U tome smislu stižemo do iznimno važnog eklezijalno-pravnog pojma *konkordata*. *Konkordat je međunarodni ugovor između Svete Stolice i neke države kojim se uređuju pravni odnosi između Katoličke Crkve i dotične države*. Stoga će u daljnjem dijelu teksta biti više govora o Temeljnog ugovoru između Svete Stolice i države Bosne i Hercegovine, iz 2006.

Značenje Temeljnog ugovora između Svete Stolice i BiH te dodatnoga protokola na njega⁸¹

Na godišnjicu izbora pape Benedikta XVI., 19. travnja 2006., koji se slavi i kao državni blagdan Vatikana, u zgradi Predsjedništva Bosne i Hercegovine u Sarajevu, u nazočnosti brojnih uglednih osoba iz crkvenoga i političkoga života, nakon višegodišnjih priprava, rasprava i osporavanja, svečano je potpisan Temeljni ugovor između Svete Stolice i BiH. U ime BiH Ugovor je potpisao gosp. Ivo Miro Jović, hrvatski član predsjedništva, a u ime Svete Stolice mons. Alessandro D'Errico, apostolski nuncij u BiH.

⁸¹ Cijeli tekst je preuzet iz knjige: Tomo VUKŠIĆ (prir.), *Crkva i država u Bosni i Hercegovini. Zakoni, podzakonski akti, ugovori i komentari*, Sarajevo, 2007. Str. 20-27.

Priprava Ugovora

O Temeljnog ugovoru između Svete Stolice i BiH započelo se ozbiljno raspravljati polovicom 2002. godine. Kao posljedica toga, nešto kasnije imenovano je mješovito državno-crkveno povjerenstvo sa zaduženjem da pripravi prijedlog teksta Temeljnog ugovora. Crkveno povjerenstvo, kojim je predsjedao tadašnji apostolski nuncij Giuseppe Leanza, i državno, koje je predvodio jedan predstavnik Ministarstva vanjskih poslova, oslanjajući se na iskustvo sklapanja sličnih ugovora između Svete Stolice i drugih država, završili su svoj posao 18. prosinca 2002. tako da su nadležnim državnim ustanovama predstavili zajednički prijedlog budućega ugovora.

Do toga časa je izgledalo da se sve odvija u najboljem redu te je postojala nada da bi taj ugovor mogao biti potpisan kad papa Ivan Pavao II. 23. lipnja 2003. bude boravio u apostolskom pohodu Banja Luci. Međutim, iznenada su se pojavila protivljenja koja su dolazila kako iz nekih političkih krugova tako iz nekatoličkih vjerskih zajednica. Kritike, koje su se tada mogle čuti, nisu bile upućene toliko protiv sadržaja predloženoga ugovora koliko načelno protiv sklapanja ikakva ugovora sa Svetom Stolicom jer bi se u slučaju potpisivanja takva dokumenta, tako su razmišljali ti kritičari, radilo o favoriziranju Katoličke Crkve u zemlji koja je viševjerska i višenarodna. Stoga je u narednom razdoblju svaki rad državnih ustanova na pripravi Ugovora bio blokiran.

Međutim, usporedno u tijeku je bila izrada „Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica u BiH“. To se pretvorilo u razlog koji je savjetovao, imajući u vidu polemike i protivljenja koja su bila nastala, da se poslove oko Temeljnog ugovora odgodi za vrijeme nakon proglašenja spomenutoga Zakona koji je polovicom ožujka 2004. godine zaista stupio na snagu. Poslije toga su započela nastojanja oko obnove poslova na ugovoru sa Svetom Stolicom te je početkom 2005. godine država reaktivirala svoj dio mješovitoga povjerenstva koje je, nakon višemjesečnih rasprava, sredinom veljače 2006. Vijeću ministara predložilo svoju verziju prijedloga Temeljnoga ugovora, vrlo sličnu prijedlogu s kraja 2002. godine. Ovaj prijedlog je Vijeće ministara prihvatilo na svojoj sjednici od 21. veljače a dva dana kasnije, s nekim dodatnim zahtjevima, i Predsjedništvo BiH. A nakon što su ga prihvatile državne vlasti, Ministarstvo vanjskih poslova je prijedlog Temeljnoga ugovora službeno predstavilo apostolskom nunciju, mons. Alessandru D’Erricu.

U početku se namjeravalo ovaj Ugovor pripremiti i potpisati u četiri autentične verzije (na jezicima: talijanskom, hrvatskom, bosanskom i srpskom) i u tome smislu se radilo sve do skoro posljednjega časa. No, tijekom završnih rasprava prihvaćen je prijedlog Svete Stolice da autentičan tekst ovoga ugovora bude na samo jednome jeziku: engleskom, prema mogućnosti koju daje zakon BiH o proceduri sklapanja i izvršavanja međunarodnih ugovora. Ovo je učinjeno kako bi se u budućnosti izbjegli mogući problemi oko interpretacije jer bi, u suprotnom slučaju, sva četiri prijevoda predstavljala autentičan tekst.

Pozivanje na načela

U uvodnom dijelu Ugovora, koji se sastoji od uvoda i 19 članaka, precizira se da su Sveta Stolica i BiH potpisale ovaj dokument nastojeći odrediti pravni okvir odnosa između Katoličke Crkve i BiH. Država ga je potpisala temeljeći se na ustavnim načelima svojega stvaranja, a Sveta Stolica na dokumentima Drugoga vatikanskog sabora i na odredbama kanonskoga prava.

Ugovorne strane su imale u vidu višestoljetnu ukorijenjenost Katoličke Crkve u BiH i njezinu sadašnju ulogu na društvenom, kulturnom i obrazovnom području, a sve to pozivajući se na međunarodno priznata načela o odvojenosti vjere i države te o slobodi vjere i ljudskim pravima. Stoga su se BiH i Sveta Stolica dogovorile i potvrđuju da su država i Katolička Crkva, svaka u svom poretku, neovisne i samostalne, te se obvezuju da će u međusobnim odnosima potpuno poštivati to načelo i da će međusobno surađivati u brizi za cjelovit duhovni i materijalni razvoj čovjeka i u promicanju općega dobra (čl. 1).

Pravna osobnost

BiH priznaje javnu pravnu osobnost Katoličke Crkve i svih crkvenih ustanova koje imaju takvu pravnu osobnost prema odredbama kanonskoga prava. S druge strane, mjerodavna crkvena vlast može osnivati, mijenjati, dokidati ili priznavati crkvene pravne osobe, prema odredbama kanonskog prava. Ona o tome samo obavještava nadležno tijelo građanske uprave radi njihova upisa, u skladu s odgovarajućim propisima (čl. 2).

Samo podsjećanja radi, civilne odredbe koje reguliraju ovu materiju na lokalnoj razini, i to na isti način na koji se to ovdje određuje, na snazi su, ustvari, još od 2004. godine a radi se o „Zakonu o slobodi vjere...“ i o „Pravilniku za registraciju...“, odnosno od 2006. godine kad je objavljeno „Uputstvo o provedbi zakona o slobodi vjere...“.

Katolička Crkva, upravo zato što je sveopća, ne poznaje krajeve koji ne bi bili njezini. Stoga je za njezino djelovanje od velike važnosti odredba prema kojoj BiH Katoličkoj Crkvi i njezinim pravnim i fizičkim osobama jamči slobodu međusobnoga komuniciranja i održavanja veza sa Svetom Stolicom, s biskupskim konferencijama drugih zemalja, s partikularnim Crkvama te s ustanovama i osobama, bilo u državi, bilo u inozemstvu (čl. 3).

Slobodno vršenje apostolskoga poslanja

Sljedeći članak, pozivajući se na pravo vjerske slobode, Katoličkoj Crkvi i njezinim zajednicama, bilo kojega obreda, priznaje slobodu vršenja njezina apostolskoga poslanja, posebice u onome što se odnosi na bogoštovlje, upravu, učiteljstvo i djelatnost društava (čl. 4). A što se tiče djelovanja katoličkih udruga, vjernicima katolicima se osigurava pravo da osnivaju udruge u skladu s kanonskim propisima, prema vlastitim

ciljevima Crkve. Nije izostavljeno ni pitanje građanskih učinaka njihova djelovanja, te je dogovoreno da se ta društva glede građanskih učinaka ravnaju prema odredbama zakonodavstva BiH. Uz to, katolicima i njihovim društvima i ustanovama zagarantirana je potpuna sloboda djelovanja i javnoga nastupa bilo usmeno bilo pismeno (čl. 4 i 13).

Glede unutrašnje crkvene organizacije dogovoreno je kako je (čl. 5) isključivo pravo mjerodavne crkvene vlasti slobodno uređivati vlastiti crkveni ustroj, osnivati, mijenjati i ukidati crkvene pokrajine, nadbiskupije, biskupije, apostolske administrature, teritorijalne prelature, teritorijalne opatije, osobne prelature, župe, ustanove posvećenoga života i družbe apostolskog života, te druge crkvene pravne osobe. Isto tako, jedino je Katolička Crkva nadležna za sva crkvena imenovanja i dodjelu crkvenih službi, u skladu s odredbama kanonskoga prava dok je imenovanje, premještaj i smjena biskupa u isključivoj nadležnosti Svete Stolice (čl. 6).

Sloboda bogoštovlja

Sedmi članak kaže da BiH jamči Katoličkoj Crkvi slobodu obavljanja bogoštovlja, nepovredivost mjesta za bogoštovlje: crkava, kapela te popratnih crkvenih prostora koji, samo zbog posebno važnih razloga te s izričitim pristankom crkvene vlasti, mogu biti namijenjeni u druge svrhe. U spomenutim prostorima nadležna tijela BiH ne mogu poduzeti sigurnosne mjere bez prethodnoga ovlaštenja mjerodavnih crkvenih vlasti, osim ako je to žurno zbog zaštite života i zdravlja ili zbog spašavanja dobara posebne povijesne i umjetničke vrijednosti. U slučaju održavanja javnoga bogoštovlja izvan spomenutih prostora određenih za redovito bogoštovlje, kao u slučaju procesija, hodočašća i slično, mjerodavne će crkvene vlasti prije održavanja bogoštovlja obavijestiti o tome nadležna tijela BiH kojima je dužnost osiguravati javni red i jamčiti sigurnost.

Sudske vlasti BiH će, u slučaju sudske istrage o kleriku, redovniku i redovnici zbog možebitnih kaznenih djela predviđenih kaznenim zakonom, morati o svojim akcijama prethodno obavijestiti nadležne crkvene vlasti i tek onda poduzeti zakonom predviđene mjere. No, važno je upozoriti da ova odredba ni u kojemu slučaju crkvenu osobu ne oslobađa moguće odgovornosti pred zakonom niti sudsku vlast sprječava da protiv takve crkvene osobe posvema slobodno primjenjuje zakon, već samo obvezuje sudsku vlast da prije svoga djelovanja obavijesti nadležnu crkvenu vlast.

Međutim, i u slučaju istrage protiv svećenika, ispovjedna tajna je u svakom slučaju nepovrediva (čl. 8). A to pak znači, da doslovce nitko, pa ni sudska vlast, ne smije ispovjednika ni ispitivati o onome što je saznao za vrijeme podjeljivanja sakramenta ispovijedi.

Ugovor zatim predviđa da će BiH posebnim zakonom kao neradne dane za katolike u cijeloj zemlji odrediti nedjelje i sljedeće svetkovine: Bogojavljenje, Tijelovo, Uznesenje Blažene Djevice Marije (Velika Gospa), Svi Sveti i Božić a možebitne promjene

neradnih dana, ukoliko se za to ukaže potreba, ugovorne strane mogu vršiti samo međusobnim dogovorom (čl. 9).

Vremenita crkvena dobra

Što se tiče vremenitih crkvenih dobara (čl. 10), svim crkvenim pravnim osobama je osigurano pravo da mogu kupovati, posjedovati, koristiti ili otuđivati pokretna i nepokretna dobra te stjecati i otuđivati imovinska prava, prema odredbama kanonskoga prava i zakonodavstva BiH. Sve te pravne osobe mogu osnivati zaklade a djelatnost njihovih zaklada, s obzirom na građanske učinke, ravna se prema odredbama zakonodavstva BiH. No, na osobit način je vrijedno spomena da ovaj ugovor određuje da će BiH, u roku od deset godina od stupanja na snagu ovoga ugovora, Katoličkoj Crkvi vratiti sve nacionalizirane nekretnine ili dobra uzeta bez odgovarajuće naknade a za nekretnine i dobra, koja ne bude moguće vratiti, BiH će za njih dati pravednu naknadu o čemu će se dogovoriti dotične vlasti i zakoniti naslovnici vlasništva.

Radi veće jasnoće, ovdje treba podsjetiti kako u BiH još uvijek ne postoji zakon o denacionalizaciji i restituciji. O tome zakonu se govori već više godina te su se nekoliko puta pojavljivali njegovi prijedlozi, ali je uvijek bilo onemogućeno da dođe u pravu parlamentarnu proceduru. No, istina je također da u ovom času djeluje jedno državno povjerenstvo koje priprema novi prijedlog ovoga zakona čija sudbina je posvema nesigurna jer, to je očito, postoje centri moći, politički i gospodarski, domaći i međunarodni, koji nisu skloni donošenju takva zakona. Ipak, ovaj međunarodni ugovor, koji izričito određuje rok od deset godina unutar kojega treba vratiti sva oduzeta dobra, mogao bi požuriti donošenje takva zakona.

Nikako nije od manje važnosti čl. 11 koji uređuje pitanje gradnje prostora za bogostovlje jer Katoličkoj Crkvi osigurava graditi crkve i crkvene zgrade, te povećavati i preuređivati već postojeće. Sve, naravno, prema postojećem zakonodavstvu BiH. Međutim, uvelike će doprinijeti uvođenju reda odredba da samo dijecezanski biskup, u skladu s propisima kanonskog prava, odlučuje o potrebi izgradnje crkvenog objekta na području svoje biskupije i predlaže lokaciju, a nadležna tijela BiH će to uvažiti ukoliko se tome ne protive objektivni razlozi. S druge strane, nadležna tijela BiH neće uzimati u razmatranje molbe za izgradnju katoličkih crkvenih objekata ako molbe nemaju priloženo pismeno odobrenje dijecezanskoga biskupa.

Za evangelizacijsko djelovanje Crkve vrlo je važno da je Crkvi isto tako zajamčena sloboda posjedovanja, tiskanja, izdavanja i širenja knjiga, novina, časopisa, te nosača zvuka i slike, kao i bilo koja djelatnost povezana s njezinim poslanjem. K tome, Katolička Crkva ima pravo osnivati i upravljati radiom i televizijom u skladu s odredbama zakonodavstva BiH kao i pravo pristupa na državna sredstva javnoga priopćavanja, kao što su novine, radio, televizija, internet (čl. 12).

Odgojne i karitativne ustanove te vojne i sigurnosne snage

Bez ikakve sumnje, vrlo je važna odredba Ugovora prema kojoj Katolička Crkva ima pravo osnivati obrazovne ustanove bilo kojega stupnja i njima upravljati prema vlastitim pravilima, poštujući odredbe zakonodavstva BiH koja će tim ustanovama u svemu osigurati prava zajamčena istovrsnim državnim ustanovama, uključujući novčanu potporu i priznanje stečenih svjedodžaba i sveučilišnih diploma, te učenicima i studentima tih obrazovnih ustanova jamčiti ista prava koja imaju učenici i studenti državnih obrazovnih ustanova odgovarajućega stupnja a isto pravilo vrijedi također za nastavno i drugo osoblje tih ustanova (čl. 14).

Jamči se Katoličkoj Crkvi također pravo (čl. 15) na dušobrižništvo vjernika katolika koji se nalaze u oružanim snagama i u redarstvenim službama te u zatvorima, bolnicama, lječilištima, sirotištima i u svim ustanovama za zdravstvenu i socijalnu skrb, bilo da su javnoga, bilo privatnoga značaja. A dušobrižnička djelatnost u tim službama i ustanovama, koje su javnoga značaja, uredit će se posebnim ugovorima između nadležnih crkvenih vlasti i BiH.

Od osobite je važnosti, međutim, čl. 16 koji određuje da BiH u svjetlu načela o slobodi vjere, priznaje temeljno pravo roditelja na vjerski odgoj djece te u sklopu školskoga plana i programa i u skladu s voljom roditelja ili skrbnika jamči nastavu katoličkoga vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama i predškolskim ustanovama, kao obveznoga školskoga predmeta za sve koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi i nastava svih obveznih školskih predmeta. U suradnji s nadležnim crkvenim vlastima školske vlasti će roditeljima i punoljetnim učenicima omogućiti da pri upisu u novu školsku godinu slobodno izaberu katolički vjeronauk na način da njihova odluka ne bude povod bilo kakvome obliku diskriminacije na području školske djelatnosti. Programe i sadržaje nastave katoličkoga vjeronauka, udžbenike i didaktičku građu treba pripremiti i odobriti Biskupska konferencija BiH a način odvijanja nastave katoličkoga vjeronauka uredit će se posebnim ugovorom između nadležnih vlasti BiH i Biskupske konferencije BiH. Katolički vjeronauk će predavati kvalificirani vjeroučitelji, koji su članovi, sa svim učincima učiteljskoga ili nastavničkoga zbora obrazovnih ustanova, s kanonskim nalogom mjesnoga dijecezanskog biskupa i koji ispunjavaju uvjete propisane važećim zakonima BiH za dotičnu vrstu škole pridržavajući se svih prava i dužnosti koje iz toga proizlaze a, u slučaju da dijecezanski biskup opozove kanonski nalog koji je izdao, vjeroučitelj – nastavnik neće moći nastaviti predavanje katoličkoga vjeronauka.

Ugovor priznaje Katoličkoj Crkvi također pravo da može slobodno osnivati ustanove koje će osiguravati karitativno djelovanje i društvenu skrb, u skladu s odgovarajućim propisima. Te ustanove, kao i one ustanove koje ovise o Crkvi, a namijenjene su za karitativno djelovanje i društvenu skrb, djeluju prema vlastitim statutima te

imaju ista prava i povlastice i isti položaj koji imaju i državne ustanove osnovane u istu svrhu. Što se tiče građanskih učinaka djelovanja ovih ustanova, one će se ravnati prema odredbama zakonodavstva BiH a Crkva i BiH će se dogovoriti o međusobnoj suradnji vlastitih ustanova za karitativno djelovanje i društvenu skrb (čl. 17).

Pitanje ženidaba

U početnom prijedlogu ovoga ugovora postojao je članak koji je predviđao da crkvena ženidba ima civilni učinak. No, tijekom dogovaranja crkvena strana je prihvatila da Ugovor izostavi tu odredbu zato što je u BiH već više od pola stoljeća običaj i zakonska obveza da se ženidba najprije sklopi na civilni način a tek onda na crkveni na što su naši vjernici naviknuti. S druge strane, vodeći računa o složenoj vjerskoj situaciji u našim krajevima, smatralo se razboritim posvema odvojiti crkveno područje od civilnoga u ženidbenoj materiji. Vodilo su računa i o civilnim zakonima koji već desetljećima propisuju obvezu sklapanja ženidbe pred državnim službenikom i kažnjavaju vjerskoga službenika, bilo koje vjere, koji bi obavio crkveno vjenčanje prije civilnoga. Tako npr. ni sadašnji Obiteljski zakon Federacije BiH, objavljen 20. lipnja 2005., ne poznaje mogućnost civilnoga učinka kanonske ženidbe, zahtijeva da svi najprije sklope ženidbu pred državnim službenikom, priznaje pravo na naknadnu vjersku ženidbu (čl. 7) a za svakoga vjerskoga službenika, koji bi obavio vjersko vjenčanje prije civilnoga, predviđa novčanu kaznu (čl. 383 t. 3). K tome, ovim je izbjegnuta obveza župnika na dodatnu administraciju i dopisivanje s nadležnim državnim uređima te izbjegnuto kompliciranje situacije oko sklapanja tajnih kanonskih ženidaba koje u određenim okolnostima predviđa crkveni zakon.

Moguće poteškoće i ratificiranje Ugovora

U slučaju nejasnoća i poteškoća, koje bi mogle nastati u interpretaciji i primjeni odredaba ovoga Ugovora, BiH i Sveta Stolica (čl. 18) će u međusobnom dogovoru, diplomatskim putem, rješavati dvojbe ili teškoće koje bi mogle nastati glede tumačenja ili primjene odredbi ovoga ugovora. Precizira se da će u tim situacijama sva pitanja od zajedničkoga interesa, koja će zahtijevati nova ili dodatna rješenja, raspraviti mješovito povjerenstvo sastavljeno od predstavnika dviju strana te će svoje prijedloge podastrijeti mjerodavnim vlastima na odluku.

Posljednji članak određuje da će ovaj Temeljni ugovor, sastavljen na engleskom jeziku, biti ratificiran prema pravnim propisima ugovornih strana i da će stupiti na snagu u trenutku razmjene ratifikacijskih instrumenata. A u slučaju da jedna od visokih ugovornih strana u budućnosti bude smatrala da su se bitno promijenile prilike u kojima je sklopljen ovaj ugovor tako da ga treba mijenjati, dvije strane će započeti odgovarajuće pregovore.

Ovdje svakako treba upozoriti da međunarodni ugovori ove naravi, koje Crkva sklapa s državama, ne stupaju na snagu u času njihova potpisivanja već je potpis samo prvi veliki korak u tome pravcu. Naime, nakon potpisivanja ugovora, o njemu treba uslijediti rasprava u parlamentu zemlje potpisnice. I tek kad ga njezin parlament prihvati, država potpisnica određuje svoga službenoga predstavnika koji će s ovlaštenim predstavnikom Katoličke Crkve, a obično sa samim papom, razmijeniti tzv. ratifikacijske instrumente što se zbog toga redovito radi u Vatikanu.

Međunarodni ugovor

Prije svega, budući da je Sveta Stolica subjekt međunarodnoga prava, odmah valja kazati da se ovdje radi o dokumentu koji ima snagu međunarodnoga ugovora koji bi, kad bude stupio na snagu, trebao biti pretočen u lokalno zakonodavstvo koje se bavi materijom koju regulira Ugovor. Naime, ova vrsta dokumenata ne stupa na snagu kad na njega stave potpis ovlaštene predstavnici dviju ugovornih strana, nego onoga časa kad Ugovor bude ratificiran. Drugim riječima, potpisivanje Ugovora je prvi velik korak, i apsolutno neophodan čin, ali poslije njega slijedi drugi, koji se naziva proces ratifikacije. Početak ovoga procesa sastoji se od toga da nadležno državno tijelo najprije donese odluku o slanju Ugovora u parlamentarnu raspravu. Stoga se treba nadati kako se neće morati dugo čekati da se to zaista dogodi.

Ratifikacija

Budući da Sveta Stolica ima vrlo dugo iskustvo pregovaranja, pamte se različite zgode i nezgode. Tako je ogromna većina ovakvih ugovora bivala redovito i brzo ratificirana jer su države, kao ozbiljne ugovorne strane, držale do vlastitih potpisa i ugleda cijele društvene zajednice, ali treba biti razborit i ne zaboraviti da su neki od ovakvih ugovora nakon potpisivanja, kao npr. nedavno u Poljskoj, morali čekati na ratifikaciju i po nekoliko godina, ili u Sloveniji dvije i pol godine, odnosno da neki ugovori, kao npr. konkordat sa starom Jugoslavijom tridesetih godina prošloga stoljeća, nikada nisu ratificirani te je u tome posljednjem slučaju i država propala a da konkordat, iako je bio potpisan, nikada nije ratificiran niti stupio na snagu.

Sama ratifikacija sastoji se, dakle, od toga da nadležne državne ustanove formalno pošalju već potpisani ugovor u parlamentarnu proceduru gdje se o njemu, u skladu s propisima države potpisnice, provodi parlamentarna rasprava nakon koje on biva usvojen ili odbijen. Ako ga parlament usvoji, država potpisnica imenuje svoga službenoga predstavnika koji će s ovlaštenim predstavnikom Svete Stolice razmijeniti ratifikacijske instrumente, tj. punomoć kojom je postavljen za ovlaštenoga predstavnika države i službeno prihvaćeni tekst potpisanoga ugovora. Ta razmjena ratifikacijskih instrumenata obično se vrši u Vatikanu jer sam papa, a u nekim slučajevima kardinal državni tajnik,

prima ovlaštenoga predstavnika države potpisnice i s njim obavi formalnosti razmjene. Tim činom Ugovor, koji je dokument međunarodnoga prava, stupa na snagu, te strane potpisnice postaju pravno obvezatne provesti ono što je dogovoreno.

K tome, ima se dojam da su i druge vjerske zajednice u ovome času zainteresirane da ovaj Ugovor bude ratificiran i da što prije stupi na snagu kako bi poslužio kao prethodnica te otvorio vrata i njihovim poglavarstvima za pravno rješavanje otvorenih pitanja s državnim vlastima. Tako su državi i tim zajednicama zajedničke teme npr. školstvo svih razina, humanitarne organizacije, denacionalizacija i restitucija a kod pravoslavaca vjerojatno još i potreba uređenja državnih odnosa s patrijaršijom koja ima sjedište na području drugoga javnog prava.

Dodatni protokol

Nakon što je u zgradi Predsjedništva Bosne i Hercegovine u Sarajevu 19. travnja 2006. potpisan je Temeljni ugovor između Svete Stolice i BiH kojim je određen pravni okvir odnosa između Katoličke Crkve i BiH te predviđeno rješavanje raznih pitanja vezanih uz Katoličku Crkvu, on je trebao biti proslijeđen prema državnom parlamentu na usvajanje kako bi se mogla izvršiti njegova ratifikacija kojom bi stupio na snagu.

Međutim, odmah nakon potpisivanja Ugovora, započeli su pritisci na domaće političare, tako da je svaki postupak u pravcu ratifikacije bio zaustavljen. Za te političke snage u Ugovoru je bio sporan stavak 3 iz članka 10 koji glasi: „Bosna i Hercegovina će Katoličkoj Crkvi u roku od deset godina od stupanja na snagu ovoga ugovora vratiti sva nepokretna dobra nacionalizirana ili uzeta bez odgovarajuće naknade. Za dobra koja ne bude moguće vratiti, Bosna i Hercegovina će za njih dati pravednu naknadu o čemu će se dogovoriti dotične vlasti i zakoniti naslovnici vlasništva.“

Stoga su, kako bi se uklonile zapreke procesu ratifikacije Ugovora – nakon intenzivnih pregovora između Svete Stolice, predstavnika državnih vlasti i predstavnika međunarodne zajednice – 29. rujna 2006. apostolski nuncij Alessandro D’Errico i član kolektivnoga Predsjedništva Ivo Miro Jović potpisali usuglašeni „Dodatni protokol“ glede spornoga stavka iz Ugovora.

Želeći izbjeći svaku poteškoću glede tumačenja Temelnog ugovora te osigurati točnu primjenu članka 10 stavka 3 iz toga Ugovora, ovim se Protokolom u tri točke izjavljuje sljedeće. Prvo, restitucija nekretnina ili nacionaliziranih dobara uzetih bez odgovarajuće naknade, uključujući rok njihove restitucije, bit će provedena u skladu sa zakonom kojim će se urediti materija restitucije u BiH. Drugo, radi utvrđivanja nepokretnih dobara koja treba prenijeti u crkveno vlasništvo ili srazmjerno nadoknaditi, bit će ustanovljeno mješovito povjerenstvo, sastavljeno od predstavnika dviju strana. I treće, u skladu s člankom 18 Temelnog ugovora, materije koje zahtijevaju nova ili dodatna rješenja, razmatrat će se zajedničkim dogovorom po-

sredstvom mješovitoga povjerenstva, koje će svoje prijedloge podastrijeti odnosnim vlastima na odobrenje.

Tekst ovoga dokumenta određuje također da je Protokol, sastavljen na engleskom i potpisan u dva primjerka, sastavni dio Temeljnog ugovora između Svete Stolice i BiH, da će biti ratificiran zajedno s tim Ugovorom te da će stupiti na snagu zajedno s njim.

U prigodi popisivanja "Dodatnoga protokola" Apostolski nuncij rekao je kako se Sveta Stolica sada nada da će budući parlament moći što prije započeti ratifikaciju Temeljnog ugovora te da će slični ugovori moći biti sklopljeni s drugim vjerskim zajednicama. Dodao je također kako Sveta Stolica želi da zakon o restituciji bude uskoro usvojen.

Zaključak

BiH je zemlja čije ukupno stanovništvo, prema podacima Agencije za statistiku, broji oko 3 832 000 stanovnika. Među njima katolici predstavljaju samo oko 12% i broje oko 460 000.⁸² Ostatak stanovništva je uglavnom pravoslavne i islamske vjere. U tako složenim vjerskim, etničkim i društvenim okolnostima Temeljni ugovor sa Svetom Stolicom, koji je važan za život Crkve u svakoj državi s kojom biva sklopljen, dobiva još veću važnost. Naime, radi se o dokumentu međunarodnoga prava koji će, nakon razmjene ratifikacijskih instrumenata, postati dodatna garancija zaštite prava ovoga dijela Katoličke Crkve, a prije svega njezina apostolskoga poslanja na području BiH. K tome, nije bez važnosti ni to da on može poslužiti kao primjer koji će se slijediti, a to se već ponegdje spominje, kako bi se u narednom razdoblju uredilo odnose državnih vlasti i drugih vjerskih zajednica, odnosno poslužio kao prethodnica te otvorio vrata i njihovim poglavarstvima za pravno rješavanje otvorenih pitanja s državnim vlastima. Tako su im zajedničke teme npr. školstvo svih razina, humanitarne organizacije, denacionalizacija i restitucija a kod pravoslavaca još i autonomističke ideje koje bi, prema modelu Crne Gore, mogle dodatno problematizirati patrijaršijsku jurisdikciju. Dapače, Katoličkoj Crkvi će biti vrlo drago ako tako bude jer joj je vrlo stalo do toga da svi imaju jednaka prava.

⁸² U tekstu su navedeni raspoloživi podaci iz 2007. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine 2016. objavila je konačne rezultate Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini provedenog 2013. godine. Prema tome popisu u BiH živi 3.531.159 stalnih stanovnika, dok je među njima 15,43%.

Država i religijske zajednice u Zakonu o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH⁸³

Sažetak

Početkom 2004. godine u BiH je usvojen "Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica" koji će se primjenjivati na cijelom području BiH. Dotada je na snazi bio zakon iz komunističkoga sustava, proglašen 1976. godine, ideološki obojen te vrlo restriktivan prema religijskim zajednicama. Taj zakon je državu stavljao u položaj neprijateljske odvojenosti prema vjerskim zajednicama dok novi sve religijske zajednice prihvaća kao pravne osobe za civilno pravno područje čime su one postale ustanove javnoga prava. Osim toga, Zakon državu u odnosu prema religijskim zajednicama postavlja u sustav koordinirane odvojenosti prema kojemu ni jedna zajednica niti ijedna vjera ne može postati državna, ali su im svima zajamčena prava. U službi ostvarenja tih prava, osim proglašenja ovoga Zakona, predviđa se izrada i drugih zakona, odredaba i podzakonskih akata a nije isključena ni mogućnost sklapanja ugovora između države i pojedinih religijskih zajednica. Kao nadležna ustanova za odnose s religijskim zajednicama određeno je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice a za registraciju pravnih osoba Crkava i vjerskih zajednica ovlašteno je Ministarstvo pravde. Međutim, Zakon ima i propusta jer npr. ništa ne određuje glede gradnje sakralnih objekata, ne spominje zadovoljavanje duhovnih potreba vjernika u vojsci, policiji i bolnicama niti vjerske blagdane dok "izjednačenost" državnih i crkvenih kulturnih, karitativnih, zdravstvenih i odgojno-obrazovnih ustanova nije ostvarena.

Povijest pamti različite pravne ili stvarne oblike odnosa države prema vjerskim slobodama ljudi i pravnom položaju Crkava i religijskih zajednica koje postoje i djeluju na njezinu području.⁸⁴ Ti odnosi se smještaju u rasponu od poistovjećivanja države i jedne religijske zajednice do nijekanja i zabranjivanja jedne ili svih religijskih zajednica. Međutim, budući da nam narav i opseg ovoga članka ne dopuštaju ulaziti u iscrpnu studiju tih odnosa, u prvom dijelu ćemo se zadržati na shematiziranom prikazu onih sustava tih odnosa koje pamti samo dvadeseto stoljeće. Zatim će ukratko biti predstavljeno današnje stanovište Katoličke Crkve prema političkoj zajednici općenito a potom promatran odnos države prema religijskim zajednicama na konkret-

⁸³ Cijeli tekst je preuzet iz knjige: Tomo VUKŠIĆ (prir.), *Crkva i država u Bosni i Hercegovini. Zakoni, podzakonski akti, ugovori i komentari*, Sarajevo, 2007., str. 34-50.

nom primjeru novoga Zakona u BiH. Potom će, nakon kritičkih primjedaba na novi Zakon, biti dotaknuto također pitanje odnosa BiH i opće Katoličke Crkve.

1. Različiti odnosi države i religijskih zajednica

Govoreći vrlo pojednostavljeno i shematizirano, znanost, koja proučava odnose pojedinih država na raznim stranama svijeta prema religijskim zajednicama, tijekom posljednjega stoljeća poznaje tri osnovna modela uređenja tih odnosa. Neke države su to pitanje uredile prema konfesionalnom sustavu, druge primjenjuju sustav odvojenosti dok je u trećima na snazi sustav dogovora (konkordatski).⁸⁵

⁸⁴ Bibliografija na temu odnosa države i religijske zajednice vrlo je brojna a ovdje se upozorava samo na neka djela. Usp. *Churche and State. Église et État. International bibliography. Bibliographie internationale 1978-1980*, Cerdic, Strasbourg 1983.; MIRABELLI Cesare (a cura di), *Le intese tra Stato e Confessioni religiose*, Giuffrè, Milano 1978.; CARON Pier Giovanni, *Corso di storia dei rapporti fra Stato e Chiesa*, I.-II., Giuffrè, Milano 1981.-1985.; SPINELLI Lorenzo, *Il diritto pubblico ecclesiastico dopo il Concilio Vaticano II*, Giuffrè, Milano 1985.; KRÜGER Herbert, *Allgemeine Staatslehre*, Kohlhammer, Stuttgart 1964.; MOSTAZA Antonio, "Regimen de confessionalidad y de laicidad o separacion entre la Iglesia y el Estado: valorisacion y perspectivas de los mismos", u *Miscelánea Comillas* 35/1977., str. 39-75; *Droits de l'Homme. Recueil d'instruments internationaux*, Nations Unies, New York 1978.; MARGIOTTA BROGLIO Francesco, *Stato e confessioni religiose*, I., *Fonti*, La Nuova Italia, Firenze 1976.; GHERRO Sandro (a cura di), *Studi sui rapporti tra la Chiesa e gli Stati*, Cedam, Padova 1989.; GISMONDI Pietro, *Lezioni di diritto ecclesiastico. Stato e confessioni religiose*, Giuffrè, Milano 1975.; LENOIR Frederic- MASQUELIER Ysé Tardan (a cura di), *La religione: 1. Preistoria-Vicino oriente antico-Mondo classico-Ebraismo; 2. Cristianesimo-Islam; 3. India-Estremo Oriente-religioni indigene; 4. L'uomo e la sua rappresentazione del divino; 5. Etica ed escatologia-I comportamenti religiosi-religione e politica; 6. Linguaggi ed esperienze religiose-Le nuove religioni*, Utet, Torino 2001.; *Dossier mondo islamico: dibattito sull'applicazione della shari'a*, Fondazione Giovanni Agnelli, Torino 1995.; COSTE René, *Političke zajednice*, KS, Zagreb 1995.; MARITAIN Jacques, *Čovjek i država*, KS, Zagreb 1992.; DABIN Jean, *L'état et le politique*, Dalloy, Paris 1957.; DABIN Jean, *Doctrine général de l'état. Eléments de philosophie politique*, Bruzlant/Sirey, Bruxelles-Paris 1939.; GARNETT Richard W., "Assimilation, Toleration and the State's Interest in the Development of Religions Doctrine", u *UCLA Law Review* 1/2004.; LUKIĆ Radomir, *Teorija države i prava*, I.-II., Savremena administracija, Beograd 1964.; KURTOVIĆ Šefko, *Opća povijest prava i države*, I.-II., Autorska naklada, Zagreb 1994.; SMERDEL Smiljko, *Ustavno pravo*, Informator, Zagreb 1998.; MILIČIĆ Vjekoslav, *Opća teorija prava i države*, I.-III., Autorska naklada, Zagreb 1999.; VISKOVIĆ Nikola, *Teorija države i prava*, Birotehnika, Zagreb 2001.; ALEXY Robert, *Theorie der Grundrechte*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1994.; BÖCKENFÖRDE Ernst-Wolfgang, *Recht, Staat, Freiheit. Studien zu Rechtsphilosophie, Staatstheorie und Verfassungsgeschichte*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1991.; BÖCKENFÖRDE Ernst-Wolfgang, *Geschichte der Rechts- und Staatsphilosophie*, UTB, Stuttgart 2002.

⁸⁵ U ovom prikazu slijedim studije: BERTONE Tarcisio, "Il rapporto giuridico tra Chiesa e comunità politica", u *Il diritto nel mistero della Chiesa*, III., Pontificia università lateranense, Roma 1992., str. 638-650; LISTL Joseph, "Grundmodelle einer möglichen Zuordnung von Kirche und Staat", u LISTL Joseph-MÜLLER Hubert-SCHMITZ Heribert, *Handbuch der katholischen Kirchenrechts*, Pustet, Regensburg 1983., str. 1037-1049.

1.1. Konfesionalni sustav

Konfesionalni sustav obilježen je činjenicom da u njemu država na služben način prihvaća jednu od postojećih religija kao državnu religiju zato što država upravo tu religiju na osobit način vrednuje ili zbog društvenih razloga, jer je ona npr. religija većinskoga dijela stanovništva, ili zbog doktrinarnih razloga, jer tu religiju smatra jedino pravom. Međutim, taj sustav nije jednoobličan, već se može podijeliti u svoje tri podvrste.

a. *Monistički* konfesionalni sustav posvema isključuje razliku između političke i religijske zajednice i organizira sakralno i teokratsko društvo u kojemu samo jedna religijska norma postaje državni zakon.⁸⁶ Takav sustav danas postoji u islamskim zemljama (Islamska republika Iran, Pakistan, Saudijska Arabija, Mauritanija itd.)⁸⁷ a za vrijeme otomanske dominacije primjenjivan je i u BiH.

b. *Dualistički* konfesionalni sustav s *vjerskom tolerancijom* razlikuje državu i Crkvu kao dvije zajednice i uvažava njihove posebne nadležnosti. Pa ipak država, koja primjenjuje ovaj sustav, jednu od religija sa svoga područja proglašava državnom dok se prema drugima odnosi prema načelu tolerancije (ne slobode). Takve su nekada bile Italija koja je, prema Lateranskim ugovorima iz 1929. godine, katoličku vjeru imala za državnu dok su sve druge vjere, prema posebnim zakonima, bile u kategoriji "dopuštenih kultova" kao i Španjolska koja je do 1967. godine nekatoličke vjere tolerirala.

c. *Dualistički* konfesionalni sustav s *vjerskom slobodom* je onaj koji jednu vjeru smatra državnom, ali svima drugim vjerama kao i pojedincima priznaje puno pravo vjerske slobode. Takve države su npr. Argentina, Kostarika, Bolivija, Dominikanska Republika, Haiti itd. koje katoličku vjeru priznaju kao državnu, ali je svima drugim ustavom zajamčena sloboda ispovijedanja vjere. U istu grupu pripadaju države s protestantskom većinom stanovništva koje tu vjeru imaju za državnu dok drugima priz-

⁸⁶ Usp. ANDERSON James Norman Dalrymple, *Islamic Law in the Modern World*, New York University Press, New York 1959.; KARČIĆ Fikret, *Studije o šerijatskom pravu*, Bemust, Zenica 1997., str. 12; HAMMER Joseph von, *Historija Turskog (Osmanskog) carstva*, I.-III., Ognjen Prica, Zagreb 1979.

⁸⁷ Usp. KARČIĆ Fikret, "Šerijatsko pravo u ustavima savremenih muslimanskih zemalja", u KARČIĆ Fikret-KARIĆ Enes, *Šerijatsko pravo u savremenim društvima*, Pravni centar, Sarajevo 1998., str. 9-38; SAFI Louay M., "Islamsko pravo i društvo", u KARČIĆ Fikret-KARIĆ Enes, *Šerijatsko pravo u savremenim društvima*, str. 55-69; AL-HIBRI Azizah Y., "Islamski konstitucionalizam i pojam demokratije", u KARČIĆ Fikret-KARIĆ Enes, *Šerijatsko pravo u savremenim društvima*, str. 71-100.

naju sve vjerske slobode. No neke posebnosti država s protestantskom većinom, koje favoriziraju pripadnike državne vjere i zakidaju pripadnike drugih vjera, ipak treba spomenuti. Npr. još uvijek je u Velikoj Britaniji, gdje su državne Crkve anglikanska (Engleska crkva) i prezbiterijanska (Škotska crkva), na snazi zakon da kralj (ili kraljica) mora biti anglikanske vjere. U Švedskoj i Norveškoj su monarsi također istovremeno poglavari luteranskih državnih crkava a u Švedskoj i ministar bogoštovlja mora biti pripadnik državne Crkve. U Danskoj kralj mora biti pripadnik Danske nacionalne crkve iako joj on nije izravni poglavar itd.

U svemu ovome Švicarska je posebna priča jer na području te države istovremeno postoji i primjenjuje se nekoliko sustava. Tako neke županije za državnu Crkvu imaju Reformiranu crkvu (npr. Zürich), druge to primjenjuju za katoličku vjeru (npr. Ticino), treće paritetno za dvije Crkve istovremeno dok četvrte primjenjuju pravilo odvojenosti Crkve i države.

1.2. Sustav odvojenosti

Temeljna oznaka ovoga sustava sastoji se u tome da ni jedna religijska zajednica nema status državne religije niti ijedna Crkva položaj državne Crkve, već su religijska zajednica i država odvojene. U svojim ustavima mnoge države na području kršćanske zapadne civilizacije proklamirale su ovo pravilo odvojenosti Crkve i države i pravo na vjersku slobodu.

Kao u slučaju uređenja odnosa na konfesionalan način, i u sustavu odvojenosti vrlo su različiti odnosi države prema religijskim zajednicama. Čak radikalno različiti! Tako u stanju pravne odvojenosti države i religijske zajednice neka državna zakonodavstva ignoriraju religijske zajednice prema agnostičkom ključu, druge države imaju suradnički odnos prema vjerskim zajednicama dok treće zauzimaju jasan neprijateljski stav prema konfesijama. Stoga teorija odnosa države i Crkve i u ovom sustavu razlikuje tri podvrste.

a) Stanje *potpune odvojenosti* postoji onda kada država sve religijske zajednice priznaje kao udruženja privatnoga prava u okviru državnoga ustrojstva i priznaje im vjersku slobodu. Klasičan primjer države koja primjenjuje ovaj podsustav jesu SAD u kojima je religijskim zajednicama dopušteno slobodno činiti sve što mogu, ali na razini privatnoga. Npr. mogu osnivati i voditi ustanove školskoga sustava svakoga stupnja i vrste, ali država prema tim ustanovama religijskih zajednica nema nikakve obveze. Sličan sustav vlada na Filipinima dok je u Kanadi i Francuskoj odvojenost nešto manje stroga. U Meksiku je, međutim, odvojenost Crkve i države još od prevrata početkom 20. st. bila skoro na rubu sukoba dok danas tamo vlada pravilo tihe tolerancije.

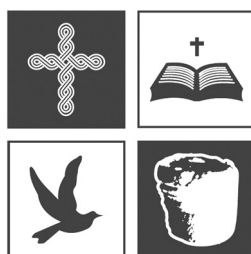
b) *Koordinirana odvojenost* jest sustav u kojemu su religijske zajednice ustanove javnoga prava s mogućnošću da svaka od njih s državom sklapa međusobne dogovore. Takav sustav je na snazi u Saveznoj Republici Njemačkoj gdje postoji visok stupanj suradnje države i svih religijskih zajednica s kojima postoje dogovori. Vrlo slično stanje je u također u Austriji, Belgiji, Luksemburgu, Nizozemskoj, Irskoj te u novije vrijeme u Italiji i Španjolskoj.

c) *Neprijateljska odvojenost* jest način koji su primjenjivali ateizam i militantni agnosticizam u nastojanju da smanje utjecaj odnosno da posvema eliminiraju religiju iz javnoga života. Primjenjivan je uglavnom u komunističkim zemljama Europe i Azije, u nekim afričkim zemljama, nekim zemljama Latinske Amerike (Kuba) a dugo vremena također i u Meksiku. Ustavi tih zemalja redovito su formalno jamčili slobodu savjesti i vjere, ali je izvršna vlast sustavno onemogućavala ili činila posvema nemogućim djelovanje religijskih zajednica te istovremeno širila ateizam kako bi narod oslobodila od vjerskoga otuđenja.

1.3. Sustav dogovora

Sustav dogovora između države i religijske zajednice nije posve zaseban i samostalan, tako da bi bio posvema nepovezan s prethodna dva, jer je i u konfesionalnom sustavu i u sustavu odvojenosti također moguće da dvije strane, tj. država i religijska zajednica, postižu uzajamne dogovore i potpisuju ugovore, odnosno da sklapaju čak i konkordate. Ovakvi dogovori između države i pojedinih religijskih zajednica postizani su tijekom posljednjih stoljeća vrlo često u mnogim zemljama svijeta. Posebice su mnoge države takve ugovore sklapale sa Svetom Stolicom kao jedinim legitimnim predstavnikom Katoličke Crkve a jedan od posljednjih je onaj s Republikom Slovenijom koji je potpisan u Ljubljani 14. prosinca 2001. a ratificiran 28. svibnja 2004. u Vatikanu. Međutim, države s kršćanskom većinom, osim osnovnoga zakona o slobodi vjere i pravnom položaju vjerskih zajednica, sklapale su i sklapaju ugovore i s drugim religijskim zajednicama u čemu kao vrlo uspješan primjer može poslužiti Republika Hrvatska koja je, uz temeljni zakon koji uređuje odnose države i vjerskih zajednica općenito,⁸⁸ ugovore potpisala sa šesnaest Crkava i vjerskih zajednica na svome području.⁸⁹

⁸⁸ Usp. "Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica", u *Narodne novine* br. 83/2002. (16. srpnja 2002.). Zakon je donio Hrvatski sabor 4. srpnja 2002. a Predsjednik Republike proglasio 8. srpnja iste godine.

Poznato je da se već dosta dugo govori o mogućem potpisivanju temeljnoga ugovora između Svete Stolice i BiH kojega se s mnogo strana nepotrebno osporava. A ako dođe do njegova potpisivanja, neće to biti nikakva novost ni za ove krajeve zato što je prve takve ugovore za područje BiH još austro-ugarska državna vlast krajem 19. stoljeća potpisala za tri najbrojnije Crkve i vjerske zajednice. S ekumenskim patrijarhom iz Carigrada potpisana je 28. ožujka 1880. *Deklaracija* kojom je uređeno pitanje pravoslavne Crkve u BiH.⁹¹ Sa Svetom Stolicom potpisana je 8. lipnja 1881. *Convenzione tra la Santa Sede ed il Governo Austro-Ungarico per la Bosnia ed Erzegovina* kojom su načelno definirani odnosi s Katoličkom Crkvom.⁹¹ A na zamolbu uglednih sarajevskih muslimana iz 1881. godine, potpisana je 17. listopada 1882. uredba o

⁸⁹ Poznato je da Vlada Republike Hrvatske sklopila ugovore sa Svetom Stolicom kao jedinim legitimnim predstavnikom Katoličke crkve (usp. *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske* (povijest nastanka i komentar Nikola ETEROVIĆ; predgovor Josip BOZANIĆ), Glas Koncila, Zagreb 2001.; ETEROVIĆ Nikola, *Diplomacija i teologija. Rasprave, članci i osvrti*, CUS, Split 2002., str. 151-219). No, najčešće se zaboravlja da je Vlada Republike Hrvatske potpisala zasebne ugovore također s ostalim pojedinim Crkvama i vjerskim zajednicama koje postoje i djeluju na njezinu području. Tako je 12. prosinca 2002. sklopljen "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Islamske zajednice u Hrvatskoj" a 20. prosinca 2002. "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj". Dana 18. lipnja 2003. sklopljen je "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evangeličke crkve u Republici Hrvatskoj" te istoga dana "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evanđeoske (Pentekostalne) crkve u Republici Hrvatskoj", "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Kršćanske adventističke crkve" i "Ugovor Vlade Republike Hrvatske i Reformirane kršćanske crkve". Dana 4. srpnja 2003. sklopljen je zajednički "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Evanđeoske (Pentekostalne) crkve, Kršćanske adventističke crkve i Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj" tako da ga je svaka od ovih crkvenih zajednica sklopila za sebe samostalno i neovisno. U tom ugovoru su kao supotpisnice Evanđeoskoj crkvi pristupile Crkva Božja i Savez Kristovih pentekostalnih crkava. Kršćanskoj adventističkoj crkvi se kao supotpisnik pridružio Reformni pokret adventista sedmoga dana a Baptističkoj crkvi su se pridružile Kristove crkve. A to znači da je Republika Hrvatska potpisala ugovore s devet vjerskih zajednica protestantskog usmjerenja (usp. www.open.hr/com/advent/). I na kraju, 10. listopada 2003. (mala promjena 29. listopada 2003.) potpisan je, sa svakom ugovornom stranom kao samostalnom, "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Bugarske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, Hrvatske starokatoličke crkve i Makedonske pravoslavne crkve" te istoga dana "Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Židovske zajednice u Republici Hrvatskoj". – Kad se sve ovo zbroji, lako je zaključiti da je Republika Hrvatska sklopila ugovore sa šesnaest Crkava i vjerskih zajednica.

⁹⁰ Usp. *Sammlung der für Bosnien und die Herzegovina erlassenen Gesetze, Verordnungen und Normalweisungen*, I., Wien 1880., str. 322-325.

⁹¹ Usp. *Conventiones de rebus ecclesiasticis inter S. Sedem et civilem potestatem initiae sub pontificatu SSMI D. N. Leonis P. P. XIII usque ad diem 7. nov. 1893. (Appendix ad acta hactenus publicata eiusdem Summi Pontificis)*, Roma 1893., str. 23-25; MERCATI Angelo, *Raccolta dei concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e le autorità civili*, Roma 1919., str. 1014-1015.

imenovanju prvoga reisu-l-uleme i uređenju odnosa s Islamskom vjerskom zajednicom⁹² koja nije službeno objavljena.⁹³

2. Današnji stav Katoličke Crkve prema političkoj zajednici

Katolička Crkva zahtijeva da posvuda bude poštovana sloboda vjere, kako na pojedinačnoj tako na kolektivnoj razini, za svakoga pojedinca i zajednicu. Ne podudara se ni jednim političkim sustavom a ugovorima, koje sklapa s državnim vlastima, nastoji postići jamstvo vjerske slobode za sebe, svoje članove i grupe, a nikako isključiti ili ograničiti jednaka prava drugih religijskih zajednica. Dapače, zahtijeva da budu dokućnuti dijelovi nekadašnjih ugovora ako su u međuvremenu došli u sukob sa socijalnim naukom Crkve te da u pripravi i sklapanju takvih ugovora, prema načelu supsidijarnosti, na prikladan način budu uključeni biskupi iz države s kojom se sklapa ugovor.

Gornja načela Katolička Crkva je izrekla više puta u dokumentima svoga učiteljstva. No neka ovdje bude spomenut samo onaj najvažniji: Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* Drugoga vatikanskoga sabora od 7. prosinca 1965. U poglavlju "Politička zajednica i Crkva" *Gaudium et spes* kaže:⁹⁴

Veoma je važno, osobito u pluralističkom društvu, da se ima ispravan pojam o odnosima između političke zajednice i Crkve te da se jasno razlikuje ono što vjernici – bilo pojedinačno bilo udruženi – rade u svoje ime kao građani vođeni svojom kršćanskom savješću od onoga što oni rade u ime Crkve skupa sa svojim duhovnim pastirima.

Crkva koja se, zbog svoje službe i nadležnosti, nikako ne podudara s političkom zajednicom niti se veže uz bilo koji politički sistem, znak je ujedno i čuvar transcendentalnosti ljudske osobe.

⁹² Usp. Usp. Arhiv BiH, ZMF – BH, br. 1939/1882. Citirano prema NAKIČEVIĆ Omer (pr.), *Istorijski razvitak institucije Rijaset*, Rijaset Islamske zajednice, Sarajevo 1996., str. 16 i 88-89 (Na str. 88-89 nalazi se tekst carske uredbe kojom se ustrojava organizacija Islamske vjerske zajednice.); *Izvještaj o upravi Bosne i Hercegovine*, Zajedničko ministarstvo financija, Zagreb 1906., str. 111; KRALJAČIĆ Tomislav, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882-1903)*, Veselin Masleša, Sarajevo 1987., str. 356.

⁹³ Usp. *Sammlung der Gesetze und Verordnungen für Bosnien und die Hercegovina / Sbornik zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo 1882.; KREŠEVLJKOVIĆ Hamdija, *Izabrana djela. Prilozi za političku istoriju Bosne i Hercegovine u XVIII i XIX stoljeću*, IV., Veselin Masleša, Sarajevo 1991., str. 212; KARČIĆ Fikret, *Studije o šerijatskom pravu*, str. 169-182.

⁹⁴ DRUGI VATIKANSKI SABOR, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, br. 76.

Politička zajednica i Crkva su, svaka na svom području, neovisne jedna o drugoj i autonomne. Obadvije su, iako s različita naslova, u službi osobnog i društvenog poziva istih ljudi. Tu će službu to uspješnije vršiti na dobro svih što obadvije budu više išle za zdravom međusobnom suradnjom, vodeći dakako računa o prilikama mjesta i vremena. (...)

Doduše, ovozemne stvari i one koje u ljudskom položaju nadilaze ovaj svijet, usko su međusobno povezane. I sama se Crkva služi vremenitim stvarima ukoliko to zahtijeva njezina misija. Ali ona ne stavlja svoju nadu u povlastice što joj ih pruža građanska vlast. Štoviše, ona će se odreći korištenja nekih zakonito stečenih prava kad se ustanovi da bi se njihovim korištenjem mogla dovesti u sumnju iskrenost njezina svjedočanstva ili ako nove prilike traže drugo uređenje. Ali je pravo da čovjek i svagdje s istinskom slobodom propovijeda vjeru, naučava svoju socijalnu nauku, da nesmetano vrši svoju službu među ljudima te da izriče moralni sud, pa i o stvarima koje se odnose na politički poredak, kada se traže temeljna prava ljudske osobe ili spas duša upotrebljavajući sva i samo takva sredstva koja su u skladu s evanđeljem i s dobrom svijetu, već prema različitosti vremena i situacija.

3. Država i religijske zajednice u BiH

U Bosni i Hercegovini postoji i djeluje više Crkava i vjerskih zajednica koje novi "Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica" razvrstava u tri grupe. Neke od njih naziva povijesno utemeljenim: to su Katolička Crkva, Srpska pravoslavna Crkva, Islamska vjerska zajednica i Židovska vjerska zajednica. U drugu kategoriju pripadaju one Crkve i vjerske zajednice kojima je priznato svojstvo pravne osobe prije stupanja na snagu ovoga zakona a u treću nove crkve i vjerske zajednice će možda tek nastati.

3.1. Religijske zajednice o svome odnosu prema državi

Svaka od četiri povijesno utemeljene Crkve i vjerske zajednice u BiH u svome unutrašnjem vjerskom ili kanonskom sustavu ima, manje ili više jasno, definirano pitanje vlastitoga odnosa prema državi kao takvoj. Međutim, iako spomenuta problematika unutrašnjih odredaba Crkava i vjerskih zajednica, kojima one same uređuju svoj odnos prema državi, nije tema ovoga teksta, ipak valja napomenuti da se ova tematika može posebice dobro proučavati na primjerima pravne misli triju vjerskih grupa koje u BiH imaju najveću društvenu težinu. Ustvari, ovdje na početku prikaza Zakona potrebno je naglasiti da je, nasuprot tomu, naša tema državni zakon kojim država, na

konkretnom primjeru BiH, tretira pravo na slobodu vjere pojedinca, uređuju svoje odnose prema različitim Crkvama i vjerskim zajednicama koje postoje i djeluju na njezinu području i regulira njihov pravni položaj.

Zbog upravo rečenoga ovdje nije ni potrebno tumačiti kako pitanje odnosa prema državi uređuje islamsko šerijatsko pravo koje u sebi objedinjuje do poistovjećivanja propise religijskoga, moralnoga i društveno-pravnoga karaktera,⁹⁵ niti nam je zadaća tumačiti crkveno pravo u pravoslavlju koje u odnosima Crkve i države zastupa koordiniranu dijarhiju⁹⁶ a ni cijeli sustav klasičnoga katoličkoga *ius publicum ecclesiasticum externum*, kojim je razrađena problematika o odvojenosti Crkve i države, a prema kojemu je *libertas Ecclesiae* temeljni uvjet za suradnju slobodne Crkve sa slobodnom državom u promicanju prava ljudske osobe koja je točka susreta Crkve i države.⁹⁷

3.2. Crkve i vjerske zajednice prema novom Zakonu

Kao što je poznato iz vijesti koje su objavila razna sredstva priopćavanja, Parlamentarna skupština BiH je, na 28. sjednici Zastupničkoga doma održanoj 22. siječnja i na 17. sjednici Doma naroda održanoj 28. siječnja 2004., usvojila "Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini". No budući da svaki zakon, da bi uopće mogao stupiti na snagu, mora biti službeno objavljen na način koji je propisan, tako je i ovaj zakon morao proći isti postupak. Objavljen je u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine"⁹⁸ tek 9. ožujka ali je, kako određuje njegov čl. 21, stupio na snagu osmoga dana od objave u "Službenom glasniku". To znači da je na snazi od 16. ožujka ako se ne računa datum objavljivanja, odnosno od 17. ožujka ako se datum njegova objavljivanja uračuna kao jedan od osam dana, potrebnih da prođu nakon objavljivanja. Stupanjem na snagu ovoga Zakona prestao je važiti "Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica u Socijalističkoj Republici BiH" iz 1976. godine.⁹⁹

Novi Zakon će biti primjenjivan na cijelom teritoriju BiH, a svi ostali zakoni i propisi u ovom području moraju biti usklađeni s njegovim odredbama. Sastoji se od dva-

⁹⁵ Usp. ANDERSON James Norman Dalrymple, *Islamic Law in the Modern World*; KARČIĆ Fikret, *Studije o šerijatskom pravu*.

⁹⁶ Usp. CISARŽ Branko, *Crkveno pravo. Opšti deo i organizacija Crkve*, I., Sveti arhijerejski sinod SPC, Beograd 1970., str. 179-200.

⁹⁷ Usp. SPINELLI Lorenzo (in coll. DALLA TORRE Giuseppe), *Il diritto pubblico ecclesiastico dopo il Concilio vaticano II. Lezioni di diritto canonico*, Giuffrè, Milano 1985.

⁹⁸ Usp. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 5/2004. (9. ožujka 2004.).

⁹⁹ Usp. *Službeni list SR BiH*, br. 36/1976.

deset i jednoga članka koji su razdijeljeni u šest poglavlja koji nose naslove: Temeljne odredbe, Sloboda ispovijedanja vjere i uvjerenja, Pravni status Crkava i vjerskih zajednica, Odnos države i Crkve i vjerske zajednice, Osnivanje novih Crkava i vjerskih zajednica te Prijelazne i završne odredbe. Međutim, prije posljednjega poglavlja iznad čl. 19 stoji naslov "Savezi Crkava i vjerskih zajednica u BiH" koji je jedini naslov što nije obilježen nikakvim rednim brojem. Ta metodološka nedosljednost je ili posljedica neke logike zakonodavca, koja je ovdje primijenjena na nejasan način, ili je vjerojatnije previd sastavljača konačnoga oblika Zakona, odnosno možda čak slagara ili ko-rektora u tiskari.

3.2.1. Promjena nazivlja

Zakon iz 1976. godine zvao se "Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica" dok novi nosi naslov "Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju Crkava i vjerskih zajednica". Promjena u nazivu zakona, kojim država regulira svoj odnos prema religijskim zajednicama, nikako nije slučajna. Ona je, prije svega, posljedica činjenice da postoje religijske zajednice koje u svome službenom nazivu nose pojam "zajednica" (Islamska zajednica, Židovska zajednica) što Zakon poštuje. No, uz njih postoje religijske zajednice koje se ne prepoznaju pod spomenutim pojmom već same sebe službeno nazivaju "Crkva" (Katolička Crkva, Srpska pravoslavna Crkva) što je također prihvaćeno u nazivu Zakona. Tako je, nakon što je zakonodavac prihvatio dugotrajna uvjeravanja o tome da svaka religijska zajednica ima svoj "krsni list" s podacima koje nitko nema pravo mijenjati, ispravljena jedna od nepravdi koja se nalazila već u samom nazivu zakona iz prethodnoga pravnoga sustava. Kao što je lako zapaziti, prijašnji zakon je sve religijske zajednice nazivao "vjerska zajednica" čime je tadašnji zakonodavac uzurpirao pravo da se posvema neprihvatljivo i neprikladno miješa u unutrašnji život religijskih zajednica do te mjere da ih posvema proizvoljno i protiv njihove volje nominalno smješta tamo gdje ne pripadaju, odnosno da nekima od njih čak ne prizna ni njihovo ime dajući im naziv koji im nikako ne pripada niti su ga mogle prihvatiti.

Druga važna novost u nazivu Zakona sastoji se u tome što se najprije spominje "sloboda vjere" koja uključuje slobodu uvjerenja i slobodu ispovijedanja vlastita uvjerenja, kako pojedinca tako zajednice. Za razliku od toga, naziv dosadašnjega zakona nije uopće ni spominjao "slobodu vjere" već se definirao samo kao zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica. Nasuprot tome, novi Zakon se u svome nazivu tek na drugom mjestu zanima za pravni položaj zajednice kojoj pripada nositelj prava na slobodu vjere. Time je poštovana hijerarhija vrednota u skladu s modernim razumijevanjem temeljnih ljudskih prava.

3.2.2. Pravo i sloboda ispovijedanja vjere

Zakon definira Crkve i vjerske zajednice kao “zajednice, ustanove i organizacije vjernika, utemeljene sukladno vlastitim propisima, naučavanjima, vjerama, tradicijama i praksi, kojima je priznata pravna sposobnost i koje su upisane u registar crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini” (čl. 2 t. 3). Svaka osoba, Crkva i vjerska zajednica, pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, ima pravo ispovijedati svoju vjeru. Među ostalim, u to pravo uključena su prava: svakodnevno u javnosti iznositi i zastupati načela svoje vjere ili uvjerenja i prema njima se ravnati; vršiti vjerske obrede u svojim ili zakupljenim ili iznajmljenim prostorima; slobodno i javno organizirati vjerske svečanosti, priredbe i druga vjerska i druga vjersko-kulturna okupljanja na javnim mjestima u skladu sa zakonom o javnom okupljanju građana; ustanovljavati, održavati i upravljati vjerskim ustanovama, uključujući ustanove utemeljene radi ispunjenja humanitarnih i obrazovnih ciljeva; praviti, tražiti, posjedovati, uvoziti, izvoziti i koristiti predmete i materijale koji se odnose na obrede ili običaje njihove vjere ili uvjerenja; ustanovljavati, posjedovati i dokidati sve vrste sredstava javnoga priopćavanja; pisati, izdavati i širiti odgovarajuće javne proglose u pisanom ili slikovnom obliku u novinama, časopisima, elektronskim medijima i ostalim sredstvima elektronske komunikacije; slobodno javno organizirati posjete vjernika i hodočašća vjerskim svečanostima, svetim mjestima, procesijama u zemlji i inozemstvu.

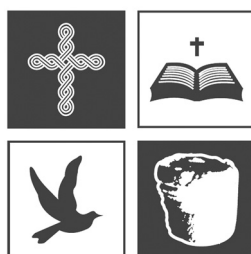
3.2.3. Pravna osobnost

Crkve i vjerske zajednice na državnom pravnom području imaju status pravne osobe, no to svojstvo pravne osobe ne stječu sve religijske zajednice na jednak način jer ih ovaj zakon razvrstava u tri kategorije: povijesno utemeljene, priznate prije ovoga Zakona i nove. Tako se ovim Zakonom potvrđuje kontinuitet pravne osobnosti “povijesno utemeljenim” Crkvama i vjerskim zajednicama u BiH: Katoličkoj Crkvi, Srpskoj pravoslavnoj Crkvi, Islamskoj vjerskoj zajednici i Židovskoj zajednici.

Kontinuitet pravne osobnosti Zakon jednako priznaje također svim ostalim Crkvama i vjerskim zajednicama kojima je “priznata” pravna osobnost prije stupanja na snagu ovoga Zakona.

Religijske zajednice koje nisu iz kategorije “povijesno utemeljenih” niti im je “priznata” pravna osobnost prije stupanja na snagu ovoga Zakona jesu “nove” koje će tek biti osnovane te će činom osnutka i naknadne registracije na način kako ga predviđa Zakon biti priznate kao pravne osobe.

Sve Crkve i vjerske zajednice imat će službene nazive koji su određeni njihovim vlastitim (kanonskim, ustavnim, statutarnim) propisima i kao takvi koristit će se u javnoj uporabi. Sve Crkve i vjerske zajednice mogu osnivati, mijenjati i ukidati svoje unutrašnje organe koji imaju svojstvo pravne osobe, a samo Crkve i vjerske zajednice

svojim aktima uređuju koji njihovi unutrašnji organi imaju svojstvo pravne osobe koji će se onda takvima smatrati također na društvenom pravnom području. Prema tome, stvar je svake religijske zajednice da svojim unutrašnjim zakonima, statutima i odlukama neku svoju ustanovu proglasi pravnom osobom što ovaj Zakon bez pogovora prihvaća kao važeće i za civilno pravno područje. Time, zapravo, civilni zakonodavac posvema prihvaća kao svoje sve zakone Crkava i vjerskih zajednica u onom dijelu u kojemu reguliraju pitanje svojih unutrašnjih pravnih osoba.

3.2.4. Djelatnost Crkava i vjerskih zajednica

Crkve i vjerske zajednice mogu osnivati poduzeća, ustanove i udruženja; stjecati, raspolagati i upravljati imovinom, kao i poduzimati druge djelatnosti na temelju odluka svojih organa i svoga članstva. Mogu proizvoditi, nabavljati, uvoziti, izvoziti i širiti vjersku literaturu, tiskane i audio-vizualne materijale ili predmete i druga sredstva elektronskoga priopćavanja koja su u uporabi kod prakticiranja vjere. Mogu uspostavljati i održavati međunarodne odnose i kontakte i vršiti i sve ono što im pozitivnim zakonima nije zabranjeno.

Prema Zakonu (čl. 10 t. 3) Crkve i vjerske zajednice imaju pravo “osnivati kulturne, karitativne, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove različitog smjera, vrste i stupnja, u pravima *izjednačene* s ustanovama čiji su osnivači država ili...” S druge strane, u čl. 14. t. 4. istoga Zakona kaže se da “država *može* na temelju jednakosti prema svima, davati materijalnu potporu crkvama i vjerskim zajednicama za očuvanje kulturne i povijesne baštine, zdravstvene djelatnosti, obrazovne, karitativne i socijalne usluge koje pružaju crkve...”

U ovom času svakako treba upozoriti na veliku nedosljednost dvaju spomenutih članaka Zakona. To zato što formulacija “*može* (...) davati materijalnu potporu”, iz koje ne proizlazi nikakva zakonska obveza, već samo obična mogućnost, posvema kompromitira zakonsku obvezu države na stvarnu *izjednačenost* spomenutih crkvenih ustanova s jednakim državnim ustanovama kojima država treba (mora) davati materijalnu potporu. Stoga bi zakonodavac morao nekim pojašnjenjem Zakona formalizirati zakonsku izjednačenost na taj način da navedene crkvene ustanove, ako su ustanovljene i djeluju u skladu sa Zakonom, zaista izjednači i u materijalnim primanjima sa strane države. U protivnom, koje je značenje “izjednačenosti” o kojoj govori Zakon? Naime, što uopće znači izjednačenost npr. katoličkih škola s državnima bez jednake novčane potpore prema tim ustanovama i zaposlenom osoblju ako obavljaju jednako koristan društveni posao? Osim toga, vjernici kao državljani BiH plaćaju poreze kao i drugi pa, izabavši gdje će se njihovo dijete školovati, imaju pravo da materijalna potpora stigne upravo tamo gdje se njihovo dijete školuje. Odnosno, da njihovo dijete i njegov učitelj budu jednako društveno vrednovani i nagrađivani kao svi drugi učenici i njihovi učitelji.

To isto vrijedi i za kulturne, karitativne i zdravstvene ustanove koje su Crkve i vjerske zajednice osnovale ili će osnovati, a koje obavljaju jednako koristan društveni posao kao i slične ustanove koje je osnovala država. Naravno, u pretpostavci da su osnovane i da djeluju u skladu s važećim zakonima koji reguliraju odnosna područja kojim se spomenute ustanove bave.

3.2.5. Unutrašnja uprava Crkava i vjerskih zajednica

Crkve i vjerske zajednice, kaže Zakon, upravljaju sobom na svom unutrašnjem planu u skladu s vlastitim zakonima i naučavanjem što neće imati nikakvih građansko-pravnih učinaka i što se neće prinudno provoditi od strane javne vlasti niti može biti primjenjivano na nečlanovima. One svoje unutrašnje ustrojstvo samostalno uređuju u skladu sa svojim internim propisima, zakonima i naučavanjem i samostalne su pri izboru, imenovanju i smjeni svoga osoblja u skladu sa svojim vlastitim zahtjevima, propisima i potrebama.

Crkve i vjerske zajednice imaju pravo tražiti i primati dobrovoljne priloge u novcu i druge priloge (čl. 11 t. 1-4). Mogu stjecati imovinu u skladu sa zakonom te posjedovati vlastitu imovinu i imovinska prava kojima slobodno raspolažu i upravljaju. Također, imaju pravo na restituciju oduzete imovine bez diskriminacije i u skladu sa zakonom (čl. 12 t. 1-3).

3.2.6. Porezi, doprinosi i osiguranje

Crkve i vjerske zajednice, njihove ustanove i poduzeća, u skladu sa zakonom, obvezni su plaćati porez i doprinos na zarade zaposlenih radnika (penzijsko, zdravstveno i invalidsko osiguranje), kao i izvršavati sve druge zakonom propisane obveze. To znači da nije dopušten "rad na crno" što, uostalom, zabranjuje i crkveni zakon, a katolički moral, po načelu pravde, zahtijeva da svakomu budu osigurana njegova prava.

Religijske zajednice mogu prikupljati članarinu i dobivati prihode iz zemlje i inozemstva, a donacije i prihodi Crkava i vjerskih zajednica tretirat će se u skladu sa zakonima i propisima koji se odnose na neprofitabilne, obrazovne i karitativne organizacije (čl. 13. t. 3). A budući da Zakon o toj stvari ne kaže ništa više, svakako će trebati proučiti zakone koji reguliraju pitanje poreza i doprinosa neprofitabilnih, obrazovnih i karitativnih organizacija u čemu Crkva već ima neko iskustvo kroz djelovanje *Caritasa* i škola.

Velika novost sastoji se također u odredbi Zakona da se država – na poticaj bilo koje od sljedećih ustanova: Predsjedništva BiH, Vijeća ministara, vlade entiteta te Crkve i vjerske zajednice (čl. 13 t. 4 i čl. 15 t. 1) – obvezuje regulirati mirovinsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje vjerskih službenika posebnim propisom koji će tek trebati donijeti.

3.2.7. Odnosi Crkve i države

Crkve i vjerske zajednice (čl. 14 t. 1-7) odvojene su od države. A to znači da država ne može priznati status državne vjere ni jednoj vjeri niti status državne Crkve ili vjerske zajednice ni jednoj Crkvi ili vjerskoj zajednici, niti se ima pravo miješati u unutrašnji ustroj i poslove Crkava i vjerskih zajednica. Nijedna Crkva ili vjerska zajednica, niti njezini službenici, ne mogu dobivati posebne privilegije od države u odnosu na druge Crkve ili vjerske zajednice i njihove službenike niti može formalno sudjelovati u radu političkih ustanova.

Država *može* (čl. 14 t. 4) – to je ta već komentirana odredba kad je bilo govora o “izjednačenosti” crkvenih i državnih ustanova! – na osnovu jednakosti prema svima, davati materijalnu podršku Crkvama i vjerskim zajednicama za zdravstvene djelatnosti, obrazovne, karitativne i socijalne usluge koje pružaju Crkve i vjerske zajednice, jedino pod uvjetom da Crkve i vjerske zajednice spomenute usluge obavljaju bez ikakve diskriminacije, a posebno ne diskriminacije na osnovu vjere ili uvjerenja.

Crkve i vjerske zajednice na području obiteljskoga, roditeljskoga prava i prava djeteta mogu obavljati javnu funkciju pomoći, odgoja i obrazovanja u skladu s odgovarajućim zakonima koji uređuju ta prava i materiju.

Javnoj je vlasti zabranjeno bilo kakvo uplitanje prilikom izbora, imenovanja ili smjenjivanja vjerskih velikodostojnika, uspostavljanja strukture Crkava i vjerskih zajednica ili organizacija koje vrše službu Božju i druge obrede.

Javno očitovanje vjere ili uvjerenja može biti ograničeno jedino na osnovu zakona i u skladu s međunarodnim standardima kada nadležni organ dokaže da je to neophodno u interesu javne sigurnosti, zaštite zdravlja, javnoga morala ili u svrhu zaštite prava i sloboda drugih osoba u skladu s međunarodnopravnim standardima. Crkve i vjerske zajednice imaju pravo priziva na ovu odluku, a prizivno tijelo, prije donošenja odluke o prizivu, mora zatražiti od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice mišljenje u vezi sa slučajem zabrane javnog očitovanja vjere ili uvjerenja.

3.2.8. Nadležno ministarstvo

Za provedbu ovoga Zakona i drugih propisa, kojima se uređuju odnosi između države i Crkava i vjerskih zajednica, kao i druga pitanja vezana za vjerske ustanove, nadležno je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (čl. 15 t. 2). To ministarstvo, u roku od šest mjeseci od časa kad Zakon stupi na snagu, ima zakonsku obvezu donijeti uputu radi provedbe ovoga zakona (čl. 20 t. 1). Međutim, iako je polovicom listopada 2004. isteklo šest mjeseci od kada je Zakon na snazi, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice još uvijek nije izradilo uputu.

S druge strane, prema odredbi čl. 16 t. 1-2 Ministarstvo pravde BiH treba donijeti propise o uspostavi i vođenju jedinstvenoga registra za upis svih Crkava i vjerskih

zajednica. Ovome ministarstvu Zakon nije odredio rok za izradu podzakonskog akta o registraciji, no ministar pravde je 30. kolovoza 2004. potpisao "Pravilnik o uspostavi i vođenju jedinstvenog registra za upis crkava i vjerskih zajednica, njihovih saveza i organizacijskih oblika u Bosni i Hercegovini" koji je na snazi od istoga dana.¹⁰⁰ Zadaća je istoga ministarstva također voditi taj registar a u prijavi za upis u registar sve pravne osobe daju sljedeće podatke: o nazivu pravne osobe, o sjedištu pravne osobe, o službi osobe ovlaštene za zastupanje pravne osobe te o pečatu i štambilju koje u svome djelovanju koristi pravna osoba (čl. 16 t. 3). To konkretno znači da je npr. svim pravnim osobama Katoličke Crkve, koje su to po kanonskom zakonu za crkveno pravno područje, stupanjem ovoga Zakona na snagu priznata pravna osobnost također za područje civilnoga zakona, no svim tim pravnim osobama, da bi mogle zakonito ostvarivati svoja prava, ostaje zadaća da se registriraju.

Pravne osobe po samom kanonskom pravu Katoličke Crkve su sljedeće: sjemenište (k. 238), partikularna Crkva, tj. nad/biskupija (k. 373), crkvena pokrajina, tj. metropolija (k. 432), crkvena regija (tj. više metropolija organiziranih zajedno) ako je osnovana kao pravna osoba (k. 433), biskupska konferencija (k. 449), župa (k. 515), redovnička ustanova, pokrajina i kuća (k. 634), konferencije viših redovnički poglavara ako ih je odobrila Apostolska stolica (k. 709) te družbe apostolskoga života, njihovi dijelovi i kuće (k. 741). Njima treba pribrojiti također svaku skupnost bilo osoba bilo stvari koju je mjerodavna crkvena vlast aktom osnutka ili posebnim dekretom proglasila pravnom osobom (k. 114). A osoba ovlaštena za zastupanje crkvene pravne osobe jest fizička osoba koja joj kanonski zakonito stoji na čelu (dijecezanski biskup, župnik, rektor, provincijal/ka, gvardijan, upravitelj itd.).

3.2.9. Osnivanje nove Crkve

Novu Crkvu ili vjersku zajednicu može osnovati 300 punoljetnih državljana BiH (čl. 18), bez obzira na njihovo entitetsko državljanstvo. No, pod istim ili sličnim imenom postojeće Crkve ili vjerske zajednice ne može se osnovati nova Crkva ili vjerska zajednica niti itko može bez suglasnosti nadležne vlasti Crkve ili vjerske zajednice koristiti njezine simbole, znamenja i atribute.

Pismena prijava o osnivanju Crkve ili vjerske zajednice podnosi se Ministarstvu pravde, a treba sadržavati: statut Crkve ili vjerske zajednice s prikazom sadržaja i načina isповijedanja vjere, obavljanja vjerskih obreda, područja i načina djelovanja; do-

¹⁰⁰ Usp. Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 46/2004. (21. listopada 2004.).

kument o njezinu službenom vjerskom naučavanju; potpise 300 građana-sljedbenika (ime i prezime, dan i mjesto rođenja, sadašnja adresa, jedinstveni matični broj i svojeručni potpis); odluku o osnivanju, usvojenu od najmanje 30 osnivača Crkve ili vjerske zajednice, ime i prezime predstojnika Crkve ili vjerske zajednice, njegova zamjenika ili drugoga predstavnika ovlaštenih da zastupaju Crkvu ili vjersku zajednicu pred državnim organima.

Poslije toga, u roku od 30 dana nakon podnesene prijave o osnivanju Crkve ili vjerske zajednice, kao u slučaju "povijesno utemeljenih" i otprije "priznatih" Crkava i vjerskih zajednica, Ministarstvo pravde donosi rješenje o upisu u imenik Crkava i vjerskih zajednica.

Sve te Crkve i vjerske zajednice mogu osnivati međusobne saveze koji upisom u registar kod nadležnoga ministarstva postižu pravnu osobnost.

3.2.10. Zabrana diskriminacije, mržnje i nezakonitih udruga

Zabranjena je svaka diskriminacija koja je zasnovana na vjeri ili uvjerenju kao i sljedeća djela: napadi i uvrede vjerskih službenika; napadi i oštećenja vjerskih objekata ili druge imovine Crkava i vjerskih zajednica; aktivnosti ili djela usmjerena na raspirivanje vjerske mržnje protiv bilo koje Crkve i vjerske zajednice ili njezinih članova te uopće izazivanje, podržavanje ili pozivanje vjerske netrpeljivosti i mržnje; omalovažavanje ili izrugivanje bilo koje vjere; javna uporaba službenih simbola, znamenja, atributa i naziva Crkve ili vjerske zajednice bez suglasnosti nadležne vlasti Crkve ili vjerske zajednice. Zabranjeno je osnivanje udruga vjerskih službenika ili vjernika bez odobrenja nadležne vlasti Crkve ili vjerske zajednice.

Udruge, osnovane prije donošenja ovoga Zakona bez odobrenja nadležne vlasti Crkve ili vjerske zajednice, ne mogu dalje postojati bez mjerodavnog odobrenja što konkretno znači da moraju biti ili ukinute ili preregistrirane u skladu s ovim Zakonom. Naravno, nikoga se ne smije prisiljavati ili ometati da ispovijeda svoju vjeru ili uvjerenje, ili da na bilo koji način sudjeluje u vjerskim obredima ili svečanostima bilo kojega obreda ili vjerske aktivnosti svoje Crkve ili vjerske zajednice niti se ikoga smije prisiljavati, izravno ili neizravno, da očituje svoja vjerska uvjerenja.

4. Neke kritičke primjedbe na Zakon

Zakon, koji predstavljamo, prema mome mišljenju, bio bi još bolji da su neke njegove odredbe izostavljene, a neke druge uvrštene jer ima područja vjerskoga života, na kojima se potrebe pojedinaca i zajednica mogu ostvarivati jedino u izravnom doticaju s državnim vlastima, a koje Zakon uopće ne dotiče već ih posvema previđa.

4.1. Nepotreban privilegij klera

Zakon određuje da se nikoga ne smije prisiljavati da daje prisegu koja je suprotna njegovoj vjeri ili uvjerenjima te da su vjerski službenici i oni koji se pripremaju za tu službu izuzeti od služenja vojne službe, ali im se ne može zabraniti služenje vojnog roka ukoliko to zatraže u skladu sa zakonom.

Zahvaljujući odredbama ovoga Zakona, brojni problemi Crkava i vjerskih zajednica, kao i njihovih unutrašnjih ustanova, sigurno će biti riješeni. Međutim, npr. ova odredba o oslobođenju služenja vojnoga roka vjerskih službenika i onih koji se za to spremaju mogla bi stvoriti novi problem jer će sigurno izazvati rasprave zbog toga što, prema kritikama koje su davno napisane na mnogo strana po svijetu, objektivno diskriminira one koji nisu vjerski službenici niti to namjeravaju biti. Osim toga, privilegiji, bez obzira na to o čemu se radi, uvijek izazivaju podozrivost onih kojima je sadržaj istoga privilegija uskraćen. Ustvari, ove odredbe nije bilo u posljednjem prijedlogu Zakona prije njegova usvajanja, već je u posljednji čas ponovno vraćena iz prvotnoga prijedloga.

Budući da Crkvi nikada nisu bili od koristi društveni privilegiji klera, bilo bi bolje da se ostalo samo na izjednačenosti u pravima sa svima drugima, a da se s nadležnim vlastima dogovorilo služenje vojske u rodovima s kojima nije izravno vezana uporaba oružja u borbene svrhe kao što je npr. sanitet ili neki oblik alternativnoga humanitarnog i društveno korisnoga djelovanja što je već odavno običaj na mnogo strana po svijetu. Time bi se izbjeglo stanje kompromitirajućega privilegija vjerskih službenika, s jedne strane, i zaštitilo njihovo pravo savjesti ako ne žele služiti u klasičnim borbenim vojničkim rodovima. Ali, budući da je nakon objave ovoga zakona kasnije ukinuta obveza služenja vojnoga roka, mogući prigovor o privilegiju time je otpao.

4.2. Sretan izostanak kaznenih odredaba

S druge strane, vjerujem da će se uglavnom svi složiti da je vrlo dobro što u ovom Zakonu nisu sadržane nikakve kaznene odredbe za prekršitelje njegovih odredaba, već su sve mjere te vrste očito ostavljene kaznenom zakonu koji po naravi stvari kažnjava sve pozitivne prekršaje bilo kojega zakona. Sa stanovišta "dobroga glasa" zajednica i svećenstva te načela ravnopravnosti svih pred zakonom, to je svakako vrlo dobar potez zakonodavca jer je u početnom prijedlogu Zakona bilo predviđeno da bude kažnjavano mnogo krivičnih i prekršajnih djela, čak i verbalnih delikata, isključivo vezanih za vjersko područje, što bi opet bila posebna vrsta privilegija koji bi, da su usvojeni, klerički stalež pretvorili u neku vrstu "zaštićene kaste". A to nikako ne bi bilo pastoralno korisno!

4.3. Nekoliko propusta zakonodavca

Ovaj Zakon je propustio donijeti barem neku odredbu o gradnji crkava i drugih vjerskih objekata uz potrebu poštivanja kanonskih odredaba pri donošenju odluke o tome gdje, kada i na koji način će biti građena npr. neka crkva ili drugi vjerski objekti, što se nikako ne može izvesti bez suradnje s državnim uredima.

Uz to, nije uopće ni spomenuto pitanje zadovoljavanja duhovnih potreba vjernika u vojsci, policiji, bolnicama i drugim sličnim ustanovama. Iako ovim Zakonom ništa od toga nije zabranjeno, pa je svaka takva pastoralna aktivnost prema klasičnom načelu prava samim time dopuštena, ta pitanja ovim Zakonom, doduše, nisu ni mogla biti posvema riješena. Pa ipak, načelna odredba trebala je biti donesena, a samo rješenje nekih od tih pitanja, barem što se tiče Katoličke Crkve, ostavljeno za temeljni sporazum između Apostolske stolice i BiH i za posebne sporazume s nadležnim vlastima.¹⁰¹

Jednako tako posvema je izostala odredba o vjerskim blagdanima što je vrlo osjetljivo pitanje, te je prava šteta da to važno područje, primjenom kriterija brojčanoga reciprociteta, nije riješeno ovim Zakonom koji se odnosi na sve Crkve i vjerske zajednice.

5. Pitanje odnosa BiH i opće Katoličke Crkve

Postoje neka pitanja vezana uz Katoličku Crkvu koja se nigdje na svijetu, pa tako ni u BiH, ne mogu riješiti na lokalnoj razini, već jedino izravnim sporazumom države i vrhovnoga vodstva Katoličke Crkve, koji onda kao takav pripada u kategoriju međunarodnoga prava.

Temeljni sporazum između Apostolske stolice i BiH, na kojemu se već dugo radi, a koji nailazi na mnogo otpora u određenim političkim krugovima i nekim nekatoličkim vjerskim zajednicama, ipak će morati biti potpisan ako se bude htjelo poštivati pravo Katoličke Crkve da bude ono što jest i onakva kakva jest. Naime, jedino se tim aktom mogu riješiti neka pitanja vezana uz Katoličku Crkvu. Tako su npr. jedino opća Katolička Crkva i Apostolska stolica prema kanonskom zakonu, za razliku od svih drugih pravnih osoba koje su crkvenoga podrijetla, moralne osobe božanskoga prava. To znači da bi sve druge crkvene pravne osobe mogle i ne postojati, dok uopće ne može biti Katoličke Crkve bez ove dvije. A upravo njih dvije i nakon ovoga Zakona ostaju nepriznate u BiH jer te dvije pravne osobe, tako bitne za Crkvu, u bilo kojem dijelu

¹⁰¹ Dana 24. studenoga 2004. potpisan je sporazum između Ministarstva obrane Federacije BiH i Vrhbosanske nadbiskupije o dušobrižništvu rimokatolika pripadnika toga ministarstva i vojske Federacije BiH na području Vrhbosanske nadbiskupije (usp. www.bkbih.org/kta/).

svijeta mogu biti priznate takvima za područje civilnoga prava samo izravnim dogovorom nadležnih državnih vlasti s njima. Odnosno, ne postoji nitko drugi na svijetu s kojim se to pitanje može dogovoriti.

Postojeće pravno stanje Katoličke Crkve u BiH, zbog nedostatka ugovora Apostolske stolice i BiH, dovodi stvari do juridičkoga i stvarnoga apsurdna. S jedne strane regulirana je *pro foro civili* pravna osobnost crkvenim zakonom "izvedenih" ustanova-osoba, dok to još nije učinjeno s dvjema "matičnima" i najvažnijima koje je sam Bog-Krist ustanovio. I drugo, na području na kojemu se ne priznaje moralna osobnost Katoličkoj Crkvi i Apostolskoj stolici kao takvima, gledano isključivo iz kuta postojećega civilnoga prava, nije dopušteno ni fizičkoj osobi, koja im je poglavar, djelovati u ime nepriznatih moralnih osoba. Odnosno, rečeno najjednostavnijim rječnikom, samo primjera radi, papa kao vrhovni poglavar Katoličke Crkve, ako bi svoj primat vlasti, koji je dogma Crkve, pokušao vršiti u BiH raspoložujući izravno npr. vremenitim dobrima u jednoj od biskupija, u postojećem stanju stvari civilnoga zakona činio bi to doslovce ilegalno jer ne može biti u Ministarstvu pravde registriran kao poglavar bilo koje crkvene pravne osobe u BiH.

U vrlo sličnom pravnom stanju nalazi se i Srpska pravoslavna Crkva kao takva jer joj se sjedište i njezin vrhovni poglavar nalaze izvan dometa odredaba ovoga Zakona te nigdje ne mogu biti ni registrirani čime će svako njihovo moguće djelovanje, u onomu što određuje ovaj Zakon, u civilno formalnom smislu na području BiH biti izvan zakona.

Zaključak

Zakon, koji je komentiran na prethodnim stranicama, postavio je državu i religijske zajednice u BiH u sustav međusobne koordinirane odvojenosti čime je napušten sustav neprijateljske odvojenosti koji je bio formaliziran zakonom iz 1976. godine. U formalnom smislu to je očito! Novim Zakonom, uza sve kritike koje se mogu izreći na njegov račun, zaista je zajamčeno *ius ad rem* svih Crkava i vjerskih zajednica. Međutim, ostvarenje proglašenih prava, odnosno zaživljavanje *ius in re*, postići će se tek kad proklamirani Zakon zaista bude dosljedno primjenjivan. A vidjeli smo na primjeru izrade upute za provedbu Zakona da će prijelaz iz stanja prava "ad" u stanje "in" pravnoga i stvarnoga posjedovanja vjerojatno ići teško jer upravo Ministarstvo, koje je Zakon proglasio nadležnim za odnose s religijskim zajednicama, ne izvršava na vrijeme svoje zakonske obveze. A kako će tek biti kad na red dođe pokušaj ostvarenja zakonskoga prava na restituciju oduzete imovine što jamči Zakon (čl. 12) ili uređenja mirovinskoga, invalidskoga i zdravstvenoga osiguranja vjerskih službenika (čl. 13)!? Probleme treba očekivati također kad se pokuša (pod)zakonski regulirati način

izdavanja građevinskih dozvola za gradnju sakralnih objekata, priznanje vjerskih blagdana na javnom pravnom području, pastoralna briga za vjernike u javnim ustanovama te stvarno izjednačavanje kulturnih, karitativnih, zdravstvenih i odgojno-obrazovnih ustanova religijskih zajednica s jednakim državnim ustanovama. Međutim, unatoč tomu, velika je kvalitetna novost da su religijske zajednice i brojne njihove ustanove, koje su u formalnom smislu dosada bile izvan zakona, prešle u stanje javnoga prava što im osigurava da se svaka od njih, kao priznata pravna osoba javnoga prava, može boriti za svoja prava, da s državom može dogovarati i ugovarati, jer je zakonom priznat pravni subjekt u društvu i formalni partner državnoj vlasti.

U mjeri u kojoj država bude spremna odgovorno poštivati realnost svake Crkve i vjerske zajednice, ovaj Zakon također ostavlja otvorena vrata prema mogućnosti da državna vlast sklapa međusobne ugovore sa zakonitim poglavarima svake Crkve i vjerske zajednice kojima bi se riješila ona pitanja za koja Zakon nije nadležan. Time nikako ne bi bio doveden u pitanje formalizirani sustav koordinirane odvojenost, već bi taj sustav bio još više učvršćen preuzimanjem najboljih elemenata iz sustava dogovora što se pokazalo vrlo korisnim u mnogim zemljama po svijetu.

DRUGI DIO: PASTORALNA STRUČNA SKUPINA

STAVAK PRVI: ŽUPNI PASTORAL

Priredila: gđa Mirjana Medić,
član župnog vijeća Župe Banbrdo, Lepenica

Misao vodilja: Odgovorno življenje za vlastitu mjesnu Crkvu

Specifične okolnosti župa u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

Prognaničke župe: Raznolikost župa koje djeluju u Vrhbosanskoj nadbiskupiji jedna je od specifičnosti koje se trebaju uzeti u obzir kod donošenja bilo kojeg zaključka. Činjenica o 13 dekanata koji su organizirani na području Vrhbosanske nadbiskupije, kao i činjenica da je u svakom dekanatu i poneka povratnička župa, kao i župe s malim brojem vjernika govori o složenim okolnostima. Svaku župu prati odliv stanovnika, odnosno vjernika. Posebna je situacija kod prognanih i potom povratničkih župa. Postojanje gradskih, prigradskih i ruralnih župa daje dodatnu težinu kod obrade različitih aktivnosti iz domene župnog pastoralara.

Iseljavanje stanovništva jedan je od gorućih problema koji se ne rješava ni na razini države, a kamoli na razini pojedine župne zajednice.

Demografski pad prisutan je u svim državama na ovim prostorima, a može se donekle pripisati i pomodarstvu te manjku senzibiliteta prema tradicionalnim vrijednostima, vezanim uz postojanje velikih kršćanskih obitelji.

Župska pastoralna vijeća: Stanje na terenu

Župska pastoralna vijeća: Uz početak priprema za Sinodu i njezino djelovanje može se reći kako je počeo i jedan aktivniji angažman župnih pastoralnih vijeća naše nadbiskupije. Kroz ankete se došlo do informacija kako se većina ŽPV-a sastaju u solidnoj mjeri: 2-4 puta godišnje. Vrlo mali broj ŽPV-a imao je problem nefunkcioniranja. S napretkom sinodalnih zasjedanja rastao je i interes za rad ŽPV-a. Tako je organiziranost dovedena na vrlo visoku razinu glede broja članova, broja održanih sastanaka i drugo. Također, kroz ankete se moglo doći do informacije da je općepoznato koje su oblasti djelovanja vijeća i kako je njihov rad neupitan. No također je činjenica kako članovi župnih vijeća nisu dovoljno upoznati sa strukturom rada župnih vijeća. Situacija se donekle može opravdati i nedostatkom vremena i adekvatnih termina za zajednički rad. Međutim, sigurno ponešto ima i do neaktivnosti, kao i do nedostatka umijeća timske rada.¹⁰²

Pozitivni primjeri s terena: Dekanatska zasjedanja omogućila su širi pristup nekim korisnim informacijama i praktičnim primjerima. Za konkretan primjer možemo navesti postojanje različitih humanitarnih i molitvenih udruga koje djeluju u nekim župama i koje su postigle zavidan nivo funkcioniranja i ostvarenih aktivnosti te koje svojim radom i djelovanjem realno doprinose poboljšanju kvalitete duhovnog, ali i onog običnog materijalnog života u svojim župnim zajednicama.

Pastoral mladih – Postojeća praksa

Zajednica Franjevačke mladeži (FRAMA) vrlo je raširena i općeprihvaćena od strane mladih koji nalaze različite razloge svoga sudjelovanja u ovoj organizaciji. Ti razlozi ponekad mogu biti i neprimjerni samoj poruci i pravilima FRAME. Današnja mladež vrlo često pokazuje znakove površnosti i nestalnosti, pa se jureći za suvremenim tehnologijama i trendovima, vrlo brzo svega zasiti, pa tako i rada u ovakvim organizacijama. Njihovi motivi sudjelovanja se nerijetko svode na putovanja i zabavu, što u konačnici i ne daje najbolje rezultate kad je u pitanju ostanak mladih uz Crkvu. Može se postaviti pitanje zbog čega mladi ne ostaju vezani za rad u župnoj zajednici te kako ih osvijestiti da je sve to dobro za njih i njihovu budućnost? Jedna od hvalevrijednih aktivnosti u našoj nadbiskupiji je i formacija animatora u Nadbiskupijskom centru za pastoral mladih Ivan Pavao II., gdje donekle dolazi do drugog problema. Naime, neki animatori se poslije stečene formacije ne vraćaju na svoje župe radi nadogradnje iskustva. Pozitivnih primjera ipak ima, kao npr. Udruga mladih „Korak“ iz Brnjaka. Radi se o vrlo uspješnoj i aktivnoj udruzi, čiji su članovi stekli svoje osnove u spomenutom centru.

Danas se također može spomenuti problem „uzora“ kod mladih, a to su većinom različite osobe iz estradnog života, sporta i filmske industrije. Ti uzori često nisu karakterne osobe i mladi teže izgledati i imati stil života sukladno stilovima tih današnjih „reality“ i inih „zvijezda“. Ukratko, materijalizam koji osvaja, poremećaj sustava vrijednosti od malih nogu čini da naši mladi na život gledaju kao kroz „ružičaste naočale“. Rad s mladima u župnoj zajednici u mnogo toga je ovisan o župniku, a tu se osvrćemo na misao vodilju *odgovornog življenja* za našu mjesnu Crkvu, kao i potrebu timskog rada na relaciji župnik – roditelji – mladi. Ovdje se može istaknuti problem kod članova ŽPV-a koji dolaze iz oblasti školskog vjeronauka, a mogu dati svoj doprinos u ovakvom timskom radu i pomoći kod ovih aktivnosti.

¹⁰² Usp. *Bilten Sinode* br. 5 (2016.), str. 14-20.

Osnovni problem je nerazumijevanje, kao da ne govore svi istim jezikom i onda se ne razumiju. Pokušat se staviti u kožu drugog, veliki je problem. Župnik vjeruje kako nema vremena zbog svojih velikih obveza, roditelji smatraju kako to nije njihova obveza, vjeroučitelji ne prakticiraju ono što naučavaju na satima vjeronauka, a mladi to promatraju i zbunjeni idu linijom manjeg otpora. Inače, većina od nabrojenih na kraju će ići linijom manjeg otpora jer je tako lakše i ne žele trošiti energiju na nešto što po njihovom mišljenju puno ne vrijedi.

Ministranti su jedna od svijetlih točaka u našim župama, i to opet do određenog godišta, kada ne bude više popularno biti ministrant. Prijepori se vode oko uvođenja djevojčica u ministrante, a razloga ima više. Statistički se više djevojčica rađa, odgovornije su i upornije od dječaka jednake dobi, koji često odustaju od ministriranja već prije sakramenta potvrde. Razmatrajući tu pojavu da, bez obzira što im predstoji krizma, dječaci odustaju od ministriranja, upitno je kako bi se ponašali da se krizma pomjeri na period srednje škole. Drugo mišljenje kaže da bi prednost kod ministriranja ipak trebalo dati dječacima, s obzirom na to da dječaci ministranti kasnije često postaju svećenici, dok djevojčice ministranti praktično nikada ne postaju redovnice.¹⁰³ Ovdje također navodimo i stajalište da bi ministriranje možda trebalo biti otvoreno i za odrasle akolite jer se radi o staroj crkvenoj tradiciji i praksi. Uz to bismo mogli spomenuti i mogućnost uvođenja izvanrednih djelatelja svete pričesti, gdje za tim već postoji potreba.

Pjevači, čitači i župni vjeronauk

Pjevači su također vrlo poželjna skupina u župnoj zajednici jer daju svečanu notu misnom slavlju. Pozitivnih primjera ima, a ovdje ćemo spomenuti župu Sv. Ilije proroka u Kiseljaku koja ima dva velika crkvena zbora, s dva svirača, te koji su za primjer što se tiče organiziranosti i uspješnosti. Međutim, tu se može govoriti i o problemu pjevanju mimo naroda, odnosno mimo vjernika. Sve lijepo, ali postavlja se pitanje treba li davati prednost izvođenju kompleksnih zbornih pjesama ili onom duhu zajedništva koji dolazi iz zajedničkog pučkog pjevanja, pa makar i ne uvijek toliko lijepom i preciznom? Kao primjer za ovo možemo navesti župu Sv. Ane (Banbrdo) gdje nema organiziranog zbora, ali se uvijek pjeva zajednički i po napjevima poznatim u ovom kraju. Kao dodatni primjer, sve mise zornice su ovdje

¹⁰³ Usp. Vinko kard. PULJIĆ, Program provođenja Puta Vrhbosanske nadbiskupije s laicima, u: *Bilten Sinode* br. 5 (2017.), str. 19-25., ovdje 19.

bile svirane i pjevane, a župa zvanično nema zbora, dok su se u Kiseljaku održavale tihe mise zornice, a župa, kako rekosmo, ima dva svirača i dva zbora. Dakle, ovdje se neminovno postavlja pitanje za daljnje razmatranje: Treba li na župama dati prednost svečanom zborskom pjevanju koje u svakodnevnicu često izostaje, ili pak staviti naglasak na ono ustrajno i redovito zajedničko svjedočko moljenje i pjevanje?

Čitači na brojnim župama u našoj nadbiskupiji još uvijek ne djeluju kao organizirana skupina. Župnici vrlo često par minuta prije mise traže nekoga tko će čitati. Obično su to učenici osnovne škole, ponegdje i članovi FRAME, a ponekad su to i stariji članovi župne zajednice. Stav koji se mogao čuti tijekom dekanatskih zasjedanja je da bi čitači trebali djelovati kao organizirana skupina koja ima svoj *raspored* i *sastanke*. Osim toga, ovakve skupine bi trebale njegovati i vjersku pouku kao i zajedničku molitvu, ističući tako neospornu duhovnu dimenziju navještaja Riječi Božje u našim župnim crkvama.¹⁰⁴ Kao pozitivan primjer ovdje navodimo da naznačena praksa već postoji u nekim našim župama.

Vjeronauk se nažalost pokazao kao dugotrajna dvojba između postojanja školskog vjeronauka ili samo vjeronauka (kateheze) u župi? Tijekom dekanatskih zasjedanja smo spomenuli kako ono prvo predstavlja „odgoj o vjeri”, a ono drugo „odgoj u vjeri”. Samim tim obje pouke su važne i imaju svoje mjesto u vjerskom uzdizanju djece i mladih. No, čini se kako ovo ponekad ne razumiju ni roditelji, kao ni neki vjeroučitelji, pa čak ni sami župnici. Konkretno, danas mnogi roditelji, a i neki župnici smatraju da djeci ne treba župski vjeronauk ako isti već imaju u školi. S druge strane, mnogi vjeroučitelji se ponašaju kao da sa župom nemaju apsolutno ništa. Glede svega ovoga će itekako biti potrebno više poraditi na jačanju trokuta „Crkva – roditelji – škola”.

Pastoral sakramenata

Sakramenti su zasigurno jedan od najvažnijih momenata vjerskog i župnog života, ma o kojem god se radilo. Obredi krštenja, pričesti, krizme i ženidbe su na ovim prostorima tradicionalno povezane sa velikim slavljinama i obiteljskim druženjima. Vrlo često praćeno sa bogatim i skupim poklonima, kao i velikim troškovima obilježavanja istih. Neprimjerno oblačenje, kao i ponašanje daje naslutiti kako su se izgubile prave vrijednosti o sakramentima i da se naglasak danas prvenstveno daje onom izvanjskom i materijalnom. Potraga za bogatim kumovima, pokloni koji pokazuju neki viši status, a ponekada se i oni koji ne mogu pratiti te trendove na silu trude ispuniti

¹⁰⁴ Usp. isto, str. 20.

nerealna očekivanja. Svima je to općepoznato, ali kako to preobraziti? Mimo ovoga, spominjemo ovdje i problematiku vezanu za sakrament bolesničkog pomazanja. Vjernici često odlažu ovaj sakrament do posljednjeg trenutka, smatrajući ga na neki način „prizivanjem smrti”, a ne milošću Duha Svetoga koja je kadra iscijeliti čovjekove duhovne i tjelesne boli i rane.¹⁰⁵ Stoga se ovdje kao gorući izazov postavlja pitanje kako poraditi na obnovi duhovne dimenzije sakramenata? Je li to zadaća školskog ili župskog vjeronauka? Je li to tema kojom bi se više trebao baviti vjerski tisak? Je li ovo povod za neke prikladne tematske propovijedi? Ili nam je potrebno više duhovnih obnova i seminara? Ili opet možda sve ovo skupa zajedno?

Župni Caritas

Župni Caritas je jedna od aktivnosti koja je prisutna u većini župnih zajednica, ali ne uvijek na dovoljno organiziran i intenzivan način. Ono što je bitno istaknuti jest kako se u većini naših župa vrijedno radi na prikupljanju informacija o ugroženim obiteljima, te se istima nastoji i pomoći. Krajnjih i ekstremno siromašnih obitelji u našim župnim zajednicama ima vrlo malo. Međutim, u ovom smislu se može postaviti i pitanje jesmo li možda pretvorili svoj život u onaj smisao ostvarenja osnovnih egzistencijalnih potreba, a zaboravili smo siromaštvo u njegovom duhovnom obliku? Često se zaboravljaju i članovi vlastite obitelji koji su stari, bolesni i nemoćni u ovom svijetu brzoga življenja. Često bi se za potrebu samo otvaranja vrata, progovaranja nekoliko riječi ljudi odlučili platiti zlatom. Razvijati senzibilitet za starog, bolesnog i siromašnog čini se zadaćom i za školski i župski vjeronauk. Otvoriti vrata usamljenima, odbačenima, isto tako kroz različite projekte time se trebaju baviti i članovi župnog Caritasa. Svjesni smo činjenice odlazaka mladih i napuštanja starih roditelja, ali ovdje se treba posvetiti pažnja srednjoj generaciji koja bi mogla pridonijeti rješenju ovoga problema. Franjevački svjetovni red, tamo gdje je organiziran, također treba prikloniti punu pozornost ovom pitanju.

Pogled u budućnost – potreba živog svjedočanstva

O obitelji se danas puno govori, no pitanje je koliko se o tome živo svjedoči? Mnogi kao da pričom o važnosti zdrave kršćanske obitelji prije svega žele u nešto uvjeriti sami sebe, zaboravljajući pri tome da drugima daju potrebno svjedočanstvo. Kao da je sve to nešto

¹⁰⁵ Usp. Rezultati desete sinodske ankete: O sakramentalnoj praksi naše mjesne Crkve, u: *Bilten Sinode* br. XI. (2019.), str. 11-14.

tamo za druge, a ne za njih same. Ovome pridodajemo i neke očigledne kontradikcije današnjih roditelja. U jednu ruku, oni bi htjeli kao sve najbolje za svoju djecu, a u drugu, pošto poto ih nastoje zaštititi od marljivosti, zdravog napora i kršćanske odgovornosti.

Svjedočenje vjere jedan je od najvećih izazova vjerničkog života. One priče iz Biblije o sinu razmetnom kojeg sa oduševljenjem dočekuju kod kuće (Lk 15,11-32); o jednoj izgubljenoj ovci među njih stotinu dobrih (Mt 18,12-14); o bludnici koju Isus spašava dok je mnoštvo želi kamenovati (Iv 8,2-11) i druge, ostaju pojedincima danas kao nerazumljive i nedovršene. Svjedočenje vjere kroz ljubav prema bližnjemu, kroz oprost mogu se smatrati prioritetima kod eventualnog organiziranja seminara za vjernike u župama. Kada je riječ o nekim seminarima, danas ih vode veoma priznati stručnjaci, ali je vrlo važno približiti teme relativno manje obrazovanom članstvu župnih zajednica. Isto tako, možemo naglasiti kako je župnik u centru kad se kroz propovijed obraća vjernicima i ako to nije u srčanom i nadasve iskrenom obraćanju, to se vrlo brzo osjeti među vjernicima. Treba istaknuti da kroz takvu živu riječ vjernici najprije osjete i dožive poruke evanđelja. Što će reći da današnji vjernik možda i nije više toliko poučljiv, ali još uvijek rado sluša i prima živa i vjerodostojna svjedočanstva.

Marljivost i volja za radom moraju biti sastavni dio karaktera kako župnika, tako i vjernika. Jedno bez drugo ne ide i ne daje rezultate. Svjedoci smo različitih aktivnosti koje završe prije nego se vide rezultati, i to najčešće zbog gubitka elana i osjećaja zamora.

Aktiviranje laičkog korpusa

Uključivanje roditelja i laika u aktivnosti župnog vjeronauka i sakramenata. Razmatranje prijedloga za pomjeranje sakramenta krizme za srednju školu, gdje anketa nije pokazala pozitivno mišljenje. Mada članovi ove stručne skupine smatraju kako bi pomjeranje sakramenta krizme na srednju školu (drugi ili treći razred) dovelo do poboljšanja u smislu dužeg zadržavanja u životu župe i ministranata i čitača. Također se može pretpostaviti kako bi veća zrelost kandidata za krizmu dala kao posljedicu ostanak i rad mladih u župnoj zajednici.

Uključivanje stručnjaka iz oblasti teologije, psihologije i psihijatrije zbog suvremenog načina života i nekih pojava koje članovi obitelji ne mogu nadići sami. Svemu ovome kumuje i izostanak zajedničke molitve, kao i općenito loša i neredovita unutarobiteljska komunikacija, na čemu također treba poraditi.

Danas se osjeća sve snažnija potreba za većim brojem bračnih savjetovališta na prostoru nadbiskupije. Tome u prilog govore i neke porazne statistike o broju rastavljenih brakova danas, a i mimo toga se može govoriti o velikom broju nesređenih i nefunkcionalnih obitelji. Mladi danas u prosjeku kasnije sazrijevaju, te ih veliki broj u brak stupa posve nespremno. U ovom smislu, važno je istaknuti kako se u našoj nadbiskupiji već mnogo učinilo na organizaciji predbračnih tečajeva. Svemu ovome će

od velike pomoći biti i jedinstven stav župnika da se bez tečaja nikoga ne pripušta vjenčanju. Mimo ovoga, danas se može govoriti i općenitoj opterećenosti sklapanja ženidbe visokim materijalnim i organizacijskim standardima. Od svega toga zaručnici su danas često već pola godine prije vjenčanja pod teškim stresom, te uopće ni ne stignu razmišljati o duhovnosti ženidbenog čina i obreda. Stoga bi bilo potrebno razmišljati i o stanovitom rasterećenju svega toga. Crkva bi, recimo, mogla utanačiti s državom da se crkveno vjenčanje ujedno prizna kao i sudbeno, kako je to već danas praksa u mnogim zapadnim zemljama. No, i mimo ovoga mora se razmisliti o preraspodijeli termina vjenčanja, jer jednostavno se čini nedopustivim a i nelogičnim da termine vjenčanja danas ne diktiraju ni mladenci, ni Crkva, nego svadbena saloni. Pri tome se većina vjenčanja organizira u ljetnom periodu, tako da su neki župnici na većim župama u to doba godine primorani vikendom voditi čak i do šest vjenčanja. U ovome smislu postavljamo pitanje zašto i Crkva ne bi imala neke svoje termine predviđene za to, a ne da je netko treći dovodi praktično pred gotov čin? U kontekstu sklapanja braka i šireg utjecaja sredine kojeg on trpi spomenut ćemo i problem mladenaca koji više ne žive tu, ali zbog rodbinskih veza svejedno se tu žele vjenčati. Ovakvi se najčešće prije samog vjenčanja kod župnika pojave samo jednom i to nakratko, pokušavajući tim kratkim susretom riješiti sve ono što se po Crkvenom zakonu mora riješiti.

Teška ekonomska situacija u zemlji također je teret koje obitelji prolaze same i bez organizirane pomoći. Može se i na tom polju uključiti laički korpus kroz Caritas i to na način da se prepoznaju obitelji koje su stanju potrebe. Mogućnost pronalaska načina uključivanjem u rad župne zajednice i rad župnih vijeća može dovesti do poboljšanja naznačene situacije.

Timski rad stalno treba isticati kao temelj napretka, temelj dobrih rezultata na duže staze.

Kršćanska i ljudska odgovornost jedna je od najpoželjnijih odlika za sve članove župne zajednice. U tome smislu spominjemo i onu neugodnu praksu da se kod nas često više promatra što drugi rade, a manje ono s čim se osobno može pridonijeti boljitku i napretku zajednice. Jedan od primjera koji govore o pomanjkanju odgovornog ponašanja jeste i slučaj poslodavaca koji redovito idu na svetu misu, čak su i članovi župnih vijeća, a radnicima ne isplaćuju pravičnu plaću, te ih čak obvezuju i na rad nedjeljom. Ono što se može postići kroz pozive, razgovore i propovijedi, dogodilo se, recimo, u Lepenici. Tadašnji župnik, fra Stipan Radić je takvim pristupom uspio dogovoriti s vlasnicima trgovačkih radnji da ne rade nedjeljom i odaslao poruku kako se sve može uz dobru volju. Nadati se kako će ovo biti dobra ideja i poticaj i za druge poslodavce katolike na ovom području, ali i šire.

U ovom prilogu bilo je dosta riječi o pastoralu mladih, no čini se da će s njima teško biti uspješno raditi ukoliko se nekako ne zahvati i njihove roditelje. Čini se kako će u

tom smislu biti prijeko potrebno organizirati za njih različite poticajne seminare i duhovne obnove.

Kako je već bilo riječi u ovom prilogu, kod nas se u župnom pastoralu često dogodi da se s puno toga započne pa da se zatim s tim skoro neprimjetno i prestane zbog gubitka interesa i radnog elana. U tom smislu bilo bi prijeko potrebno, a osobito u radu župnog pastoralnog vijeća, primjenjivati i povremene *evaluacije* rada kako bi se ustanovilo s čim se i dokle došlo te od čega se i zbog čega naprasito odustalo. Bez povremene evaluacije minulog rada nije moguće raditi kvalitetno i u kontinuitetu.

Zaključak:

Timski raditi na promidžbi odgovornog katoličkog laikata u Crkvi i suvremenom društvu; njegovati tradicionalne vrijednosti našeg mentaliteta uz ugradnju novih pozitivnih stavova.

Kada se ovdje govori o timskom radu, prvenstveno mislimo na župnu zajednicu, župna vijeća, župnika, uz angažman i nekih drugih stručnih osoba koje mogu doprinijeti sa svojim znanjima i umijećima.

STAVAK DRUGI: PASTORAL BRAKA I OBITELJI VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE

Priredila: Dr. sc. Sanda Smoljo-Dobrovoljski

1. Specifične okolnosti Vrhbosanske nadbiskupije

Analiza braka i obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji zahtijeva interdisciplinarnan pristup, poznavanje prilika, društva i vrijednosti koje se proklamiraju i žive u suvremenom svijetu. Brak i obitelj kao univerzalna i najstarija institucija izložena je mnogim izazovima, pogođena različitim dubokim i progresivnim promjenama društva i kulture koje nerijetko afirmiraju i propagiraju vrijednosti koje su nespojive s evanđeoskom porukom. Unatoč turbulentnim promjenama mnoge obitelji ostaju vjerne tradicionalnim vrijednostima izvorne institucije braka i obitelji, ali postoje i one obitelji koje su zapale u poteškoće, nesigurnosti, neznanje, i dovode u sumnju smisao bračnog i obiteljskog zajedništva. Da bi razumjeli kontekst braka i obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, važno je poznavati specifične datosti koje mogu nepovoljno utjecati na bračnu i obiteljsku dinamiku. Radi sustavnog razumijevanja specifičnosti možemo ih promatrati na tri razine:

1) posljedice neizliječenih i neprorađenih ratnih rana te transgeneracijski prijenos trauma koje mogu utjecati na formiranje psihološki fragilnog identiteta, te mogu pogodovati razvoju nezrele osobnosti ili čak razvoju nekih poremećaja osobnosti,

2) tranzicijske promjene koje su uslijedile nakon završetka rata pogodovale su nekritičkom prihvaćanju modernih ideologija koje su u suprotnosti s kršćanskim vrijednostima braka i obitelji,

3) ekonomsko-politička situacija koja se u zadnjih nekoliko godina usložnjava i onemogućava stabilnu egzistenciju, što potiče čitave obitelji da se uključe u iseljenički val.

Ova tri čimbenika u interakciji mogu biti razlogom dubokih kriza koje proživljavaju današnje obitelji, a nerijetko interakcija ovih čimbenika je u etiologij rastućeg broja disfunkcionalnih, ali i zabrinjavajuće rastećeg broja civilno rastavljenih brakova. Povećan je broj bračnih zajednica koje proživljavaju teške krizne faze ili čak se odlučuju na rastavu od stola i postelje u prvih 5 godina braka, za razliku od ranijih razdoblja kada su bračne poteškoće eskalirale nakon 15 ili 20 godina zajedničarskog života.

Sagledavajući cjelokupni kontekst društva i transformacije pojedinca kao i obiteljske zajednice, vidimo da su tradicionalni brak zamijenili novi modeli modernog braka. Dok je tradicionalni brak bio više komunitarnog karaktera, u funkciji djece i društva, svojstvo je modernog braka da su na prvom mjestu muž i žena, odnosno ostvarenost njih kao individua u braku. To dovodi do zaključka da ustrajnost u

modernoj koncepciji braka ovisi o samoostvarenju osoba unutar bračnog i obiteljskog suživota. Suvremena društvena i kulturna strujanja donose i jedan novi koncept braka i obitelji, koji ne odgovara izvornoj, odnosno naravnoj stvarnosti braka i obitelji. Ti neprirodni koncepti su nefunkcionalni i neproduktivni, što pokazuje rastući broj rastavljenih i nestabilnih obitelji. Terapija je jednostavna: prilagoditi shvaćanju današnjeg čovjeka izvornu i naravnu sliku braka i obitelji, i raditi na njezinom obnavljanju. Usprkos dijagnozi vidljivih kriza, brak – shvaćen unutar kršćanske poruke – nije izgubio na važnosti već se i dalje smatra poželjnom vrijednošću koja privlači mlade parove, što potvrđuju i zaručnici koji u sve većem broju sudjeluju u tečajevima pripreme za sakramentalni brak u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.

2. Brak i obitelj u Božjem naumu

Sam Bog je začetnik institucije braka i obitelji.¹⁰⁶ Drugi vatikanski koncil u Pastoralnoj konstituciji *Radost i nada* definira ženidbu kao intimnu zajednicu bračnog života i bračne ljubavi koja je usmjerena uzajamnom darivanju, plodnom zajedništvu, odgovornom roditeljstvu te življenju afektivno-spolne dimenzije u skladu s Božjim naumom.¹⁰⁷ Sakramentalna ženidba podrazumijeva ukorijenjenost bračnoga para u Kristu, a sakramentalni ženidbeni vez predstavlja trijadni odnos, jer sam Krist po sakramentu ženidbe dolazi ususret zaručnicima. Krist je izvor sakramentalne milosti u kršćanskom braku koja je dar za posvećenje i spasenje supružnika. Svojim bračnim životom supružnici uprisutnjuju odnos Krista s njegovom Crkvom podsjećajući na ono što se dogodilo na križu.¹⁰⁸ Brak i obitelj ranjenu istočnim grijehom otkupio je Isus Krist, uzdigavši je na razinu sakramentalnog znaka, te ona postaje slika i prilika Presvetog Trojstva.¹⁰⁹ Supružnici postaju živi svjedoci Božje ljubavi te sudjeluju u izgradnji Kraljevstva Božjeg na zemlji. Sam Krist trajno prisutan u bračnom zajedništvu jača supružnike da se mogu ljubiti nadnaravnom ljubavlju, bezuvjetno prihvaćati jedno drugo, opraštati jedno drugome te zajedno nositi terete bračne i

¹⁰⁶ Usp. Papa Ivan Pavao II, *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 1981., br. 3 (dalje: FC).

¹⁰⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes – Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 47-52, u: Dokumenti, Zagreb, 2008. (dalje: GS).(dalje: KKC).

¹⁰⁸ Usp. FC 13.

¹⁰⁹ Usp. Papa FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 71 (dalje: AL).

obiteljske zbilje.¹¹⁰ Samo kroz Božji stvoriteljski naum obitelj može otkriti svoj pravi identitet i poslanje, odnosno zadaće koje iz njega proizlaze: „stvaranje zajednice osoba, služenje životu, sudjelovanju u razvoju društva i sudjelovanju u životu i poslanju Crkve“.¹¹¹

2.1. Psihodinamika obitelji

Budući da se u braku i obitelji stvaraju različiti međuljudski odnosi: zaručnički, očinsko-majčinski, sinovski, bratski, preko kojih je osoba uvedena u „ljudsku“ i „Božju“ obitelj¹¹², u daljnjoj analizi prikazat ćemo kakva bi trebala biti obiteljska dinamika i interpersonalni odnosi koji predisponiraju za zdrav rast i razvoj u vrijednostima kršćanskog braka. Obiteljska zajednica primarno je mjesto razvoja tri osnovne komponente na kojima se razvija osobnost, a to su: potrebe, stavovi i vrijednosti. Skladna, integrirana i zdrava osobnost u obitelji formira se sustavno i postupno kroz razvijanje, usvajanje i vježbanje spomenutih komponenti. Obitelj je jedinstvena i univerzalna stanica unutar koje se razvijaju iskustva ispunjenja, uspjeha ili neuspjeha te zdravlja ili bolesti na psihofizičkoj, psihosocijalnoj i racionalno-duhovnoj razini. Kao zajednica, obitelj ima specifične ciljeve i funkcije koje možemo opisati na sljedeći način: razvoj jedinstva i različitosti, briga za djecu, razvoj afektivne privrženosti, formiranje i integriranje identiteta, uzajamno zadovoljenje potreba, međusobno pomaganje i ispunjenje, mjesto na kojem se uče socijalne vještine i priprema za uključivanje u socijalni kontekst te razvija seksualni identitet.¹¹³ Iz ove definicije vidimo da obitelj nije samo mjesto za preživljavanje članova već i okruženje koje formira suštinsku humanost osobe. Stoga, promatrajući obitelj kao živi i dinamični psihosocijalni sustav u evoluciji, vidimo da se njezin rast odvija kroz ravnotežu između dvije krajnosti – zajedništva i različitosti, odnosno kroz ravnotežu povezanosti i podijeljenosti. Rast i prilagođavanje obiteljskog sustava promjenama manifestira se u njezinoj sposobnosti da integrira, uravnoteži i skladno organizira specifične funkcije koje su joj svojstvene. Uspješna, odnosno zdrava obitelj je ona koja je uspjela ispuniti svoje ciljeve i vrijednosti, regulirati svoje funkcije, što se

¹¹⁰ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur.), *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1642 (dalje: KKC).

¹¹¹ FC 17.

¹¹² Usp. FC 15.

¹¹³ Usp. Nathan W. ACKERMAN, „*Treating the Troubled Family*, New York, 1966., 62.

neposredno vidi u ravnoteži između zdravlja i bolesti njezinih članova. Obiteljsko okruženje je „škola potpunije čovječnosti“¹¹⁴, a upravo su rana iskustva temelj za sva ostala iskustva koja će osoba doživljavati u kasnijoj dobi.

Kako bi se zdravo razvijalo, dijete treba biti u takvom obiteljskom okruženju, koje je po svojoj naravi škola primarne socijalizacije, gdje dijete uči kako se „odnositi prema drugima, slušati i dijeliti, biti strpljiv i pokazati poštovanje“.¹¹⁵ Uloga i zadaća primarne zajednice je pomoći djetetu da stvara svoj identitet, razvija zdravu autonomiju, čvrstu i konzistentnu psihološku strukturu koja će biti u stanju pomiriti u sebi ambivalentne polove i težiti sve većoj integraciji kroz različite razvojne stupnjeve. Učeći se samopoštovanju na temelju primljenog poštovanja od roditelja, dijete uči poštivati druge, razvijati realna očekivanja od sebe i drugih, i stvara bazu za plodne, bliske odnose s drugima.¹¹⁶

Osim horizontalne dimenzije koja se razvija u obiteljskom okruženju, obiteljski dom je „prva škola kršćanskog života“¹¹⁷, mjesto razvoja vertikalne, duhovne dimenzije. S tim u vezi, razvoj religioznog identiteta trebamo promatrati kroz prizmu dviju dimenzija, horizontalne – naravne i vertikalne – nadnaravne, kršćanske, kojoj je izvor vjera u trojedinog Boga. Te dvije dimenzije, ili dva horizonta, imaju svoj začetak u primarnoj obiteljskoj zajednici, ali se njihov spiralni, a ne linearni razvoj nastavlja u svim ostalim zajednicama kojima osoba kasnije pripada. Kao psihosocijalni entitet, obitelj možemo promatrati kroz tri modela, odnosno kroz tri razine psihičkog života:¹¹⁸

- 1) obitelj kao mjesto zadovoljenja potreba ili psihofiziološka razina,
- 2) obitelj kao mjesto vježbanja socijalizacije ili psihosocijalna razina,
- 3) obitelj kao škola vrijednosti i ideala ili racionalno-duhovna razina.

Prva i druga razina nužne su i neizbježne komponente obiteljskog života, ali nisu konačna svrha rasta obiteljskog sustava. Ako bi ove dvije razine bile konačna svrha, odnosno ako bi obitelj služila isključivo kao mjesto zadovoljenja potreba svojih članova

¹¹⁴ GS 52.

¹¹⁵ AL 276.

¹¹⁶ Usp. Laura E. BERK, *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko, 2008., 244–269.

¹¹⁷ KKC 1657.

¹¹⁸ Usp. Joseph NUTTIN, *Psychoanalysis and Personality: a dynamic theory of normal personality*, New York, 1962., 220-224.

i brinula za njihovo uključenje u društveni život, nedostajala bi joj vrlo važna uloga, a to je odgoj za ljudskost. Odgoj za ljudskost realizira se integriranjem psihofiziološke i psihosocijalne razine u jedan širi horizont, temeljen na naravnim i nadnaravnim vrijednostima. Promatrati obitelj kao cjelovit sustav koji odgaja za ljudskost, možemo jedino u perspektivi vrijednosnog sustava, unutar kojeg se potencira identitet koji se otvara i svjesno zalaže za samonadilaženje. Dakle, obitelj potiče razvoj identitet, odnosno pomaže u formiranju čovjeka koji može odgovoriti na dva egzistencijalna pitanja: Tko sam? Kamo želim ići? Zdrava obitelj je ona koja predlaže i usvaja uravnotežene vrijednosti. Ona živi napetost između onog što jeste i što bi trebala biti, ne potiskuje obiteljske tenzije, već ih živi i koristi za daljnji rast. Unutar obitelji nitko ne može živjeti kao otuđen od sebe, u smislu da se radi drugih članova odrekne vlastite individualnosti. Obitelj koja sprječava djeci da razvijaju svoju autonomiju je patološka obitelj. Zdrava obitelj potiče i stimulira identitet svojih članova i ne smatra ih privatnim vlasništvom. Naprotiv, zdravo obiteljsko okruženje priprema svoje članove za „let“ izvan obiteljskog gnijezda, odnosno na put koji nadilazi samu obitelj.

Kao primarno mjesto oblikovanja ljudske osobe, obitelj također živi stvarnost konflikta. Način na koji se s njim suočava, otkriva je li obitelj zrela i zdrava, odnosno je li nezrela i vodi li u patološko stanje cjelokupni sustav. U temelju svih kasnijih konflikata stoji kao matrica jedan univerzalni problem koji živi svaki pojedinac, a tako i obitelj. Taj univerzalni problem ljudske prirode jeste kako pomiriti ljubav prema drugome i ljubav prema sebi. Ovu emotivnu napetost, koja može prerasti u ozbiljan konflikt, na vrlo jasan način možemo vidjeti u obiteljskom okruženju i međusobnim odnosima njezinih članova.¹¹⁹ Obitelj je sustav u kojem iz različitosti nastaje jedinstvo, ali iz jedinstva također dolaze razlike iz kojih onda nastaju nove zajednice. Da bi obitelj osigurala preživljavanje, rast i sazrijevanje svojih članova, ona se mora na kreativan i fleksibilan način suočiti s dvije značajke svoga sustava, a to su: nepotpunost ili nedostatnost svojih članova i razlike koje su među njima. Razlike među članovima, iako mogu voditi jedinstvu i uzajamnom obogaćivanju, također mogu biti izvor konflikta. Prijelazne faze obiteljskog sustava iz jednog stadija u drugi ovise o načinu na koji se sustav prilagođava razlikama i izazovima koje susreće.

¹¹⁹ Usp. Alessandro MANENTI, *Coppia e famiglia: come e perché. Aspetti psicologici*, Bologna, 2007., 9-26.

2.2. Duhovna dinamika obitelji

Obitelj je primarno mjesto za psihofiziološki, psihosocijalni i racionalno-duhovni rast i razvoj. Nesebično darivanje je potreba koja je svojstvena naravi obitelji. Otvorenost za samonadilaženje je naravna potreba čovjeka i sposobnost koja je imanentna čovjeku. U obitelji dijete uči i uvježbava dva tipa samonadilaženja: horizontalno i vertikalno. Prvo, horizontalno samonadilaženje, podrazumijeva „izići iz sebe“ i nadići svoje potrebe kako bi susreli drugu osobu i shvatili njenu psihološko-duhovnu datost. Dijete koristi roditelje kao model, imitira njihove postupke i primjere, odnosno oponaša njihova uspješna ili neuspješna nadilaženja. Kad se radi o prijenosu duhovnih vrijednosti, svjedočanstva žive vjere kao i u slučaju prijenosa ostalih naravnih vrijednosti, odvija se psihološki proces asimilacije roditeljskog modela i identifikacije s tim modelom. Kasnije, ovisno o povoljnim i nepovoljnim obiteljsko društvenim poticajima, dijete internalizira i integrira duhovne vrijednosti s ostatkom osobnosti ili ih odbija. Obitelj itekako utječe na razvoj religiozne, odnosno duhovne matrice pojedinca, pa i u izboru zvanja. Obiteljski odnosi u kojima roditelji svojim primjerom „izlaze iz sebe“ kako bi susreli jedno drugo i kako bi susreli svoju djecu, tvore plodno tlo na koje pada sjeme zvanja. To sjeme zvanja crpit će upravo iz obiteljskih odnosa snagu za daljnji rast i razvoj. Model roditeljskog i obiteljskog odnosa u kojem se izlazi iz „sebičnog ja“ da bi se ostvarilo veće i zajedničko dobro – „mi“, za dijete je najvažniji model, jer se, kopirajući ga, uči otvarati prema drugoj osobi, odnosno prema nadnaravnoj stvarnosti. Obitelj koja je po svojoj naravi škola socijalizacije, ujedno treba biti i škola religiozne socijalizacije. Ako spomenuti roditeljski modeli nisu uspjeli ostvariti uzajamni samonadilazeći odnos, sam odnos može postati instrumentaliziran, to znači koristiti drugoga za sebične ciljeve. Drugo samonadilaženje, vertikalno, znači zajedno s drugom osobom realizirati jedan projekt, odnosno odvažiti se na zajednički hod kako bi se ostvarile zajednički izabrane vrijednosti, odnosno ciljevi. U slučajevima kada manjka zajedništva za realizaciju izabranih vrijednosti, vrlo je lako da obitelj postane mjesto zadovoljenja određenih vlastitih potreba, a ne nadilaženja potreba za veće dobro i rast. Značaj i specifičnost kršćanske poruke za bračni i obiteljski život ogleda se u tome što kršćanskoj obitelji daje jasne smjernice i odgovara na pitanja: Što učiniti zajedno, kako učiniti i zašto? Horizontalno nadilaženje aktualizira se kroz bračnu i roditeljsku ljubav koja raste i razvija se nadahnuta evanđeoskim kvascem. Vertikalno nadilaženje realizira se tako što obitelj ispunjava svoju „svetu“ zadaću, a to je uzajamno posvećivanje njezinih članova i autentično življenje po uzoru na Presveto Trojstvo. Kada govorimo o obiteljskoj duhovnosti, onda je važno naglasiti molitveni i sakramentalni život. Svakodnevna zajednička molitva i redovit sakramentalni život svjedoči utemeljenost obiteljskog zajedništva na zaglavnom kamenu – Isusu Kristu. Svojom svjedočkom

ulogom obitelj izgrađuje Božje kraljevstvo na zemlji. Srž obiteljske duhovnosti predstavlja traženje kraljevstva Božjeg, odgovaranje na konkretne i jasne zahtjeve koje život svaki dan stavlja pred obitelj.

2.3. Imperativ pedagogije praćenja – pastoralne smjernice

Jedan od glavnih prioriteta u pastoralu braka i obitelji treba biti pedagogija praćenja, koju papa Franjo imperativnim tonom ističe: „Crkva će svoje članove – svećenike, redovnike i vjernike laike – morati uvesti u to ‘umijeće praćenja drugoga’, kako bi svi naučili izuti svoje sandale pred svetim tлом drugoga (usp. Izl 3,5). Ritam toga praćenja mora biti odmjeren i ohrabrujući, odražavajući našu bliskost i pogled pun poštovanja i suosjećanja, koji ujedno ozdravlja, oslobađa i potiče rast u kršćanskom životu”.¹²⁰ Papa Franjo u Apostolskoj pobudnici *Radost ljubavi* ističe važnost praćenja kroz različite razvojne obiteljske stadije, uz posebno praćenje osoba koje su doživjele bračne poteškoće. U dokumentu se ukazuje na sljedeće:¹²¹

- 1) pratiti zaručnike na putu cjelovite pripreve za ženidbu,
- 2) pratiti bračne parove u prvim godinama bračnog života,
- 3) pratiti osobe nakon prijekida i rastave bračnog zajedništva,
- 4) pratiti obitelji koje su izgubile bliskog člana obitelji,
- 5) pomoći roditeljima u rastu i sazrijevanju u roditeljskoj ulozi.

3. Analiza stanja braka i obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

Prema podacima prve sinodske ankete dobivenim u prvom krugu dekanatskog zasjedanja koje je održano 2013.–2014. godine tema braka i obitelj zauzima najvažnije mjesto. Ovi inicijalni rezultati kasnije su potvrđeni u odgovorima dobivenim u drugom sinodskom istraživanju koje je bilo isključivo posvećeno braku i obitelji. Tema braka i obitelj implicitno i eksplicitno prožima cijelo tkivo sinodskog hoda, te se kroz različite ankete mogu definirati identificirati poteškoće, izazovi, svjetla i tame današnje obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. U svrhu detaljne analizi bračne i obiteljske dinamike, na temelju rezultata anketâ sprovedenih za vrijeme dekanatskih zasjedanja, čimbenike koji utječu na bračno i obiteljsko zajedništvo možemo podijeliti u dvije

¹²⁰ Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 169.

¹²¹ Usp. AL 199-290.

skupine: intraobiteljski i ekstraobiteljski čimbenici. Prvu skupinu, intraobiteljske čimbenike treba promatrati kroz dva vida: intrapersonalni i interpersonalni.

3.1. Intrapersonalni vid

Pod intrapersonalnim vidom podrazumijevamo strukturu osobe, njezine psihološke datosti koje ju mogu disponirati za rast u vrijednostima, ili suprotno, mogu limitirati, a u nekim slučajevima i blokirati rast u vrijednostima i idealima bračnog i obiteljskog života. Prema sinodskim istraživanjima uočavaju se značajni pokazatelji koji ukazuju na manjak zrelosti na naravnoj (psihološkoj) i nadnaravnoj (duhovnoj) razini. Nerijetko se radi o afektivnoj (ne)zrelosti koja je stup psihološke (ne)zrelosti. Afektivna nezrelost kod mladih koji se pripremaju za kršćanski brak uočljiva je u traženju afektivno-seksualnih gratifikacija koje nisu konzistentne s vrijednostima kršćanskog braka. U prilog tome ide i istraživanje koje je provedeno u Vrhbosanskoj nadbiskupiji 2014. godine nad uzorkom od 246 osobe, odnosno 123 katolička para koji su pohađali tečaj pripreve za brak u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.¹²² Prema sprovedenom istraživanju 83% zaručnika živi seksualnost na način koji nije u skladu s katoličkim naukom, odnosno 79% zaručnica. Drugim riječima, parovi koji su u neposrednoj pripravi za brak prakticiraju redovito seksualne odnose, i skoro 50% ispitanih to ne ispovijeda. Življenje seksualnosti na način koji nije u skladu s izabranim vrijednostima ukazuje na određenu nezrelost (psihološku i duhovnu), odnosno manjak integracije afektivno-spolne komponente s vrijednostima bračnog poziva. Također, sinodske ankete ukazuju na fragilnost i krhkost psihološkog identiteta koji se manifestira kroz simptomatične pojave kompenzacijskog materijalizma, individualizma, sklonosti depresivnom ruminiranju koje se otkriva u sve češćoj pojavi defetizma i apatije. U okviru radionica koje su provedene na tečajevima za sakramentalni brak u Vrhbosanskoj nadbiskupiji od 2016.–2020. godine zaručnici su samostalno identificirali sljedeće neuralgične točke koje se manifestiraju i u relacijskoj dinamici: egoizam, impulsivnost, manjak tolerancije, sebičnost, manjak odgovornosti prema partneru i novom obliku života. Dijagnosticirane nezrele obrasce ponašanja u okviru radionica potvrđuju i sinodske ankete u kojima postaje razvidno kako se mnogi psihološki deficiti osobe pokrivaju

¹²² Sanda SMOLJO, *The influence of Catholic identity on the development of Christian intersubjectivity within the dynamics of the catholic couple*. Estratto della dissertazione per il dottorato nell'Istituto di psicologia della Pontificia università Gregoriana, Roma 2015., 53-74.

štetnim kompenzacijama u vidu različitih poroka poput alkoholizma, ovisnost o kladionicama, televiziji, kompjutoru, društvenim mrežama i sl. U pozadini takvih simptomatološki ozbiljnih situacija najčešće se radi o prikrivenoj depresiji, tjeskobi, kompleksu manje vrijednosti. U okviru postojeće analize postavlja se logično pitanje: „Kako će mladić/djevojka koji nema dovoljno naravne (psihološke) zrelosti moći preuzeti odgovornost zajedničkog života te hoće li biti u stanju darivati se nesebično po modelu kako se Krist daje Crkvi i obrnuto“? Ovo pitanje nas uvodi u još jedan segment intrapsihičkih poteškoća pojedinaca koje se pokazuje kroz difuzne uloge, nejasne uloge spolova u odgoju te posebno na „gubitak“ očinske figure. Zbog vlastite nesigurnosti, kompleksa manje vrijednosti, muškarci, budući očevi mogu zauzeti pasivnu poziciju, odnosno povući se iz odgojnog procesa, što može imati vrlo negativne konsekvence za emotivni rast i razvoj, a napose za moralni razvoj djece, naročito muške. Suprotna dinamika djelovanja kod osoba koje imaju nutarnjih poteškoća jest autoritarno, agresivno i impulsivno ponašanje koje djeluje negativno na bračnu ili obiteljsku dinamiku. Iste obrasce ponašanja mogu pokazivati i zaručnice, buduće supruge i majke.

3.2. Interpersonalni vid

Iz prethodnih analiza proizlazi kako (ne)zrele intrapersonalne komponente potiču ili ograničavaju rast i razvoj interpersonalne dinamike koja se oblikuje i izgrađuje u okrilju bračne i obiteljske zajednice. Prema rezultatima sinodskih anketâ komunikacija u obiteljima je ozbiljno narušena, a u nekim obiteljima su uočljivi disfunkcionalni, patološki oblici komuniciranja. Isti rezultati su dobiveni iz radionica sa zaručnicima provedenim na tečajevima za sakramentalni brak od 2016.–2020. godine. Sudionici tečajeva najčešće prepoznaju kako je komunikacija narušena neprikladnim oblicima verbalnog i neverbalnog komuniciranja, koje se manifestira kroz pasivno ili agresivno ponašanje. Asertivni oblik komuniciranja je rijetka pojava, češće se radi o agresivnom, napadačkom stilu komuniciranja, preko kojeg se žele ispuniti vlastiti, sebični interesi. Nadalje, istraživanja pokazuju kako pored neprikladne ili narušene komunikacije u obiteljima zbog pretjerane ovisnosti o televizoru, kompjutoru i društvenim mrežama pojavljuje se općenit deficit komuniciranja među članovima. Da bi razumjeli obitelji koje imaju poteškoća u komunikaciji, važno je naglasiti kako sam oblik i način komuniciranja pokazuje kako osoba živi svoj afektivni svijet, odnosno je li integrirala svoje emocije u skladu sa izabranim vrijednostima bračnoga života. Nije rijetkost susresti obitelji koje imaju poteškoća sa prepoznavanjem, prihvaćanjem, i zdravim kanaliziranjem frustracije, ljutnje ili agresije. Zbog toga neki članovi koji se ne znaju nositi sa neugodnim i bolnim emocijama bježe u virtualni svijet, svijet fantazije u kojem gratificiraju svoje neispunjene želje, te s vremenom razvijaju ovisnosti koje mogu biti kompenzacijske ili patološke.

3.3. Ekstraobiteljski čimbenici

Možemo ih podijeliti u dvije skupine:

- a) Utjecaj društveno-kulturalnih struja,
- b) Egzistencijalna nesigurnost: politička i ekonomska.

a) Utjecaj društvenih i kulturalnih strujanja koje nisu u skladu s kršćanskim vrijednostima nije zanemariv. Ovo je posebno vidljivo po pitanju življenja seksualnosti, relativiziranju bračne zajednice, redefiniranju bračne stvarnosti. Važno je naglasiti da se i kod kršćanskih parova mogu uočiti permisivni moralni dinamizmi po pitanju življenja seksualnosti prije braka, eksperimentiranje braka na probu, olako napuštanje bračnog zajedništva i prihvaćanje pogubnih alternativa, te prihvaćanje umjetne oplodnje kao jedinog rješenja za nastavak potomstva.

b) Egzistencijalnoj nesigurnosti pridonosi negativan politički trend, kao i ekonomska situacija koja je za mnoge obitelji i glavni pokretač iseljavanja. Prema istraživanjima uočavaju se dva trenda: realna ekonomska ugroženost zbog koje cijele obitelji nerado napuštaju rodni kraj, no zbog nepostojanja drugog rješenja primorani su kako bi dostojanstveno (pre)živjeli ići u druge zemlje. Druga skupina, koja nije zanemariva, jesu one obitelji koje su čak egzistencijalno dobrostojeće, no zbog političke nestabilnosti i neravnopravnog prihvaćanja u društvu odlučuju napustiti vlastiti dom. Ova druga skupina obitelji podlegla je i svojevrsnom „pomodarskom“ trendu.

3.4. Pastoralne aktivnosti Ureda za brak i obitelji u Vrhbosanskoj nadbiskupiji

U ovome dijelu prikazat ćemo presjek aktivnosti pastora braka i obitelji nakon što je Uzoriti Vinko kardinal Puljić otvorio Ured za brak i obitelj Vrhbosanske nadbiskupije u listopadu 2016. godine. To nikako ne znači da prije otvaranja Ureda nije bilo organiziranog bračnog i obiteljskog pastora. Do otvaranja Ureda bilo je plodnih pastoralnih aktivnosti koje je svojedobno vodio pokojni vlč. mr. Jozo Tomić te nakon njega nastavio mons. Bosiljko Rajić.

Nakon otvaranja Ureda kardinal Puljiće je imenovao pročelnika vlč. dr. sc. Dubravka Turaliju te stručnu suradnicu dr. sc. Sandu Smoljo-Dobrovoljski. Poslanje Ureda za brak i obitelj je pratiti zaručnike i obitelji na putu rasta i razvoja u vrijednostima i idealima bračnog i obiteljskog života te pomoć parovima, obiteljima u nadvladavanju poteškoća. Ono što je do danas realizirano možemo promatrati kroz tri dijela:

- 1) senzibiliziranje i animiranje terena za bračne i obiteljske teme,
- 2) analiza terena, identificiranje slabih i jakih strana pred-bračne, bračne i obiteljske dinamike,
- 3) pastoralne aktivnosti: seminari, edukacije, tečajevi.

Jedan od najvažnijih projekata Ureda su tečajevi priprave za sakramentalni brak. Iako je sam projekt tečajeva na početku bio više kao pilot-studija i program, nakon tri godine uspješno realiziranih tečajeva ovaj program postao je sastavni dio pastoralnog djelovanja u Nadbiskupiji. Na edukativno-formativnim predavanjima za zaručnike sudjelovalo je 1284 zaručnika ili 642 para. Pored toga, organiziran je niz seminara za mlade obitelji do 10 godina na temu Komunikacija i konflikti u braku, seminari za roditelje i staratelje djece predškolskog i školskog uzrasta, edukacija mladih o seksualnosti iz kršćanske perspektive, kateheze za obitelji, duhovne vježbe/obnove za obitelji, duhovne vježbe za srednjoškolce i studente. Ured za brak i obitelj u suradnji s Centrom za savjetovanje Vrhbosanske nadbiskupije omogućuje individualno i grupno psihoterapijsko praćenje obitelji koje imaju određene poteškoće ili su zarobljene u disfunkcionalnim obrascima koje sprečavaju rast i razvoj zdravih obiteljskih odnosa. Nakon tri godine uspješnog djelovanja u funkciji pročelnika vlč. dr. sc. Dubravka Turaliju zamijenio je novi kordinator Ureda za brak i obitelj vlč. mr. sc. Ante Vrhovac. Pored koordinatora u radu Ureda i dalje djeluje stručna suradnica dr. sc. Sanda Smoljo-Dobrovoljski te niz stručnjaka koji povremeno sudjeluju u nekim od spomenutih programa. To su stručnjaci iz područja teologije, crkvenog prava, medicine, psihologije, psihoterapije, pedagogije.

Ako pogledamo iz perspektive tečajeva, onda je to značajan napredak po pitanju broja sudionika iz godine u godinu (2016./2017. = 362; 2017./2018. = 408; 2018./2019. = 440). Ovo se odnosi na dekanate u kojim je realno moguće organizirati tečaj priprave za brak. Na seminare za obitelji najčešće se javljaju mlađe obitelji te roditelji djece mlađeg uzrasta. Potrebno je raditi na osvješćivanju naših obitelji da se odazovu edukacijsko-formacijskim seminarima, kao i na animiranju određenog broja pastoralnih djelatnika da potiču obitelji na rad na sebi i svojim odnosima. Ured za brak i obitelj Vrhbosanske nadbiskupije ima trostruki cilj: promicati bračne i obiteljske vrijednosti, pomagati onima koji su u poteškoćama i pratiti na putu rasta u vrijednostima. Prema istraživanjima na terenu, ali i na temelju sadržaja problema s kojima se osobe, bračni parovi, obitelji javljaju Centru za savjetovanje Vrhbosanske nadbiskupije, obiteljski pastoral u Vrhbosanskoj nadbiskupiji treba biti imperativ. Kako bi se kontinuirano vrednovao i pratio kvalitet rada Ureda, nakon svakog predavanja, seminara, radionice, slijedi anonimna anketa, koja uz kvalitativnu ocjenu predavača ispituje koliko je seminar pomogao participantima i žele li nastaviti sudjelovati u programima obiteljskog pastorala. Odgovori su afirmativni u 99% slučajeva. Utisak koji se stječe jest da obitelji ne žele biti samo pasivni primatelji informacija, nego se neke obitelji žele uključiti kao protagonisti obiteljskog pastorala. To je posebno važno jer obitelji po svom poslanju trebaju biti nositelji i promicatelji obiteljskog života. Stoga je u budućnosti želja i ideja da se formiraju male skupine obitelji koje će dalje biti animatori obiteljskog pastorala u svojim župama.

4. Novi aspekti i očekivanja

Na temelju prikazanih i analiziranih rezultata u odnosu na činjenicu kako bi trebao izgledati integralni bračni i obiteljski pastoral, uočava se određena diskrepancija između onoga što se realizira i što bi još trebalo izgraditi. Iako se otvaranjem Ureda za brak i obitelj započelo sa sustavnijim programima i napravilo, u kratkom vremenskom periodu, značajnih iskoraka iz statičnosti u aktivno-dinamički hod, ipak je još mnogo toga što se treba strateški nadograditi i izgraditi.

Strateški cilj:

1) neophodno je pravno-ekonomsko institucionaliziranje Ureda za brak i obitelj Vrhbosanske nadbiskupije te donošenje statuta Ureda za brak i obitelj.

2) izgradanja Obiteljskog centra koji bi poticao rast i sazrijevanje u vrijednostima i idealima bračnog i obiteljskog života kroz tri pedagoška momenta: edukaciju, formaciju i transformaciju.

3) slijedeći pedagošku, psihološku i sakramentalno-duhovnu dimenziju, Obiteljski centar bi provodio sljedeće aktivnosti:

Praćenje:

- 1) priprema zaručnika za sakramentalni brak,
- 2) pratiti obitelji u prvim godinama braka,
- 3) pratiti obitelji koje prolaze teško iskustvo bračne krize,
- 4) pratiti obitelji nakon prijekida i rastave bračnog zajedništva,
- 5) pratiti obitelji koje su izgubile bliskog člana obitelji,
- 6) pomoć obiteljima koje imaju djecu s posebnim potrebama,
- 7) pomoći roditeljima u rastu i sazrijevanju u roditeljskoj ulozi,
- 8) praćenje supružnika koji žive u „drugom“ braku,
- 9) pratiti osobe sa homoseksualnim sklonostima.

Duhovno vodstvo:

- 1) duhovne obnove i vježbe za zaručnike, bračne partnere i obitelji,
- 2) duhovno vodstvo za bračne partnere i obitelji,
- 3) euharistijska slavlja povodom važnih datuma posvećenih braku i obitelji,
- 4) promicanje sakramentalnog i molitvenog života u svakoj obitelji.

Psihoterapijski rad:

- 1) obiteljsko savjetovanje,
- 2) individualna psihoterapija,
- 3) bračna psihoterapija,
- 4) obiteljska psihoterapija.

Edukativno-formativni programi:

- 1) afektivno-spolno sazrijevanje prema Božjem naumu posebno mladih članova obitelji,
- 2) prirodno planiranje obitelji,
- 3) bioetička pitanja (pobačaj, umjetna oplodnja, eutanazija),
- 4) odgovorno roditeljstvo i usavršavanje roditeljskih kompetencija,
- 5) prevenciji zlostavljanja maloljetnika,
- 6) aktivnosti za najstarije članove obitelji,
- 7) formacija obitelji da postanu aktivni nositelji obiteljskog pastoralala,
- 8) organiziranje simpozija, kongresa o aktualnim obiteljskim temama,
- 9) trajna izobrazba suradnika u obiteljskom pastoralu,
- 10) izgradanja obiteljskih zajednica na župnim razinama.

Umrežavanje struktura:

- 1) intenzivnije senzibilirati svećenike, redovnike za svijest o neizostavnosti supružnika za život i pastoral Crkve, formirajući tako nove obiteljske dinamike u župama jer nositelji obiteljskoga pastoralala nisu svećenici, nego obitelji. To uvodi jednu novu praksu, odnosno dolazi do kvalitativnog skoka od pastoralala za obitelji do pastoralala s obiteljima.
- 2) povezati obiteljski pastoral s pastoralom mladih, pomažući mladima u razlučivanju njihova životnoga poziva,
- 3) povezivanje s ostalim biskupijskim uredima za brak i obitelj, kao i s uredima na međunarodnoj razini.

4.1. Novi pastoralni impulsi

Prema različitim izvorima (sinodske ankete, tečajevi priprave za brak, individualni razgovori s obiteljima i obiteljskim zajednicama) uočava se kako se u Vrhbosanskoj nadbiskupiji stvara jedan novi impuls u obiteljskom pastoralu a odnosi se na formiranje obitelji da postanu nositelji obiteljskog pastoralala. Mnoge obitelji koje djeluju u okviru postojećih obiteljskih zajednica, imajući bogato iskustvo bračnog života uz dodatnu edukaciju, mogu postati pokretačka snaga i donijeti novi val evangelizacije te promicati obiteljske vrijednosti. Kada obitelj svjedoči svojim primjerom, prikazujući svjetlo i tamu kroz koju je prošla u procesu rasta i sazrijevanja, to postaje izvor nade i izazov za one obitelji koje su u poteškoćama.

Poštujući naravnu dimenziju bračnog i obiteljskog zajedništva za katoličke obitelji posebno mjesto zauzima sakramentalna dimenzija, koja pomaže shvatiti kako naš

pastoral ne trebamo graditi na principu „problem-rješenje“, nego na stvarnosti Božjeg dara u braku, koji daje svjetlo u svim izazovima i krizama. Specifikum katoličke obitelji jest da ima crkveni identitet jer je ona „domaća Crkva“ koja pomaže Crkvi biti više obitelj, a Crkva uči obitelj kako biti mala Crkva, zajednica spašenih koja spašava druge svojim poslanjem.

STAVAK TREĆI: PASTORAL MLADIH

Priradio: Dr. sc. Šimo Maršić

Okolnosti u kojima žive mladi na području Vrhbosanske nadbiskupije su dobrim dijelom preslikani problemi cijeloga bosanskohercegovačkog društva, pa su tako i mladi opterećeni neuređenim društvenim sistemom koji ima direktne posljedice na njihov svakodnevni život, rast i razvoj, ali i buduće planove u svim sferama života.

Specifičnost života u Vrhbosanskoj nadbiskupiji ogleda se prije svega u iskustvu odrastanja u postratnom period koji je ispred ovih mladih stavlja brojne poteškoće i izazove u odnosu na njihove vršnjake u nekim drugim zemljama koje su bile pošteđene ratnih sukoba. Iako je od rata prošlo već 25 godina, još uvijek se osjećaju snažne posljedice rata, kako na političkom, ekonomskom, gospodarskom planu, tako i u svim sferama života, jer BiH, a samim tim i Vrhbosanska nadbiskupija, još uvijek nije uspjela nadići period tranzicije u demokratsko društvo. Jako puno mladih je nezaposleno, obrazovni sistem je jako loš, zdravstveni također, te to sve utječe na loš socioekonomski status stanovništva, a posebno mladih, koji su marginalizirana skupina društva, za čije potrebe se izdvaja vrlo malo ili nimalo sredstava iz državnih proračuna. Nešto boljeg položaja su mladi koji žive u nekim većim gradovima, kao što je to na primjer Sarajevo, gdje imaju veće mogućnosti za obrazovanje, kako formalno, tako i neformalno, mnogo više mogućnosti za sudjelovanje u različitim društvenim i kulturnim događanjima. U ruralnim sredinama mladi su u mnogo nepovoljnijem položaju, gdje skoro i da nema nekih organiziranih aktivnosti za mlade niti mjesta gdje bi se mogli okupljati, što neminovno vodi u neka rizična ponašanja, kao što su konzumiranje opojnih sredstava, prekomjerno ovisno korištenje internetskih sadržaja, asocijalnost, prijevremeno stupanje u seksualne odnose, neželjene trudnoće te prijevremeni brak. Sve su ovo problemi i poteškoće s kojima se suočavaju mladi u BiH, a što su i sami mladi potvrdili kroz brojna istraživanja opće situacije i stanja mladih u BiH.

Još jedna specifičnost života u Vrhbosanskoj nadbiskupiji je život u jednonacionalnim sredinama, odnosno u sredinama gdje su katolici manjinsko stanovništvo. Dok u jednonacionalnim sredinama mladi uopće nemaju doticaja sa drugim i drugačijima te nemaju priliku upoznavati se međusobno, dotle su mladi u sredinama gdje su manjina izloženi različitim utjecajima drugih naroda i religija, te su često u frustraciji marginalizacije, često u potrazi za pripadnošću i identitetom, što u rizičnom periodu odrastanja može stvoriti velike probleme i potrebu mladih da se "prikhone" svojim vršnjacima drugačijih nacionalnih i religijskih identiteta i uvjerenja. S druge strane, mladi koji žive u jednonacionalnim sredinama ostaju uskraćeni za iskustvo učenja o

različitostima, što u kontekstu života u Bosni i Hercegovini može imati nesagledive posljedice netolerancije i straha od drugog i drugačijeg. Vrlo malo sredina u Vrhbosanskoj nadbiskupiji je multietničkog karaktera, iako postoji težnja da se BiH prikaže kao multikulturalna sredina, što opet izaziva frustraciju manjinskih grupa stanovništva.

Institucije unutar Katoličke Crkve koje su odgovorne za rad s mladima u BiH, konkretno Nadbiskupijski centar za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“ svakih nekoliko godina sprovodi veliko istraživanje o socijalnom i religijskom identitetu mladih, kao i problemima s kojima se mladi suočavaju u vremenu u kojem žive. Pored velikih istraživanja, provode se i manja, sporadična istraživanja i ankete među mladim ljudima pomoću kojih saznajemo stvarnost mladih. Tu su još i evaluacije s mladima nakon svakog projekta i aktivnosti, koje su također dobar pokazatelj doživljavanja mladih.

Tu su još i nacionalne i internacionalne konferencije koje organizira Ured za mlade BKBiH na kojima se razmjenjuju primjeri dobre prakse, a koji se također bave pitanjima i situacijama mladih ljudi u BiH.

Crkva nastoji pratiti i saznanja i spoznaje istraživanja i civilnog društva, kao i smjernice profesionalaca koji se bave mladim ljudima.

Najveći izazov s kojima se mladi danas u BiH susreću jeste problem nezaposlenosti, koji onda neizbježno rezultira i problemom velikih migracija i iseljavanja velikog broja mladih ljudi. Prema posljednjem istraživanju, koje je NCM Ivan Pavao II. proveo 2019. godine među mladim osobama u BiH, uzrasta od 18 do 30 godina, mladi su izrazili svoje probleme i nezadovoljstvo kroz nekoliko stavova:

- generalnu besperspektivnost i pesimizam zbog naglašeno neuređenog društva u svim njegovim sferama funkcioniranja,
- pasivnu pomirenost sa klasnom i stranačkom raslojenošću društva te prisustvom korupcije,
- nezaposlenost,
- dilemu ostanka ili odlaska iz BiH, pri čemu se nezaposlenost stalno spominje, ali dominira nezadovoljstvo općom društvenom situacijom i nevjerica da su promjene moguće, tako da ni zaposlenje (više) ne predstavlja faktor koji je mladima najvažniji, kako pri odluci da li ostati ili otići, tako i pri procjeni kvalitete života koju žele za sebe i svoje (potencijalne) obitelji (sigurnost, uređenost, predvidivost, pravna država).

Kada se radi o položaju mladih u BiH, dosadašnja istraživanja pokazuju da on nije na zavidnom nivou i da su mogućnosti za provođenje kvalitetnog slobodnog vremena, kao i izbor referalnih mehanizama za suočavanje s poteškoćama na koje nailaze, a koji su im na raspolaganju, prilično siromašni i jednolični.

Pa se tako u USAID-ovoj Anketi mladih u BiH iz 2018.¹²³ navodi da su nezaposlenost i ekonomska ovisnost glavni problemi mladih u cijeloj BiH, posebno u ruralnim područjima – samo četvrtina mladih ima redovitu zaradu, a samo je jedna petina zadovoljna svojim životnim standardom. Osim toga, Istraživanje za YES Program zapošljavanja i jačanja mladih provedeno za SOS Dječja sela¹²⁴ pokazalo je da mladi iz Kantona Sarajevo među ključnim problemima s kojima se suočavaju ističu nezaposlenost na prvom mjestu, zbog čega bi bez razmišljanja većinom napustili BiH. Istovremeno, budućnost koju mladi žele uključuje: posao, visoku plaću/redovita primanja, bez visokih zahtjeva, mogućnost kupnje automobila, kuće/stana i mogućnost zasnivanja obitelji.

Zbog praznina u znanju, vještinama i kompetencijama mladih uzrokovanih nepodesnim obrazovnim sistemom, oni koriste neformalno obrazovanje kako bi dostigli očekivanja svojih budućih poslodavaca. Gotovo polovina mladih u Kantonu Sarajevo kaže da je sudjelovala (u bilo kojem trenutku) ili da želi sudjelovati u neformalnom obrazovanju. Vrste neformalnog obrazovanja dostupne u Kantonu Sarajevu uglavnom se temelje na četiri područja: opće kompetencije (strani jezici, informatička obuka), specijalističke kompetencije (npr. obrazovni centri i PrilikaPlus¹²⁵), obuke za traženje posla (npr. obuke koje nudi Zavod za zapošljavanje) i razvijanje dodatnih vještina/hobija.¹²⁶

Navedena USAID-ova Anketa mladih pokazala je i da je otprilike jedna petina mladih iz BiH član najmanje jedne organizacije kao što su profesionalna udruženja, radnički sindikati, vjerske ili duhovne grupe, političke stranke ili grupe, kulturne grupe ili udruženja, grupe povezane sa obrazovanjem, sportski klubovi, omladinske grupe, nevladine organizacije, udruženja građana ili organizacije civilnog društva i sl. Prema mladima iz BiH, takve bi skupine u njihovim zajednicama trebale dati prioritet nezaposlenosti, pomaganju siromašnima i bolesnima i boriti se protiv korupcije i kriminala. Njihova iskustva pokazuju i da zajednice ne zadovoljavaju uvijek potrebe mladih. Na primjer, iako je mali postotak mladih trebao savjetodavne usluge u periodu od zadnjih 6 mjeseci, većina onih kojima su potrebne usluge vezane za seksualno zlostavljanje, obiteljske probleme, nasilje u obitelji, psihološke probleme, planiranje obitelji ili zlouporabu supstanci nije dobila nikakvu pomoć.

¹²³ USAID, Nacionalna Anketa Mladih u Bosni i Hercegovini, juli 2018.

¹²⁴ Valicon i SOS Dječja sela, Istraživanje tržišta za YES Program zapošljavanja i jačanja mladih, mart 2017.

¹²⁵ Projekat Prilika Plus usmjeren je na povećanje zapošljivosti i produktivnosti ljudi koji traže posao, učenika srednjih strukovnih škola, te uposlenih osoba kojima su potrebne nove vještine. <https://www.swissinbih.ba/ba/project/2/prilika-plus>

¹²⁶ Valicon i SOS Dječja sela, Istraživanje tržišta za YES Program zapošljavanja i jačanja mladih, mart 2017.

Dodatno, Friedrich-Ebert-Stiftung Studija o mladima iz BiH iz 2015. godine pokazala je da mladi ljudi u BiH provode većinu svog slobodnog vremena u aktivnostima orijentiranim na medije, a uglavnom u interakciji s informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, obično digitalnim ili internetom. Još jedno istraživanje koje je 2014. godine provedeno sa učenicima srednjih škola pokazalo je da su gledanje televizije, slušanje glazbe, bavljenje sportom i izleti s prijateljima najčešće aktivnosti koje mladi poduzimaju u slobodno vrijeme. Samo 16% ispitanika u ovom istraživanju je navelo kako osjećaju da imaju kvalitetno slobodno vrijeme.¹²⁷

Ista studija iz 2018./2019. godine¹²⁸ navodi da dvije trećine mladih prepoznaje sportske aktivnosti kao važne ili jako važne, ali ih manje od trećine mladih zaista i prakticira (jako često i često). Budući da bavljenje sportom ima značajan komercijalni aspekt (zahtijeva specifičnu opremu, članarinu u sportskim klubovima ili za korištenje sportskih objekata), može se reći da bi se mladi ljudi željeli baviti sportom i smatraju da je to vrlo važno, ali ne mogu si to priuštiti. Naravno, postoje neke sportske aktivnosti koje ne zahtijevaju značajna financijska ulaganja, ali većina sportskih klubova su komercijalnog karaktera. Istovremeno, država ulaže mala ili nikakva sredstva kako bi sportske aktivnosti učinile dostupnijim i pristupačnijim za mlade. Dodatno, većina mladih je nezadovoljna podrškom koju pružaju lokalne vlasti u pogledu kulturnih i sportskih usluga i programa.

S druge strane, mladi u BiH su često pasivni – bez radnih navika, bez osjećaja odgovornosti, bez razvijene unutarnje (interne) motivacije za bavljenje bilo kojom vrstom posla; bezbrižni – čekaju da završe srednju školu/univerzitet, a onda se bave životom, a do tada su bezbrižni; zavisni – u potpunosti se oslanjaju na podršku/pomoć roditelja/staratelja/države, izgubljeni – nemaju se kome obratiti za savjet, potrebne su im upute drugih važnih ljudi (roditelji, stariji braća i profesori iz škole ...).¹²⁹ Međutim, oni su i proaktivni - misle da mogu naći posao napornim radom, raznim dodatnim usavršavanjem i stalnim usavršavanjem osobnih kompetencija i orijentirani na učenje – usredotočeni na učenje i napredovanje u akademskim krugovima te vjeruju da će diplome i odgovarajuće znanje olakšati pronalazak posla,¹³⁰ što mogu biti olakšavajuće karakteristike u pokušaju njihovog aktiviranja.

¹²⁷ Friedrich-Ebert-Stiftung, Studija o mladima iz BiH, 2018/2019, januar 2019.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Valicon i SOS Dječja sela, Istraživanje tržišta za YES Program zapošljavanja i jačanja mladih, mart 2017.

¹³⁰ Ibid.

Kada je riječ o pastoralu mladih, treba istaknuti da Crkva, odnosno Vrhbosanska nadbiskupija ulaže veliki trud u rad s mladima.

Tri pastoralne aktivnosti u radu s mladima koje su relevantne u Vrhbosanskoj nadbiskupiji su: Nadbiskupijski centar za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“, Salezijanski Oratorij i Franjevačka mladež FRAMA.

Jedna od aktivnosti koja je relevantna u pastoralu mladih je Nadbiskupijski centar za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“ koji skrbi o mladima na razini Vrhbosanske nadbiskupije. To je institucija koja kroz različite projekte i aktivnosti okuplja mlade nudeći im mjesto za odgoj i rast u vjeri, mjesto susreta s drugim i drugačijim i mjesto za dodatnu edukaciju.

Protagonisti ove ideje su mladi ljudi na čelu sa ravnateljem, katoličkim svećenikom.

Aktivnosti u Centru za mlade su mnogobrojne. Godišnje se organizira oko 40-ak različitih duhovnih i edukativnih programa, koji okupe oko 10 000 mladih. To su nacionalni i internacionalni susreti, hodočašća, duhovne obnove, molitve, Križni put, susreti krizmanika, susreti ministranata, edukativne formacije, različiti tečajevi, volonterske i humanitarne akcije, ljetni kampovi, sportski susreti, glazbeni festivali. S ovim bogatstvom projekata i njihovim specifičnim ciljevima, Crkva izražava svoju otvorenost prema društvu i mnogobrojnim društvenim problemima jer daje priliku mladim ljudima da doprinesu razvoju društva te sazriju u odgovorne i zrele osobe.

Najveći broj mladih u Crkvi okuplja se na hodočašćima i putovanjima zbog želje mladih da putuju i upoznaju svijet i različite običaje i kulture te na sportskim susretima i glazbenim festivalima duhovne glazbe, kao i na velikim volonterskim humanitarnim i socijalnim akcijama, gdje imaju veliku mogućnost upoznavanja, ali i osjećaj da sudjeluju i doprinose aktivnostima svoje lokalne zajednice, te su to sve aktivnosti koje Nadbiskupijski centar za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“ već dugu niz organizira u svom pastoralnom djelovanju.

Sve aktivnosti se odvijaju na mjestima gdje se mladi inače susreću: u župama, školama, ali i u samom Centru za mlade.

Vizija NCM-a „Ivan Pavao II.“ nalazi se u njegovom imenu. Sveti papa Ivan Pavao II. gradio je mostove prema ljudima različitog podrijetla i različitih uvjerenja, a mostovi su smjernice za stanje u BiH, ali i u Europi. Ivan Pavao II. imao je poseban odnos prema mladima, volio ih je i imao povjerenje u njih, a i oni su bili oduševljeni susretom s njim. Stoga je i dugoročni cilj NCM „Ivan Pavao II.“ pružanje prilike mladima da kroz različite aktivnosti i projekte pokažu svoje talente i sposobnosti te da nadilaze predrasude i grade mostove prema drugima i drugačijima bez obzira na nacionalnu, dobnu, spolnu ili rasnu pripadnost.

Misija Centra ogleđa se kroz tri glavne okosnice: duhovnost, susreti i edukacija. Ova misija Centra za mlade ostvaruje se organizacijom različitih, gore navedenih pro-

jekata, aktivnosti i susreta. Kroz sve projekte i aktivnosti koje organizira Centar za mlade promoviraju se vrijednote nesebične ljubavi, samopoštovanja i poštovanja drugoga, altruizma i humanizma.

Uvidi do kojih smo došli kroz djelovanje Centra za mlade jesu ti da moramo biti tamo gdje se nalaze mladi: u školama, na sportskim susretima, glazbenim festivalima i slično; moramo ih slušati, biti uz njih i razumjeti ih; podržavati ih, motivirati ih, dati im zadatke kako bi imali priliku preuzeti obaveze i odgovornosti; dati im priliku i povjerenje kao što je to činio i papa Ivan Pavao II. te svesrdno podržavati različite udruge i pokrete mladih unutar Katoličke Crkve, jer su istraživanja pokazala da oni mladi koji su uključeni u neki od crkvenih laičkih pokreta osjećaju mnogo veću pripadnost i povezanost s Crkvom, u odnosu na mlade koji nisu dio nekog pokreta, a koji smatraju, iako im je vjera važna, da Crkva nema niti bi trebala imati veći utjecaj na mladu osobu, odnosno da organizirana vjera nije prikladan način savjetovanja mladih u današnje vrijeme. Ovi mladi ljudi imaju relativno slabe veze s vjerskom zajednicom te su one više uvjetovane obavezama koje obitelj/tradicija nameće i tiču se obavljanja obreda i posjete nekoliko puta godišnje uz velike vjerske praznike, pa se ovakvim ponašanjem ne smatraju aktivnim članovima vjerske zajednice, čime je povećano i nepovjerenje prema vjerskim zajednicama kao i prema vjerskim poglavarima. Stoga je nužno poticati mlade na sudjelovanje u aktivnostima crkvenih laičkih pokreta, koji mogu u mnogome doprinijeti zdravom razvoju mlade osobe, bilo da je to u jednonacionalnim ili manjinskim sredinama.

Kroz Nadbiskupijski centar za pastoral mladih postigli smo cilj da u Crkvi postoji institucija koja se bavi pastoralom mladih, koja je sada već postala prepoznatljiva i relevantna u radu s mladima i na drugim razinama, vladinim i nevladinim, pored Katoličke Crkve.

Dugoročni cilj stalno se ostvaruje kroz kontinuirani rad s mladima, pružajući im različite mogućnosti rasta i razvoja te vjerskog i socijalnog identificiranja.

Iskustvo Centra za mlade je važno i poučno jer pokazuje da mladi mogu, hoće, žele i znaju mnogo toga napraviti kada im se da prilika i povjerenje i kada imaju oslonac u društvu.

Druga aktivnost koju treba izdvojiti u radu s mladima jeste Salezijanski oratorij. To je ustanova koja djeluje u okvirima Katoličkog školskog centra „Don Bosco“ u Žepču. Protagonisti su redovnici salezijanci te mladi animatori koji svoje vrijeme, talente, sposobnosti stavljaju u službu naviještanja i svjedočenja vjere drugim mladima.

Od konkretnih aktivnosti mogu se izdvojiti sljedeće:

- aktivnosti za osnovnoškolce, koje imaju za cilj približavanje vjeri kroz različite radionice, interaktivne aktivnosti, igre itd.,

- formacija za animatore koja ima za cilj njihovu kršćansku i ljudsku formaciju,
- Oratorijsko ljeto koje započinje nakon završetka školske godine. Ta aktivnost traje 2-3 tjedna. Poput aktivnosti tokom godine, i ova aktivnost ima za cilj približavanje mladih osnovnoškolske dobi vjeri kroz različite radionice, interaktivne aktivnosti, igre itd.

Tijekom godine oratorij organizira ili biva dionikom različitih hodočašća na razini mjesne Crkve te različitim kampovima kršćanske formacije na razini salezijanske provincije.

Teorijska pretpostavka na kojoj počiva oratorij je preventivni sustav sv. Ivana Bosca. Kada je sv. Ivan Bosco osnivač oratorij, zamislio ga je kao dom koji prihvaća, župu koja evangelizira, školu koja odgaja za život te dvorište za prijateljski susret i život u radosti. Salezijanski evangelizacijski i odgojni pristup ima kao svrhu cjelovit odgoj i rast mladog čovjeka.

Ono što nas ovo iskustvo uči i uvidi do kojih dolazimo jesu sljedeći:

- Važnost sakramentalnog života i Riječi Božje. Kada sakramentalni život i Riječ Božja postanu važan čimbenik i odgovor na pitanja koja mladi nose u sebi, tada se u njima oslobađa ogroman ljudski potencijal te počinju stavljati svoje talente i darove u službu drugih.

- Važnost skupine kao evangelizacijskog elementa. Najbolji evangelizatori mladih su mladi sami. Kada mladi koji su na rubu Crkve naiđu na jednu zajednicu (skupinu) mladih koja, uz sve poteškoće koje ima, živi svoju vjeru, tada se neizbježno u njima javljaju neka pitanja vjere i to im pomaže približiti se Crkvi i u njoj tražiti odgovore na svoja traženja.

- Važnost prisutnosti. Kako bi jedan ambijent mogao biti dom koji prihvaća, župa koja evangelizira, škola koja odgaja za život te dvorište za prijateljski susret i život u radosti, potrebna je stalna prisutnost odgojitelja u vjeri (svećenici, redovnici/e, laici, animatori...).

- Važnost uključivanja obitelji. Rad s djecom, u većini slučajeva, neizbježno nas dovodi u kontakt s roditeljima. Lijepi broj obitelji uključuje se u život i rad oratorija prepoznajući njegovu vrijednost u odgoju njihove djece.

Činjenica je da je odgoj u vjeri dugotrajan proces, te može naići na otvorenost ili otpor na osobnoj razini. Primjetno je, također, da je većina djece u oratoriju dobi do 11/12 godina. Pozitivna stvar jest da postoji prilika odgajati tu djecu već od najranije dobi, dok je nedostatak to što oratorij sa svojim aktivnostima prestaje biti zanimljiv starijim uzrastima. Razlog tome je što oratorij možda ne daje odgovore na neka egzistencijalna pitanja koja mladi nose u sebi.

Također je činjenica da postoji određeno neznanje kod mladih što se tiče duhovnog života i znanja o vjeri. Katehizaciju i evangelizaciju prepoznajemo kao jedan od nužnih potreba mladih u sredini u kojoj djelujemo.

Još jedna aktivnost koja se izdvaja kao relevantna u pastoralu mladih, a koju mladi kroz različita istraživanja najčešće ističu kao primjer dobre prakse u radu s mladima, jeste Franjevačka mladež FRAMA.

Franjevačka mladež (Frama) je bratstvo mladih katolika koji se osjećaju pozvanima od Duha Svetoga živjeti Evanđelje u bratstvu, u svjetlu poruke sv. Franje Asiškoga, odnosno to je skupina mladih ljudi koja svoju vjeru manifestira u ovome društvu kroz rast u jednostavnosti, poniznosti, poslušnosti, odnosu prema prirodi i ljudima u društvu bez obzira na njihovu pozadinu. Protagonisti su redovnici franjevci i mladi koji nastoje produbiti svoj kršćanski poziv kroz pripadnost bratstvu.

Ove aktivnosti ostvaruju se kroz susrete na mjesnoj, provincijskoj i nacionalnoj razini. Susreti na mjesnoj razini odvijaju se jednom tjedno te su tematski pripremljeni s ciljem razvijanja ljudske, kršćanske i franjevačke dimenzije kod mlade osobe, a koje osmišljava voditelj formacije s timom animatora, uz koordinaciju vijeća Frame i duhovnog asistenta. Osim tjednih formativnih susreta, mladi u mjesnom bratstvu sudjeluju i u različitim sekcijama: molitvena, kreativna, karitativna, dramska, glazbena, ekološka, medijska, sportska i druge, što ima za cilj pružiti mladima prostor za razvijanje osobnosti u totalitetu. Bez istinskoga čovjštva nemoguće je svjedočiti istinsko kršćanstvo, a franjevačka crta formacije mladima daje i određenu specifičnost unutar Crkve.

Na provincijskoj razini organiziraju se godišnje skupštine svih mjesnih bratstava unutar provincije s ciljem razmjene iskustava te područne škole animatora, Dan ekologije, Sportski susret i hodočašće mladih Franjevački hod. Na nacionalnoj razini, u organizaciji nacionalnog vijeća Frame Bosne i Hercegovine i nacionalnog duhovnog asistenta, unutar jedne godine mladi iz mjesnih bratstava se okupljaju na glazbenom festivalu Framafest, Seminaru za voditelje formacije i Nacionalnoj duhovnoj obnovi.

Cilj Franjevačke mladeži je poticati mlade u ljudskom i kršćanskom rastu, u svjetlu franjevačke karizme te ohrabriti ih za življenje Evanđelja u bratstvu. Frama pripada Franjevačkoj obitelji kao sastavni dio FSR-a, te formacija Franjevačke mladeži nalazi svoj izvor u Pravilu Franjevačkog svjetovnog reda, koje je odobreno od pape Pavla VI. te se smatra dokumentom koji nadahnjuje rast vlastitoga kršćanskog i franjevačkog poziva, kako u osobnom životu, tako i u bratstvu, potvrđujući taj odabir obećanjima koja se obnavljaju svake godine.

Kroz rad s Franjevačkom mladeži došlo se do sljedećih uvida:

- Važnost bratstva za mlade – u vremenu kada mladi imaju šarolik izbor aktivnosti kojima će posvetiti svoje vrijeme, koje ih nerijetko mogu i degradirati u njihovom ra-

zvoju te ih otuđiti od zajednice, ističe se važnost bratstva u kojemu mogu pronaći svoje istomišljenike te se u zajedništvu međusobno podupirati u osobnom i duhovnom rastu.

- Važnost kontinuiranih susreta – kroz različite tematske susrete na mjesnoj, provincijskoj i nacionalnoj razini mlade se uvijek iznova ohrabruje da se ne plaše biti u svijetu, ali ne od svijeta, crpeći snagu u sakramentima. Bogatstvo i raznolikost susreta pomaže mladima u osobnom i kršćanskom rastu te brizi i odgovornosti za sve stvoreno što je važan segment franjevačke karizme, ali i doprinosi njihovom napretku u međusobnoj komunikaciji i prihvaćanju, razvijanju komunikacijskih vještina, mogućnosti iznošenja vlastitih poteškoća u životu, što naposljetku stvara ambijent povjerenja među članovima.

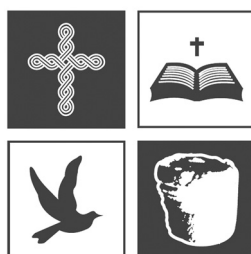
- Važnost duhovnog pratitelja – budući da je jedna od glavnih karakteristika mladenačkog razdoblja poletnost i nezadržavanje na jednom mjestu, ističe se važnost duhovnog asistenta i voditelja formacije koji nastoje zadržati mlade u okrilju bratstva. Duhovni asistent je svjedok franjevačke duhovnosti i bratske privrženosti redovnika mladoj osobi te u suradnji s voditeljem formacije brine o odgoju i rastu svakog člana bratstva.

Frama u Bosni i Hercegovini je danas jasno strukturirana zajednica što joj daje i svojevrsnu ozbiljnost u svijetu Crkve, dok je, s druge strane, dovoljno specifična kako bi uz jasnu raspodjelu službi svjedočila i kršćansku jednostavnost života. Ona da mladi žele biti protagonistima u svijetu današnjice. I što više vjerujemo njihovim talentima, oni ih još više i umnažaju. Nedostatci su obično individualnoga karaktera i variraju od bratstva do bratstva. Stoga je teško navesti neki nedostatak koji bi bio zajednički svima. Frama u svojoj srži teži odgoju mladih i na društvenoj, kulturnoj i crkvenoj razini, i taj cilj ostvaruje u onoj mjeri u kojoj pojedinci postaju svjesni svojih silnih mogućnosti. Nadalje, posljednjih godina uočava se sve veći porast bratstava Franjevačkog svjetovnog reda, što je zasluga članova Franjevačke mladeži koji po završetku mladenačkog razdoblja nastavljaju franjevačku formaciju kroz FSR.

Ne treba izostaviti ni pokret Prijatelja Malog Isusa, kao ni Udrugu katoličkih studenata Emaus.

Udruga Prijatelja Malog Isusa je udruga laika i klerika, suradnika Družbe sestara Služavki Malog Isusa, koji nastoje živjeti evanđelje i teže prema kršćanskom savršenstvu u duhu sluge Božjega Josipa Stadlera, kroz različite pastoralne aktivnosti kao što su okupljanje djece, posebno zanemarene, bolesne i siromašne, promicanje kulture i duhovnih zvanja.

UKS Emaus okuplja katoličke studente koji žele živjeti i jasno dati do znanja svoja kršćanska načela u bh demokratskom društvu. Organiziraju mnoštvo aktivnosti kao što su: svete mise za studente, redovite susrete, molitve, klanjanje pred Presvetim, duhovne obnove, hodočašća, studijska putovanja, sportske susrete, izlete, zabave i slično.

Pored ovih nekoliko formalnih udruga i pokreta, u Vrhbosanskoj nadbiskupiji postoje brojne neformalne skupine mladih koje djeluju pri župi te su aktivni i na različite načine doprinose životu svoje župne zajednice. To su, na primjer, ministranti, animatori, neke volonterske skupine, nogometne momčadi, vjeronaučne skupine, zborovi, čitači i slično.

Budući da je jedan od glavnih postulata u pastoralu mladih slušati mlade i biti tamo gdje su mladi, oslušujući njihove potrebe i stavove, novi pravci djelovanja u pastoralu mladih razvijaju se u nekoliko pravaca. Jedan od njih je razvijanje demokratske svijesti mladih kroz različite projekte, kampanje, tribine, akademije i slično. Kroz ove aktivnosti želi se mladima posvijestiti da su oni ključni čimbenici u kreiranju zdravijeg političkog ozračja, stvaranja novih radnih mjesta, kao i određivanja pravca za razvoj društva u cjelini, a sve to korištenjem vlastitih znanja, vještina, sposobnosti i talenata. Na ovaj način mladi mogu dati i doprinos izgradnji društva u kojem će moći kvalitetno živjeti – materijalno, moralno i duhovno, biti podrška u ispravnom i dostatnom građanskom i političkom odgoju te na temelju kršćanskih vrijednosti braniti i promicati dostojanstvo mlade osobe, što je osnova za ostvarivanje jednakosti među ljudima. Razvijanje demokratske svijesti kod mladih ima za cilj potaknuti mlade na veći angažman u društvenom i političkom području te njihovo pravilno orijentiranje u javnom i političkom djelovanju. Cilj je probuditi u mladima odgovornost da unose kršćanske vrijednosti u sva područja društvenog života te ga oblikovati na način koji će biti u službi ljudskog dostojanstva, zalaganjem za temeljne vrijednosti, kao što su istina, pravednost, pravo na zdrav odgoj, obrazovanje i kulturu. Metodama neformalnog učenja, poučiti mlade o aktivnom građanstvu, mogućnostima društvenog djelovanja, ljudskim pravima i kršćanskoj odgovornosti te pružiti im priliku da izraze svoje potrebe i razmijene svoja iskustva sa strukturama vlasti, ostvare suradnju s donositeljima odluka i pokrenu zajednički dijalog.

Još jedan novi pravac djelovanja u pastoralu mladih koji se naslanja na razvijanje demokratske svijesti i važnosti uključivanja u život zajednice jeste odgoj mladih lidera kroz različite formacije, kao što je formacija župnih animatora.

Također je važno posvetiti pažnju umrežavanju struktura vitalne dinamične zajednice kroz edukaciju i uključivanje roditelja, časnih sestara, kateheta i bogoslova u pastoral mladih, što će omogućiti zajedničko djelovanje i biti uzori mladima te djelovati unutar svojih zajednica. Voditelji skupina (svećenici, redovnici, redovnice, laici, roditelji) nisu dovoljno uvezani za kreiranje i provođenje sustavnih programa rada s mladima unutar župnih zajednica, jer sustavni pastoral zahtijeva trajnu formaciju voditelja, kontinuiranu suradnju i osluškivanje potreba mladih. Najčešće se radi o generacijskom jazu kao jednom od izazova, jer su pratitelji mladih formirani u drugačijim uvjetima i okruženjima. Često nisu spremni odgovoriti izazovima digitalne

generacije mladih, ali nisu u potpunosti svjesni uloge praćenja procesa razvoja i rasta jedne mlade osobe.

Apostolska pobudnica *Christus Vivit* naglasci:

- Pastoralni projekti u radu s mladima ih trebaju ojačati, pratiti i upućivati na susret s drugima, velikodušno služenje (poslanje), a ne odvajati ih od obitelji, župne zajednice i svijeta izdvajajući ih u izabranu manjinu koju se čuva od svakog negativnog utjecaja;
- Mladi nisu samo budućnost nego i sadašnjost svijeta – stoga ih valja slušati odupirujući se napasti davanja banalnih odgovora i gotovih recepata;
- Pozitivno gledati ono što je u njima i imati sposobnost vidjeti nove putove tamo gdje drugi vide samo zidove;
- Seksualni moral je za mlade često uzrok nerazumijevanja i udaljavanja od Crkve koju se smatra prostorom suda i osude;
- Digitalni svijet se treba koristiti da bi se došlo do mladih, jer oni se tamo nalaze, ali u isto vrijeme on je i “teritorij samoće, manipuliranja, iskorištavanja i nasilja”
- Tri velike poruke mladima koje trebaju prožimati sva naša pastoralna nastojanja: Bog te voli, Krist te spašava i Krist živi – prisutan je u svakom trenutku našeg života kako bi ga ispunio svjetlom;
- Mladost je dar koji treba sa zahvalnošću živjeti. Papa potiče mlade da ne gledaju na život s balkona, da ne žive život ispred ekrana, da otjeraju strahove koji ih paraliziraju... da žive. Da ne oduzimaju svojoj mladosti prijateljstvo s Isusom koji joj daje puninu;
- Bitan je kontakt sa starijima, bez obzira što se mladi ne moraju slagati s njima u svemu, ali da hode zajedno;
- U pastoralu mladih mladi trebaju igrati glavnu ulogu, treba ih voditi i pratiti, ali ostaviti ih slobodne da uvijek pronalaze nove putove. Biti fleksibilni kako bi potpomogli susret s Bogom;
- Obzirom na poziv papa uvjerava mlade da Bog ima divan plan sa svakim od njih; budite revolucionarni i idite protiv struje;
- Crkvi je potreban zanos mladih, njihove intuicije i njihova vjera.

STAVAK ČETVRTI: KARITATIVNO-SOCIJALNA REALNOST U VRHBOSANSKOJ NADBISKUPIJI

Priredio: vlč. dr. sc. Mirko Šimić

Razmišljajući o sinodskom hodu koji je u završnoj fazi propitkivanja pastoralnog stanja u župama i ustanovama Vrhbosanske nadbiskupije te se približava sinodskim skupštinama, potrebno je istaknuti da pastoralna radna skupina u svome području djelovanja obuhvaća nekoliko ključnih segmenata koji se na određenim područjima mogu djelomice ili čak velikim dijelom preklopiti i s nekom od ostalih sinodskih skupina. Naglasak je ipak u ovoj radnoj skupini prije svega, ne isključivši ni ostalu pastoralnu problematiku, stavljen na pastoral mladih i starih, uključenost laika u život Crkve, na brak i obitelj, socijalnu i karitativnu osjetljivost Crkve, kao i pogled na pastoralnu realnost iz župničkove perspektive. Ovi vidovi će biti obrađeni u kontekstu dobivenih odgovora iz dekanata te će biti dane određene smjernice za buduće djelovanje. Članovi pastoralne skupine daju svoj poseban doprinos kroz angažman i presjek situacije koji prosuđuju na temelju prikupljenih informacija iz dekanata te promišljaju i neka konkretna rješenja za budućnost na temelju stvarnog stanja i prakse u župama Vrhbosanske nadbiskupije.

Uvod

Govoreći upravo o karitativnoj aktivnosti odnosno nužnosti socijalne aktivnosti na području Vrhbosanske nadbiskupije, vidljivo je da su već prve sinodske aktivnosti odnosno razmišljanja, pa i polemike vijećnika išle u tom pravcu. Sudjelujući u svim pohodima dekanatima te na sjednicama sinodskog tijela, nedvojbeno je da se od samog početka nametnula misao o socijalno-društvenoj brizi za ljude odnosno vjernike na području Vrhbosanske nadbiskupije. Sve veći odlazak ljudi, u ovom slučaju vjernika katolika, poglavito mladih, školovanih i radno aktivnih ljudi, očito je veoma utjecao na stanje duha i velike strahove kod preostalih vjernika. Štoviše, u prvotnim, nazovimo ih tako, nerazumijevanjima ili neshvaćenosti onoga „obnoviti sve u Kristu“, nametnula se upravo ova tema društvenog trenutka koju ipak ne bismo smjeli okarakterizirati kao ključnu za Sinodu, nego je razumjeti prije svega ukoliko dolazi u kontekstu sinodskog promišljanja o stanju vjernika u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Uz ovo se nadovezao i problem korupcije i mita u društvu, te se stvorio dojam da će nas društvene teme, a ne Crkveni duh u potpunosti okupirati. Ipak, ono što je dolazilo s „terena“, odnosno iz dekanata, pokazalo je da je neminovna potreba baviti se i ovim problemom života vjernika. Naime, mnogi vijećnici, pa i dio župnika su izrazili očekivanja ili inzistirali na tome da je potrebno učiniti veće napore kako bi se zadržalo ljude da ne odlaze iz Vrhbosanske nadbiskupije u potrazi za

nekim boljim i sigurnijim životom. Na temelju prikupljenih anketa vidljivo je da su velika očekivanja bila u smislu otvaranja radnih mjesta, poduzeća, tvornica, pronalasku poslova i tomu slično, što zapravo više prožimlje onaj sekularni dio čovjekovih potreba, a ne njegovo stanje duha. Iako ova problematika može pronaći samo segmentarno utemeljenje, ona se nametnula kao temelj svih početnih promišljanja „zajedničkog hoda u vjeri“. Bilo je i promišljanja da ne treba činiti ništa od karitativne djelatnosti jer to stvara smutnje i unosi nered kod župljana zbog dodijeljene pomoći pojedincima ili kriterija po kojima netko dobiva određenu vrstu pomoći. Tek nakon određenog vremena pomalo se počelo shvaćati da „obnoviti sve u Kristu“ ne znači nužno otvaranje radnih mjesta ili skupljanje socijalne milostinje, nego da je potrebno pretresti prije svega stanje duha kod naših vjernika, odnosno na teritoriju Vrhbosanske nadbiskupije. Naravno da to ni u kojem slučaju ne isključuje socijalnu aktivnost mjesne Crkve koju ona i provodi prije svega preko svog pastoralnog tijela, tj. Caritasa. U tom smislu, a na temelju prikupljenih materijala i sugestija na dekanatskim sinodskim susretima, iskristalizirali su se i konkretni prijedlozi odnosno razmišljanja koje ćemo donijeti na ovim stranicama, a koja bi mogla pomoći u ublažavanju ovog teškog i u ovom trenutku vrlo izazovnog pitanja i problema.

Povijesne okolnosti karitativnog rada

Prije nego što se osvrnemo na sadašnji trenutak karitativne prakse, potrebno je iznijeti nekoliko crtica o tomu što je bilo u prošlosti, odnosno o onomu što je na neki način predodredilo današnje djelovanje karitativnih akcija. Caritas Vrhbosanske nadbiskupije osnovan je davne 1931., što ga čini najstarijom dijecezanskom ustanovom Crkve u Hrvata kada je u pitanju briga za siromašne. Briga za siromašne postojala je svakako i prije tog vremena zahvaljujući prvom vrhbosanskom nadbiskupu dr. Josipu Stadleru koji je ulagao veliku energiju u pomoć siromašnima. Nadbiskup Ivan Šarić 1931. stavlja na noge Caritas koji od tog trenutka započinje svoje istinsko djelovanje i u formalnom smislu. Povijesne okolnosti nisu išle na ruku Caritasu jer uskoro dolazi do Drugog svjetskog rata, a potom i komunističke diktature koja je značila prestanak bilo kakvog organiziranog vida pomoći, tj. Caritasa. Župnici i župe su bile ključne za siromašne jer se jedino preko njih moglo provoditi akcije pomoći. Devedesetih godina prošlog stoljeća rad Caritas se nastavlja u smislu obnove njegova rada kada se imenuje ravnatelj i ostala upravna tijela koja su imala voditi brigu o radu Caritasa. Nažalost, ni to nije zadugo trajalo zbog novog rata koji je značio nove napore za karitativne djelatnike jer je trebalo spašavati ljudske živote prije svega od gladi i sigurne smrti. Poslijeratno razdoblje donosilo je nove izazove i projekte obnove kuća, gospodarstva i drugih načina pomoći ljudima koji su se vraćali na uništena zgarišta. Caritas je danas ustanova Katoličke Crkve koja je registrirana kao udruga kod ministarstva pravde te svoje djelovanje vrši na suvremenim postulatima karitativnog djelovanja. Nekoliko je projekata koji ga svakako čine prepoznatljivim na prostoru Vrhbosanske nad-

biskupije: pučke kuhinje, kućne njege starih i nemoćnih, predškolske ustanove, svakodnevni oblici pomoći... K tomu treba pridodati sve one druge programe kojima se pomaže siromašnima u olakšavanju njihove svakodnevice.

Iskustvo karitativnog rada

Na području Vrhbosanske nadbiskupije postoji 155 župnih zajednica. Prema podacima koje posjeduje Caritas VN, a koje su temeljene na dugogodišnjem djelovanju i suradnji sa župnim zajednicama, većina župa u Vrhbosanskoj nadbiskupiji nisu imale razvijen župni Caritas. Ovakva situacija na terenu stvara dosta poteškoća za razvoj sustavnog i koordiniranog karitativnog djelovanja u nadbiskupiji jer većina aktivnosti izravno ovisi o središnjici Caritasa VN.

Neki od osnovnih uzroka problema su nedovoljno poznavanje temelja, pojma, strukture i načina djelovanja župnih Caritasa, kako među svećenicima, tako i među vjernicima. Župni Caritas, kao župna pastoralna aktivnost, povezuje ljude koji svoje vrijeme i sposobnosti koriste na način da dragovoljno pomažu bližnjem u potrebi i one koji su spremni svoja dobra i usluge staviti na raspolaganje bližnjem u potrebi. Najčešće se u našoj zemlji pojam Caritasa i župnih Caritasa izravno veže za podjelu „humanitarnih paketa“ što u svakom slučaju ne oslikava cjelovito pastoralno djelovanje na području karitativnog poslanja. Župne zajednice (vjernici, ali i svećenici) nisu imali priliku upoznati se s razvijenim župnim Caritasom, načinom djelovanja i strukturom, što u svakom slučaju predstavlja jedan od temeljnih uzroka za nedovoljno i nesustavno djelovanje župnih Caritasa.

Mali broj kontinuirano aktivnih volontera, njihova angažiranost na drugim područjima, a ne na karitativnom djelovanju, nedovoljna uvezanost i koordinacija volonter-skog djelovanja, nedostatak sustavnog rada s volonterima na župnoj razini samo su neki od dodatnih uzroka nedovoljno razvijenih župnih Caritasa. Nadbiskupijski Caritas treba pružiti potporu radu župnih Caritasa putem organiziranja i provođenja temeljnih i specifičnih edukacija za svećenike i volontere; zajedničkih sastanaka planiranja i provjere djelovanja; pružanja materijalne i logističke potpore; duhovnih vježbi, savjetovanja, redovitih kontakata i posjeta, kao i provođenja i koordiniranja različitih projekata.

Na području Vrhbosanske nadbiskupije župni Caritasi bili su izuzetno aktivni tijekom ratnog i poratnog razdoblja. Nakon toga dolazi do određenog zasićenja, ali i manjih potreba u smislu klasične potrebe paketa s hranom koji dolaze iz inozemstva. Caritas Vrhbosanske nadbiskupije dulji niz godina aktivno djeluje izravno u župama preko različitih socijalnih projekata. Postoje i primjeri dobre prakse osnivanja i podupiranja razvoja župnih Caritasa na makro razini. Jedan od takvih primjera je župa Zgošća – Kakanj, u kojoj smo zahvaljujući naporima djelatnika Caritasa VN i kroz projekt „Savjetovalište i ekonomsko osnaživanje žena“, kontinuirano provodili projektne aktivnosti prema potrebama župe. Sustavno, organizirano i kontinuirano djelovanje

u toj župi pokazalo nam je da do osnivanja župnih Caritasa može i treba doći. Trenutačno u toj župi i nakon prestanka kontinuiranog djelovanja Caritasu VN postoje redovite karitativne aktivnosti volonterki koje su izravno vezane uz župni Caritas.

Zahvaljujući projektu Opservatorij siromaštva u Bosni i Hercegovini, Caritas VN u suradnji s Caritasom BiH izradio je metodologiju i instrumente za prikupljanje podataka s terena, analizu situacije i siromaštva.

Na osnovu uočenih potreba, iskustvu i naučenim lekcijama Caritas Vrhbosanske nadbiskupije 2017. pokrenuo je pilot projekt „Razvoj Župnog Caritasu u VN“. Prva projektna aktivnost koja je počela „odmotavati ovo klupko“ je pismo potpore uzoritog kardinala Vinka Puljića, koje je zajedno s tablicom razina za procjenu župnog Caritasu u župi, poslano na 155 župa na području Vrhbosanske nadbiskupije.

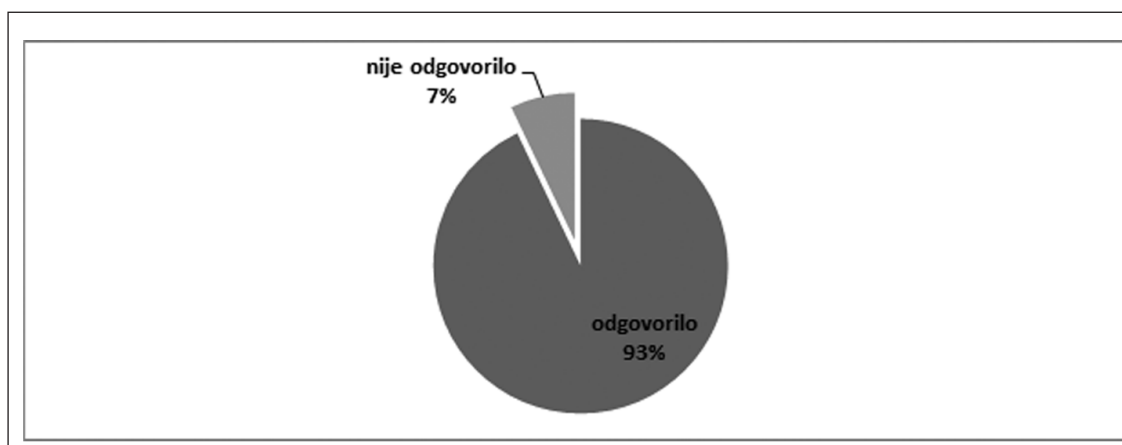
Upitnik - pregled razvijenosti župnog Caritasu u župi				
Caritas Vrhbosanske nadbiskupije				
Naziv župe				
Razina 1	Razina 2	Razina 3	Razina 4	Razina 5
Ne postoji župni Caritas	Karitativne akcije se u župi organiziraju rijetko, ne postoji osoba koja je odgovorna za Caritas, ne postoje aktivni volonteri	Karitativne akcije se organiziraju nekoliko puta godišnje. Postoji odgovorna osoba za župni Caritas, nekoliko aktivnih volontera koji održavaju povremene susrete.	Župni Caritas je aktivan tijekom cijele godine. Postoji osoba odgovorna za župni Caritas, te značajan broj aktivnih volontera koji redovito održavaju susrete.	Župni Caritas je aktivan tijekom cijele godine. Postoji osoba koja je odgovorna za župni Caritas. Postoji više aktivnih volontera. Župni Caritas ima akcijski plan tijekom cijele godine. Organizirani su redoviti sastanci. Provode se animacijske aktivnosti. Župni Caritas također aktivno surađuje s lokalnim vlastima, državnim institucijama i drugim vjerskim organizacijama.
Broja aktivnih volontera u župi				

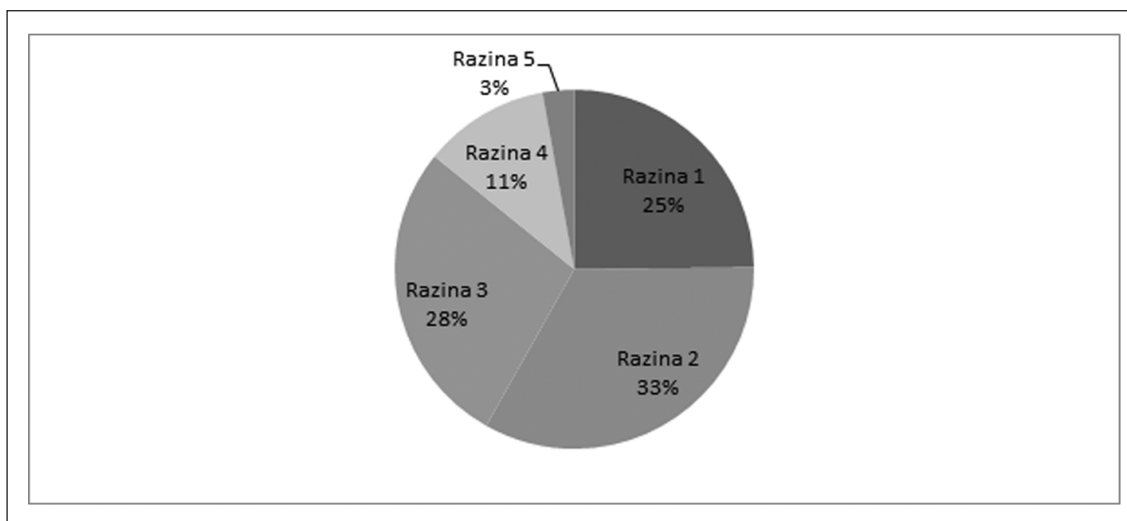
Upitnik - pregled razvijenosti župnog Caritasa u župi				
Caritas Vrhbosanske nadbiskupije				
Naziv župe				
Razina 1	Razina 2	Razina 3	Razina 4	Razina 5
Ne postoji župni Caritas	Karitativne akcije se u župi organiziraju rijetko, ne postoji osoba koja je odgovorna za Caritas, ne postoje aktivni volonteri	Karitativne akcije se organiziraju nekoliko puta godišnje. Postoji odgovorna osoba za župni Caritas, nekoliko aktivnih volontera koji održavaju povremene susrete.	Župni Caritas je aktivan tijekom cijele godine. Postoji osoba odgovorna za župni Caritas, te značajan broj aktivnih volontera koji redovito održavaju susrete.	Župni Caritas je aktivan tijekom cijele godine. Postoji osoba koja je odgovorna za župni Caritas. Postoji više aktivnih volontera. Župni Caritas ima akcijski plan tijekom cijele godine. Organizirani su redoviti sastanci. Provode se animacijske aktivnosti. Župni Caritas također aktivno surađuje s lokalnim vlastima, državnim institucijama i drugim vjerskim organizacijama.
Broja aktivnih volontera u župi				

Pismo podrške i tablica razina razvijenosti župnog Caritasa poslana je na sve adrese župnih ureda. Nakon toga su svi župni uredi kontaktirani telefonskim putem, a odgovore smo dobili od strane 143 župe (grafikon br. 1.) i to prema sljedećoj procjeni (grafikon br. 2).

Grafikon br. 1 – Pristigli odgovori s terena

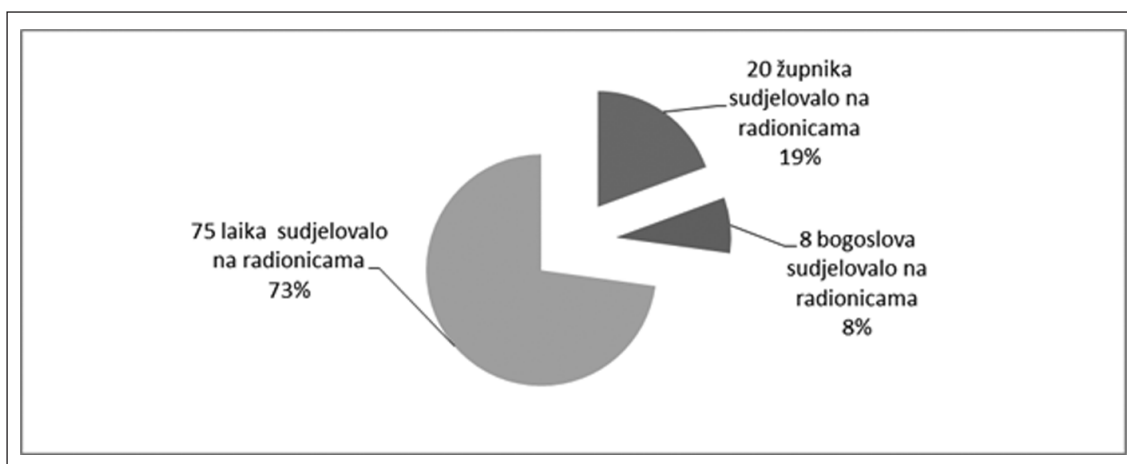

Grafikon br. 2 – Procjena razina

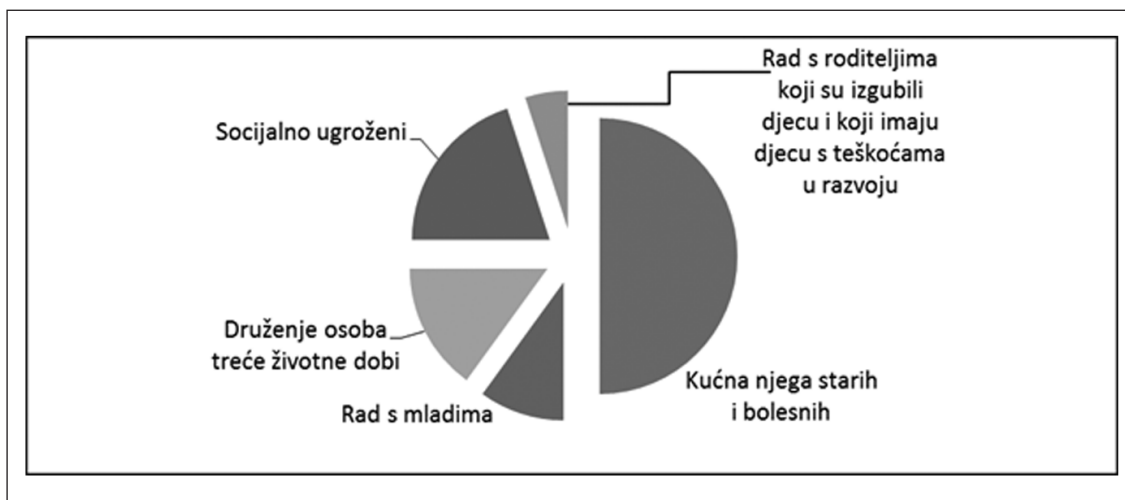
Obrađene teme za obuku bile su:

1. Općenito o župnom Caritasu
2. Opservacija i slušanje
3. Planiranje socijalnih službi (aktivnosti i akcija)
4. Odgoj za ljubav
5. Suradnja

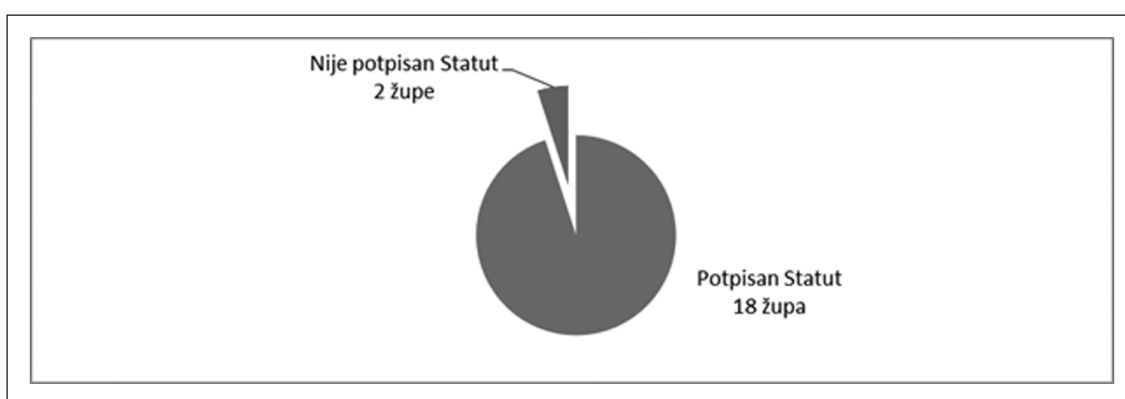
Grafikon br. 3 – struktura sudionika na obuci

Grafikon br. 4 – Socijalne usluge

Grafikon br. 5 – Potpisan Statut

Dodatna obuka obavljena je na sljedeće teme:

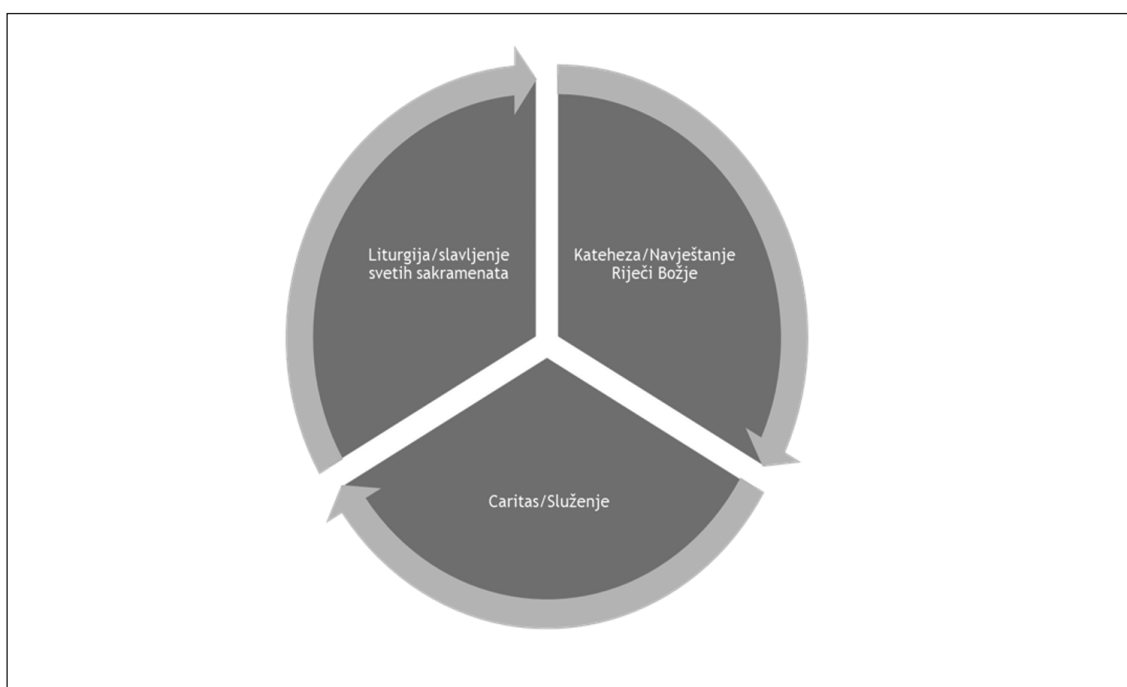
1. „Komunikacija i objektivnost pri kategorizaciji krajnjih korisnika“
2. „Liderstvo“
3. „Umrežavanje“
4. „Empatija i motivacija“
5. „Uloga Caritasa u elementarnim nepogodama“

Edukacije koje su realizirane na terenu sa župnicima i laicima pokazale su se kao dobra metoda i instrument za uspostavu kvalitetnog, kontinuiranog i strukturiranog župnog Caritasa. Vrhbosanska nadbiskupija službeno ima 18 župa s razvijenim i strukturiranim župnim Caritasom prema kapacitetima župe.

Preko obuka svećenika i ostalih sudionika uspjelo se posvijestiti što Caritas jest, odnosno što bi on trebao biti i što Caritas nije. Iako na prvu mogu zbunjivati dolje iznesene konstatacije, one jasno daju dokučiti da Caritas sve ono „što nije“ u sebi objedinjuje i upotpunjava onim „što jest“, te ga upravo tako treba promatrati u njegovu djelovanju.

- Caritas je treća grana pastorala.
- Organizirana je služba ljubavi.
- Caritas je kao organizacija – organizirana ljubav Crkve na svim razinama

Što Caritas jest?

- Pastoralno tijelo Crkve.
- Socijalno tijelo Crkve.
- Karitativna organizacija.
- Animator kršćanske zajednice za svjedočenje ljubavi.
- Kreator dobrih djela i dobrih praksi.

- Što Caritas nije?
- Humanitarna organizacija.
- Udruga volontera.
- Socijalna služba.
- Distributer pomoći, hrane, lijekova, namirnica...
- Ispostava, podružnica nabiskupijskog Caritasa.

Prijedlozi (za župni Caritas i karitativno djelovanje)

Na temelju prikupljenih upitnika s terena župa Vrhbosanske nadbiskupije, promišljanja župnika i svih drugih sudionika dekanatskih susreta vezanih za Sinodu Vrhbosanske nadbiskupije, iskristaliziralo se nekoliko prijedloga za bolji karitativni rad, a koje je naravno moguće primijeniti u sredinama koje nisu uništene zadnjim ratom i u kojima još uvijek živi određeni broj vjernika koji ovo mogu provesti u praksi.

a) Karitativno-socijalne aktivnosti i angažman preslikati i na vjernike – gospodarstvenike i poduzetnike, tj. uključiti ih u socijalni program te stvarati socijalno osjetljiva poduzeća koja će u poslovanju biti prožeta poslovnom etikom koja u nastojanju ostvarivanja kapitala neće prekršiti čovjeka-osobu radi koje se taj kapital i stvara. Dobit od rada može biti smisljena jedino ako dolazi do pravedne raspodjele svih dobara. U protivnom se stvara društvo elite koja isključuje one druge koji nisu u mogućnosti svojim intelektualnim sposobnostima doći do sredstava neophodnih za život;

b) Raditi na očuvanju radnih mjesta čime će se općenito umanjivati siromaštvo i omogućiti ljudima dostojanstven život od rada vlastitih ruku. Iako ovo nije prvotno zadaća Crkve, ona će ipak snagom svog autoriteta kojega ima morati upozoravati na nužnost stvaranja preduvjeta za zapošljavanje ljudi u ovim područjima. Ukoliko čovjek ne živi od svog rada, biva osuđen na milostinju drugoga, što ga degradira u njegovu ljudskom dostojanstvu. Veliki je stoga blagoslov za jedan narod kada živi od plodova svoga rada i namiče ih budućim pokoljenjima;

c) Svaki oblik korupcije u društvu treba prokazati te preko odgovornog djelovanja izgrađivati društvo koje počiva na istini i pravdi. Korupcija u potpunosti izgriza društvo u kojemu živimo i to je čini se trenutačno glavnim razlogom, uz neka druga neriješena pitanja, odlaska naših ljudi iz ovdašnjih krajeva. Na jednom od sinodskih susreta po dekanatima vodila se upravo žestoka diskusija na temu kupovine glasova određenih političkih opcija, što je jedan od pokazatelja da se ovaj problem ne može i ne smije ignorirati. Službenici Crkve također moraju biti na oprezu i ne dati se uvući u proračunske zamke koje zarobljuju slobodni duh i onemogućuju kritički pogled na ovaj problem;

d) Zapošljavati mlade i stručne osobe koje će biti nositelji društvenih promjena u sredinama u kojima žive. I u našem suvremenom društvu to je jedan od preduvjeta

da bi mladi uopće stvarali vlastite obitelji jer se nekadašnje „sigurne obitelji“ koje su se temeljile na formuli škola, obitelj, posao više ne mogu pretpostaviti, nego tek treba raditi na uvjetima za njihovo stvaranje. Današnji mladi ljudi su kritičniji, svijet oko sebe promatraju vlastitim spoznajama koje im omogućuju i tehnički dosezi današnjice. Oni više ne uzimaju zdravo za gotovo ono što je prije bilo autoritativno naređeno od majke, oca, župnika... Oni istražuju, promišljaju, gledaju, zaključuju, izgrađuju savjest i na temelju društvenih okolnosti pa tek onda djeluju;

e) Pravedna naknada za rad je nužna. Na ovo itekako poziva socijalni nauk Katoličke Crkve. Iako autoriteti, kao što su obitelj, škola, Crkva, pomalo, ali nezaustavno gube na svojoj snazi i autentičnosti, to ne može biti razlogom da upravo Crkva ne podiže svoj glas protiv izrabljivanja radnika, pogotovo žena i majki, nedovoljno vrednovanog rada, nedostatne plaće za preživljavanje, rada nedjeljom i blagdanima te svih drugih oblika prisile i pritisaka kojima su radnici izloženi da bi tzv. elite došle do brzog kapitala;

f) Crkva je također poslodavac jer zapošljava znatni broj ljudi u svojim ustanovama kao što su škole, vrtići, razne crkvene ustanove, župni uredi, itd. Ona na ovaj način daje konkretni doprinos u smislu društvene odgovornosti, te je stoga potrebno prema svim zaposlenicima imati odgovornost te ih za njihov rad pravedno nagraditi, a time izmiriti i sve druge obveze koje proizlaze prema zaposlenima;

g) Rad nedjeljom i blagdanima je problem koji zaokuplja šire interesne sfere odnosno ekonomska gibanja. Ovdje bi se moglo djelovati lokalno, prije svega u svojim mjesnim sredinama zato što se stanovništvo međusobno poznaje i da bi se kroz dijalog mogao postići određeni napredak u smislu dokidanja rada nedjeljom, te na taj način pokazati svoju odgovornost prije svega prema ženama i majkama koje bi na taj način bile sa svojom obitelji. Nekim župnicima je već pošlo za rukom utjecati na određeni broj poslodavaca koji su poslušali njihove preporuke, te svoje trgovine ne otvaraju nedjeljom i drugim neradnim danima;

h) Pastoral starih – kućna njega starih i nemoćnih župljana je nezaobilazan projekt u velikom dijelu župa Vrhbosanske nadbiskupije. Razumljivo je to s obzirom na sve starije stanovništvo u našim župama. Svakako je ovo vrlo važan i plemenit oblik pomoći starijima i nemoćnima koji ne žele napustiti svoje kuće, a koje nažalost nema tko običi i izmijeniti s njima ljudsku riječ. Župnička uloga je ovdje nezamjenjiva iako su i oni sami često na rubu izdržljivosti. Ipak, raduje činjenica da u našim župama nema gladnih i siromašnih u tom obliku da se netko za njih ne bi pobrinuo. To svakako prije svega treba zahvaliti upravo župnicima koji poznaju povjerene im župljane i koji vode brigu o njima animirajući cijelu župnu zajednicu ili određene skupine kada je to potrebno da se priskoči u pomoć svim potrebnima;

i) Socijalni kutak u župi zamišljen je na način da se odvoji prostor u koji župljani mogu donijeti ono što im ne treba, a uzeti ono što im je potrebno (odjevni predmeti

i sl.). Na taj način doći će do bolje iskoristivosti potencijala koje jedan dio župljana posjeduje, te će ih moći i drugima staviti na raspolaganje.

Ovo su samo neki od prijedloga koji mogu pomoći u boljem organiziranju karitativnog djelovanja i nikako ne isključuju traženje novih oblika i mogućnosti djelovanja i brige za siromašne.

Cjelokupno karitativno djelovanje Crkve utemeljeno je pak na socijalnom nauku Katoličke Crkve koje je potkrijepljeno objavljivanjima i socijalnih enciklika. Začetak ovog nauka počinje 1891. kada se pojavljuje enciklika *Rerum novarum* (O novim stvarima). Iza nje slijedi enciklika *Quadragesimo anno* (1931.), potom *Mater et Magistra* (1963.) kao i *Populorum progressio* iz 1967. Bilo je još nekoliko socijalnih enciklika, a mi ćemo ovdje iznijeti neke od ključnih aspekata vrlo aktualne enciklike *Caritas in veritate*, pape Benedikta XVI. u kojoj pronalazimo neke od odgovora potrebnih za ovozemaljsku pravdu, odnosno raspodjelu dobara u istini.

Enciklika *Caritas in veritate* pape Benedikta XVI.

Radi se o jednoj od tri Papine socijalne enciklike. Kako bismo mogli u potpunosti shvatiti ključne naglaske, aspekte i eventualne odjeke ove enciklike u Crkvi i društvenoj zajednici, vratit ćemo se kratko pet desetljeća unatrag i prisjetiti se blaženog pape Pavla VI. koji na Uskrs 1967. objavljuje socijalnu encikliku *Populorum progressio* (*Napredak naroda*) koja je svojevrsni „preteča“ *Caritasu in veritate*. Sam papa Benedikt cijelo prvo poglavlje posvetio je upravo ovoj enciklici koja poziva i potiče na uspostavu duhovne pravde, odnosno na pravdu koja će biti prožeta duhom. Papa Benedikt XVI. stoga i piše da „ponovno iščitavanje enciklike *Populorum progressio* poziva da ostanemo vjerni njezinoj poruci ljubavi i istine“. Papa Benedikt ovu encikliku u svojim tekstovima spominje čak 54 puta, čime joj daje apsolutni primat u svojoj enciklici i čitatelju omogućuje da se uživi u ondašnje vrijeme nastanka enciklike te upozorava da čovjek može organizirati život na zemlji bez Boga, a to znači u konačnici često i život protiv čovjeka jer propagirani tzv. *humanizam postaje nehumani humanizam* koji isključuje čovjekoljublje. Da se ovo danas doista događa, dovoljno je samo promotriti tzv. udruge za slobodu tijela, a radi se u biti o udrugama protiv života, koje iako ne okupljaju veliki broj članova i simpatizera, gromoglasno zastupaju ideje kojima se bore za smrt (najčešće nerođenog djeteta, a uskoro onog bolesnog, nemoćnog i smrtno bolesnog), a ne za život. Do slobode se nikada ne dolazi preko smrti drugoga jer je ona negacija čovjekovog dostojanstva i istine o čovjeku čija je bit prožeta i duhom Božjim, a ne samo tijelom. Stoga, da bismo došli do istinskog čovjekoljublja moramo biti otvoreni prema Apsolutnomu koji našem životu daje jedinu smislenost.

Imajući na umu temeljne naglaske o enciklici *Populoroum progressio*, dolazimo do *Benediktovskog Caritasu u istini* koji je upućen standardnim adresatima, a to su prije svega biskupi, prezbiteri, đakoni, posvećene osobe, vjernici laici, kao i svi ljudi dobre volje. Ovdje treba svakako naglasiti da je ova enciklika namijenjena svim slojevima modernog društva, bilo da se radi o političkim vođama, poslovnim liderima, financerima, humanitarnim agencijama... Ovo je dakle enciklika koja govori o cjelovitom ljudskom razvoju i napretku koji se treba temeljiti na ljubavi i istini (nadahnuće za nju je ulomak iz Poslanice sv. Pavla Efežanima: „Istinujući u ljubavi poradimo te sve uzraste u Njega, koji je Glava, Krist“ – Ef 4,15). Enciklika je ovo koja upozorava na izazov rastuće globalizacije u svijetu, na sve veći jaz između najsiromašnijih i najbogatijih, na konzumerizam koji je usmjeren radije na „imati više“ nego li na „biti više“, na financijsku krizu koja je rođena na moralu kojemu u središtu nije čovjek, i na traženje načina korištenja zemaljskih resursa mudro i ekonomično.

Prve riječi (Ljubav u istini), koje su uvodne riječi ove enciklike, ujedno znače odnos između dviju objedinjujućih komponenata ovog naslova, a to su i temeljne riječi Učiteljstva i predstavljaju samu bit cijele kršćanske Objave. Rječnik koji Papa koristi poziva na meditativni pristup ovim afektivnim komponentama. Uvodni dio enciklike opisuje ljubav kao izvanrednu silu koja svoje utemeljenje ima u Bogu i vodi nas do otkrivanja naše vlastite istine koja reflektira lice Krista koji je istina. Istinu treba vidjeti, pronaći i osjetiti u odnosima ljubavi, a ljubav treba razumjeti, potvrditi i prakticirati u svjetlu istine. Ljubav u istini dovodi do autentičnog razvoja svih osoba. To je princip socijalnog nauka Crkve koji postavlja kriterije za socijalno djelovanje i akcije kako za nadležna tijela, tako i za pravdu te za opće dobro. Ljubav u istini je veliki izazov za Crkvu u svijetu koji je u potpunosti globaliziran. Papa Benedikt će kao dva temeljna načela ponuditi *načelo pravednosti* i *zajedničko dobro*. Međutim, prema Papi ljubav je ta koja nadilazi i pravednost jer je ona ta koja u svojoj srži znači darivanje, odnosno *načelo besplatnosti*. Kako bi se ta ljubav pak ostvarila, potrebna je pravednost.

Gledajući strukturno, encikliku čine uz uvod, šest poglavlja te zaključak. Prema ovoj enciklici razvoj društva ne bi se smio svaliti na leđa određenih pojedinaca, već bi trebao poštivati svaku pojedinačnu osobu. U tom cjelovitom razvoju treba uzeti u obzir čovjeka koji je slobodno biće, ali ne zanemariti prirodu kojom smo okruženi. Za Papu je dakle antropološko pitanje temeljno socijalno pitanje. Prema Papi ljubav u istini je snaga koja potiče istinski razvoj, ali i navodi na zdušno zauzimanje oko pravednosti i mira jer nema uvjeta za bilo kakav razvoj ukoliko nema mirnog okružja. Crkva prema Papi nema tehničkih rješenja koja bi mogla predložiti, ali ima dužnost prosvijetliti ljudsku povijest svjetlom istine i toplinom ljubavi Isusa Krista, duboko svjesna da „ako Gospodin kuće ne gradi, uzalud se muče graditelji“. Djelovati moraju svi ekonomski sudionici kako bi se istovremeno postupalo etično, a i ostvario profit,

koji je bitni ekonomski čimbenik. Uzevši u obzir ove temeljne činjenice o enciklici, ukratko ćemo iznijeti ključne naglaske iz svakog od šest poglavlja.

Poruka enciklike „Populorum progressio“

U prvom poglavlju papa Benedikt naglašava važnost II. vatikanskog koncila te ističe da je Papina vizija bilo kojeg razvoja poziv koji svoje utemeljenje ima u transcendentnom, odnosno da istinskog razvoja nema bez Boga. Ta vizija Pavla VI. aktualna je i danas. U tomu je bit enciklike *Populorum progressio*, a u otvorenosti prema Apsolutnome je njezina aktualnost. *Caritas in veritate* potiče stoga na naše vlastito djelovanje i angažman kako bismo došli do stupnja srca koji će osigurati ekonomske i socijalne procese koji će u potpunosti biti utemeljeni na humanom djelovanju.

Ljudski razvoj u našem vremenu

Drugo poglavlje enciklike upozorava na stvaranje siromaštva te na nestanak bogatstva ukoliko mu jedini motiv bude profit, a ne zajedničko dobro. Neki problemi poput tehničke ovisnosti, špekulacije u financijskom poslovanju, preveliko iskorištavanje prirodnih zaliha i sl. otvaraju pitanja budućnosti čovječanstva. Korupcija i razne nezakonitosti pogađaju i bogate i siromašne zemlje. Globalizacija donosi smanjenje socijalne sigurnosti. Sve ovo od kršćana traži promoviranje *kulture darivanja* koja bi nadišla kulturu svemoći i tržišta, ali i relativizma u koji sve dublje zapadamo. Glad za Papu nije posljedica materijalne oskudice, nego nedostatak socijalnih resursa. Poštovanje života ne može se odvojiti od razvoja naroda. Unatoč tomu, ekonomski razvijene zemlje donose zakone protiv života i uvode kulturu smrti koju kršćani moraju nadomjestiti *kulturom života*. Napadajući život čovjeka, napada se i sam Bog. Istinskom razvoju štetu nanosi i promicanje *vjerske ravnodušnosti* te *praktičnog ateizma* koji postaje državna religija. Potrebno je stoga upregnuti um i ljubav, koje su po papi Benediktu komplementarne stvarnosti, te sve učiniti da ekonomske odluke ne utječu na pretjerano i moralno nedopustivo povećanje razlika između bogatih i siromašnih.

Bratstvo, ekonomski razvoj i civilno društvo

Treće poglavlje govori o ulozi bratstva i civilnog društva u ekonomskom razvoju. Papa naglašava da Crkva uvijek upozorava na nazočnost grijeha koji dovodi do zlouporabe ekonomskih instrumenata kada se gaze slobode pojedinaca. Znakovito je da Papa u diskurs uvodi upravo *pojam bratstva* koji je zadnjih godina nekako iščeznuo iz društvenih i ekonomskih promišljanja. I ovdje se naglašava potreba za zajedničkim dobrom te ističe da nije čovjek zbog gospodarstva, nego gospodarstvo zbog čovjeka. Da bi tržište ispravno funkcioniralo, potrebno je primijeniti etička načela: transparentnost, poštenje, odgovornost, ali i načelo besplatnosti jer se pravednost prema

Papi ne može ostvariti bez besplatnosti. Upravljanje poduzećima moguće je samo ukoliko se vodi računa o svim kategorijama kao što su radnici, klijenti, dobavljači. Za Papu poduzetništvo ima prije svega ljudsko, a tek potom profesionalno značenje.

Razvoj naroda, prava i dužnosti te okoliš

Ako izdvojimo ključne misli ovog poglavlja, onda svakako upada u oči misao koja *prenaglašavanje prava* navodi kao zanemarivanje dužnosti. Spolnost za Papu nije samo užitak, iako društvo baš tomu teži, nego je naglasak na ljepoti obitelji i braka. Kada je u pitanju okoliš, svi su pozvani na odgovornost radi budućih naraštaja kojima će ostaviti ovu zemlju. Papa kao poseban problem vidi problem energetike i iskorištavanje neobnovljivih izvora. Problem je također i u nerazmjeru između korištenja zaliha zemlje i kvalitete samih zaliha. Zalihe nisu neiscrpne, te o njima treba voditi računa, a Crkva pogotovo na to treba upozoravati.

Suradnja ljudske obitelji

Za Papu je samoća jedno od najdubljih siromaštava ljudske zajednice. Stoga razvitak naroda ovisi prije svega o priznavanju da su jedna jedina *ljudska obitelj*, a obitelj je matrica cjelokupnog ljudskog djelovanja. Povezivanje ljudi Papa uspoređuje sa slikom Presvetog Trojstva. Kršćanstvo i sve druge religije mogu doprinijeti razvoju jedino ako i u javnom prostoru bude mjesta za Boga, jer razum i vjera ne mogu jedno bez drugog.

Razvoj naroda i tehnika

U završnom poglavlju enciklike papa Benedikt govori o problemu razvoja koji je nužno povezan s tehnološkim napretkom. Preko tehnike čovjek prepoznaje samoga sebe i ostvaruje se. Opasnost koju Papa vidi je stvaranje *ideologije tehnike*. Ljudska sloboda stoga treba biti plod moralne odgovornosti zbog čega je potrebno odgovajati za etičku odgovornost pri služenju tehnikom. Prema Papi razvoj naroda je nemoguć bez čestitih ljudi u svim sferama društvenog života. Dotičući se sredstava društvenog priopćivanja, drži da je svijet nezamisliv bez njih. Ipak i ona dobivaju svoj puni smisao i svrhu samo ukoliko su antropološki usmjerena. Na koncu Papa naglašava i bioetički problem, te se pita „je li čovjek proizvod svojih vlastitih napora ili ovisi o Bogu“? Razum i vjera su i ovdje ključni kako bi spasili čovjeka. Vjera bez razuma vodi otuđivanju od konkretnog ljudskog života. Razvoj stoga mora uključivati i duhovni rast, a ne samo materijalni jer je čovjek dušom i tijelom čovjek određen za vječni život.

Zaključujući svoja razmišljanja, Papa smatra da čovjek bez Boga ne može učiniti ništa u životu. Od humanizma bez Boga ostat će samo *nehumani humanizam*. Razvoj stoga treba kršćane koji će svoje molitve usmjeriti prema Bogu. Ukoliko se to ne dogodi, Papa pomalo sa zebnjom postavlja pitanje tko će izmjeriti negativne učinke po-

gubne za ljudski razvitak? Ukoliko čovjek ostane ravnodušan prema svemu, što će od njega ostati? Ukoliko bogati ne čuju vapaj siromašnih, postat će nehumani. Za Papu je dakle antropološko pitanje zapravo temeljno socijalno pitanje. Iz tog razloga ova enciklika ima veliku vrijednost za cijeli svijet i čovjeka, a ne samo za Crkvu. Potrebno ju je stoga ponovno otkrivati, ukoliko to do sada nije učinjeno, te je u svijetu punom izazova staviti na pijedestal temeljnih ljudskih vrijednosti koje će ga očuvati od propasti u koju neminovno tone.

Zaključak

Karitativno djelovanje i briga ostaju dužnost svakog pojedinca u Crkvi, kako klerika, tako i laika koji aktivno sudjeluju u životu Crkve. Zajedničkim naporima postići ćemo bolji učinak i ostvariti Kristovo poslanje ljubavi prema siromašnima. Iz ljubavi će rasti odgovornost, a i iz odgovornosti će proizlaziti skrb za siromašne. Na taj način Katolička Crkva biva Kristova Crkva ljubavi prema potrebnima te se suobličuje Kristu Spasitelju koji najviše ljubljaje one najsiromašnije.

STAVAK PETI: SVJEDOČANSTVO TRAVNIČKOG ŽUPNIKA O IZAZOVIMA PASTORALA STARIH

Pripremio: Marko Mikić župnik i dekan travnički

Kao član „pastoralne skupine“ za 1. Sinodu Vrhbosanske nadbiskupije, a nakon što smo se po prvi puta sastali, kao „pastoralna skupina“ u prostorijama Središnjica Caritasu VN u Sarajevu 18. prosinca 2019. godine, dobio sam zadatak napisati svoje viđenje „Pastorala starih“ iz svoje pozicije Travničkog župnika i dekana Travničkog dekanata. Voditelj naše skupine vlč. gospodin dr. Mirko Šimić, ravnatelj Caritasu VN je nakon uvoda dao priliku svim članovima, da svatko sa svojeg stajališta kaže ono što je imao za reći. Potom je uslijedila diskusija nakon koje su dobiveni i konkretni zadatci što tko od pastoralne skupine treba pripremiti za naš sljedeći susret.

Pastoral starih i nemoćnih osoba

Zovem se Marko Mikić, i trenutno sam župnik župe sv. Ivana Krstitelja u Travniku i dekan sam Travničkog dekanata. Dok sam još bio dječčić i bezbrižno trčkarao ulicama rodne mi župe sv. Vida Vidovice, sjećam se da je u to vrijeme osamdesetih godina dvadesetog stoljeća točnije 1980.-1984., moje je selo i župa dobila imenovanje ulica. Tako je moja ulica koja je jedva duga kojih tristotinjak metara brojala jedva nekih 20-ak kuća, a u njima je bilo rođeno nas više od 45-ero djece, dobila je naziv koji i danas nosi „OMLADINSKA“. Naravno da je to idilično vrijeme i sliku teško narušio zadnji rat koji se na ovim prostorima odvijao od 1992.-1995. i Daytona. Mnoga su naša mjesta u potpunosti poharana, porušene, popaljena, a neka i izbrisana s lica zemlje. Narod je protjeran i pomaknut sa svojih vjekovnih djedovina i očevina u progonstvo. Zemlja je jednostavno opustošena, opljačkana i devastirana. A evo i 24 godine poslije potpisanog primirja i prestanka ratnih strahota. Situacija nije puno bolja. Tamo gdje je svijet ostao, gdje se uspio oduprijeti i obranio svoja ognjišta još nešto svijeta i živi. Nažalost, prve godine povratka, kada se on stvarno očekivao masovno i kada bi se vjerojatno i dogodio u puno većem broju, bile su vrlo nezgodne za povratnike. Velike opstrukcije kako vlasti RS-a, tako i Federacije na drugoj strani spriječile su mnoge u nakani da se vrate svojim kućama i obnovi te poslijeratnom životu. Zastrășivanja, krađe, razni lopovluci raznih bandi i skupina, opća nezaštićenost i nesigurnost mnoge su ostavili daleko od svojih mjesta i svojih župa. Samo najuporniji, najhrabriji i, rekao bih, oni koji se nisu bojali riskirati i pod cijenu vlastitog života uspjeli su u namjeri da se vrate svojoj rodnoj grudi i da tu započnu ponovno organizirati svoj život. Nakon rata veliki dio Bosanske Posavine i neki gradovi malo dublje kao Doboju i Maglaju doživjeli su 2014. godine ka-

tastrofalne poplave, pa su mnogi nakon rata, doživjevši i ovu katastrofu, jednostavno digli ruke i možda zauvijek napustili svoje ognjište. Kronična nezaposlenost, vlasti po tom pitanju ravnodušne i ne poduzimaju gotovo pa ništa kako bi pomogle otvaranju novih radnih mjesta, vođene iskrenom željom kako pomoći svojem pučanstvu nudeći im posao, ponašaju se kao da im je sve svejedno. Nešto malih poduzetnika, plaće male jedva za preživljavanje. Standard ispod svake razine natjerale su mnoge mlade ljude s fakultetskom naobrazbom da krenu u bijeli svijet, rekao bi naš narod „trbuhom za kruhom“, tražeći posla i bolje mjesto pod suncem za sebe i svoje obitelji. Događa nam se seoba vlastitog pučanstva, a mi zaokupirani problemima migranata iz Sirije i drugih Afričkih zemalja ne vidimo što se nama događa. Ostaju po mjestima i župama, po kućama i stanovima samo starci, samci najviše ih po dva člana. Pravo rijetkost da se negdje naiđe na mladu obitelj s djecom. A i to zabrinjava: vrtići su i škole sve praznije. Na našim ulicama više se ne može susresti vesela graja zaigrane dječice. U našoj se zemlji sve manje traže mjesta u vrtićima i školama, a sve češće „Starački domovi“. Ostaju mnogi roditelji, nažalost, sami, prepušteni po stare dane sami sebi, možda kakvom dobrom susjedu, na brigu Crkvi, župi i župniku. Mnoge su naše župe ne prepolovljene, nego desetakovane. Kad čovjek zna da je nekad u jednom glavnom gradu Sarajevu živjelo oko, a možda i malo preko 30 000 Hrvata katolika, a da ih je danas jedva 10 ili 12 000. Da je u jednoj Zenici samo u njene tri gradske župe živjelo prije rata više od 20 000 Hrvata katolika, a danas sve skupa nemaju 6 000 - 7 000 i kada znaš da jedan Travnik u kojem je prije rata živjelo 2 993 vjernika, danas jedva broji 1 059 vjernika sigurno se s pravom pitamo, a gdje je ostalih 1 934 naših župljana danas. Kako organizirati normalan pastoral župe kad su od ovog broja mnogi bolesni, jedva i slabo pokretni. Dobar dio bez nečije pomoći ne može ništa jer je gotovo nepokretan.

Patronažne službe koje su nekad započele na inicijativu našeg biskupijskog Caritasa VN su nažalost u mnogim mjestima ugašene jer je taj projekt skup za samofinanciranje za naš Caritas. A ja osobno pamtim još iz vremena dok sam radio kao župnik u župi Globalica kod Žepča, koliko je samo radosti donio upravo tim našim samcima i umirovljenicima, slabo pokretnim koji su se radovali kada im jednom tjedno dođe tamo neka medicinska sestra, pokuca i otvori vrata, popriča 15 - 20 minuta s njima. Premjeri im tlak, možda šećer i upita ih za zdravlje. Nažalost, naše općine koje su bile pitane da bi pomogle jedan dio troškova sufinancirati nisu prepoznale važnost takvog jednog projekta, pa je Caritas bio prisiljen ugasiti tu patronažnu službu. Teško je naći nekoga da u tom pogledu volontira. A osigurati plaću, mirovinsko, zdravstveno, možda kakav auto i potrepštine bez pomoći sa strane teško će se tako nešto moći održati.

Netko je lijepo napisao ovu misao „bio samo to što si ti sada, a ti ćeš biti ako bude zdravlja što sam ja“. Riječi su ovo jednog starca izgovorene jednom mladiću u naponu snage. Mladost i život imaju svoj ritam. Naravno da ako čovjek misli na ono što dolazi

da će se postepeno na to i pripremati. Prođe ovaj životni vijek brzo, rekao bih nezaustavljivo. A i ta mladost i ljepota obadvoje je prolazno, a ni jedno nije prelazno.

I ove godine krstili smo 6-ero djece, vjenčali 3 para a pokopao sam 38 mojih vjernika. Nažalost, nema obitelji koje bi rađale djecu. Svake godine nas je sve manje i manje. Svake smo godine u prosjeku sve starija župa. To je naša realnost. Samo je moramo prihvatiti i ne otklanjati glavu od problema, nego ga nazvati pravim imenom. Svugdje je sve manje i manje mladih obitelji s djecom. A sve više starih i bolesnih po našima župama i mjestima. Možda je naša sreća u tome što su naši vjernici ipak tradicionalni da ne traže previše osim ono malo a to im je i najvažnije. Činjenica da imaju župnika, da imaju redovit sakramentalni život, sv. misu svakim danom i nedjeljama i svetkovinama, da se ne mora dugo čekati na sakramente pomirenje – ispovijed, na sakrament bolesničkog pomazanja. Oni svi sve znaju, mole se, ako sami ne znaju, a onda su tu Radio Marija i Radio Međugorje. A nerijetko na TV ekranima bude uživo prenesena i sveta misa, pa svi koji ne mogu doći u crkvu, mogu u njihovim stanovima slušati sv. misu i čuti propovijed. Ovo je realnost naše župe od naših 506 blagoslovljenih obitelji i 1 059 žitelja mi imamo čak 150 samaca, 115 ih je po dvoje, te 241 obitelj je sa tri i više članova. Neka nam je Bog na pomoći u ovoj borbi za opstanak na ovoj našoj zemaljskoj pozornici koji zovemo i „raj na zemlji“.

TREĆI DIO: LITURGIJSKA STRUČNA SKUPINA

STAVAK PRVI: NEDJELJA DAN GOSPODNJI

Bez nedjelje ne možemo živjeti. To nije neki veliki slogan niti povik onih koji nakon tjedan dana napornog rada konačno mogu odmoriti. To je, naprotiv, svjedočanstvo vjernosti nedjelji kojeg je životom potvrdilo 49 mučenika Abitène – lokalitet u današnjem Tunisu – koji su 304. godine preferirali, u suprotnosti zabranama cara Dioklecijana, ići u susret smrti da se ne bi odrekli slavljenja Dana Gospodnjeg. Oni si bili svjesni da se njihov identitet i vlastiti kršćanski život temelji na osobnom okupljanu u zajednici kako bi proslavili euharistiju na spomendan Kristova uskrsnuća.

To je ono što pisac "Djela mučenika" svjedoči za nas, komentirajući pitanje koje je postavio prokonzul Anulino mučeniku Felixu: „O kako je besmislen i smiješan zahtjev suca!“, rekao je dalje: „Ne govori ako si kršćanin“, a onda je dodao: „Reci mi naprotiv jesi li prisustvovao asambleji. Kao da bi mogao biti kršćanin bez nedjeljnog dana ili bi se mogao slaviti nedjeljni dan bez kršćanina! Zar ne znaš, Sotono, da je nedjeljni dan taj koji čini kršćanina i da je kršćanin onaj koji čini nedjeljni dan, tako da ne može postojati jedan bez drugog, i obrnuto? Kada čujete "kršćanin", znajte da postoji zajednica koja slavi Gospodina; i kada čujete "zajednica", znajte da postoji kršćanin“.

Ova "mala župa" Abitène ostala je vjerna svojem Gospodinu, čak i usred progona, zahvaljujući nedjeljnom euharistijskom slavlju. Podrazumijeva se, dakle, zašto Emerito, jedan od mučenika, prokonzulu koji ga je ukorio što je prihvatio kršćane u svojoj kući za nedjeljnu euharistiju nije oklijevao odgovoriti: „Bez nedjelje ne možemo živjeti“. Svjedočanstvo mučenika Abitène nas potiče „da s novom snagom ponovno otkrijemo osjećaj nedjelje: njeno "otajstvo", vrijednost njezina slavlja, njezino značenje za ljudsko i kršćansko postojanje“ (Ivan Pavao II., Lett. Ap. Dies Domini, svibanj 31, 1998. no. 3.).

Koje su karakteristične značajke koje nedjelju čine kvalificiranim elementom identiteta i života kršćana?

Nedjelja "tjedni Uskrs".

Ne bismo razumjeli važnost i vrijednost nedjelje ako se prvo ne osvrnemo na Krista i njegovu smrt i uskrsnuće. Nedjelja nas, naime, vraća na taj "prvi dan poslije subote", kada se Krist, uskrsnuo od mrtvih, ukazao svojim učenicima. Od tog ranog jutra, svakog tjedna Uskrsli poziva kršćane na svoj objed – večeru „na dan kada je pobijedio smrt i učinio nas sudionicima svog besmrtnog života“ (Rimski misal, nedjeljna euharistijska molitva).

Nije Crkva ta koja je izabrala ovaj dan, već Uskrsli. Ne može ga manipulirati ili promijeniti; samo sa zahvalnošću može prihvatiti, čineći nedjelju znakom svoje vjernosti Gospodinu. Da, „ovo je dan što ga učini Gospodin, kličimo i radujemo se u njemu“ (Ps 118,24). Da nije uskrsnuo, naša vjera bi bila neutemeljena, a mi bismo i dalje ostali u našim grijesima (usp. 1 Kor 15,17). Iz tog razloga, od početka, taj anonimni „prvi dan nakon subote“ postao je za kršćane „dan Gospodnji“, kao što svjedoči Otkrivenje (Otk 1,10). Crkva se svake nedjelje vraća natrag k biti njezina života i poslanja: „Misijsko poslanje, naime, dolazi iz pogleda usmjerenog na središte vjere, to jest od dolaska Isusa Krista, Spasitelja svih i obuhvaća cijelo kršćansko postojanje. Od liturgije do karitativnog djelovanja, od kateheza do osobnog životnog svjedočenja, sve u Crkvi mora biti usmjereno tako da čini Krista Gospodina vidljivim i prepoznatljivim“ (CEI, Misijsko lice župa u svijetu koji se mijenja, br. 1.). Sjaj svjetla uskrsnuća mora trajati cijelog dana i to skandiran molitvenim liturgijskim satima.

Nedjelja je također dan kada se sjećamo krštenja, događaja koji je, pridruživanjem Kristovoj smrti i uskrsnuću, izvor novog života za nas. Za Tertulijana, nedjelja je „otkupljujući dan Kristova uskrsnuća“, s Njim „slavimo blagdan našeg uskrasa svaki tjedan“ (Tertullian, De sollemnitate paschali, br. 7.). U nedjeljnom euharistijskom slavlju Crkva iskazuje svoju zahvalnost liturgijskom molitvom: „Divno je djelo koje Gospodin učini u uskrsnom otajstvu; on nas je izveo iz ropstva grijeha i iz vlasti smrti, proglasio nas izabranim narodom, kraljevstvom svećeništva, sveti narod, narod njemu izabran da naviještamo svijetu tvoju snagu, o Oče, koji si nas iz tame pozvao na divno svjetlo svoje“ (Rimski misal, Predgovor I. nedjeljna vrijeme kroz godinu).

Ovdje se možemo priupitati: Zašto ne bismo ponovo otkrili i bolje cijenili mogućnost, koju nam liturgija nudi, da se sjetimo i obnovimo milost našeg krštenja, kroz škropljene svetom vodom na početku nedjeljnog slavlja?

Slavljenje euharistije, srce – središte nedjelje

Na svoj dan Uskrsli se uprisutnjuje u euharistijskom slavlju i daje nam se u Riječi, u Kruhu i dinamizmu svoje ljubavi, omogućujući nam da živimo njegov vlastiti život. Nedjeljna euharistija tako oživljava kod vjernika svijest da se Crkva ne rađa sama iz sebe, već je „dar“ koji dolazi odozgor. Svake nedjelje kršćanska zajednica je ponovno potvrđena u svom poslanju, izgrađuje se i oživljava Duhom Uskrsloga, kako bi se mogla predstaviti svijetu kao „znak i oruđe intimnog jedinstva s Bogom i jedinstvo cijelog čovječanstva“ (Concilio Ecumenico Vaticano II, Cost. dogm. Lumen gentium, n. 1.).

Iz tog razloga dan Gospodnji je također dan Crkve koji podsjeća svakog kršćanina da se vjera ne može živjeti individualistički. „Oni koji su, naime, primili milost krštenja, nisu spašeni samo pojedinačno, već kao članovi mističnog tijela, koji su postali dio Božjeg naroda. Stoga je važno da se sastanu zajedno kako bi iskazali pravi iden-

titet Crkve, eklesia, zajednica sazvana od Uskrslog Gospodina, koji je dao svoj život da bi skupio djecu Božju koja su bila raspršena“ (usp. Iv 11,52); (Giovanni Paolo II, Lett. ap. Dies Domini, n. 31.).

To zahtijeva da „svećenici u svojim pastoralnim naporima posvećuju još veću pozornost nedjeljnoj misi kao proslavi u kojoj se župna zajednica skuplja na zbornski-koralni način, uključujući različite skupine, grupe mladih, pokrete, crkvene udruge i ostale udruge koje su prisutne na teritoriji župe“ (Giovanni Paolo II, Lett. ap. Mane nobiscum Domine, n. 23.).

Ne sudjelovanje na nedjeljnoj euharistiji dovodi do osiromašenosti, do slabljenja i gubljenja vjere i gotovo nikakve pripadnosti Crkvi.

Kako industrija zabave postaje sve veća i na dohvat ruke, a i u trendu je da zauzme i više i prostora i vremena, čovjek izgleda kao da je izgubio smisao “zašto” i “za koga” slaviti. „Nažalost, kada nedjelja izgubi svoje izvorno značenje i svede se na čisti “vikend”, može se dogoditi da čovjek ostaje zatvoren u tako uskom horizontu da mu više ne dopušta da vidi “raj”. Dakle iako je, blago rečeno, obučen u svečano odijelo, on postaje nesposoban da slavi i da se raduje“ (Giovanni Paolo II, Lett. ap. Dies Domini, n. 4.).

Nedjelja se vraća svaki tjedan kako bi podsjetila sve da je Krist naša gozba. Sudjelovanje u nedjeljnoj euharistiji više nego obveza trebala bi biti potreba. „Kako bismo mogli živjeti bez Njega?“ (Sant’Ignazio di Antiochia, Ai Magnesi, 9,2.). Ono što je ovdje glavno jest „pitanje da se ponudi pozitivno iskustvo zajednice – zajedništva i zajedničkog slavlja, tj. osloboditi čovjeka od dvostrukog ropstva: apsolutizacije rada i profita te svođenje gozbe na čistu zabavu. Župa, koja dijeli svakodnevni život vjernika, mora u zajednici unijeti pravo značenje blagdana koji se otvara transcenciji. Posebna pomoć mora se pružiti obiteljima, tako da na blagdan mogu osnažiti svoje zajedništvo, kroz intenzivnije odnose između svojih članova; nedjelja je i obiteljski dan“ (CEI, Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia, n. 8.).

Slavljenje nedjeljne euharistije kao izvor misijskog djelovanja.

„Sudjelovanje u tijelu i krvi Kristovoj“, kaže sveti Lav Veliki, „nije ništa drugo nego način i namjera da nas pretvori u ono što uzimamo (jedemo tijelo – hostiju i pijemo krv – vino Kristovo). A onaj u kojem smo umrli, pokopani i uskrsli, je onaj kojeg primamo i nosimo u duhu i tjelesno“ (San Leone Magno, Trattato, 63,7.).

Iz tog razloga nedjeljno euharistijsko slavlje ne može se ograničiti unutar naših crkava, nego zahtijeva napor da se pretvori u karitativno djelovanje. To je molitva koju liturgija stavlja na naše usne, kako bi mogla postati predanost životu: „Oče, koji nas nedjeljnim Uskrsom pozivaš da podijelimo živući kruh koji je sišao s neba, pomoz nam da podijelimo u Kristovoj ljubavi i zemaljski kruh“ (Messale Romano, Colletta per l’anno B della XVII domenica del tempo ordinario). Nedjeljno euharistijsko slavlje

stvara veliki val ljubavi. Taj val zahvaća svom snagom vjernike koji sudjeluju na euharistiji pretvarajući taj nedjeljni dan u dan ljubavi i milosti.

Tako je Justin na jedinstven i zanimljiv način opisao dinamičnost ljubavi koja se iz euharistijskog slavlja proširila u domove zahvaćajući sve ljude: „Stoga se vrši podjela i distribucija posvećene hrane svima, a preko đakona se šalje i odsutnima. Bogati, i oni koji to žele, slobodno daju svakome što želi, a ono što se prikuplja je pohranjeno u ostavu. Ovo spašava siročad, udovice i one koji su slabi zbog bolesti ili nekog drugog razloga, kao i zatvorenike i strance koji su s nama: ukratko, dijeli se svima u potrebi“ (San Giustino, I Apologia, 67,3.).

Nedjeljno euharistijsko slavlje tako postaje dragocjena prilika za sve nas da potvrdimo našu suobličnost Kristu i našu predanost da ga slijedimo u velikodušnom daru naših života. To ne dopušta ni bježanje u prošlost niti sanjarenje neostvarivog, već znači „ostati u Njemu i s Njim vjerni spasiteljskoj povijesti“ (Cfr CEI, *Il giorno del Signore. Nota pastorale dell'Episcopato italiano*, (15 luglio 1984), nn. 37-38.). To su duboko ljudske i jednostavne geste koje izražavaju i ostvaruju solidarnost, dijeljenje, nadu u bolju budućnost, integralno oslobođenje čovjeka. Ponekad će to biti dar koje riječi, kućna posjeta, osmijeh za onoga koji je sam da doživi iskustvo da je nedjelja i za njega. Nedjelja je, dakle, i čovjekov dan. Kako to ne bi ostala samo želja, već da postane stvarnost, naše župne zajednice moraju slušati i prihvatiti „pitanja koja dodiruju temeljne strukture postojanja: naklonost, sposobnost, rad, odmor“ (CEI, *Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia*, n. 9.).

Nedjeljno euharistijsko slavlje mora biti pripremljeno

Kako možemo pomoći vjernicima da ponovno otkriju sve bogatstvo koje je sačuvano i dano od nedjelje? Da bi došlo do stvarne uključenosti i stvarnog i dubokog sudjelovanja, kako bi svečana atmosfera popraćena pjesmama i simbolima bila autentična, potrebno je doći na slavljene Euharistije pripremljeni i motivirani. Improvizacija i površnost, osobna ili zajednice, mogu proizvesti samo ravnodušnost, osjećaj nelagode, pa čak i dosade. Vrlo je teško vratiti središnjost nedjelje u životu župe, ako isto tako ne postoje trenuci kada se mladi, odrasli i starije osobe sastaju ne samo da bi se pripremili za nedjeljno euharistijsko slavlje već i da budu iz ovog susreta „izazvani“ tako da i cijeli njihov život i pastoralno djelovanje budu prožeti i prosvijetljeni snagom koja proizlazi iz nje same.

Ne možemo ignorirati ono što Papa traži od nas: „Pastiri neka se bave katehezom i to „mistagogičnom“ katehezom, tako dragoj crkvenim ocima. Ona pomaže da se otkrije vrijednosti gesta i simbola i rijeci u liturgiji, pomažući vjernicima da znaju prijeći sa znakova na misterij i na taj način da obuhvati cijelo njihovo postojanje“ (Giovanni Paolo II, *Lett. ap. Mane nobiscum Domine*, n. 17.). Želja i molitva je da ljudi i žene

našeg vremena, mladi i odrasli „upoznaju Crkvu koja svake nedjelje radosno slavi otajstvo iz kojeg proizlazi cijeli njen život, kako bi susreli istog Krista“ (Giovanni Paolo II, Lett. ap. Dies Domini, n. 87.).

6. Liturgijska molitva, dakle, na divan način sažima bogatstvo nedjelje: „Na dan Gospodnji okupljaš vjernike kako bi proslavili uskrsno otajstvo za njihovo spasenje. Tako nas prosvjetljuješ riječju života i, okupljene u jednoj obitelji, činiš dostojnim Kristove večere. Po ovom daru milosti i radosti rađamo se s većom nadom i, u očekivanju Spasiteljevog povratka, potaknuti smo otvoriti se našoj braći i sestrama u učinkovitoj ljubavi“ (Liturgia ambrosiana, Prefazio delle domeniche del tempo ordinario.).

To razumijevanje nedjelje i euharistijskog slavlja otvara um i srce vjernika da euharistiju smatraju središtem njihovih života. Nedjelja je “otajstvo prisutnosti”, koje svakodnevno uprisutnjuje dar milosti Uskrsloga (usp. Lk 24,15.25,28-29); to je “stup privlačnosti” za župu i župne zajednice, za redovnike i redovnice kao i za pojedinačne vjernike koji, u iskrenom slušanju i u klanjanju u tišini, nadopunjuju “vjerom i ljubavlju” odbacivanje pa čak i uvreda koje naš Spasitelj mora trpjeti u mnogim dijelovima svijeta (Giovanni Paolo II, Lett. ap. Mane nobiscum Domine, n. 18.); to je “središte kršćanskog života” i “potiče kršćanina da se posveti navješćivanju evanđelja i da bude nositelj kršćanskih vrijednosti u današnjem društvu.

Dok molimo za nasu Vrhbosansku sinodu i preporučujemo zaštitu Blažene Djevice Marije, “euharistijske” žene, nadamo se da možemo reci o svakome od nas ono što je rekao sv. Grgur Nazianzenski o njegovoj majci: „Temelj svih riječi vaših i svih djela vaših, to je bio dan Gospodnji. Svaku patnju i žrtvu, moja majko, prihvatila si i poštovala sa suzama. Samo u dane Slavlja prestajala si. Za tvoje suze i za tvoje radosti hram Gospodnji je bio svjedokom“ (San Gregorio di Nazianzo, Epitaffio, in ricordo della madre).

Duboko smo uvjereni da ako čuvamo nedjelju kao dan Gospodnji, nedjelja će čuvati nas i naše župe, usmjeravajući nas put i naše živote za vječno spasenje. (CEI, Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia, n. 8.).¹³¹

¹³¹ Materijal uzet iz crkvenih dokumenata, posebno od profesora crkvene povijesti dr. Giuseppe Micunco.

STAVAK DRUGI: SAKRAMENTI SVETE POTVRDE I KRŠĆANSKE ŽENIDBE

Priradio: Fra Marinko Štrbac

„Sakramenti su sveti znakovi, od Krista naređeni, koji označuju i darivaju milost svojom vlastitom snagom (ex opere operato), tj. dovode nas u vezu s Bogom i sinovski odnos prema Njemu.

Sakramenti su instrumenti Božje prisutnosti i dovode Boga među nas na poseban sakramentalan način. Izvor i snaga su im u Kristovoj žrtvi koja je fons omnis gratiae et sanctificationis. Zapravo sam Krist kao bogočovjek ostaje prvi i osnovni sakrament nevidljivoga Boga.

Sakramenti su zapravo čini samoga Krista, vršeni kroz Njegovu Crkvu. Oni su događaji, znak i dokaz nastavka spasiteljskog djela Kristova među nama, danas, po Crkvi. U njemu se sam Spasitelj na vidljiv način susreće sa onima koji traže spas. Sakramenti izražavaju i odgajaju vjeru čitave Crkve, kao majke vjernika, te uvijek imaju eklezijalni karakter. Sakramenti prate i posvećuju život katolika od rođenja do smrti.“

Kroz iskustvo pastoralnog djelovanja, razne susrete s vjernicima u razgovorima, ispovijedima i drugim prigodama stekao sam dojam da je kod vjernika prisutno veliko nepoznavanje vlastite vjere. To se odnosi manje-vi na sve kategorije bez obzira na dob, školsku spremu, gradske ili seoske sredine – jednostavno – čovjek ostaje zatečen kako se malo poznaje vlastita vjera, pripadnost Crkvi i blago koje unutar Crkve imamo; u konačnici koliko se malo poznaje Isus Krist.

Mi doista u Crkvi imamo pravo blago, a to su prije svega sveti sakramenti. Uočio sam i već to prakticiram – kako je nužno početi vjernicima tumačiti jedan po jedan sakrament, njegovu ulogu, smisao, značenje, djelovanje i to ne samo u teoriji nego i u svakodnevnom životu.

Zadaća mi je napisati o sakramentima krizme i ženidbe. Sada neću ići u širinu, nego ću pokušati konkretno iznijeti osobno viđenje sadašnjega stanja i dati određene prijedloge što bi se moglo učiniti na poboljšanju kvalitete priprave za svete sakramente.

Sveta potvrda

Vrlo lijepo, konkretno i slikovito pojašnjava već spomenuti autor, Živan Bezić, kada govori o sakramentu svete potvrde. On kaže:

„Na krstu se postaje,
- vjernik
- brat Kristov
- apostol župe

a na krizmi
- vjerovjesnik
- borac Kristov
- apostol biskupije i opće Crkve.“

Potvrda jest sakrament kojim se krštenik označuju posebnim pečatom i utvrđuje Duhom Svetim u vjeri i kršćanskom životu. To bi tako trebalo biti, međutim, naša je zbilja sasvim drugačija.

Što se događa dugi niz godina sa mladima kada prime svetu krizmu? Velik broj mladih prestaje ići u crkvu ili odlazi povremeno i rijetko. Manji dio uglavnom zbog roditelja odlaze u crkvu. Malo je onih koji su istinski doživjeli snagu Duha Svetoga u svetoj Potvrdi, da su ojačali u vjeri i da sa oduševljenjem slijede Krista.

Zašto je toliko mlakosti, površnosti, bezvoljnosti, nezainteresiranosti?

To je prisutno i kod roditelja, djece i nažalost kod pastoralnih djelatnika (vjeroučitelja).

Roditeljima je sv. potvrda velika obveza, briga kako organizirati proslavu, pronaći dvoranu i spremiti ručak i sva zaokupljenost je oko materijalnog organiziranja proslave toga dana. Kada bi roditelje pitali što se događa na Krizmi, mislim da 80% ne bi dali ispravan i cjelovit odgovor.

Djeci je sv. potvrda obveza i teret, jedna od mnogih dužnosti koje „moraju obaviti“. Pripremaju se onoliko koliko moraju, uglavnom nauče nekakva pitanja s odgovorima i, naravno, već sutra ih zaborave.

Glavna motivacija im je da će primiti darove i dobiti kumove (po mogućnosti imućnije i uvažnije).

Vjeroučiteljima je krizma sastavni dio pastoralnog djelovanja kojega treba „odraditi“. Trude se onoliko koliko je potrebno da sve skupa prođe bez nekih pometnji i da budu zadovoljni: biskup, roditelji i djeca. Uopće se ne stavlja naglasak na sakrament za koji se priprema, na njegovoj ulozi, značenju. Ne ulaže se dovoljno truda i napora kako bi se djecu oduševilo za vjeru, Krista, Crkvu, sakramente, nego ih se puni informacijama i rezultat je da su informirani, ali nisu formirani u zrele kršćane, u borce Kristove i nemaju žara biti vjerovjesnici, nego ostaju isti, unatoč primljenom sakramentu sv. potvrde.

Pitanje: što se može učiniti?

Moglo bi se početi djecu pripremati za sv. potvrdu odmah nakon što prime sakramente ispovijedi i sv. pričesti. Znači, redovito imati sakramentalni vjeronauk od četvrtoga razreda osnovne škole i sve do primanje svete sv. potvrde. Ozbiljno pristupiti ovoj pripremi i teoretsko znanje pratiti molitvom. Znači, učiti djecu i moliti s njima Himan Duhu Svetom, Zaziv Duhu Svetom, kronicu Duhu Svetom. Govoriti im o darovima, plodovima i karizmama Duha Svetoga, o svemu onom što primamo u sv. Potvrdi.

Može se povremeno organizirati sveta misa u čast Duha Svetoga, organizirati rad po skupinama – jednostavno biti kreativniji...

Vrlo je važno pripremati i roditelje za svete sakramente. Poticati ih na obiteljsku molitvu i pozivati roditelje na susrete. Na tim susretima mogu se održavati kateheze o Crkvi, sakramentima, Bibliji i sl.

Najveća odgovornost je ipak na svećenicima koji bi trebali vrlo ozbiljno pristupiti ovoj zadaći i da bude prioritet u životu i radu župne zajednice. Župnici trebaju organizirati kvalitetnu pripravu za sakrament sv. potvrde, vodeći računa komu povjeravaju tu zadaću.

Držim da za pripravu primanja svetih sakramenata općenito trebaju biti uključeni samo svećenici, a kao pomoć časne sestre i vjeroučitelji – laici.

Sakrament kršćanske ženidbe

U uvodu je rečena uloga i važnost svetih sakramenata, zato odmah prelazim na iznošenje osobnog viđenja sadašnjeg stanja sakramenta ženidbe.

Može se činiti da gledam previše kritički na odnos prema svetim sakramentima i da su mi stavovi „zastarjeli“ te da nisam u „koraku sa vremenom“.

Bog je uvijek isti, Božje zapovijedi ostaju nepromijenjene, evanđelje ne možemo tumačiti po vlastitom izboru i željama, moralni zakon ne može se dokidati i uopće vrednote života ostaju vrednote.

Već zadnjih 15-20 godina nametnuto je mišljenje i zaživjelo kod vjernika to što mladi žive zajedno – bez sakramenta ženidbe – nije nikakav problem (a niti grijeh). Ta je pojava prisutna napose kod mladih koji odlaze iz svoje sredine, iz roditeljskog doma negdje u gradske sredine, a posebno kod onih koji idu u zapadne zemlje. Mentalitet društva u novom okruženju olako prihvaćaju kao da je to sve u redu i normalno.

Ono što je još tužnije da sami roditelji ne uviđaju taj problem, nego podržavaju svoju djecu. Ukoliko im se što kaže onda se pravdaju: „Danas svi žive na taj način!“ ili „Vi ste u Crkvi zaostali, danas je moderno vrijeme.“. Sljedeće što se navodi kao opravdanje takvog načina života: „Neka malo žive zajedno, da se upoznaju i vide jesu li jedno za drugo“. Ima i takvih roditelja koji govore: „Vjenčat će se dogodne ili preko godine kada budu imali slobodnu dvoranu i mognu sami organizirati svadbu.“

Svi ovi „argumenti“ su tako jadni i pokazuju neozbiljnost života u vjeri. Prije svega nema svijesti da se takvim stilom života živi u teškom grijehu. Mladi nisu svjesni (očito im puno i ne znači) da ne mogu živjeti puninu vjere te ostaju bez sakramenata ispovijedi i sv. pričesti. Molitveni život im je površan, gotovo da ga i nema. Naravno, da kroz jedan period kada počnu dolaziti problemi, svađe, nevjere, sve rezultira rastavom.

Bogu hvala, nisu svi takvi, ima i onih koji se ozbiljno pripremaju za sakrament braka, živeći u predbračnoj čistoći, snagu crpeći u molitvi i svetim sakramentima.

Priprava za brak

Zadnjih godina uvedena je praksa zajedničke priprave za brak – na razini dekanata. Smatram da je to premalo. Poslušati u jednom danu nekoliko predavanja određenih stručnjaka sa područja teologije, morala, medicine, možda svjedochanstvo bračnih parova i na kraju dobiti papir kao dokaz nazočnosti tečaju.

Mislim da bi se kako u drugim stvarima, tako i u pripremi za sakrament ženidbe trebalo uozbiljiti i puno više ulagati truda u što kvalitetniju pripravu mladih za ženidbu, uvijek naglašavajući važnost, ulogu i samu vrijednost sakramenata uopće, a onda govoriti o sakramentima pojedinačno.

Nužno je buditi svijest i odgovornost kod mladih ljudi da se na taj korak treba istinski zrelo pripremati molitvom, razgovorima, hraneći se Božjom riječi, čuvajući se grijeha.

Ta priprava mogla bi trajati od primanja svete krizme pa do ženidbe (više godina). Zato bi bili korisni zajednički susreti mladih, gdje bi se iznosila iskustva bračnih parova, držali razni nagovori na temu braka i zajedničkog života, imali prigodan molitveni program, sve skupa stavljati naglasak na važnost zajedničke molitve i povezanosti sa Gospodinom.

Naravno, kao i za ostale sakramente i za život u vjeri najodgovorniji su svećenici. Sve ovisi o pojedinom župniku i kapelanu, kakav imaju osobni stav i pristup svemu tomu i zato su uočene velike razlike u pastoralnom djelovanju pojedinih župa. Negdje je veoma živo i puno se radi, nude se razni sadržaji i zaista se vodi briga o pripremanju za svete sakramente, a negdje je župni ured samo „servisna služba“.

Zaključak

Od samog početka nužno je voditi brigu oko katehetizacije i kontinuiteta rasta u vjeri. Velika se šteta čini sa prekidima u župnom vjeronauku koja nastaje od primanja prve ispovijedi i sv. pričesti pa do krizme, a onda od sv. potvrde do ženidbe.

Potrebno je započeti vrlo ozbiljno govoriti i neprestano poticati o važnosti osobne i zajedničke molitve, redovitog pristupa sakramentu svete ispovijedi, slavlju svete mise i primanju svete pričesti, čitanja Božje Riječi i važnosti življenja po Božjim zapovijedima.

Treba se moliti Duhu Svetom da nas vodi, jača, hrabri, čuva, nadahnjuje (potrebna nam je nova snaga Duha Svetoga).

Moramo obnoviti obiteljsku molitvu i posvetiti sebe i svoje obitelji Bezgrješnom srcu Majke Marije da nas prati i zagovara kako bi spasili duše i zavrijedili vječnost sa Gospodinom.

STAVAK TREĆI: ISPOVIJED - SAKRAMENT BOŽJEG MILOSRĐA

Priredio: Fra Josip Ikić

Isus Krist je ustanovio sedam svetih sakramenata kao sedam djelotvornih znakova po kojima nam daruje svoj božanski život. On je ove dragocjene darove milosti predao svojoj Crkvi. Po sakramentima inicijacije (krst, potvrda, pričest) primamo novi život u Kristu. Ali taj darovani život kao djeca Božja nosimo u svome grešnom tijelu, „u glinenim posudama“ (2 Kor 4,7). Dok smo na putu prema vječnoj domovini, dok boravimo u svome „zemaljskom domu“ (2 Kor 5,1), stalno smo podložni patnji, bolesti i smrti. Ovaj milosni život djeteta Božjeg možemo uprljati, oslabiti ili čak izgubiti svojim grijehom.¹³² Stoga je Krist, liječnik naših duša i tijela, htio da njegova Crkva, snagom Duha Svetoga, nastavi njegovo djelo liječenja i spašavanja svojih članova preko dva sakramenta ozdravljanja – preko pokore i bolesničke pomasti.¹³³ U sakramentu pokore milosrdni Bog nam oprašta uvrede kojima smo njega uvrijedili, pomiruje nas s Crkvom koju smo svojim grijehom ranili i nudi nam obraćenje na novi život u ljubavi.¹³⁴

Stoga je govor o sakramentu pokore ili ispovijedi zapravo govor o neiscrpnom Božjem milosrđu. Bog svoju svemoć najviše pokazuje praštanjem i milosrđem. Zato papa Franjo kaže:

„Milosrđe je sam temelj na kojem počiva život Crkve. Cjelokupno njezino pastoralno djelovanje moralo bi biti obavijeno nježnošću koju pokazuje prema vjernicima.“ U današnjem sve hladnijem i nemilosrdnijem svijetu važno je neprestano govoriti o Božjem milosrđu i pozivati ljude da budu milosrdni jedni prema drugima kao što je Bog milosrdan prema nama. Kriza sakramenta pomirenja jest posljedica krize vjere i morala. Zato od početka trećeg tisućljeća pape neumorno upućuju hitne pozive cijeloj Crkvi da ponovno otkrije i „oživi“ sakrament pomirenja, jer preko ovog sakramenta možemo susresti i osobno „dotaknuti“ Božje milosrđe. Tako papa Ivan Pavao II. kaže: „Želim nadalje obnovljenu pastoralnu hrabrost kako bi svakodnevna pedagogija kršćanskih zajednica znala na uvjerljiv i učinkovit način ponuditi slavlje *sakramenta*

¹³² Usp. Katekizam Katoličke crkve, br. 1420

¹³³ Usp. Katekizam Katoličke crkve, br. 1421

¹³⁴ Usp. Katekizam Katoličke crkve, br. 1422

pomirenja“.¹³⁵ Zatim papa Benedikt XVI. u govoru održanom 11. ožujka 2010. godine prigodom *Svećeničke godine* naglašava: „Nužno je vratiti se ispovjedaonici, kao mjestu u kojem se slavi sakrament pomirenja, ali također kao mjestu u kojem se treba češće ‘zadržavati’ da bi vjernik mogao pronaći milosrđe, savjet i utjehu, osjetiti da ga Bog ljubi i razumije te iskusiti prisutnost Božjega milosrđa, uz onu stvarnu prisutnost u euharistiji“. Današnji papa Franjo otišao i korak dalje: proglasio je izvanrednu *Jubilarnu godinu milosrđa* da bi, pored ostalog, naglasio kolika je važnost i potreba ovog sakramenta: „Stavimo odlučno sakrament pomirenja ponovno u središte, jer omogućuje ljudima izravan doticaj s veličinom Božjeg milosrđa. To će za svakog pokornika biti izvor pravoga duševnog mira. Neću se nikada umoriti u inzistiranju na tome da ispovjednici budu vjerodostojan znak Očeva milosrđa“.¹³⁶

Da bi Božje milosrđe lakše doprlo do većeg broja vjernika, posebno do onih koji su na marginama društva, papa Franjo imenovao je oko 1 070 svećenika *misionarima milosrđa*. Oni su znak majčinske brige Crkve prema Božjem narodu. Njihova je zadaća da govore i propovijedaju o Božjem milosrđu i opraštaju grijeha u sakramentu ispovijedi. Većina njih ima trajnu ovlast opraštati i grijeha koji su pridržani Apostolskoj Stolici. Oni su, prije svega, znakovi Milosrdnog Oca koji je uvijek spreman primiti u svoj zagrljaj izgubljene sinove i kćeri koji traže oprostjenje. Oni su uvjerljivi propovjednici milosrđa koji pomažu Božjem narodu da odvažno krene na put obraćenja i obnove kršćanskog života. U svojoj misiji vode se riječima sv. Pavla: “Jer Bog je sve zatvorio u neposlušnost da sve svima smiluje” (Rim 11,32). Svi smo, naime, grešnici i svima nam je potrebno neprestano obraćanje i prihvaćanje Očeva milosrđa, jer *Ecclesia semper reformanda est*.¹³⁷ Svi mi – kao *Ecclesia peregrinans*¹³⁸ – trebamo stalno pristupati „Prijestolju milosti da primimo milosrđe i milost nađemo“ (Heb 4, 16). Papa potiče i biskupe da u svojim biskupijama organiziraju „pučke misije“ na kojima će misionari milosrđa naviještati radost opraštanja grijeha.¹³⁹

Na prvi dan svoga uskrsnuća Isus je dao ovlast ispovijedanja svojim apostolima: “Kao što je mene poslao Otac, i ja šaljem vas”. To rekavši dahne u njih i kaže im: “Primate Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im” (Iv 20, 22-23). To je prvi i najvažniji dar Uskrsloga svojoj Crkvi. Apostoli su

¹³⁵ Ulaskom u novo tisućljeće, 37

¹³⁶ Lice milosrđa, 17

¹³⁷ Crkva se mora uvijek obnavljati

¹³⁸ Putujuća (hodočasnička) Crkva

¹³⁹ Usp. Lice milosrđa, 18

prenijeli tu ovlast na svoje nasljednike biskupe, a biskupi prenose na svećenike. Svaki je, dakle, svećenik pozvan da bude navjestitelj i poslužitelj Božjeg milosrđa, propovijedajući evanđelje i dijeleći sakramente. Velik je to dar i velika odgovornost. Danas je nužno potrebno donositi radosnu vijest o Božjem milosrđu uplašenom i nemirnom čovječanstvu koje vapi za mirom i ljubavlju. Osim pastoralna i pobožnosti Božjem milosrđu, koje je rašireno u puku preko sv. Faustine Kowalske, potrebno je da i teologija počne govoriti i pisati o milosrđu koje je temeljni pojam evanđelja i ključ kršćanskog života, kako tvrdi njemački teolog Walter Kasper. „Milosrđe je po sebi temeljna istina objave, zahtjevna i izazovna Isusova zapovijed. Ono stoji u unutarnjoj povezanosti sa svim drugim objavljenim istinama i zapovijedima“.¹⁴⁰

Božje milosrđe (milo srce, misericordia = srce kod bijednog) može se, dakle, najbolje doživjeti i „dotaknuti“ u sakramentu pomirenja, u „sudištu milosrđa“, kako ga naziva sv. Faustina u svome *Dnevniku*. A Katekizam, ističući različite aspekte pokorničkog slavlja, ovaj sakrament naziva i sakrament *obraćenja* jer sakramentalno ostvaruje Isusov poziv na obraćenje, na put povratka k Ocu od kojeg se čovjek grijehom udaljio; povratak izgubljenih sinova i kćeri u Očev zagrljaj i dom. Naziva ga i sakrament *pokore* jer posvećuje osobni i zajednički put obraćenja, kajanja i zadovoljštine počinjene za grijeh. Zatim se zove sakrament *ispovijedi* jer je priznanje ili ispovijed grijeha pred svećenikom bitni elemenat ovog sakramenta. Zato je ovaj sakrament u svom dubokom značenju i „ispovijedanje“, priznanje i hvala Božjoj svetosti i njegovu milosrđu prema čovjeku grešniku. Pokornik hvali Gospodina jer je milosrdan i nježan, jer je vječna ljubav njegova. Nadalje, zove se i sakrament *oproštenja* jer, po svećenikovu sakramentalnom odrješenju; Bog daje pokorniku „oproštenje i mir“. A upravo mir u duši, mir koji nam svijet ne može dati, jest najveći dar koji je potreban današnjem nemirnom čovječanstvu. Na koncu, najprikladniji naziv jest sakrament *pomirenja* jer daruje grešniku ljubav Boga pomiritelja: „Dajte, pomirite se s Bogom!“ (2 Kor 5,20). Tko živi od Božje milosrdne ljubavi, spreman je odgovoriti Gospodnjem pozivu: „Idi i najprije se izmiri s bratom“ (Mt 5,24). A upravo nam je i cilj kao penitentima da postignemo mir s Bogom, s bližnjima i sa sobom.¹⁴¹

U ispovjedaonici se, dakle, može roditi istinski mir, mir koji je svijetu potreban; u ispovjedaonici se može zadobiti milost obraćenja, temeljne promjene života; u ispovjedaonici se možemo očistiti od najubojitijeg „smoga“ koje ugrožava cijelo

¹⁴⁰ Walter Kasper, *Milosrđe*

¹⁴¹ Usp. KKC, 1423-4

čovječanstvo – od grijeha. „U ispovijedi se odvija najradikalnije ekološko djelo koje se može učiniti“, tvrdi Mauro kardinal Piacenza, viši pokorničar.

Prilikom ispovijedanja ne treba žuriti. Ispovjednik prvo posluša pokornikovo kajanje i poslije toga dostojanstveno i ozbiljno izgovara riječi odrješenja da ga pokornik dobro čuje i razumije. Riječi odrješenja (trinitarna formula) donose novi život u duši pokornika, uskrisavaju dušu na novi život: *Bog, milosrdni Otac, pomirio je sa sobom svijet smrću i uskrsnućem svojega Sina, i izlio je Duha Svetoga za otpuštenje grijeha. Neka ti po služanju Crkve on udijeli oprostjenje i mir. I ja te ogrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.*

Da bi sakrament ispovijedi bio što plodonosniji, donosimo ovdje deset savjeta iskusnih američkih svećenika ispovjednika:¹⁴²

Kad radimo ispit savjesti suočeni smo sa svojim grijesima, ali kad idemo na ispovijed suočeni smo s Božjom ljubavi, milosrđem i oprostom. (O. Bryan Brooks)

Nakon što kažete kad ste se zadnji put ispovjedili, kratko ispričajte svećeniku o sebi (jeste li samci, hodate li s nekim, jeste li nanovo vjenčani, jeste li redovnica). Kad poznamo vašu situaciju, lakše vas savjetujemo. (O. Sean Donovan)

Grijesi su loši izbori, a ne neugodne emocije. Stoga, ispovjedite svoje grijehe, a ne svoja emocionalna stanja. (O. Gabriel Mosher, OP)

Počinjani grijesi su uvreda Bogu, ali ispovjedeni grijesi su himan Bogu. Stoga kad ispovjedate svoje grijehe svećeniku u sakramentu pomirenja, znajte da tako pjevate pjesmu hvale Bogu za njegovo veliko milosrđe. (O. Damian Ference)

Česte ispovijedi su poučne za vašeg svećenika i dobre za vašu dušu. Grijesi, osobito oni duboko ukorijenjeni ili počinjeni iz navike, zahtijevaju strpljenje i upornost. Nikad ne odustajte, ma koliko puta počinili isti grijeh... Ispovijed je sakrament izlječenja i baš kao fizičke rane, duhovne rane trebaju vremena kako bi u potpunosti zacijelile. (O. Matthew Gossett)

U ispovijedi nije riječ o tome koliko ste vi loši, nego koliko je Bog dobar. (James Martin, SJ)

Svećenik je kao i liječnik: kad idete liječniku, kažete mu što vas boli, s više ili manje detalja, tako da on zna kako vas je najbolje liječiti. I zapamtite: imao je puno pacijenata s istim simptomima. Vjerujte mu, slušajte njegove savjete i uskoro će vam biti bolje! (O. Anthony Gerber)

¹⁴² Usp. Bitno.net

Bog najbolje djeluje s jednostavnim i skromnim ispovijedima. Bog ne treba roman – već ga je pročitao. Ponos i nekajanje ponekad se kriju iza mnoštva naših riječi. Kad govorimo jednostavno i jasno, imenujući naše grijeha, to je kao da se skidamo za Križ, za smrt naših grijeha i uskrsnuće oprosta. (O. Joshua Whitfield)

Samo otiđite na ispovijed bez obzira na sve. Božja je ljubav jača od naših grijeha. (O. Jeffrey Mickler, SSP)

Za mnoge bi ljude najveći napredak bio kad bi ispovijed prestali gledati kao obavezu i apstraktno nabranje grijeha i počeli je promatrati kao obnovu odnosa s Bogom. (O. Matthew Schneider, LC)

Dodajmo ovome i misao najnovije katoličke svete, majke Terezije iz Kalkute, koja kaže: „Ispovijed je prekrasan čin velike ljubavi – samo na ispovijed možemo ići kao grješnici s grijehom, a izići kao grješnici bez grijeha.“

Ponovno otkrivanje i oživljavanje sakramenta pomirenja najviše ovisi o ispovjednicima, o njihovom stavu i prakticiranju sakramenta pomirenja. Dobri ispovjednici su, prije svega, i sami dobri pokornici. Oni svećenici koji sami imaju duboko iskustvo Božjeg praštanja i milosrđa kroz ispovijed, mogu biti autentični i učinkoviti poslužitelji Božjeg milosrđa. Zato se i sami ispovjednici trebaju redovito ispovijedati i tako rasti na svome putu svetosti. Crkva je u svojoj dugoj povijesti imala puno izvrsnih ispovjednika, koji su bili i dobri pokornici, od kojih se ističu trojica, kao uzori svim današnjim ispovjednicima i duhovnim vođama: sv. Ivan Marija Vianney, sv. Leopold Bogdan Mandić i sv. Pio iz Pietrelcine. Oni su, dakle, bili izvrsni i uspješni ispovjednici jer su istovremeno bili i dobri i ponizni pokornici.

Papa Franjo, kao iskusni pastoralac, neumorno naglašava važnost „apostolata uha“, sposobnost saslušati drugoga, posebno u ispovijedi i duhovnom savjetovanju.¹⁴³ Dobar ispovjednik i duhovnik svjestan je svoje grešnosti; on moli da mu Gospodin podari uho spremno saslušati drugoga u potrebi; on stalno moli za milost dobrog srca: *Isuse, blaga i ponizna srca, učini srce moje po srcu svome!*; on nikada prvi ne baca kamen, jer je i sam grešnik; strpljivo i nježno sluša pokornika; trudi se biti sličan Bogu u njegovu milosrđu; trudi se biti poput milosrdnog Samaritanca ili dobroga Oca iz Isusovih prisposoba.¹⁴⁴

¹⁴³ Potaknuta, pored ostalog, i Papinim pozivom na oživljavanje „pastoral uha“, Uprava provincije Bosne Srebrene osnovala je 2019. *Franjevački duhovno-pastoralni centar* u Visokom

¹⁴⁴ Usp. Božje je ime milosrđe, str. 60.

S druge strane, dobar pokornik, kaže Papa, uvijek misli na istinu o svojem životu pred Bogom; svjestan je svoje grešnosti, ali dopušta Bogu da ga iznenadi, da ga zadivi, da mu iskaže milosrđe, da ga opere od grijeha i nahrani svojom Riječju. Da bi nas Milosrdni Otac ispunio darom svoje bezuvjetne ljubavi i beskrajnog milosrđa, trebamo prvo uočiti svoju prazninu, svoju bijedu, svoju grešnost; trebamo biti ponizni; trebamo imati povjerenja u Božju ljubav, trebamo se obraćati i kajati. Milosrđe primaju samo oni koji se kaju.¹⁴⁵

Na koncu, poslušajmo samog Milosrdnog Isusa što nam poručuje preko prve svete trećeg tisućljeća – sv. Faustine Kowalske: *Ja sam tri put svet i gadi mi se i najmanji grijeh. Ne mogu ljubiti neku dušu okaljano grijehom. Ali čim se ona pokaje, nema granica Mojoj velikodušnosti prema njoj. Moje je milosrđe obuzima i brani. Svojim milosrđem pratim grešnike na svim njihovim putevima i kad Mi se vrate, raduje se Moje Srce. Gorčinu, kojom su napunili Moje srce, zaboravljam i radujem se njihovom povratku. Reci grešnicima da nitko ne može izbjeći Mojoj Ruci. Kad bježe pred Mojim milosrdnim Srcem, upadaju u moje pravedne ruke. Reci grešnicima da uvijek čekam na njih, da čujem otkucaje njihovog srca kad počinje za Mene kucati. Piši da Ja njima govorim kroz grižnju savjesti, kroz neuspjeha i muke, oluje i munje, kroz glas Crkve; ali ako puštaju da se unište sve Moje milosti, počinjem Se ljutiti i prepuštam ih samima sebi i dajem što žele.*¹⁴⁶

¹⁴⁵ Isto, str. 59.

¹⁴⁶ Dnevnik, br. 1728

STAVAK ČETVRTI: KRŠĆANSKI SPROVOD

Kršćanski sprovod je liturgijsko slavlje Crkve koje želi izraziti zajedništvo s pokojnikom da u njemu sudjeluje okupljanje zajednice te da joj se navijesti život vječni.¹⁴⁷ Drugi vatikanski koncil o sprovodu ističe: "Neka obred sprovoda jasnije izrazi vazmeni značaj kršćanske smrti i neka bolje odgovara prilikama i običajima pojedinih krajeva".¹⁴⁸

Uvodne napomene novoga izdanja Reda Sprovoda (Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003.) dopuštaju da se Služba za mrtve zadrži, ali glede prilika današnjega života i pastoralnoga rada umjesto Službe za mrtve, može se održavati bdijenje ili slavlje Božje riječi.¹⁴⁹

U samome sprovodnom slavlju velika se važnost pridaje čitanjima Božje riječi. U nagovorima se treba držati molitvenih i biblijskih tekstova, aktualizirajući ih i ne ističući velike pohvale niti prigovore na život pokojnika kako ne bi došlo do pretjerivanja ili stvaranja zbunjenosti kod vjernika.

Sprovod kao posljednji rastanak ili oproštaj sa dragom osobom, koji obilježavaju tuga i bol zbog rastanka, ali i nada i radost zbog ponovnog susreta, danas je često krivo shvaćen.

Zadnjih 15 godina sam proveo u tuzlanskom kraju gdje određeni broj vjernika ne prakticira svoju vjeru, ali prema pokojnima izražava duboko strahopoštovanje. Već duži niz godina u tuzlanskome kraju pokušali smo sprovodu, a posebno misi zadušnici, vratiti značaj. Jedan od temeljnih problema bile su „sedmine“ (daće ili karmine). Naime, u velikom broju katoličkih sela oko Tuzle kod pokojnikove kuće priredila bi se zakuska za goste koji dođu već prije sprovoda. Nerijetko bi se konzumirao alkohol, pa bi ljudi koji su došli ispratiti pokojnika bivali sve glasnjiji i ometali bi molitvu. Često se znalo dogoditi da na groblje dođe mali broj vjernika. U većini župa Tuzlanskog dekanata od 1.I.2009. godine ukinute su sprovodne povorke, te se vjericima predlagalo da se sprovod vodi iz kapela mrtvačnica koje se nalaze na groblju ili ih je trebalo sagraditi. U župi Šikara gdje sam proveo zadnjih deset godina (2009.-2019.) uistinu sam mogao primijetiti da način vođenja sprovoda na groblju bez odlaska u kuću pokojnika ima nekoliko prednosti:

¹⁴⁷ Usp. Katekizam Katoličke Crkve, 1684.

¹⁴⁸ Sacrosanctum concilium, Drugi vatikanski koncil, Konstitucija o svetoj liturgiji 81.

¹⁴⁹ Usp. Rimski obrednik: Red sprovoda, Obnovljen pema odluci svetoga općega Sabora Drugoga vatikanskog, proglašen vlašću pape Pavla VI., Zagreb, 2003., 14.

- a) više svijeta nazoči sprovednim obredima i misi zadušnici
- b) svijet više i pobožnije moli
- c) obitelj ima manje stresa i poteškoća jer su svi obredi na groblju
- c) infrastruktura na svim grobljima je 100% popravljena...

U ne tako dalekoj prošlosti, što se može i provjeriti i u maticama umrlih pojedinih župa, sprovode su vodili prakaraturi ili delegirani župljani od župnika, u što sam se osobito uvjerio analizirajući Matice umrlih župe Uznesenja Blažene Djevice Marije na nebo - Breške (posebno razdoblje nakon II. svjetskog rata).

Nadalje, obred sprovoda je prilika za svećenika da uvijek ožalošćenu obitelj, pokojnikovu obitelj na očinski način još više privuče k Bogu i Crkvi. Blaga, očinska riječ puna ljubavi i topline prožeta otajstvom uskrsne tajne uvijek privuče žedna srca k Bogu. Zato je veoma bitno da svećenik uputi kratki nagovor, tj. homiliju jer je to za ožalošćene dragocjena riječ utjehe, za vjernike koji žive kršćanstvo novi poticaj i učvršćivanje vjere, a za sve ostale novi susret s kršćanskim smislom života, te tako i nova prilika za evangelizaciju. Zbog toga je važno i obredima i riječima progovoriti o nadi u vječni život, navijestiti Kristovo i naše uskrsnuće te potaknuti prisutne na ozbiljnost vjere. No, treba biti razborit i umjeren da se ne bi lijepim govorom o pokojniku prikrija istina o načinu života koji nije u skladu s katoličkom vjerom.

U nekoliko godina napravili smo dva velika komemorativna centra (kapele ispraćaja) sa svom potrebnom dokumentacijom te smo na svim drugim grobljima preuredili i obnovili kapele da se sprovedni obredi mogu izmoliti upravo u njima.

No, u svakoj sredini ima i problema. Nekada ožalošćena obitelj dođe sa posebnim željama koje se ne uklapaju u kršćanski sprovod (izbor glazbe ili neki drugi običaj koji je stran katoličanstvu). Ono što me osobito veselilo jest činjenica da su na sprovedima bili prisutni i vjernici drugih konfesija (muslimani i pravoslavci).

Čini mi se da je najvažnije u svemu da svećenik pokaže blagost i da prilikom dogovora, a posebno za vrijeme obreda, govori o uskrsnom otajstvu i o žrtvi Kristovoj koju je podnio za sve nas. Svaki je sprovod prilika za navještaj i evangelizaciju, pri čemu se ne smiju i ne trebaju prekoračiti granice obredno dopuštenoga kada su u pitanju nekršćani niti se smije pretvoriti u uslužnu agenciju.

Na kraju bi valjalo istaći kako kršćanski sprovod danas, osobito u velikim gradovima, predstavlja i svojevrsnu prigodu za navještaj vjere, jer mnogima je to danas često i jedina prigoda da se uopće susretnu s Božjom riječi i službenikom Crkve. Ovdje osobito mislimo na marginalne, udaljene katoličke vjernike kao i na sve ostale ljude nedefinirane i neizgrađene u svojoj vjeri. Stoga bi i predvoditelji kršćanskih sprovoda, misleći ovdje prvenstveno na svećenike i đakone, trebali zauzeto i temeljito pristupati ovome obredu kao prema izričitom događanju vjere.

STAVAK PETI: BLAGOSLOV(INE) U ŽIVOTU CRKVE

Priradio: vlč. Adnan Petar Mihael Jašarević

Osobe koje su duboko ukorijenjene u otajstva vjere od Crkve traže da im podjeljuje sakramente i sakramentale (blagoslovine). Ukoliko bi tražili dobru definiciju blagoslovine, jednu takvu kvalitetnu definiciju donosi Katekizam Katoličke Crkve, a koja je zapravo preuzeta iz liturgijske konstitucije II. vat. sabora „Sacrosanctum Concilium”, a ona glasi: „Blagoslovine su znakovi nalik sakramentima, kojima se označuju i postižu duhovni učinci, njima se ljudi pripremaju da prime glavni učinak sakramenta, ali i da budu posvećene razne zgode u kršćanskom životu”.¹⁵⁰ Upravo iz ove definicije možemo uvidjeti veliku blagotvornost koju proizvode blagoslovi u vjerničkom životu.

Neki blagoslovi

Uistinu bi bilo teško navesti sve blagoslovine koje vjerni puk traži i prima po rukama Crkve, no zasigurno bismo mogli navesti nekoliko koji su zastupljeni u našoj vjerničkoj tradiciji.

Blagoslov svijeća

Od najstarijih vremena Crkva na blagdan Svijećnice blagoslivlja svijeće. Ovo je zasigurno jedna od najdražih blagoslovina među vjerničkim pukom. Ove svijeće velika većina vjernika, osobito onih starih, čuva s velikim poštovanjem s nakanom da se ta svijeća, kao simbol Krista koji je pošao u susret svome narodu, zapali u njihovom smrtnom času.

Uskršnji blagoslov jela

Druga poznatija blagoslovina među vjernicima jeste i uskršnji blagoslov jela. Ova tradicija zapravo svoje korijenje duguje židovstvu čija je molitva bila *beraka* – molitva hvale, molitva zahvale. No otkud blagoslov jela? Svaki kršćanin od najranijeg djetinjstva naučen je da moli i traži blagoslov prije objeda. Stoga pitamo se u čemu bi bila posebnost ovog blagoslova? Uskršnji blagoslov jela u dubokoj je povezanosti sa intenzivnim vremenom pokore koji je prethodio samom slavlju Uskrsa, jer uskršnja tr-

¹⁵⁰ KKC 1667

peza je obilnija, bogatija što svakako u sebi predstavlja dobar razlog za zahvalu Gospodinu. Tako i ovaj pobožni čin treba biti razlogom kateheze, upravo kako nas poučava sveti Pavao: „Uvijek propovijedaj, bilo zgodno ili nezgodno“¹⁵¹ - kateheze u kojoj će svećenik vjernike potaći da uvijek iznova zahvaljuju Bogu za neizmjerne darove dobrote koju svakodnevno iz njegove ruke primamo.

Blagoslov grla na spomendan Svetog Blaža

Svake se godine na spomendan Svetog Blaža, biskupa i mučenika u crkvama podjeljuje na prvi pogled malo čudan blagoslov. Blagoslov grla na spomendan Svetog Blaža veže se uz pobožnu tradiciju prema kojoj je sveti Blaž ozdravio dječaka kojemu je zapela riblja kost u grlu. Crkva dakako vjeruje da i danas Bog po zagovoru ovog sveca može osloboditi bolesti grla, kako to govori i sama blagoslovna molitva, no uvjeren sam da Crkva u svojoj prevelikoj mudrosti promatra i duhovnu dimenziju koja bi nas trebala potaknuti da naše grlo, naš glas koristimo uistinu na hvalu i slavu Božju, a na kao prigodu ili način grijeha.

Blagoslov nabožnih predmeta

Zasigurno u prošlosti najtraženiji blagoslov, a koji danas sve više pada u zaborav, jeste i blagoslov nabožnih predmeta. Jasno je još iz starozavjetnih tekstova da sve što će biti korišteno na proslavu imena Božjega mora biti blagoslovljeno. Upravo potaknuti tim primjerom možemo vidjeti na našim župama, upravo stare bake, traže da im se blagoslove krunice kojima će one usrdno Bogu preporučivati i sebe i druge.

Neke praktične napomene

Kada se govori o blagoslovinama, uvijek je prevažno vraćati se na ono što je uistinu bitno i potrebno i tome ljude učiti. Na prvom mjestu treba shvatiti da blagoslov nečega ili nekoga ne može i ne smije biti shvaćen kao neki čisto magijski čin. Blagoslov se uvijek mora tražiti ali i primati s vjerom u srcu jer, kako nas uči evanđelje, ni Krist nije mogao učiniti nijedno čudo u krajevima gdje je nedostajala vjera¹⁵², stoga kao što je za dobar rast neke biljke potrebna pripremljena zemlja, tako i za blagoslov, tj. pravi učinak blagoslova, naše srce treba ga tražiti i prima s vjerom u Gospodina koji je kadar i danas iznova učiniti velika djela.

¹⁵¹ 2 Tim 4,2

¹⁵² Mk 6,1-6

Pučke pobožnosti

Iako je danas moguće vidjeti kako sve manje mladih prakticira ove predivne pobožnosti koje su prakticirali njihovi stari, ne možemo se ne zapitati koji bi bio razlog tomu. Ovdje svakako valja istaknuti da je Crkva uvijek ohrabivala, pa čak i poticala raznorazne pobožne vježbe, što nam svjedoči i sam temeljni liturgijski dokument Drugog vatikanskog sabora koji kaže: „Veoma se preporučuju pobožne vježbe kršćanskoga naroda, samo ako su usklađene s Crkvenim zakonima i propisima, pogotovo kad se vrše po nalogu Apostolske Stolice. Posebnoga su dostojanstva također svete vježbe partikularnih Crkava, koje se vrše po naredbi biskupâ prema običajima ili zakonito odobrenim knjigama. No te vježbe treba urediti vodeći računa o liturgijskim vremenima, tako da budu u skladu sa svetom liturgijom, da se iz nje na neki način izvode i narod k njoj vode, jer ih ona po svojoj naravi daleko nadvisuje.“¹⁵³ No potrebno se zapitati kako i danas pučke pobožnosti kao izvanjske manifestacije vjere utjeloviti u život Crkve, a istovremeno ih učiniti privlačnim i mladima?

Pobožnost svete krunice

Nažalost, ova predivna pobožnost koja je bila stožer obiteljske molitve i koja je odgojila nebrojene generacije znanih i nezvanih svetaca danas postepeno izumire kako u obiteljima koje su po nauku svetog Ivana Zlatoustog „Crkva u malom“, a slično tako i u župnim zajednicama. Nažalost, rijetko se može vidjeti da se organizirano prije svete mise (izuzev mjeseca svibnja i listopada) mole i razmatraju otajstva krunice. Ova nasve i u sebi duboko kristološka molitva može i dan danas naše domove učiniti malim Crkvama i malim školama svetosti. Veliki učitelj kršćanske duhovnosti o. Carlo Carretto svetu kunicu nazima molitvom „savršenih kršćana“. Savršenih, jer su jednostavni i ustrajni u svojoj vjeri i molitvi, pri čemu se otajstva krunice nizaju poput nježnih morskih valova koji postojano zapljuskuju obale duhovne nam domovine na Nebu.

Križni put

Ova uistinu stara pobožnost, koja potječe iz najranijih kršćanskih vremena, prisutna je kroz posvećeno vrijeme korizme i u našim crkvama. Osjećaj kajanja i zahvalnosti prema Gospodinu za podnesenu muku svakako su jedne od glavnih karakteristika ove pobožnosti. Stoga bi bila potrebna kateheza koja bi ljude održala uvijek u duhu kako meditiranja Kristove spasonosne žrtve tako i zahvalnosti za pomirenje koje nam je da-

¹⁵³ SC 13

rovano s Ocem nebeskim. Zahvaljujući svojoj ekskluzivnosti, ipak ju se najviše koristi u korizmenom vremenu, ona odolijeva nasrtajima zaborava i ravnodušnosti.

Jedna praktična napomena

Ovdje sam naveo samo dvije pučke pobožnosti koje su možda najzastupljenije. Uz pobožnost križnog puta veže se jedna anomalija, na koju bi trebalo češće upozoravati i ljude poučavati. O čemu je zapravo riječ? U našim župama pobožnost križnog puta služi se prije svete misne žrtve. Dobar dio ljudi, nažalost, napušta Crkvu ne želeći ostati na svetoj misi koja je prema nauku Crkve izvor i vrhunac kršćanskog života, izvor iz kojeg svaka naša pobožnost ili čin učinjen Bogu za ljubav crpi snagu. Stoga je potrebno, kako Isus na jednom mjestu kaže, ovo činiti, a ono ne propuštati, ljude učiti da je vrhunac i izvor svake pobožnosti sveta misna žrtva na koju se trebamo uvijek vraćati i zadržavati, a pučke pobožnosti njegovati.

Blagoslov obitelji i domova

Svake godine, obično nakon proslave blagdana rođenja Gospodnjeg, svećenici pohode domove svojih vjernika. Ova divna praksa bi trebala biti radosni susret pastira sa povjerenim mu narodom. No, da ne bude sve tako idilično, svake nas godine otrijezni po jedan članak na istu temu. Blagoslov koji ima svoj početak, ali i konačni cilj u Bogu, potrebno je u kontekstu vjere primiti i živjeti po impulsima primljenog blagoslova.

Neki problemi

Zasigurno se svatko, bilo kao svećenik bilo kao ministrant, našao u situaciji koje su znale pomalo biti komične, ali iznad svega zabrinjavajuće. Tako ima situacija kada obitelj niti poznaje taj dan niti tada očekuje svoga župnika, pa se obično blagoslov u takvim situacijama odvija pod nekim pritiskom nelagode, bez duha pobožnosti kao i bez atmosfere božićne radosti.

Druga situacija je da dobar dio ljudi pasivno „sudjeluje u blagoslovu“ te da ne moli čak ni molitvu Gospodnju, a o nekim složenijim liturgijskim radnjama ne vrijedi trošiti riječi.

Treća pak skupina će vas dočekati s nekom sumnjom ili pak predrasudom kako ste vi tu prvenstveno došli pobrati „porez“. Konačno dolazimo do možda najrjeđe skupine, koja s radošću prima svoga svećenika, svjesna Kristovih riječi „Tko vas prima, mene prima“ (Mt 10,40). Takve obitelji već unaprijed znaju svoj raspored, na njihovim stolovima stoji raspelo, upaljena svijeća i blagoslovljena voda te radosno i s vjerom odgovaraju na molitvene zazive.

No, pored svega gore navedenog, gorući problem iz kojeg izlaze svi ostali problemi jeste kriza vjere s kojom se obitelji suočavaju, a to se odmah reflektira na samo shvaćanje pohoda obitelji te mu se pridaju neki magijski pa čak i praznovjerni elementi.

Ovaj simptom vidi se najbolje u tome da pojedini domaćini bezvoljno promatraju škropljenje, a kad iste pitate zbog čega uopće primaju blagoslov kad im očigledno ništa ne znači, odgovaraju da bi im zasigurno loše krenulo u životu ako ne bi primili svećenika.

Što nam je činiti?

Ljude treba trajno odgajati da blagoslov isključivo ima smisla ukoliko ga se iščekuje i prima s vjerom. Koliko god je važno blagosloviti prostore u kojima obitavamo, sam čin bez stanara ili bez čina vjere postaje puki običaj ili, još gore, nekakav sablasan magijski čin koji naprosto moramo obaviti ili u protivnom postajemo „prokleti“.

Zaključak

Uistinu je bilo zanimljivo razmisliti i napisati nekoliko riječi o ove dvije cjeline koje narod Božji toliko voli, cijeni i prakticira. Stoga je uistinu prevažno raditi na osobnom prakticiranju istih, ali i na njihovom konstantnom promicanju kako bi po nauku svetog apostola Petra uvijek bili spremni svima obrazložiti razloge nade koja je u nama (usp. 1 Pt 3,15). Osim toga, blagoslovna praksa Crkve nas uvijek treba podsjećati na to da je kršćanstvo po sebi dubolo inkarnacijska, pa samim tim na neki način i „materijalistička“ religija. Ljudi su se od davnine pokušavali uspeti sve do neba, kako nas o tome između ostaloga izvještava i biblijska priča o „Kuli babilonskoj“ (Post 11). Međutim, bijahu to sve odreda jalovi i grešni pokušaji, a na kraju se dogodilo dako da sam Bog siđe s Neba na Zemlju da spasi posrnulog čovjeka. Kroz otajstvo Isusa Krista Boj je jednom zauvijek ušao u ovaj svijet, i stoga pobožni kršćani nikad ne bi trebali bježati od ovoga svijeta, već nastojati raditi na njegovom spasenju i posvećenju.

STVAK ŠESTI: VAŽNOST I ULOGA GLAZBE U LITURGIJI

Priradio: vlč. maestro Marko Stanušić

Pitanje liturgijske glazbe svakako je jedno od najosjetljivijih pitanja nakon II. vaticanskog sabora. S jedne strane htjelo se da svi vjernici aktivno sudjeluju u bogoslužju, a da to u isto vrijeme bude u skladu s duhom i kulturom pojedinog naroda. S druge strane postojala bojazan da se uz očigledno uzimicanje latinskog jezika posve zanemari tradicionalna crkvena glazba. Evo što kažu dokumenti i crkveno učiteljstvo: *Musicam sacram* - Uputa o glazbi i u svetom bogoslužju (1967.) kaže: „Ne može u svetom bogoslužju biti ništa svečanije ni ugodnije od skupa u kojem svi svoju vjeru i pobožnost izražavaju pjevanjem“ (MS 16).

U svom prvom dokumentu, Konstituciji *Sacrosanctum Concilium* (O sv. liturgiji), Drugi vaticanski sabor smatrao je potrebnim istaknuti između ostalog i sljedeće:

„Glazbena je baština opće Crkve blago neprocjenjive vrijednosti jer se ističe između ostalih izraza umjetnosti posebno time što sveto pjevanje, združeno s riječima, tvori potrebit i sastavni dio svečane liturgije... Sveta će glazba dakle biti to svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom, bilo da ugodnije izrazi molitvu, bilo da promiče jednodušnost, bilo da svete obrede obogati većom svečanošću...“ (SC 112).

Sabor naglašava potrebu pjevanja i uključivanja u liturgiju svih vjernika. Upravo to nedjeljno i blagdansko okupljanje oko Kristova oltara ima zadaću pospješiti međusobnu povezanost prisutnih.

„Liturgijski čin poprima plemenitiji oblik kad se Božja služba svečano obavlja s pjevanjem, kod koje sudjeluju sveti službenici, a narod djelatno učestvuje“.

Konstitucija izričito spominje djelatno sudjelovanje naroda: vjernički puk nipošto ne smije biti isključen kod pjevanja tako da pjeva samo zbor. Ne bi smjelo zapravo postojati svečano liturgijsko slavlje u kojem cijela okupljena zajednica ne bi barem nešto pjevala.

U drugom dijelu spominje se i uporaba jezika. Do Sabora se svečana sv. misa (*missa solemnis*) i sv. misa s pjevanjem (*missa in cantu*) služila isključivo na latinskom jeziku. Naravno, bilo je dopuštenih izuzetaka, kao npr. u našoj staroslavenskoj tradiciji. Uvođenje narodnog jezika u liturgiju svakako je jedan od najvećih zahvata u pokoncilskoj liturgiji.

„Neka se najvećom brigom čuva i promiče blago svete glazbe. Neka neprestano napreduju pjevački zborovi, naročito kod stolnih crkava. Neka se biskupi i ostali pastiri duša revno brinu da sva zajednica vjernika u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može vršiti svoju svojstvenu djelatnu ulogu prema odredbi čl. 28 i 30.“ (SC 114).

Ovdje se najprije potiče na čuvanje i promicanje svete glazbe. Pjevački zborovi se preporučuju ne samo u stolnicama i drugim većim crkvama, sjemenišnim i redovničkim zavodima već i u manjim crkvama.

Glazbena izobrazba

„Trebalo da se uvelike cijeni poučavanje i vježbanje glazbe u sjemeništima, u novicijatima redovnika obaju spolova i u školskim domovima kao i u ostalim zavodima i katoličkim školama. Za uspješnu pouku treba brižljivo spremati učitelje koji će voditi nastavu svete glazbe.

Preporučuje se nadalje da se prema prilikama osnivaju i viši zavodi za svetu glazbu. Glazbenim skladateljima i pjevačima, a osobito djeci, treba pružiti ispravnu liturgijsku pouku” (SC 115).

U ovom članu govori se o poučavanju i vježbanju glazbe u sjemeništima, novicijatima i svim ostalim katoličkim zavodima i školama. Stoga je velika zadaća i odgovornost profesora liturgijske glazbe na našim bogoslovijama, sjemeništima i novicijatima. Na koji način tim mladim ljudima uliti ljubav prema glazbi, posvijestiti ulogu i važnost liturgijskog pjevanja i sviranja? Veliko je to umijeće koje traži puno truda i individualnog rada sa svakim studentom. Međutim, treba imati u vidu da nisu svi kandidati glazbeno nadareni. I, ukoliko nema te pretpostavke, jako teško je nekoga tko nema dovoljno glazbenog sluha i adekvatnog glasa učiniti dobrim pjevačem. Uz mnogo rada takvi mogu bar najosnovnije naučiti. Teži napjevi, poput Exsulteta, za njih su „misaona imenica“.

Nadalje, glazba je izvrsno sredstvo za okupljanje vjernika. Tu se može puno toga naučiti, ne samo pjevanje već i poučavanje o liturgiji, sakramentima itd. S druge strane, biti član zbora koji ozbiljno shvaća svoju ulogu je čast, ali i obaveza te ujedno velika žrtva. Koliko vremena ulože pjevači dok nauče neku novu pučku misu, ili liturgijsku popijevku, a da ne govorim o polifonim misama ili motetima? Usudio bih se reći da se pjevači ponajviše pripremaju za liturgiju. Primjera radi, da bi naučili neku polifonu misu ili motet, potrebno im je i nekoliko mjeseci rada.

Koral i polifonija

“Crkva smatra gregorijansko pjevanje vlastitim rimskoj liturgiji; ono dakle u liturgijskim činima, uz jednake uvjete, ima prvo mjesto.

Druge se vrste svete glazbe, osobito polifonija, nikako ne isključuju iz bogoslužja, samo ako odgovaraju duhu liturgijskog čina prema čl. 30” (SC 116).

Evo što o njemu kažu veliki ljubitelji i poznavaoци koralā:

„Gregorijanski koral je liturgijsko pjevanje Katoličke Crkve zapadnog obreda, sadrži u sebi oznake istočnog i zapadnog pučkog vjerskog pjevanja. Ono je najduhovniji

glazbeni izričaj koji je stvorenje stvorilo da bi slavilo Stvoritelja” (Higino Anglès, Valore musicale e caratteri principali, u: *Storia della Musica, II*, Feltrinelli, Milano 1963., str. 107. i 108.).

„Gregorijanski koral tvori veličanstveni repertoar duhovne glazbe. Kao skup mnogih stilskih utjecaja i nadahnuća tolikih skladatelja izdiže se ovo pjevanje vrlo visoko i ima opće i gotovo vječno obilježje. Svojom umjetničkom snagom nadilazi vremenite oscilacije ukusa koji može biti uvjetovan vremenom, rasom ili narodnom pripadnošću” (Higino Anglès, Valore musicale e caratteri principali, u: *Storia della Musica, II*, Feltrinelli, Milano 1963., str. 107. i 108.).

„Gregorijanski je koral (s obzirom na slobodan ritamski pomak, dijatonsko kretanje napjeva i načine – moduse) najprikladniji glazbeni izričaj koji može doreći čovjekove osjećaje, odnosno približiti se čovjekovu osjećaju” (P. Ernetti).

„Koral je niknuo s Crkvom. On je s njom rastao i razvijao se, zato on pripada njezinoj sadržini, te ga treba takvim smatrati. On se ima cijeniti kao solidna, kreposna kršćanska molitva... U koralu su znali bogoduhni skladatelji pogoditi čuvstva svih srdaca u izražaju najljepše molitve Gospodinu Bogu” (Filip Hajduković).

„Gregorijanska je glazba nastala po uzoru nebeskih melodija i ne možemo si zamisliti drugog nebeskog ugođaja. Ta sama Treća Božanska Osoba, Duh Sveti djelovao je na razvoj ove umjetnosti. Zato je i mi katolici moramo više gajiti i više voljeti nego svaku drugu” (Ivan Merz, 1928.).

Gregorijansko je pjevanje najvrjednija glazbena baština Crkve. Svojom ljepotom i produhovljenošću svakako zauzima vrhunac u crkvenoj glazbi općenito. Gregorijanski koral je bio inspiracija mnogim glazbenicima: G. P. da Palestrini (koga prozvaše ocem klasične polifonije), J. S. Bachu, W. A. Mozartu, Ludwigu van Beethovenu, Giuseppe Verdiju i drugima.

Zborovi i pučko pjevanje

„Za sjajniji oblik svetih čina treba sačuvati glazbene kapele koje se nalaze u bazilikama, stolnicama, samostanima i drugim većim crkvama, i koje su tokom stoljeća zaslužile velike pohvale što su očuvale i gajile glazbeno blago neprocjenjive vrijednosti” (Uputa o glazbi u svetom bogoslužju br. 20).

„Neka se brižljivo njeguje pučko vjersko pjevanje, da glasovi mogu odzvanjati u pobožnim i svetim vježbama, i u samim liturgijskim činima, prema odredbama i propisima rubrika” (SC 118).

Ovdje je riječ u prvom redu o pučkom pjevanju kod raznih pučkih pobožnosti, a onda i kod same liturgije. Papa Pio XII. u svojoj enciklici *Mediator Dei et hominum* potiče ordinarije da promiču pučko religiozno pjevanje. Napokon je saborska konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosantum Concilium* otvorila širom vrata pučkoj popijevci u liturgiji.

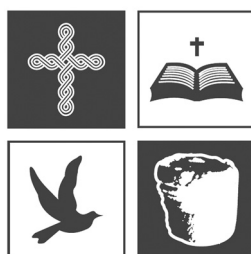
To su bili dokumenti koji govore o važnosti glazbe. Međutim, postavlja se praktično pitanje: na koji način sve to provesti u praksu?

Moje je osobno iskustvo (također iskustvo i drugih voditelja pjevanja), da bez osnivanja zbora, makar on bio i malen, sastavljen od nekolicine pjevača i to s otvorenim pjesmaricama u rukama i okupljen oko orguljaša (orgulja, harmonija) nema skladnog pjevanja, pa čak ni pučkog. Prepustiti da okupljena zajednica predvodi liturgijsko pjevanje, ma koliko god bila plemenita nakana, ne daje dobre rezultate. Važno je da se pjeva, važno je također što se pjeva i kada, ali je isto tako važno kako se pjeva, poznaje li se tekst, melodija, ritam? Glazba ima svoje zakonitosti i u njoj nema demokracije! Nadalje, postavlja se niz praktičnih pitanja: Je li zbor ili zajednica pripremljena za pjevanje i hoće li će uopće doći na pripremu, jesu li grla „razgibana” tj. upjevana...? To je jako važno! Bez upjevanih glasova nema lijepog i skladnog pjevanja! To isto vrijedi za predsjedatelja liturgijskog slavlja. Treba se dobro upjevati prije sv. mise, a isto tako pogledati pjevane dijelove. Možda je u našem mentalitetu najveća opasnost ova svijest: „Znamo mi to, ne treba nama nikakva priprava!” Lijepo je čuti cijelu zajednicu kako pjeva naše pjesme poput *Zdravo tijelo* ili u božićnom vremenu *U sve vrijeme godišta*. Naravno, tome cilju treba težiti, ali u praksi je jako teško postići da čitava zajednica pjeva. Sve ovo gore spomenuto su „sitnice praktične naravi” koje su zapravo preduvjet za skladno pjevanje. Nadalje, liturgijsko pjevanje mora biti u isto vrijeme i molitva, jer parafrazirajući sv. Augustina bi se reklo: „Tko dobro pjeva dvostruko moli!”

Stoga je potrebno potruditi se i naći osobe koje imaju glas i sluh, kao i dobru volju, i neumorno s njima raditi. Glavna briga o tome hoće li jedna župa imati zbor ili neće (pjevanje u euharistijskim slavljinama) je na župnicima i župnim vikarima. Za takav posao, naravno, treba pronaći sposobnog, po mogućnosti školovanog orguljaša – voditelja i zborovođu. Nažalost, časnih sestara je sve manje po našim župama. Budućnost sviranja, čini se, jest u vjernicima laicima koji pohađaju glazbene škole, bilo osnovne, bilo srednje. Uz malo truda može ih se „prekvalificirati” u crkvene glazbenike.

Kroz povijest je orguljaš (zborovođa) za svoju službu bio nagrađivan. Na primjer, u Njemačkoj je orguljaš plaćen i živi od svoje plaće. Naše prilike ne mogu se mjeriti s onima na Zapadu, ali to nije razlog (ukoliko župa ima mogućnosti) da se voditelj povremeno makar i simbolično ne nagradi. I ne samo on već i zbor kroz par susreta godišnje, recimo za blagdan Sv. Cecilije zaštitnice pjevača, zajedno s pastoralnim osobljem. To bi bila za njih velika motivacija i poticaj da još više rade, jednostavno osjećaj da se vodi briga o njima. Kroz takve susrete, pjevači itekako osjete je li župniku ili biskupu stalo do njih, a isto tako i do pjevanja pod sv. misom.

Župnici i kapelani imaju veliku zadaću upoznati orguljaša i pjevače o važnosti pjevanja u liturgiji, kao i o repertoaru pjesama. Nije svejedno što i kada će se neka popijevka pjevati! Ako bi župnici imali osjećaja za crkveno pjevanje (nije toliko bitno jesu

li glazbeno nadareni ili nisu), onda bi se našao i adekvatan prostor za vježbanje, note, orgulje itd. Istina, ima prigovora da su pjevači umišljeni, vole komplimente, pohvale, da pričaju pod sv. misom itd. Kao odgovor na to postaviti ću pitanje svima nama: koji to čovjek ne voli pohvalu ako za to ima razloga? Za mene osobno najveći kompliment je kada netko iz zajednice kaže: *Hvala vam što ste skladnim pjevanjem uzveličali ovo liturgijsko slavlje*. Pjevači nisu anđeli, a isto tako ni oni koji su došli iz Danteovog devetog kruga. Oni su jednostavno ljudi, vjernici koji se žele aktivno uključiti u liturgijsko slavlje i dati svoj doprinos. Ako pjevači svoju ulogu ozbiljno shvate, potrebno je da „utroše“ 3 – 4 sata tjedno vježbajući, rekao bih, isključivo na slavu Božju. Oni su dužni doći na sv. misu (ako dođu), ali dolaziti na probe po kiši ili nevremenu par puta u tjednu – to je stvar njihove dobre volje. Mislim da je malo župnika koji znaju vrednovati taj njihov trud.

Čak se kod nekih liturgijskih slavlja stvaraju dva tabora – neki oblik konkurencije: jedan na oltaru, drugi na koru, natjecanje tko će biti glavni: predsjedatelj liturgijskog slavlja ili pjevači? Pa, zar u centru nije sâm Isus Krist? A što će se se pjevati, određuje narav liturgije... Nažalost, događaju se i takve devijacije, stoga je potrebna bliska suradnja između predsjedatelja liturgijskog slavlja i zborovođe (orguljaša). Bilo bi dobro da župnici i kapelani koji put dođu na probu, uvide probleme i rješavaju ih. Jednostavno trebali bi više biti u kontaktu s njima, odgajati ih i posvijestiti im ulogu i važnost liturgijskog pjevanja i sviranja u liturgiji i drugim slavljinama.

Orgulje i druga glazbala

„U latinskoj Crkvi treba uvelike cijeniti orgulje sa sviralama kao tradicionalno glazbalo kojega zvuk može crkvenim obredima dodati divan sjaj te srce veoma uzdići k Bogu i k nebeskim stvarima.

Slobodno je u bogoslužje pripustiti i druga glazbala uz sud i suglasnost nadležnih crkvenih teritorijalnih vlasti” (SC 120).

Ovaj tekst izričito spominje „orgulje sa sviralama kao tradicionalno glazbalo” koje ima prednost pred svim drugim instrumentima. Pod „druga glazbala” spadaju elektronske orgulje i harmonij koji imitiraju zvuk klasičnih orgulja. I ostala glazbala mogu se pripustiti u bogoslužje „ukoliko su prilagođena ili se mogu prilagoditi liturgijskoj praksi te ako odgovaraju dostojanstvu Božjeg hrama i zaista pomažu uzdizati vjernike”. Instrumenti poput udaraljki i električnih gitara ne bi se smjeli upotrebljavati kod svetog bogoslužja. O prikladnosti glazbala za svetu liturgiju odlučuju nadležne biskupske konferencije.

Zadnji nesretni rat u našoj Nadbiskupiji porušio je mnoge crkve a zajedno s njima stradale su i klasične orgulje. Navodim samo neke: orgulje u Derventi, Plehanu, Maglaju, Gučoj Gori, Docu, Gračanici kod Uskoplja, Jajcu itd.

Sabor ima pravo kada daje prioritet orguljama sa sviralama, jer one mogu „dati divan sjaj te srce veoma uzdići k Bogu i k nebeskim stvarima“. Slavni W. A. Mozart ih je prozvao „kraljicom instrumenata“.

Posjedovati klasične orgulje san je mnogih župnika i župa, zato je hvale vrijedna akcija nekih župnika i župljana koji su uz mnoge žrtve i odricanja nabavili za svoju župu klasične orgulje bilo nove, bilo rabljene. Čini mi se da su prije župnici imali više osjećaja za nabavku tog liturgijskog instrumenta iako je životni standard bio daleko niži nego danas, ali ima i svijetlih primjera. Nakon ovoga zadnjega rata nabavljene su klasične orgulje sa sviralama u ovim župama (crkvama) Vrhbosanske nadbiskupije: župa Uzašašća Gospodinova i župa Presvetog Trojstva u Novom Travniku; zatim župe: Vitez, Bučići, Guča Gora, Ovčarevo, Podmilačje (filijana crkva), Klopče-Zenica, Gračanica, Kupres, Novo Sarajevo, Katedrala (male orgulje), bogoslovska kapela Vrhbosanske katoličke bogoslovije, kapela Franjevačke teologije, Novo Selo-Balegovac, Oštra Luka-Bok, Vidovice, Vukanovići i Crkvica-Zenica (nove orgulje). Zato treba čestitati svećenicima koji su stupili u kontakt sa župnicima i župama (samostanima) po Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj i od njih zapravo dobili na dar rabljene orgulje. To je, vjerojatno, naša jedina prilika jer su orgulje vrlo skupi instrument. Naime, jedan registar košta između 10 000 i 20 000 eura, što za jednu osrednju župnu crkvu, ovisno o broju registara, treba izdvojiti između 100 000 do 300 000 eura. Od predratnih 27 orgulja, koliko ih je bilo u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, uništeno ih je 8, a nekoliko ih je teško ili lakše oštećeno. Danas klasičnih orgulja u Vrhbosanskoj nadbiskupiji brojimo 37.

Istina, nijedan drugi instrument ne može u potpunosti zamijeniti zvuk klasičnih orgulja. Klasične orgulje imaju prirodni pravi zvuk koji se razliježe po čitavom prostoru crkve i to je jasno kao dan. Ali, želio bih reći i ovo: to vrijedi samo za one orgulje koje imaju solidan broj registara, koje su očuvane i redovito servisirane i ugađane, a takvih orgulja je u našoj sredini uistinu malen broj. Vjerujte mi: i nije baš neko zadovoljstvo svirati klasične orgulje koje su u lošem stanju, koje nisu desetljećima ugađane i intonirane, kod kojih pola tipki i registara uopće ne funkcioniraju ili im tonovi na manualima i pedalu neujednačeno izgovaraju. To se često događa kod pneumatskih orgulja, a takvih orgulja je kod nas većina. Ili pak uvijek strepiti kad će neka svirala nekontrolirano sama od sebe prosvirati... Takve orgulje orguljaša čine nervoznim i nesigurnim. One su poput starog auta koji vas svakog časa na putu može izdati i na cesti ostaviti. S druge strane, za redovito servisiranje orgulja treba dosta novaca izdvojiti i, što još više otežava stvar, teško je danas naći pouzdanog majstora koji vas neće prevariti i samo parcijalno i trenutačno riješiti problem. Narod je to lijepo izrekao uzrečicom: „Drži vodu dok majstori ne odu“!

Klasične orgulje su komplicirani instrument, podložne prašini, vlazi, vremenskim promjenama i temperaturi koji su najčešći uzrok raznim kvarovima, a isto tako i nesručno sviranje na njima. Stoga je potrebno na vrijeme pozvati majstora orguljara da ih godišnje pregleda i otkloni sitne kvarove. Orgulje su slične jednom automobilu koje

treba redovito održavati, servisirati, ukoliko želimo biti sigurni u njih, a ne čekati 20, 30, 50 ili više godina što rezultira nepotrebnom velikom izdatku novaca.

Međutim, ako ne posjedujemo klasične orgulje, onda smo prisiljeni kupovati harmonij ili elektronske orgulje. Ima ih raznih vrsta, ali za liturgijsko sviranje prikladne su one koje imitiraju zvuk klasičnih orgulja. Na primjer, firma *Johannus, Viscount* i *Ahlborn* pravi upravo takve orgulje. Možemo ih naći u specijaliziranim radnjama, a često budu izložene i na Svećeničkom tečaju u Zagrebu.

Hauptwerk i semplovi klasičnih orgulja

Međutim, prije osamnaest godina (2002.), na tržištu se pojavio softver (engl. software) tzv. Hauptwerk i za njega veliki broj semplovanih klasičnih orgulja. S najmodernijom visoko sofisticiranom tehnikom snimljene su prave klasične orgulje s originalnom akustikom, ali ovaj put detaljno i pojedinačno: svaki registar i svaki ton zasebno. Kako bismo bolje razumjeli bit stvari, podimo od samog značenja riječi Hauptwerk.

Hauptwerk je njemačka riječ i, ako bismo ju doslovno preveli, znači „glavno djelo“. Međutim, u orguljskom rječniku Hauptwerk označava glavni manual (klavijaturu), tj. težište orguljskog zvuka je na glavnom manualu. Do danas je snimljeno na desetke ponajviše povijesnih orgulja u Njemačkoj, Francuskoj, Nizozemskoj, Italiji, Austriji, Češkoj... Taj sistem koristim već nekoliko godina i iz vlastitog iskustva mogu reći da je to do danas najbolja imitacija klasičnih orgulja. Nedavno su naše katedralne orgulje temeljito obnovljene i, kao dodatak pravim registrima, instaliran je i ovaj sistem. Uz realna 22 zvučna registra, sada imamo registara, tako reći, koliko želimo.

Sve ovo gore rečeno navodi nas na razmišljanje kako za vrlo malu sumu novaca možemo nabaviti alternativni instrument tzv. midi sistem ili Hauptwerk kao najbolju zamjenu klasičnim orguljama. Zvuk takvih orgulja nije sintetičan, već pravi zvuk nekih orgulja snimljen vrhunskim mikrofonom i uređajima za snimanje, i to svaki registar i svaki ton pojedinačno s originalnom akustikom crkve. Vjerujte mi, i nakon duže svirke, zvuk semplovanih orgulja ne umara uho, a prednosti takvog sustava zaista su velike:

- cijena
- pravi zvuk orgulja
- velik izbor orgulja i registara (barokne, romantične, moderne...)
- orgulje uvijek ugođene i intonirane
- mogućnost transponiranja (+ -), posebno pogodno za jutarnje rane mise kad su glasovi neupjevani
- mogućnost memoriziranja brojnih kombinacija registara
- snimanje u audio (wav) i midi formatu
- mogućnost manualnog intoniranja instrumenta i prilagođavanja dotičnom pros-

toru crkve ili dvorane (pojedine registre i pojedinačne tonove ukoliko su prejaki ili pretihi, mogu se stišati ili pojačati te ih posvijetliti ili potamniti)

- prebacivanje pedalnih registara na manual (klavijaturu) – time u biti lijevom rukom najdubljom tipkom u basovoj dionici sviramo pedalne registre i na taj način stvaramo puni spektar orguljskih tonova (od najdubljih do najviših)

- upoznavanje pojedinih povijesnih orgulja: renesansnih, baroknih, romantičnih i modernih orgulja (registara), pogotovo onih koje nemamo priliku u stvarnosti upoznati i čuti kakvog su zvuka (jačina, oštrina, reskoća i boja) – to je posebno zanimljivo za studente koji studiraju orgulje, tj. buduće orguljaše koji žele izbliza i detaljnije upoznati razne tipove orgulja

- lako su prenosive...

Crkvene pjesmarice

Vrhbosanska nadbiskupija može se ponositi brojnim tiskanim pjesmaricama koje su izdane od 1900. godine pa sve do danas. Pjesmarice su namijenjene puku, raznim zborovima, a isto tako studentima teologije, kako laicima, tako i bogoslovima. Pođimo kronološki:

- *Crkvena pjesmarica* je najstarija tiskana crkvena pjesmarica u BiH koju su za potrebe Nadbiskupskog sjemeništa i gimnazije u Travniku priredili i tiskali isusovci 1900. godine. Pjesmarica sadrži 118 stranica a format joj je 14,5 x 19,5 cm. Međutim, postoji još jedna pjesmarica džepnog formata (samo tekst) koja također nosi naslov *Crkvena pjesmarica* u izdanju Vrhbosanskog kaptola u Sarajevu 1914. godine.

- *Crkvena pjesmarica* I. i II. dio u izdanju Uredništva Bosne Srebrene u Sarajevu 1976. godine. Pjesmaricu su priredili fra S. Topić i fra S. Petrušić. Pisana je rukopisom i umnožena vlastitim ciklostilom.

- *Laudate Dominum* – u izdanju Nadbiskupskog ordinarijata vrhbosanskog u Sarajevu je 1997. godine izdana pjesmarica za mješovite zborove i orgulje. Zbirka sadrži polifone skladbe: mise, motete, solo popijevke (150 skladbi). Priređivač pjesmarice je vlč. Marko Stanušić, regens chori sarajevske prvostolnice. A4 format, 309 stranica.

- *Pjevajte Gospodu pjesmu novu*, Vlastitosti Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, Zagreb – Sarajevo, 2003. (glavni i odgovorni urednik: dr. Franjo Komarica; supriređivači: dr. fra Slavko Topić i Niko Luburić). Godine 2008. tiskano je i treće izdanje u kojem su uvrštene 4 pučke mise: misa Ive Perana, Ivana Glibotića, Slavka Topića i Marka Stanušića.

- *Skladbe za orgulje; Skladbe za orgulje II*, zbirke skladbi za orgulje prikladnih za liturgiju. Priređivač vlč. Marko Stanušić, Sarajevo, 2007. i 2008., A4 format, obadvije zbirke po 120 stranica.

- *Koralne i pučke mise* (dionice i partitura), priređivač vlč. Marko Stanušić, Sarajevo, 2011., A4 format, partitura 75 stranica.

- *Višeglasne mise* (dionice i partitura), 16 višeglasnih misa za mješoviti zbor i 6 misa za muški zbor. Priređivač vlč. Marko Stanušić, Sarajevo, 2011., A4 format, 127 stranica dionice, 229 stranica partitura.

- *Hvalite Gospodina*, pjesmarica za muške zborove u izdanju Vrhbosanske katoličke bogoslovije. Priredio vlč. Marko Stanušić, Sarajevo 2013., A4 format, partitura 110 stranica.

- *Časoslov* (dionice i partitura), napjevi za slavlja jutarnjih i večernjih molitava u izdanju Vrhbosanske katoličke bogoslovije. Priredio vlč. Marko Stanušić, Sarajevo, 2013., A4 format, 23 stranice.

- *Muka po Mateju, Marku, Luki i Ivanu; Svećenička pjevačka služba*. Priredio vlč. Marko Stanušić, Sarajevo, 2015., A4 format, 110 stranica.

Uskoro bi trebao biti izdan i Kantual – orguljska pratnja pjesmarice *Pjevajte Gospodu pjesmu novu*. On će, bez dvojbe, biti velika pomoć orguljašima koji sviraju po našim crkvama i kapelama.

Godine 2007. Vrhbosanska nadbiskupija pokreće časopis za liturgijsku glazbu koji nosi naslov *Magnificat*, a uređuje ga vlč. Marko Stanušić. Glasilo izlazi dva puta godišnje. Članovi uredničkog vijeća su svećenici, časne sestre i laici koji djeluju na području Vrhbosanske nadbiskupije. Časopis donosi stručne članke, skladbe i glazbena izvješća. List želi pomoći crkvenim glazbenicima – voditeljima u njihovom radu oko što boljeg organiziranja liturgijskog pjevanja i sviranja po župama. Glasilo se distribuira po svim župnim zajednicama i crkvenim ustanovama Vrhbosanske i Banjolučke nad(biskupije).

Koncerti u crkvama

Katoličke crkve su ne samo hramovi Božji u kojima se vrši služba Božja tj. liturgija (iako je to prvotna i najvažnija svrha) već i mjesto gdje se izvode razni koncerti. Međutim, postavlja se pitanje: jesu li su za sve koncerte crkve otvorene ili samo za odabrane? Koji i kakvi koncerti su u katoličkim crkvama dozvoljeni? Pokušat ću u kratkim crtama pojasniti što kaže Učiteljstvo Crkve. Vjerojatno su mnogi čuli za dokument *Koncerti u crkvama*, koji je objelodanjen prije 33 godine, tj. 5. studenoga 1987. godine. Smatram da je dobro poznavati dokumente i propise majke Crkve, jer će nam pomoći pri odabiru mnogobrojnih koncerata koji nam glazbenici nude. Oni su nam, možemo slobodno reći, poput znakova na autocesti, pomažu nam da možemo ispravno postupiti kad su u pitanju koncerti u crkvama. Načelno govoreći, dozvoljena je sva ona glazba koja je u skladu s propisom o upotrebi crkve. Kanon 1210 Kodeksa kanonskog prava o tome načelno kaže: „Neka se sveto mjesto pripusti samo ono što služi vršenju ili promicanju kulta, pobožnosti i vjere, a neka se zabrani što nije u skladu sa svetošću mjesta.

Ali ordinarij može za pojedini slučaj dopustiti i druge upotrebe koje nisu suprotne svetosti mjesta“. To je opće načelo koje važi za sva zbivanja i događanja po našim crkvama, pa tako i koncertima. Upotreba crkve ne smije biti protivna svetosti mjesta i kriterij po kojemu se vrata crkve trebaju otvoriti koncertu svete ili religiozne glazbe, ali i zatvoriti svakoj drugoj vrsti glazbe. Na primjer, i najljepša simfonijska glazba nije odmah po sebi i religiozna... I mnoge druge vrste glazbe koja je po sebi vrijedna, umjetnička, ali nije prikladna za crkvu, već za neku koncertnu dvoranu. Stoga, kad se radi o koncertima u crkvama treba reći sljedeće:

- Dozvoljeni su, prije svega, oni koncerti tj. skladbe, koje su plod kršćanske inspiracije (oratoriji, mise, moteti, orguljski koncerti na kojima se, prije svega, izvode koralni preludiji koji su inspirirani gregorijanskim koralom ili temama crkvenih pučkih popijevki. Međutim, nisu ni sva orguljska djela prikladna za crkveni prostor iako se samo u crkvi mogu i izvesti jer, osim nekoliko gradova na ovim prostorima (Zagreb, Ljubljana), jedino u crkvama možemo naći velike orgulje.

- Općenito, što se tiče klasične glazbe, tu treba biti jako oprezan i dobro poznavati klasičnu glazbu: na primjer, opere, operete, ljubavne arije, baleti, valceri, razne koračnice spadaju u tzv. klasičnu glazbu, ali zbog svoje naravi, ma koliko bile umjetničke vrijedne, ni u kom slučaju ne bi se smjele izvoditi u crkvi.

-Nadalje, nisu sva simfonijska djela prikladna za crkvu: npr. Bolero od Mauricea Ravela je vrhunsko umjetničko djelo, ali zbog svoje plesne naravi nije prikladno za crkvu. Općenito govoreći, simfonijska djela i zbog akustičnih svojstava nisu prikladna za veće crkve jer imaju previše eha tj. jeke. Zato se takva djela ponajprije izvode u koncertnim dvoranama gdje je jeka od dvije sekunde optimalna za takvu vrstu glazbe.

Praktične upute i napomene

Ako netko želi imati koncert u katedrali ili nekoj crkvi (orguljaš, zbor, orkestar...), mora najprije napisati molbu rektoru katedrale, a konačno odobrenje daje mjesni ordinarij, tj. biskup. Ne postoji generalna dozvola za koncerte, to se prije svega odnosi ako su u pitanju ciklusi koncerata, već treba tražiti dozvolu za svaki koncert pojedinačno. U toj molbi treba priložiti točan datum i sat koncerta, zatim točan program koncerta u kojemu su imena autora i nazivi skladbi koje će se izvoditi. Nakon što biskupijsko povjerenstvo za glazbu pregleda program, rektor katedrale dobiva dozvolu od ordinarija za održavanje koncerta. Ordinarij može (slučaj zapadnih zemalja) odrediti neku crkvu koja više ne služi kultu, već kao „auditorium“ u kojemu bi se izvodila sveta ili religiozna glazba, a da bi se izvodila i profana glazba (npr. simfonijska glazba), samo ako je u skladu sa svetošću mjesta. U tom pastoralnom zadatku ordinarij će naći pomoć i savjet u Biskupskoj komisiji za liturgiju i svetu glazbu.

Nakon što se od biskupa dobije dozvola, župnici i rektori crkava moći će dopustiti upotrebu crkve zborovima i orkestrima koji budu imali gore naznačene uvjete:

- a) ulaz u crkvu mora biti slobodan i besplatan
- b) izvođači i slušatelji moraju biti odjeveni i ponašati se sukladno sakralnom obilježju crkve
- c) glazbenici i pjevači će izbjegavati zaposijedanje prezbiterija – traži se najveće poštovanje prema oltaru, sjedištu misnika i ambonu
- d) presveti oltarski sakrament, ako je moguće, čuvat će se u pokrajnjoj kapeli ili na nekom drugom sigurnom i doličnom mjestu (usp. C.I.C., kan. 938, par. 4)
- e) koncert će biti prezentiran i eventualno popraćen tumačenjima koja nisu samo umjetnička i povijesna nego i onima koji pomažu bolje nutarnje razumijevanje i sudjelovanje slušatelja; na primjer, ako se izvodi neko djelo (oratorij, requiem...) na latinskom ili nekom drugom jeziku, poželjno ga je prevesti na domaći jezik kako bi slušatelji razumjeli tekst
- f) organizator koncerta pismeno će osigurati građansku odgovornost, troškove, ponovno uređenje zgrade i naknadu eventualne štete (primjer kazališta i drugih dvorana koje se iznajmljuju).

Ovo su glavne smjernice koje nam mogu pomoći pri organizaciji nekog koncerta. Bilo bi dobro proučiti ih kako bismo mogli ispravno postupiti u davanju dozvola pa i organiziranju vlastitih koncerata u našim crkvama.

Zaključak

Pokušao sam u kratkim crtama iznijeti i prikazati dokumente koji govore o važnosti glazbe u liturgiji. Što je s nama? Nisu li se crkveni glazbenici pomalo umorili, a njih je mali broj? Može li se u ovoj situaciji dati još više, imajući u vidu stanje kakvo jest? U razorenim župama teško je bilo što učiniti na tom polju. U svakom slučaju dobro je da se i o glazbi počelo govoriti. Formiranje odbora za liturgijsku glazbu u našoj Nadbiskupiji, kao i organiziranje glazbenih seminara za voditelje – orguljaše svakako su preduvjet za sistematski rad na polju liturgijske glazbe. Godišnji susreti zborova koji se održavaju već 18 godina značajan su doprinos promoviranju pučkih popijevki i misa iz pjesmarice *Pjevajte Gospodu pjesmu novu*, kao i višeglasnih skladbi.

Ideja *Zlatne harfe* je hvalevrijedna, jer ta djeca razvijaju sluh i glas od malenih nogu. Oni će biti regruti, vrsni pjevači i za odrasli zbor. Ugledajmo se u iskustva drugih biskupija, pogotovo onih na Zapadu. Istina, nemamo tradiciju kao što ima Zapad ili neke biskupije u Hrvatskoj, ali tradicija neće doći sama od sebe. Zato su potrebni ljudi puni idealizma i dobre volje koji će nešto konkretno učiniti da ta tradicija makar malo poraste.

STAVAK SEDMI: LITURGIJSKA ŽARIŠTA

Priredio: dr. Danimir Pezer OFM

Sam pojam sakralni objekti vrlo je širok, jer u sakralne objekte spada i džamija i sinagoga i mnogi drugi hramovi i zdanja. U ranom pak kršćanstvu mjesta kulta što su bila starija, to su bila cjenjenija. Govorilo se: *tantum sanctitatis quantum vetustatis*. Sigurno je da i stara i nova arhitektura ima svoju vrijednost i ljepotu. I dobro je da kler i vjernici upoznaju i suvremenu arhitekturu, jer nigdje u crkvenim dokumentima ne piše da je jedan određeni arhitektonski stil crkveni. Crkveni je podjednako i barokni, i gotički, i romanički, i renesansni, i moderni i postmoderni. Jedino kad je u pitanju *Musica sacra, Sacrosanctum concilium* izričito kaže da je koralno pjevanje vlastito pjevanje rimske liturgije. Crkva-zgrada prije nego što je sakralni objekt, ona je liturgijski i obredni prostor. Budući da je crkva prvenstveno liturgijski i obredni prostor, arhitekt kojem je povjerena izgradnja crkve, osim što bi trebao dobro poznavat arhitekturu trebao bi dobro proučit i Opće norme Rimskog misala i rituala ako hoće da njegov građevinski objekt bude i crkva, odnosno liturgijski i obredni prostor. Nije uvijek lako od sakralnog prostora napraviti obredni, liturgijski prostor, pogotovo ako arhitekt nikad nije vidio i doživio liturgijsko slavlje uskrsne noći i ako nije vidio ni pročitao ni jednu knjigu o ambonu, oltaru, krstionici, apsidi

Apsida

Riječima: "Dođi Gospodine Isuse" (Otk 22,20), završava Sveto pismo. I u najsvečanijem dijelu svete mise svaki dan ponavljamo *Tvoj slavni dolazak iščekujemo*. Iščekivanje Kristovog dolaska na kraju vremena u rimskoj liturgiji posebno je naglašeno u Došašću i na kraju Crkvene godine. U prvim stoljećima kršćanstva tema ponovnog Kristovog dolaska nije bila prisutna samo u misnim molitvama i čitanjima nego i u arhitekturi i slikarstvu. Eshatološki prostor u crkvi je apsida. Apsida je u crkvi mjesto Božje slave. Ona nam govori da naš život ima jasan cilj. On je usmjeren i ide prema Kristu. Apsida je polukružni udubljeni prostor koji je starinom bio okrenut prema istoku. Velika je razlika u molitvi stajati ispred ravnog zida i apside u kojoj se nalazi Kristov lik. Pred ravnim zidom pogled se zaustavlja tako da imamo dojam da je i naša molitva naišla na prepreku. Pred polukružnim prostorom pogled se ne zaustavlja, nego ide dalje. U ranokršćanskim bazilikama apsida je bila okrenuta prema istoku. Za razliku od Židova koji su za vrijeme molitve bili okrenuti prema Jeruzalemu, kršćani su bili usmjereni prema istoku. O okretanju prema istoku za vrijeme molitve govore nam mnoga otačka djela. Spomenut ću samo neka. To su Tertulijanovo djelo *Adversus hae-*

reses, Apostolske konstitucije, Didaskalia apostolotum. Kad crkveni pisci govore o okrenutosti prema istoku, pozivaju se na svetopisamske tekstove. A to su: "Zatim opazih jednog drugog anđela gdje uzlazi s istoka, noseći pečat živoga Boga" (Otk 7,2). Drugi je tekst na koji se oci pozivaju Iz Matejeva evanđelja: "Jer će dolazak Sina Čovječjega biti sličan munji što sjevne na istoku i rasvjetli sve do zapada" (Mt 24,27). I treći tekst jest: "Sva kraljevstva svijeta pjevajte Bogu, slavite Jahvu koji se vozi po nebu, po nebu iskonskom" (Ps 67,34). Tertulijan kaže da su kršćani u molitvi uvijek okrenuti prema suncu koje izlazi, zato ćemo u apsidama nekih romaničkih bazilika naći prozore. U polukružnom apsidalnom prostoru nalazi se prezbiterij koji je, kako mu i smo ime kaže, prostor za prezbitere. U centru apsida ispod Kristovog lika nalazi se mjesto sa kojeg prezbiter predsjedava liturgijskim slavljem. Predsjedatelj se nalazi u neposrednoj blizini Kristova lika jer predsjedava in persona Christi. Ispred prezbiterija nalazi se oltar. Oltar je u lađi i uzdignut je. Budući da je oltar smješten u lađi sa zapadne sjeverne i južne strane, okružen je vjernicima, a sa istočne prezbiterima i ostalim poslužiteljima. Tako se oltar nalazi u središtu okupljene zajednice. Ovakav raspored sudionika u liturgijskom slavlju zabilježen je u Rimskom kanonu. U molitvi Memento domine famulorum famularumque tuarum et omnium circumstantium quorum tibi fides cognita est. Circumstantes je aktivni particip glagola circumsto – što znači stajati kružno raspoređeni, okružiti. Apsida nas prostorno i slikovno podsjeća na članak iz vjerovanja koji kaže da će Isus doći na kraju vremena suditi žive i mrtve. Apsida je povlašćeno Kristovo mjesto. Stoga liturgijski prostor lišen apsida i njenog glavnog sadržaja, Krista koji će doći na kraju vremena, lišen je vrhunca teologije.

Kao što je apsida imala svoj ikonografski program, imali su i portali. Na reljefima i skulpturalnoj dekoraciji glavnih fasada na portalima romaničkih i gotičkih katedrala crkava otjelovljen je isti sustav kao u apsidi, uz nužne izmjene. Zanimljiv je obrat od slikarstva ka skulpturi, odnosno prijenos težišta ikonografskog programa iz enterijera na eksterijer. Ovaj prijenos dovodi i do kontaminacije sadržaja: u sliku neba na luneti glavnog portala projicira se tema posljednjeg suda, izgleda kao da se kroz unutrašnju stranu zapadne fasade probila van. I ovo je psihološki domišljeno, jer program koji je sada pristupačan i namijenjen svim prolaznicima (a ne samo *intransibus*), onima koji ulaze, kako je nekoć pisalo na vratima crkve, mora obuhvatiti i prijetnju i opomenu, a uz to će se program dopuniti temom grijeha i otkupljenja.

Oltar

Introibo ad altare Dei ad Deum, qui letificat iuventutem meam. Prva je rečenica koju je svećenik stoljećima izgovarao približavajući se oltaru Gospodnjem. Kao što se u grgurovskom pjevanju iz prvih riječi ulazne pjesme moglo vidjeti koja se svetkovina slavi, tako se i iz prvih riječi koje je svećenik izgovarao moglo vidjeti koje je mjesto u

crkvi najvažnije. Na oltaru svaki dan slavimo euharistiju. Među prvim kršćanima koji su govorili o euharistiji i oltaru jest sveti Pavao. U prvoj poslanici Korinćanima on euharistiju naziva *Večerom Gospodnjom* a oltar *stolom Gospodnjim*. Međutim, još su prve generacije kršćana euharistiju nazvale žrtvom križa. Posljedica toga jest da je Večera gospodnja žrtva a stol Gospodnji žrtvenik.

Latinska riječ oltar sastavljena je od dvije riječi: jednog pridjeva ili participa i imenice. Pridjev bi bio *altus*, a, um, što znači visok, uzvišen, a particip *altus* bi dolazio od glagola *alo, is, alui, altum, alere* 3., što znači hraniti. Stoga može označavati neku visoku strukturu ili strukturu koja je u službi hranjenja. Drugi dio riječi *altare*, ara dolazi od glagola *arere*, što znači spaliti, goriti. Oltar bi prema tome bio mjesto vatre.

Za nas kršćane oltar je monumentalno mjesto Kristovog uzdignuća. U Ivanovu evanđelju Isus dvaput govori o svom uzdignuću. U osmom poglavlju kaže Isus Židovima: "Kad podignete Sina Čovječjega, tada ćete saznati da Ja jesam i da ništa od sebe ne činim, već da govorim ono što me otac nauči" (Iv 8,28). "A u dvanaestom poglavlju kaže: A ja kad budem podignut sa zemlje sve ću ljude privući k sebi" (Iv 12,32). Polazeći od ovih ivanovskih tekstova i samog značenja riječi oltar, možemo zaključiti da bi oltar u crkvi trebao biti na povišenom mjestu.

Ako je euharistija spomen čin Gospodnje večere koja je figura i najava njegove smrti, onda je oltar i stol Gospodnji i kalvarijska stijena. On nije samo stol ni samo stijena nego i jedno i drugo istovremeno. On je i stol i žrtvenik. Ove dvije bitne odrednice oltara svakako bi trebale biti uočljive na njemu. Da je oltar stol najbolje se vidi iz toga ako je prekriven velikim, širokim oltarnjakom. Istovremeno sa stolnim do izražaja treba doći i žrtveni karakter oltara. Žrtveni karakter oltara doći će do izražaja ako je oltar napravljen od kamena u obliku kocke. Ako želimo istovremeno izraziti i žrtveni i stolni karakter oltara, onda ćemo na vertikalni kamen koji ima oblik kocke staviti horizontalnu ploču koja ima oblik pravokutnika. Ipak, žrtvena narav euharistije i oltara najbolje se izražava križem koji je postavljen na oltaru ili u blizini njega. Prije nekoliko godina jedan francuski umjetnik rekao je: *Oltar je eksplozija radosti. On je kutak mira. Žrtveni križ se uzdiže iznad njega i pozlaćen je, jer nam pokazuje Isusovu muku ali i njegovu proslavu i život vječni.*

Zašto oltar ima četiri strane? Možda nam najbolji odgovor na ovo pitanje daje popjevka *Od sva se četiri vjetra Crkva sabire sveta u živi Božji hram*. Četiri vjetra spominju se i u Matejevom evanđelju kada se opisuje ponovni Isusov dolazak. I on će poslati svoje anđele s glasnom trubom da skupe izabranike njegove od četiri vjetra, kaže Matej. A u najstarijem liturgijskom spisu *Didache* četiri vjetra povezana su uz molitvu. Ovako glasi molitveni zaziv. *Ujedini Gospodine svoju Crkvu od sva četiri vjetra u svoje kraljevstvo koje si pripravio za nju*. Četiri vjetra simbol su četiriju strana svijeta, odnosno svih plemena i naroda koji su pozvani na Gozbu Gospodnju. Jednom riječju re-

čeno, četiri strane oltara predstavljaju univerzalnost spasenja po Kristu. Ivan evanđelist to ovako sažima: "Isus treba umrijeti umjesto naroda i ne samo mjesto naroda nego da i razasutu djecu Božju skupi u jedinstvu" (Iv 11,52).

Oltar je, dakle, simbol Krista koji sabire svoju Crkvu u jedno. Budući da je jedan Krist, i oltar je u crkvi jedan. U istočnim crkvama od početka do dana današnjeg u jednom danu na oltaru može se slaviti samo jedna euharistija, jer euharistija je znak jedinstva Crkve. U Rimskoj-katoličkoj crkvi ta je praksa bila do pape Leona Velikog, koji je dozvolio zbog manjka crkvenog prostora da se na jednom oltaru može slaviti više misa. Stoga je opravdan zahtjev Obrednika posvete oltara koji traži da u Crkvi bude jedan oltar koji je simbol jednog Krista i jedne euharistije. Budući da je oltar misterij Kristove prisutnosti, on se kadi kao što se kadi i križ. I jedino se, osim evanđelistara, oltaru iskazuje počast poljupcem. Prva gesta koju svećenik napravi na kraju ulazne procesije, nakon što je prošao između okupljene zajednice, jest poljubac oltara. Od tog trenutka prisutna zajednica može zaključiti da oltar predstavlja onoga koji ju je sazvaio, Krista Gospodina. Iz toga se može razumjeti i propis Rimskog misala da se tabernakul ne stavlja na oltar i u prezbiterij, nego u sporednu kapelu.

Od kojeg se materijala pravi oltar? Najprikladniji materijali za oltar jesu kamen i drvo, a ne treba isključiti ni željezo, pogotovo tamo gdje ga ima u izobilju. Kamen je moćan, monumentalan, on je znak po svojoj prirodi. Drvo pak ima ton nečega kućnog domaćeg, jer su stolovi po našim kućama obično drveni. U Otkrivenju oltar je od zlata. Ovako ga opisuje Ivan: "Uto neki drugi anđeo, držeći zlatni kadionik dođe i stade na žrtvenik. I bijaše mu dano mnogo kâda da ga prinese u prilog molitava svih svetih na zlatni žrtvenik pred prijestoljem. Iz anđelove ruke izvije se dim kâda u prilog molitava svetih" (Otk 8,3-4). Povijest umjetnosti zabilježila je i nekoliko zlatnih i srebrenih oltara. Zlatni oltari bili su crkvi sv. Ambrozija u Milanu, u crkvi sv. Marka u Veneciji. Ivan Zlatousti je govorio da Bog više voli zlatne vjernike nego zlatne kaleže i oltarnjake, ali ne zato što mu se ne sviđaju darovi prineseni na oltar, nego jer ne želi da se zlato daruje njemu ako prije nismo pritekli upomoć siromašnoj i potrebnoj braći. Koja je ikonografija oltara? Summa kristološke ikonografije u povijesti spasenja od Abela i Mojsija do Ivana Krstitelja i Ivana Evanđelista jest janje. Zato na oltar nećemo stavljati ni slike niti kipove svetaca. Na oltar se osim križa stavljaju još samo svijeće koje su simbol Krista koji svijetli u svojoj Crkvi. Svijeće trebaju biti od pčelinjeg voska i biskupski ceremonijar kaže da bi ih na oltaru trebalo biti 2, 4 ili 6, a kad predsjedava dijecezanski biskup 7. Ako se oltar nalazi u baroknoj ili gotičkoj crkvi koja je savršeno simetrična, nećemo svijeće strpat na jedno mjesto, da narušimo simetriju. Nego ćemo ih na oltaru rasporediti simetrično. Sacrosanctum Concilium traži istinitost znaka, prema tome svijeća treba biti svijeća, a ne plastični valjak koji svaki dan gori i nikad ne izgara. Iz poštovanja prema oltaru nećemo na njega stavljati šibice, upaljače, pa-

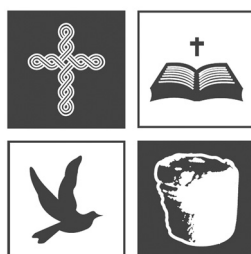

pirne maramice, crkveni tisak, župne oglase, kutiju od naočala i naočale, nećemo stavljati ni najlon, ni staklo, ni plastiku.

Prastari je kršćanski običaj da se u oltar stavljaju reliquije svetaca. Tertulijan tumači ovu praksu tako što kaže: *Christus in martire est*. Prema tome, kršćani su oni koji se u potpunosti identificiraju s Kristom, dotle da su spremni dati život za njega kao što je on dao za nas. Još od samoga početka Crkve postoje dva načina krštenja: krštenje vodom i krštenje krvlju. Zbog toga su kršćani slavili euharistiju na grobovima mučenika na dan njihove smrti, koju su zvali *dies natalis*, dan kad su rođeni za nebo. I to je sigurno jedan od prvih motiva da su euharistiju slavili i ostalim danima u tjednu, a ne samo nedjeljom. Mučenici su ispunili Kristovu zapovijed ljubavi na uzvišen način. Kao što je Isus ljubio svoje prijatelje i svoj život dao za njih, tako su oni dali za Krista. Zato su ostalim kršćanima primjer kako treba slijediti Krista. Oni su poslušali Isusovu zapovijed i utjelovili je u svom životu i svojoj smrti. Slaveći euharistiju na oltaru u kojem se nalaze reliquije mučenika, ne dajemo važnost reliquijama, nego postajemo svjesniji zahtjevnosti koju traži nasljedovanje Krista. Nasljedovanje Krista traži zajedništvo s njim i u životu i u smrti. Reliquije nas opominju da se ne bi smjela dogoditi šizofrenija između liturgijskog slavlja i života.

Kao što su se ispod oltara nalazili grobovi mučenika, tako se nekad iznad oltara nalazio ciborij. German carigradski kaže da riječ ciborij dolazi od riječi *kib* što znači lađa i riječi *orfon* što znači svjetlosna nebeska vatra. Ciborij je nad oltarom kao što je naglasak u riječi. Naglasak nam govori kako trebamo izgovoriti riječ da bismo je ispravno razumjeli, a ciborij nam pomaže da se pravilno orijentiramo u crkvi. Vidno nam pokazuje koje je mjesto u crkvi najvažnije. Oltar je stol posljednje večere, ambon je prazni Kristov grob, a ciborij je dvorana Pedesetnice. Golub – simbol Duha Svetoga i plameni jezičci najčešća su njegova ikonografija, bilo da se radi o čvrstim kamenim ciborijima koji su sastavljeni od 4 stupa na kojima se nalazi kupola, bilo da se radi o jednostavnim baldakinima koji se nose u tijelovskoj procesiji. Ikonografija ciborija uzeta je iz Ivanova evanđelja. Kad je Ivan Krstitelj vidio Isusa uskliknuo je: "Evo jaganjca Božjeg koji uzima grijehe svijeta" (Iv 1,29). A malo poslije reći će: "Vidio sam Duha gdje siđe s neba kao golub i ostade na njemu" (Iv 1,52). Na oltaru se događa anamneza, svećenik izgovara riječi koje je izgovorio Isus i vrši čine koje on učinio, a ciborij je vidljivi izričaj epikleze u kojoj svećenik moli Duha Svetog da posveti darove.

Estetika zahtjeva da najmanja visina oltara bude 92 centimetra, a najveća 102. Oltar je simbol Krista u okupljenoj zajednici, zato ga treba postaviti na uzvišeno mjesto i dati mu prostora da diše kako bi se nesmetano mogli obavljati sveti obredi. Rekoh, oltar je simbol Krista ugaonog kamena na kojem smo sazidani mi živo kamenje i ne samo mi nego čitav crkveni prostor izrasta iz oltara i upućuje na njega, počevši od veličanstvenih rozeta gotičkih katedrala koje bacaju snop svjetlosti na njega, do prozora u apsidi.

Opća uredba Rimskog misala (br. 315) isključuje mogućnost čuvanja euharistije na oltaru koji je okrenut prema narodu i na kojem se redovito slavi euharistija. Stoga predviđa dva rješenja za smještaj svetohraništa: a) u prezbiteriju, ali ne na oltaru na kojem se slavi, u obliku i mjestu koji će najviše odgovarati, ne isključujući ni stari oltar koji se više ne koristi za slavlje; b) u nekoj kapeli, prikladnoj za osobno klanjanje i za molitvu vjernika. Prikladnije mjesto za tabernakul jest zasebna kapela koja će poticati sabranost i klanjanje vjernika i koja će ujedno biti prostorno tijesno povezana s crkvom te vjernicima dobro vidljiva. Međutim, nema svaka crkva sporednu kapelu (neke stare crkve ili male crkve). Tada se Euharistija može čuvati u starom svetohraništu na nekoć glavnom oltaru, koji je važan i častan. Svetohranište nikad ne smije biti zaklonjeno sjedištem predsjedatelja.

Kao što u crkvi postoji svetohranište za čuvanje posvećenih hostija, trebalo bi se nalaziti i mjesto na kojem će se čuvati i posvećena ulja jer, kako nas Crkva uči, Krist je prisutan i u ostalim sakramentima. Kristova prisutnost u euharistijskim prilikama naziva se stvarnom ne tako da bi isključivala stvarnost drugih načina prisutnosti, nego je od njih izvrsnija (par excellentiam).

Sjedište svećenika slavitelja

Sjedište svećenika slavitelja treba označavati njegovu službu predsjedanja skupu i ravnanja molitvom. Stoga mu je najprikladnije mjesto na dnu prezbiterija prema narodu, osim ako to priječi raspored zgrade ili druge okolnosti, na primjer, ako bi prevelika udaljenost otežavala saobraćanje između svećenika i okupljene zajednice ili pak ako se svetohranište nalazi na sredini iza oltara (OURM 310). Potrebno je razlikovati sjedište svećenika predsjedatelja od biskupske katedre. Sv. Augustin kaže: „Pravo je da tijekom liturgijskog okupljanja oni koji predsjedaju i vode sjede poviše, kako bi pomoću samoga znaka sjedišta bili razlikovani od drugih i da se tako jasno očituje njihova uloga služenja, a ne da bi s toga sjedišta samovoljno vladali, oholo se napuhujući“ (Govori 91,5). Sjedište predsjedatelja s oltarom i ambonom jedno je od glavnih žarišta slavlja i priziva nam u pamet Kristovu prisutnost u osobi služitelja, kao nas naučava konstitucija o Svetoj liturgiji (SC 7). Sjedište nikad ne bi trebalo biti smješteno ispred oltar, tako da svećenik oltaru okrene leđa, jer oltar je simbol Krista. Sjedište svećenika predsjedatelja nije samo mjesto na kojem svećenik sjedi i odmara se nego liturgijsko žarište s kojeg izgovara molitve (zbornu, započinje i završava molitvu vjernika, popričesnu molitvu), započinje i završava sv. misu. Svećenik dolazi do oltara tek kad pođe drugi dio sv. mise – euharistijska služba, tj. prinos darova. Kršćanska ikonografija već u potkraj II. stoljeća predstavlja Krista kako sjedi na katedri dok poučava apostole. Kasnije će se iznad katedre nalaziti i križ. Najčešći ikonografski motivi iznad sjedišta u apsidi bili je Pantokrator (Krist Svevladar), Maiestas Domini.

Nekad je bilo naslikano prazno sjedište na kojem se nalazio križ ili sveta knjiga. Ova ikonografija izražava nevidljivu, ali stvarnu prisutnost Uskrslog Krista, koji će na koncu vremena doći suditi žive i mrtve.

Ambon – monumentum resurrectionis

Put u Emaus slika je euharistijskog slavlja. Idući u Emaus, učenici su najprije raspravljali što ima napisano o Kristu u pismima a zatim su ga prepoznali u lomljenju kruha (usp. Lk 24,13-35). Zato i mi u misnom slavlju, idući od ulaznih vrata do oltara, najprije moramo proći pokraj ambona. Riječ ambon najvjerojatnije dolazi od grčkog glagola *anabaino* što znači idem gore, uzlazim. Izidor Seviljski za ambon koristi termine: *pulpitum, tribunal, analogium, suggestus*. Walafridus Strabo, pisac iz IX. stoljeća, kaže da riječ ambon dolazi od latinske riječi *ambio* (opasati), jer je napravljen tako da sa svih strana okružuje čitača. A prema nekima ambon dolazi od riječi *ambo* (dvije strane). Naime, do ambona su vodila dva pristupa. Stubama postavljenim s istočne strane uzlazilo se na ambon i stubama postavljenim sa zapadne strane silazilo se s ambona. Budući da se na ambon uzlazilo, on je bio na povišenom mjestu. Grgur iz Toursa koncem VI. stoljeća hvali ambon koji je podigao 258. godine sv. Ciprijan, kartagiški biskup. Kaže ovako: *Analogius na koji se stavlja knjiga za čitanje i pjevanje je veličanstven, navodi se da je načinjen od samo jednog mramornog bloka. Sastoji se od stola ili kata na koji se penje pomoću 4 stube, od ograde koja ga okružuje i 4 stupa koja ga drže odozdo, tu je govornica ispod koje može stati osam osoba.*

Ambon je radosni himan Kristovom uskrsnuću. On je u crkvi prazni Kristov grob s kojeg se naviješta Kristovo uskrsnuće. Jedini sadržaj Svetog pisma za kršćane je Krist i njegov pashalni misterij. Evanđelisti za Kristov grob upotrebljavaju naziv *mnemeion*. Vulgata ga prevodi izrazom *monumentum*. *Mnema* doslovno znači znak, sjećanje. Još od Homera *mnema* je posebno povezana sa sjećanjem na mrtve, pa ima i značenje groba. Evanđelja kažu da je Isusov grob bio isklesan u stijeni i u njega nije bio nitko položen prije Isusa (usp. Mt 27,60; Mk 15,46; Lk 23,53; Iv 19,41). Prazan je grob još od početka i potvrda Isusova uskrsnuća. Po Ivanovu evanđelju Isusov grob je bio u vrtu (usp. Iv 19,41). Vrt uskrsnuća nas upućuje i na Edenski vrt, koji je zasadio sam Bog (usp. Post 2,8). I podsjeća nas na vrt iz Pjesme nad pjesmama u kojem zaručnik susreće svoju zaručnicu (usp. Pj 4,15.16; 5,1). Po otačkom tumačenju vrt iz Pjesme nad pjesmama pralik je vrta u kojem Krist susreće svoju zaručnicu Crkvu. Likovi koji se nalaze u vrtu jesu anđeo i žene koje su došle pomazati Kristovo tijelo miomirisnim uljem (usp. Mt 28,1-2). I u Starom i u Novom zavjetu anđeli su predstavnici nebeskog svijeta i Božji glasnici. Prema tome, anđelova prisutnost na grobu potvrda je istinitosti događaja uskrsnuća. Govoreći o prisutnosti žena na Isusovu grobu, I. Beleth kaže da žene uživaju trostruku povlasticu: žena je stvorena u raj, od žene je rođen Krist i us-

kršli Krist prvo se ukazao ženama. Kršćanska tradicija Mariju Magdalenu naziva *apostola apostolorum* – apostolicom apostola, jer je ona prva vidjela uskrslog Krista i njegovo uskrsnuće navijestila apostolima. Zbog toga su žene s miomirisima začetak zajednice koja se skuplja na Dan Gospodnji da bi slušala uskrsni navještaj. Vrt i prisutnost žena sugeriraju nam u kojem dijelu crkvenog prostora bi se trebao nalaziti ambon. U prvim stoljećima kršćanstva crkve su se gradile za liturgiju uskrsne noći. Okupljena je zajednica čitavu noć iščekivala zoru uskrsnuća. Apsida crkve bila je okrenuta prema istoku i u njoj se nalazio prozor da bi zajednica mogla primijetiti jutarnju zvijezdu Danicu i prve zrake svjetlosti. Ambon se obično postavljao u južnom dijelu crkve, gdje je svjetlost najjača i kojem su bile smještene žene. Svjetlost, idući od istoka k zapadu, najjača je na jugu, te je stoga jug mjesto s kojeg se naviješta uskrsnuće Kristovo prema sjeveru, odnosno prema tminama koje trebaju biti rasvijetljene Kristom. Podijeljenost na mušku i žensku stranu u crkvi prastara je kršćanska tradicija. Postoji mnoštvo dokumenata iz crkvene tradicije koji govore o podijeljenosti na mušku i žensku stranu. Među prvima koji govore o ovakvu rasporedu sudionika u liturgijskom slavlju jest Grgur Niški. Opisujući sprovod svoje sestre Makrine, on kaže da je razdijelio muškarce i žene tako što je žene pridružio posvećenim djevicama koje su u crkvi bile na južnoj strani, a muškarce monasima koji su bili na sjevernoj strani crkve. Kaže da je to učinio da bi pjevanje psalama bilo jednodušno, ritmično i harmonično kao kad pjeva zbor. Amalario u devetom stoljeću kaže da su žene u južnom dijelu crkve, a muškarci u sjevernom i da đakon naviješta evanđelje okrenut prema muškarcima, da bi bolje čuli i razumjeli, jer će ih kad se vrate kući žene pitati što su čuli u crkvi. U zapadnoj latinskoj crkvi apside nije uvijek bila okrenuta prema istoku. Apsida bazilike svetog Petra okrenuta je prema zapadu. Premda apside nije bila uvijek okrenuta prema istoku, pri određivanju položaja ambona računalo se kao da jest. Kao što je nedjelja vremenska ikona Kristova uskrsnuća, tako je ambon prostorna ikona Kristova uskrsnuća. I vremenska i prostorna ikona podsjećaju nas na povijesno Kristovo uskrsnuće i bude nadu u uskrsnuće na kraju vremena. Oltar je stol posljednje večere i kalvarijska stijena i zato se na oltar stavlja križ.

Stoga nećemo i ambon praviti u obliku križa i na njega stavljati križ. Jer i križ dobiva svoj puni smisao iz svjetla uskrsne zore. Mi vjerujemo da na bit našega spasenja spada Isusova smrt na križu. Ali uskrsnuće je temelj naše vjere. I ključ našega života i smrti stoji u uskrsnuću. Zato naše crkve nisu samo crkve Velikog petka, nego i uskrsnog jutra. I to bi se u njima trebalo primijetiti već na prvi pogled.

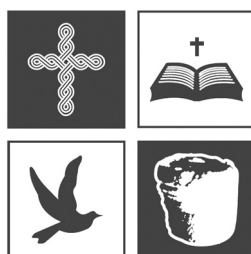
Budući da je ambon *monumentum resurrectionis* s kojeg se naviješta evanđelje, on je u prvom redu posvećen prvim navjestiteljima Kristova uskrsnuća: anđelu, ženama koje su donijele mirisno ulje, Ivanu, Petru i Djevici Mariji koja je navijestila radost čitavom svijetu. Na nekim srednjovjekovnim ambonima nalazi se *quincunx*. To je geo-

metrijska figura bizantskog podrijetla tipična za mozaike koje je pravila rimska obitelj Cosmateschi. Sastoji se od pet krugova. Krug u sjecištu dijagonala jest antitip. Uvijek je to evanđeoski navještaj ili govori o nekom otajstvu objavljenom u Kristu. Donji lijevi krug obično donosi neki tekst iz Knjige postanka, ali to nije opće pravilo (*ante legem – prije zakona*). Donji desni krug donosi neki tekst iz Knjige izlaska (*post legem – poslije zakona*). Gornji lijevi krug odnosi se na proroštvo i donosi tekst iz proročkih knjiga, ali i povijesnih i mudrosnih. I gornji desni krug odnosi se na mudrost. Citati u ovom krugu najčešće su uzeti iz psalama. Dakle radi se o tipološkom tumačenju Svetog pisma, u kojem sve biblijske knjige govore o Kristu: mudrosne, proročke, one napisane prije zakona na Sinaju i one napisane poslije sinajskog dekaloga. Najljepši ambon, osim veličanstvenih srednjovjekovnih ambona, nalazi se u novoj crkvi oca Pija iz Pietrelcine. Na kamenom ambonu prikazan je susret Marije Magdalene s uskrslim Kristom. Umjetnik je pokušao izraziti svu radost i iznenađenje Marije Magdalene kad je ugledala uskrslog Krista. Susret uskrslog Krista i Marije Magdalene sigurno je najzanimljiviji i najljepši susret koji se ikada dogodio u povijesti. Zbog grijeha Adam i Eva su istjerani iz raja (ograđenog vrta). Isusovim uskrsnućem čovjek je ponovo vraćen u vrt. Stoga, prva slikovna metafora i alegorija ambona jest vrt, zato ako igdje u crkvi treba staviti cvijeće, treba oko ambona, ali ne tako da se ne može prolaziti. I naravno da cvijeće treba biti prirodno, a ne umjetno. Cvijeće treba biti živo jer je znak nade i zalog budućih dobara. Ono je i znak plodnosti Božje Riječi koja se sije da bi urodila obilatim plodom.

Ambon, kao što mu kaže i samo ime, treba biti na povišenu mjestu. Ambon se ne stavlja na povišeno mjesto samo zbog akustike, nego prvenstveno zbog njegove važne simboličke i ikoničke uloge u liturgiji. Simeon Solunski kaže da je ambon u crkvi uzdignut zbog uzvišenosti evanđeoskog navještaja. Na ambonu bazilike sv. Petra bilo je napisano: *Scandite Cantantes Domino Dominumque legentes ex alto populis Verba superna sonent.* (Kličite, pjevajući Gospodinu i Gospodina navješćujte, neka s visine odjekuju nebeske Riječi.) U kojem ćemo dijelu crkve postaviti ambon? Sigurno mu nije mjesto u prezbiteriju u kojem se nalazi oltar i mjesto odakle se predsjedava. Nije mu mjesto ni pokraj oltara ni iza oltara, tako da prezbiter, đakon i ceremonijar ne mogu proći oko oltara dok u obredu kade oltar sa sve četiri strane. Misni obred traži i procesiju s evanđelistarom od oltara do ambona. I ako ambon stavimo samo pola metra ili metar od oltara, dokinuli smo procesiju. Najljepše mjesto za ambon jest prostor između lađe i prezbiterija, kad je ambon napravljen kao most koji povezuje lađu i prezbiterij. Svoje mjesto u crkvi ambon je mijenjao kako na Istoku, tako i na Zapadu. Ovisno o širini crkve bivao je postavljan od središta lađe do izlaza iz apside, ponekad čak u blizini katedre.

Kao što rijeka ima svoj put od izvora do ušća, tako i misni obred ima svoj hod, ritam i dinamiku. On je hod od ulaznih vrata do oltara, od oltara do mjesta s kojeg se pred-

sjeda i obratno. On je put od oltara do ambona, od ambona do krstionice. Jedno vrijeme u Crkvi je postojao *Missale plenarium*. To je bio misal u kojem su bila i misna čitanja i pjesme, sve što je bilo potrebno svećeniku za slavlje sv. mise. Tako su neki pokušali i u prezbiterij strpati sve dijelove liturgijskog prostora: i oltar, i ambon, i krstionicu, i orgulje, i pjevače. I tako su ne htijući uništili ljepotu liturgijskog prostora. Kao što glazba ima sedam nota i ako svih sedam stavimo na jednu crtu, nećemo dobiti nikakvu glazbu. Isto tako i liturgijska arhitektura ima svoja žarišta, ritam, dinamiku, poetiku. I ako sva žarišta liturgijskog prostora stavimo u prezbiterij, koji je, kako mu i samo ime kaže, mjesto za prezbitere, dobit ćemo neki prostor, ali ne i obredni. Liturgijska su žarišta: oltar, ambon, krstionica, ispovjedaonica, prezbiterij, apsida, tabernakul, lađa za vjernike, sjedište za predsjedatelja. Obred nije statičan, nego dinamičan. Kao što je ljepota rijeke u protjecanju vode i po tome se razlikuje od jezera, tako je i ljepota obreda u hodu. Zato misni obred i ima četiri procesije koje su popraćene pjesmama. To su: ulazna procesija, procesija od oltara do ambona s evanđelistarom, procesija za prinos darova i pričesna procesija.

Ambon treba biti monumentalna građevina, a ne običan stalak na koji ne smijemo ni ruke osloniti jer se plašimo da se ne bi srušio. I kao što je Kristov grob bio jedan, tako i ambon u crkvi treba biti jedan. Ambon je jedincat i jedinstven i onda kad ima više mjesta s kojih se naviješta Riječ. Ako pogledamo veličanstvene ambone rimskih bazilika Santa Maria in Cosmedin i San Clemente, vidjet ćemo da imaju najmanje tri mjesta s kojih se naviješta Riječ. Čitanje iz Starog zavjeta naviješta se s mjesta orijentiranog prema istoku, pripjevni psalam i aleluja s mjesta orijentiranog prema zapadu i evanđelje s mjesta orijentiranog prema sjeveru. Jedincatost i jedinstvo spomenika izraženo je kamenom ogradom na kojoj su cvjetni ukrasi. Ograda s cvjetnim ukrasima simbolizira vrt uskrsnuća. Unutar ovog kamenog, ambonskog prostora bila je smještena *schola cantorum*. Durando kaže da se po običaju Evanđelje čita s orla. Naime, kamenu ili drveni legiri na koje se stavljao evanđelistar bili su napravljeni u obliku orla raširenih krila. Općenito se orla smatra simbolom uskrsnuća. To se temelji na drevnom vjerovanju da orao, za razliku od ostalih ptica, povremeno obnavlja svoje perje i svoju mladost time što najprije leti prema suncu, a potom naglo zaroni u vodu. U širem smislu, orao kadšto označuje evanđeosko nadahnuće. U osobitom smislu orao je oznaka sv. Ivana Evanđelista.

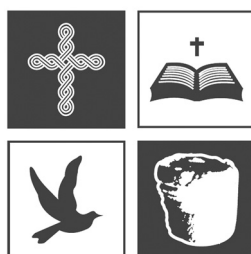
Biser ambona je evanđelistar. Đakon ga nosi u procesiji od oltara do ambona s kationicom i svijećama, znakovima velikog poštovanja. Procesija od oltara do ambona podsjeća nas na ulazak Božje Riječi u našu povijest i svečani Kristov ulazak u Jeruzalem kad je narod klicao hosana Sinu Davidovu (usp. Mk 11,9-10). Svijeće, miris tamjana, stajanje na nogama dok se nosi evanđelistar i naviješta evanđelje, poljubac evanđelistara, blagoslov evanđelistarom kad predsjedja biskup priziva nam u pamet Kristovu

prisutnost u Riječi i njegovo naučavanje u srcu Crkve. Sv. Jeronim kaže da se upaljene svijeće nose u procesiji do ambona i kad sunce sja ne zbog toga da rastjeraju mrak, nego zato što izražavaju radost okupljene zajednice. Riječ je Božja dragocjenija od zlata i srebra. Zato je evanđelistar svečano ukoričen. Na prednjoj strani nalazi se ikona Kristova raspeća sa simbolima evanđelista, a na zadnjoj ikona Kristova Veličanstva. *Ordo lectionum missae* zahtjeva da liturgijske knjige budu dostojne slavlja, lijepe i ukrašene, jer su one u liturgijskom slavlju znakovi i simboli nadnaravne stvarnosti.

U klasičnoj mistagogiji navjestitelj evanđelja, obredni anđeo liturgijskog slavlja jest đakon. U liturgiji svaki poslužitelj ima svoje mjesto i svoju knjigu. Biskup ima pontifikal, prezbiter ima ritual, lektor lekcionar, kantor gradual. Đakon ima evanđelistar. I đakonsko je mjesto ambon. Ako pogledate biskupski ceremonijal, nigdje nećete naći da biskup uzlazi na ambon. Đakon naviješta evanđelje stojeći, na ambonu se ne sjedi, jer stojeći je stav stav uskrsnuća. Stajanje je najplemenitiji, ako se tako može reći, liturgijski stav. To je stav čovjeka s dostojanstvom. Nogama je čvrsto oslo-njen na zemlju i glava mu je uzdignuta prema nebu, simboličkom mjestu na kojem prebiva Bog. Ambon je prostorna ikona Kristova uskrsnuća i s njega se uvijek naviješta Kristovo uskrsnuće, i onda kad se čita prisposoba o sijaču ili izgubljenom sinu. Osim đakona u naviještanju riječi u liturgiji svoje mjesto imaju i lektor i psalmist.

Veliki svijećnjak za uskrsnu svijeću radost je ambona (C. Valenziano). Ključ za razumijevanje ikonografije uskrsnog svijećnjaka najčešće je kristološki. Najčešće je napravljen u obliku vatrenog stupa, koji pokazuje Izraelu put kroz Crveno more. Prijelaz preko Crvenog mora pralik je krštenja. Često je napravljen i u obliku stabla, koje je bilo u Edenskom vrtu i koje je pralik Kristova križa. Ponekad je napravljen i od dva paralelna stupa koji su simboli dvaju naravi u Kristu. Njegovo je prirodno mjesto pokraj ambona jer se i *Exsultet* ili hvalospjev uskrsnoj svijeći pjeva s ambona. *Exsultet*, satkan od prekrasnih drevnih otačkih tekstova, nekada se zvao i *laus cerei* i *praeconium paschale*. Uloga je svijećnjaka je praktična, tehnička i simbolička. Budući da je uskrsno bdijenje trajalo satima, teško je bilo veliku svijeću držati u rukama. Righetti donosi zanimljivosti o težini i dužini uskrsne svijeće. Tako u Lincolnu 1300. uskrsna svijeća bila je teška 45 libri (20 kg), u Westminsetru (1557. godine) 300 libri (136 kg). U Salisburyju 1515. godine bilo je propisano da visina svijeće bude 36 stopa (11 metara!). Kad nije bilo električne rasvjete, svijećnjak za uskrsnu svijeću imao je puno veću praktičnu ulogu, jer je bio podloga svijeći koja je trebala osvijetliti đakona i svitak na kojem je bio napisan *Exsultet*. Ali njegova simbolička uloga uvijek je ista. On služi da se na njega postavi voštana svijeća simbol uskrslog Krista, koji raspršuje tamu grijeha i rasvjetljuje svakog čovjeka (usp. Iv 1,9). Prvi put u Rimsko-germanskom pontifikalu iz X. stoljeća zabilježeno je da se uskrsna svijeća stavlja na svijećnjak (*Cereus vero magnus, qui benedicendus est, ponitur in candelabro.*).

Kada su se pojavili prvi amboni? Prvi amboni izgrađeni su u Palestini i Siriji. Podrijetlo je sirijskih ambona je u sinagogalnom almemoru. Imamo podatak da je za pape Silvestra u Rimu u prvoj polovici IV. stoljeća napravljen ambon u bazilici sv. Lovre. U prvoj polovici V. stoljeća papa Siksto izgradio je ambon u bazilici Sv. Marije Velike i ukrasio ga dragocjenim porfirom. Papa Grgur II. (715.-731.) obnovio je crkvu sv. Križa jeruzalemskog u Rimu i u njoj sagradio mramorni oltar. Zadnji amboni izgrađeni su u XIV. stoljeću. U XII. i XIII. stoljeću započinje izgradnja posebnih mjesta s kojih se naviješta Riječ, koja se nazivaju *jubé*. Riječ *jubé* prva je u rečenici kojom je đakon tražio blagoslov od biskupa da može čitati evanđelje (*Iube Domne benedicere.*) Kad se liturgija sve više klerikalizirala i oltar sve više povlačio u apsidu između prezbiterija i lađe za vjernike, počinje se graditi arhitektonska struktura od kamena ili drveta s vratnicama na sredini. Na sredini ove pregrade, koja je dijelila lađu od prezbiterija, obično je bio postavljen križ i kipovi Majke Božje i sv. Ivana. Na *jubé* se uzlazilo stubama i s njega se naviještala riječ, propovijedalo i nekad je bila smještena *schola cantorum*. Poslije Tridentskog sabora (1545.-1563.) središnji dio *jubéa* je uklanjan, a ostajali su samo pokrajnji dijelovi koji su poslije pretvoreni u propovjedaonice ili su služili kao modeli za njihovo pravljenje. Propovjedaonica je služila više za katehezu nego za liturgiju. Postavljena je često u središte lađe i pričvršćena visoko na stup. Neke crkve imaju dvije propovjedaonice. S druge propovjedaonice propovjedniku ili kateheti netko bi postavljao pitanja. Najčešća ikonografija propovjedaonice jesu dvije ploče s deset zapovijedi i križ. Propovjednici su često propovijedali o Božjim zapovijedima i grijesima protiv Božjih zapovijedi, a križ je bio u blizini da bi vjernicima mogli pokazati što su učinili njihovi grijesi. *Evo što su učinili vaši grijesi! Razapeli su Krista na križ, govorili su propovjednici. Tako je mjesto radosna naviještanja Isusova uskrsnuća postalo mjesto s kojeg se govorilo o kršenju Božjih zapovijedi. Premješten je naglasak sa evanđelja na propovijed.*

Ambon je monumentalna kamena građevina, orijentirana, postavljena visoko. I kad u crkvi ima više mjesta s kojih se naviješta Riječ, ambon je jedan. Ne služi samo da se s njega naviješta uskrsnuće, nego on sam, dan i noć, svojom ikonografijom naviješta uskrsnuće Gospodnje.

Krstionica

Za obred krštenja u 4. st. i poslije počele su se graditi posebne građevine zvane krstionica ili baptisterij. Krstionice su se redovito gradile uz crkve. Ime krstionica (*baptisterium*) dano je takvim građevinama prema ulozi koju su imale. Ponekad se nazivaju i *nymfeum* zbog sličnosti s nimfejima. Krsni zdenac nazivao se *fons* (vrela). Prema obredu krštenja koji se nazivao *tinctio* i krstionica se nazivala *tinctorium*. A prema Tertulijanovoj usporedbi kršćana s ribicama nazivala se i *piscina*, prema pojmu pranja is-

točnog grijeha *lavacrum*, a prema shvaćanju o prosvjetljenju *fortisterion*. Na Zapadu je krstionica najčešće bila podignuta neovisno o crkvi. Na Istoku je češće bila povezana s crkvom. Bilo na istoku, bilo na zapadu mogla je biti bilo s koje strane, s južne ili sjeverne, istočne ili zapadne, uz apsidu ili predvorje. Krstionice su redovito imale barem dvije prostorije, jednu u kojoj je bio smješten krsni zdenac i drugu, zapadno od nje, u kojoj je biskup dijelio krizmu, nazvanu kasnije krizmaonica (*consignatorium*). Dok su se kršćani sastajali u privatnim kućama, krstionice su imale različite oblike. Kasnije se pozornost usmjeravala prema krsnom zdencu. Za krsni zdenac je važno da ima svoju svrhovitost, simboliku i estetiku. Kroz povijest imamo različite oblike krstionice. Izrađivane su u obliku kružnice, četvorine, četverolista, šesterokuta i osmerokuta. Kvadratni i pravokutni oblici simboliziraju Kristov grob, križ četiri strane svijeta, tetragram imena JAHWEH i četiri Evanđelja. Križ je prizivao u pamet Kristovu smrt koja usmrćuje krštenikov grijeh. Šesterokut je podsjećao na stvaranje. Osmerokut je skretao pažnju na „osmi dan“, dan Kristova uskrsnuća. Dubina krsnog zdenca kroz povijest kretala se od 35 cm do 2 metra. U velikim zdencima koji su se napajali tekućom vodom krštavalo se uranjanjem. Plitki zdenci i kad imaju odvođe kao i zdenci bez dovoda upućuju na to da se u tim sredinama krstilo polijevanjem. Obred i prostorije simbolično su dočaravale značenje čina, otkupljenje krštenika od istočnoga grijeha. Tertulijan razjašnjava simboličko značenje obreda. Obred se odvijao u uskrsnoj noći. Trostruko uranjanje podsjeća na tri dana između Kristove smrti na Golgoti i uskrsnuća iz groba. I krštenici se po Kristu rađaju poput ribica iz vode, a duše su im zahvaćene u mrežu milosti (Tertulijan). Ti su simboli bili dočarani ne samo riječju već i natpisima u krstionicama i vrlo često također oslikani na zidovima i na podu. Krsni studenci koji se prave danas trebaju biti napravljeni tako da dopuštaju zajedničko slavlje, jer svako liturgijsko slavlje jest slavlje zajednice. Krsni studenac može biti smješten u kapelicu koja se nalazi u crkvi ili izvan nje ili na nekom drugom mjestu u crkvi, vidljivo vjernicima. Bilo gdje da se stavi od navedenih mjesta treba biti vidljiva povezanost s krstionice s ambonom, mjestom navještaja Božje Riječi i s oltarom na kojem se slavi euharistija. Euharistija je vrhunac kršćanske inicijacije. Mjesto krstionice može biti na ulazu u crkvu, jer sakrament krsta su „vrata“ koja uvode u Crkvu. Po sakramentu krsta postajemo djeca Božja i članovi Crkve. Nijedan sakrament ne možemo primiti ako nismo primili krst. Budući da sakrament krsta briše istočni grijeh i svaki drugi osobni, mjesto krstionice u obrednom prostoru može biti i preko puta ispovjedaonice. I formula sakramenta krsta i ispovijedi je slična (Ja te krstim; Ja te odrješujem). I poslije krsne vode u životu svakog vjernika najvažnije su suze kajanja. Pokraj krstionice treba biti predviđeno mjesto za uskrsnu svijeću. Uskrsna svijeća u uskrsnom vremenu stoji pokraj ambona, a ostali dio liturgijske godine pokraj krsnog zdenca. Ona nas podsjeća da smo po krstu ucijepljeni u vazmeno otajstvo (Isusova muka, smrt, uskrsnuće i proslava.)

Ikonologija i ikonografija krstionice

Kad spomenemo krštenje prvo na što ćemo pomisliti jest voda. U baptisterijima često je povezana krsna voda s vodom na početku stvaranja, jer smo po krsnoj vodi postali novo stvorenje. U naslikanoj vodi često su prikazane i ribe. Tertulijan kaže da smo po krštenju postali ribice. Često je prikazan i golub – simbol Duha Svetoga. Osim vode, u baptisterijima često je prikazan i opći potop, Noina arka, Mojsije spašen iz vode, prijelaz kroz Crveno more, voda koja izvire iz stijene, prorok Jona. Ovo su sve prikazi iz Starog Zavjeta. Iz Novog Zavjeta u baptisterijima najčešće je prikazano Krštenje Isusovo. Osim ove scene, nalaze se još: dobri Pastir s ovcama i jelenima, svadba u Kani, Isus i Samaritanka, Isus kako hoda po vodi, čudesni ulov, ozdravljanje uzetog, ozdravljanje slijepca, žene na Isusovom grobu.

Osim ovih svetopisamskih scena, često su prikazane kozmičke stvarnosti: sunce, mjesec i zvijezde; a od životinja: ribe, jeleni, janje, golub, feniks, paun, lav. Od drveća najčešće je prikazana palma. Od predmeta iz svagdanjeg života često je prikazano sidro i ključevi.

Zaključak

Kao kratki zaključak ovdje ističemo da liturgijska žarišta unutar Katoličke Crkve imaju svoj dugi razvoj, tradiciju i duboku pripadajuću simboliku. Pri tome se ta simbolika ne odnosi samo na nekakav sporedni umjetnički dojam, nego prvenstveno na samu srž kršćanske vjere i pripadajućih joj liturgijskih obreda. Stoga je kudikamo potrebno pozvati na veliki oprez kada se radi o uređivanju liturgijskog prostora. U takvim situacijama bilo bi se najbolje posavjetovati sa onima koji to znaju, te ne prepuštati ovaj posao totalnim laicima.

STAVAK OSMI: VJERNICI LAICI - DIONICI POSVETITELJSKE (MUNUS SANCTIFICANDI) SLUŽBE CRKVE

Uvod

Sudjelovanja laika u posvetiteljskoj službi Crkve i preuzimanje liturgijskih službi ima svoje izvorište, sakramentalni karakter, u općem svećeništvu krštenika. Laici u posvetiteljskoj službi Crkve imaju svoj vlastiti udio, u kojem mogu sudjelovati i kroz vršenje liturgijskih službi. Pravno, u općenitoj formi, to sudjelovanje i vršenje određeno je u II. knjizi Zakona, koji u kan. 230 regulira liturgijske službe naglašavajući diferenciranu kodifikaciju.

Prijašnji Zakonik laicima nije pridavao veću pažnju. Uglavnom je isključivao laike iz službi u kojima sudjeluju klerici. Dogmatskom konstitucijom o Crkvi *Lumen gentium*, II. vatikanski sabor potvrdio je dostojanstvo laika i njihovu nezaobilaznu zadaću u Crkvi i sudjelovanje na trostrukoj Kristovoj službi. I u drugim dokumentima (Dekret o apostolatu laika u Crkvi i u svijetu) II. vatikanski sabor naglašava ulogu laika, njihovo poslanje te vlastito mjesto u Crkvi. Papa Pavao VI. utemeljio je 1967. Vijeće za laike, a 1987. godine održana je Biskupska sinoda *O pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu*. Papa Franjo je 15. kolovoza 2016. godine, vlastitom pobudnicom, utemeljio *Dikasterij za laike, obitelj i život*. Valja napomenuti da i *Uvodne napomene* u liturgijskim knjigama, jer su publicirane i promulgirane, imaju razinu obvezatnosti kao i odredbe iz Zakonika, a na mnogo mjesta govore o sudjelovanju laika, odnosno mogućnost da kao službenici Crkve služe u bogoslužnom obredu i izvan njega.

Važeći Zakonik prenio je saborska načela i pozitivne odredbe o pravima i obvezama laika, osobito o sudjelovanju laika u poslanju Crkve, odnosno u vršenju različitih tipova službi u Crkvi, a koje su laicima vlastite temeljem općeg svećeništva a imaju svoje utemeljenje i u samom bogoslužju. Jasnoći utemeljena i vršenja tih službi doprinijeli su dokumenti učiteljstva *Institutio generalis Missalis Romani* (IGMR³). Apostolskim pismom *Ministeria quaedam* Pavao VI., 1972. godine, ukinuti su niži redovi, preciziran je karakter kleričkog staleža, niži redovi su nazvani službama, a namijenjene su laicima. Prvi put u dokumentima učiteljstva za laike rabi se pojam „službenik“. Te službe se više ne podjeljuju, nego se osobe postavljaju u službu, a za to se ne koristi pojam ređenje. Jasno je definirano da se službe u Crkvi ne mogu promatrati samo u odnosu prema ministerijalnim službama, nego svoje utemeljenje imaju u krštenju i u samom bogoslužju, kao što i te službe imaju vlastiti karakter.

Kodifikacija liturgijskih službi

S pravnog stanovišta liturgijske službe se dijela na tri kategorije:

- Zaređeni službenici (ministeria ordinata) biskupi svećenici, đakoni;

- Postavljeni službenici (ministeria instituita) stalni čitači i akoliti;
- Službenici koji nisu niti zaređeni niti obredno postavljeni u službu (ministeria deputata).

Stalna služba akolitata

Služba akolite bila je nekoć samostalna i trajna, a u našoj važećoj praksi postala tek stupnjem prema svećeničkom ređenju, tako se zamaglila izvornost i smislenost važne liturgijske službe. Analizom prakse vršenja različitih laičkih službi u bogoslužju dolazi se do nejasne kodifikacije, odnosno odsutnost poimanja da je to stvarna služba u Službi Božjoj. U našoj Crkvi najčešće postoje ministranti koji *de facto* vrše službu predviđenu za akolite, nerijetko vrše i službe koje spadaju na čitače, a akolitat je sveden na prijelaznu službu na putu prema svećeničkom ređenju, koja je lišena izvornosti i trajnosti. Služba akolite u našoj Crkvi vidljiva je samo u bogoslovijama, katedralama ili župama iz koje dolaze kandidati za prezbiterat. Nije mi poznato da postoji župna zajednica u kojoj je vidljiva služba stalnog akolite (i lektora) a doprinosi, ne samo, jedinstvu, skladnosti, svečanosti slavlja.

Pojam *akolit* preuzet je iz grčkog jezika, a glagolski oblici imaju značenje *ići za nekim, slijediti, pratiti*. Akolit je, prevedeno na hrvatski jezik, liturgijski pratitelj, što nije baš u sadržajnom smislu adekvatan prijevod. Jasnu i formiranu službu akolite nalazimo u rimskoj Crkvi već u 3. stoljeću, a liturgijske knjige iz 8. stoljeća daju nam svjedočanstvo obrednog podjeljivanja službe. Do liturgijske obnove akolitat je bio najviši stupanja „nižih redova“. Služba akolitata oživljena je saborskom reformom.

Zakonodavac razlikuje stalnu službu akolite (i čitača), podjeljuje se laicima muškarcima koji imaju predviđenu dob i vrline, a podjeljuje se u bogoslužju propisanim obredom, ostale propise određuje Biskupska konferencija. Služba stalnog akolite nije više pridržana samo kandidatima za svećeništvo. Prema odredbi Zakonodavca žene su isključene iz te službe. Isključenje žena iz stalne službe akolite i čitača, koje se podjeljuje propisanim bogoslužnim obredom, teško pronalazi opravdanje u teološkom i liturgijskom smislu, jer ta služba nema božansko utemeljenje kao što ima sakrament svetog Reda. Jesu li stalnost službe akolite i podjeljivanje po bogoslužnom obredu dostatni opravdanja za isključenje žena? Jedni autori pozivaju se na tradiciju Crkve, drugi se pozivaju na odnos koji postoji između službi i sakramenta svetog reda.

Služba akolite nikako nije neka zamjenska služba niti je samo funkcionalna potreba bogoslužja, nego je vlastita i stalna, izvorište joj je i u odnosu prema drugim službama, a smislenost pronalazi i dobiva u/iz samog bogoslužja kao čina cjelokupne zajednice. Akoliti su u pravom smislu riječi služitelji euharistijskoj zajednici. Razumijevanje akolite kao pukog pomoćnika svećenika i đakona je površno.

Sam obred postavljanja u službu akolite svojom strukturom, obrednom formom, znakovima ukazuje da je to liturgijska služba, ona se ne može svesti na ceremoni-

jalnu pratnju. Ta služba ima svoje ekleziološko i euharistijsko utemeljenje. Služba akolite nosi stalnost ali i izvanrednost u posebnim okolnostima. Njegova služba ogleda se u pripravi, tijekom, ili u samom slavlju i poslije, također u pripravi drugih liturgijskih službi i službenika. On je izvanredni djelatelj pričesti u bogoslužju, kad nema redovitih djelatelja ili zbog njihove spriječenosti. U odsutnosti đakona preuzima njihovu službu pri oltaru.

Stalna služba akolite podjeljuje se vjernicima laicima i ta služba nije pridržana isključivo kandidatima za prezbiterat, koji je moraju primiti prije đakonata. Kandidati se uzimaju, odnosno postavljaju za tu službu, ona se ne podjeljuje *polaganjem ruku*. Služba se dijeli u liturgijskom obredu – *Postavljanje akolita*, odobrenom od Svete Stolicе, koji pretpostavlja bližu i neposrednu pripravu. Kriterije određuje Biskupska konferencija. Akolite nisu jednostavni izvršitelji odredbi prezbitera i đakona, on se postavlja za službu oltara i postoje vlastiti dijelovi koje akolita mora vršiti iako je prisutan zaređeni službenik.

Poglavito, zadaća akolite je pripravljanje oltara i posvećenog posuđa. On može biti i izvanredni djelatelj euharistije, unutar slavlja ili izvan, svaki put kad redovitih službenika nema ili ne mogu iz opravdanih razloga vršiti službu. U sličnim izvanrednim okolnostima akolita može izložiti i pohraniti Presveto, ali bez blagoslova, predvoditi liturgiju časova, obred sprovoda, uz posebno odobrenje župnika nositi i popudbinu umirućima. Može presjedati nedjeljnim slavljinama bez prisustva svećenika, ukoliko je ispunio propisane uvjete i dobio poseban mandat.

Stalna služba lektora (čitača)

Čitači su imali zadaću naviještati svetopisamska čitanja u liturgijskim slavljinama, s izuzetkom evanđelja. Kao što postoji stalna služba akolite, postoji i stalna služba čitača i podjeljuje se unutar obrednog slavlja – po redu *Postavljanja čitača*. On može, ako nema đakona ili pjevača, predmoliti opće molitve, ravnati pjevanje, animirati, poučavati vjernika na dostojno primanje sakramenta. Njegova služba u liturgijskom slavlju je vlastita koju treba vršiti sam, pa i onda kad je prisutan službenik višeg stupnja. Stalna služba čitača u koju se postavlja obredno ne mogu vršiti žene. Redovito se danas ta služba, u našem krajevima, podjeljuje samo kandidatima za svećeništvo. Vrlo često tu službu vrše ministranti ili skupina vjernika bez posebne priprave i uvođenja. Potrebno je razlučiti vlastitost i redovitost službe stalnog čitača i akolite od drugih službi, jer se u službu postavljaju obredno, dok se sve ostale službe imenuju bez vlastitog obreda, nekad uz dekreta, a najčešće bez ikakvog dekreta. Postoji neformalno uvođenje u ministrantski zbor/ zajednicu ali takav vid nije propisan niti potvrđen od crkvene vlasti.

Zakonodavac prepoznaje još dva tipa službi koje može vršiti laik uz predviđene uvjeta, a to su:

- izvanredne ili zamjenske službe;
- privremene ili prigodne.

Ako nema redovitih službenika crkve, mogu laici, i ako nisu stalni akoliti i čitači, preuzeti njihove zadaće obavljati službu riječi, predvoditi u bogoslužnim molitvama, krstiti i dijeliti svetu pričest prema propisima. Aktivacija izvanrednih ili zamjenskih službi može se aktivirati iz dva uvjeta: pastoralna potreba i nedostatak službenika. U vršenju tih službi laici moraju održavati odredbe mjerodavnih crkvenih poglavara. Pri odabiru za izvanredne ili zamjenske službe nisu isključene žene. Bilo je rasprava i kontroverzi, ali su one razriješene Okružnicom iz 1994. godine Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenta.

Laici koji su uzeti za izvanredne ili zamjenske službe mogu imati službu riječi u crkvi ili oratoriju, ali se isključuje mogućnost držanja homilije, kao dio samog bogoslužja, koja je pridržana svećeniku ili đakonu.

U slavlju službe riječi na nedjeljnim okupljanjima bez svećenika, pravna praksa daje prednost službenicima čitačima i akolitima ako ih ima, ako ne, mogu i drugi laici bilo muškarci, bilo žene, uz posebno ovlaštenje mjesnog biskupa. To slavlje nedjeljom bez svećenika je izvanrednost, a ne alternativa. Laici mogu biti i izvanredni služitelji krštenja u posebnim okolnostima. Izvanredni služitelj krštenja ne može se pravdati velikim poslom redovitog službenika ili njegovom zauzetošću na dan krštenja. U iznimnim i neočekivanim slučajevima svećenik koji predsjedava euharistiji može dati ovlaštenje za dijeljenje svete pričesti *ad actum* i onome koji nije primio službu stalnog akolite.

U okolnostima odsutnosti svećenika i đakona dijecezanski biskup može uz dopuštenje Svete Stolice ovlastiti laika da sudjeluje u obredu sklapanja ženidbe, a to može biti i muškarac i žena. Sudjelovanje laika u sakramentu bolesničkog pomazanja ogleda se u aktivnoj suradnji, ali ne mogu biti izvanredni djelateli. Liturgijske knjige u svojim *Napomenama*, jer su službeno proglašene i objavljene, predviđaju mogućnost da laik predvodi bogoslužje časova, neke oblike pokorničkog bogoslužja, nosi pričest bolesnicima, bogoslužje sprovoda te neke oblike pučke pobožnosti i pobožne vježbe.

Zaključak

U saborskoj obnovi i poslijesaborskim aktima produbljena je važnost i smislenost različitih službi unutar zajednice krštenika, osobito onih koje mogu vršiti laici. Uz gore spomenute dokumente, Kongregacija za kult je izdala *Direktorij o laičkim službama u bogoslužju* 1975. godine.

Potrebno je zbog naravi same Crkve, pa i liturgijskih slavlja, poštivati vlastitost laički službi unutar posvećujuće službe Crkve, osobito stalne službe čitača i akolite. Te službe su stalne i redovite, one se moraju podijeliti unutar bogoslužja predviđenim

obredom. Potrebno je razlikovati stalne službe od onih na temelju privremenog naloga te službe koje vrše laici kao izvanredni služitelji (ili zamjenski služitelji) nakon formacije i jasnog mandata biskupa. Izvanrednost zbog nužnosti privremenih prilika ili trajnijih izvanrednih prilika nikad ne smije biti alternativa redovitom slavlju i prisutnosti redovitih službenika Crkve.

Nepostojanje ustanovljenih službe akolite ili čitača govori o stupnju (ne)organiziranosti župe, ukazuje i na shvaćanje službe svećenika. Stalna služba akolite i čitača nipošto ne isključuje ministrante kao poslužitelje. Stalna služba akolite i čitača trebala bi postojati u svakoj zajednici.

U liturgijskom slavlju zajednica krštenika prepoznaje se kao Crkva u kojoj svatko ima svoju ulogu i vrši onu službu koja mu je vlastita. Osim spomenutih službi postoje i druge osobe koje imaju svoje zadaće (ministranti, animator, psalmista/pjevač, zbor, schola cantorum, orguljaš, sakristan, zvonar...) koje treba vrednovati.

Naša praksa nam evidentira da vjernici laici, pa ni ministerijalni službenici, ne poznaju vlastitost a time i smislenost laičkih službi unutar kršćanske zajednice. Potrebno je tu drevnu praksu Crkve obnoviti, organizirati formaciju, pravno jasnije regulirati (u našoj Crkvi – skoro da nema jasne regulative o spomenutoj materiji) na razini Biskupske konferencije. Aktiviranje stalnih službi, u određenim prilikama i izvanrednih, može ojačati naša pastoralna nastojanja u evangelizaciji, te učiniti nedjelju bogoslužnim danom u životu naših zajednica, osobito onih rubnih i malobrojnih koje nemaju stalnog svećenika ili se nalaze u posebnim mjestima (bolnice, zatvori).

Liturgijsko slavlje je strukturalno uređeno, ima svoj red i slijed. Narušenost tog reda evidentna je u transpoziciji službi s akolite ili čitača na ministranta, s akolite ili ministranta na svećenika ili đakona, što dovodi do gubitka izvornosti i dokidanja stalnosti, gubi se teološka smislenost i sve se svodi i tumači iz reda funkcionalnosti, a njezin značaj svodi se na čistu ceremoniju.

ČETVRTI DIO: RELIGIOZNO-PEDAGOŠKA STRUČNA SKUPINA

UVOD

Priredio: Fra Nikica Vujica

Religiozna pedagogija bavi se vjerskim, odnosno kršćanskim odgojem vjernika, posebno mladih. Kršćanski katolički odgoj svjesno je nastojanje odraslih u Crkvi kako bi mladi krštenici postali zreli i pravim kršćanima. Usmjeren odgoju potpunog čovjeka – kršćanina katolički odgoj treba biti naravan (u skladu s prirodnim zakonima), human (u skladu s antropološkim zakonima), religiozan (u skladu s božanskim zakonima) i nadnaravan u svojim ciljevima, metodama i sredstvima. Poseban predmet kršćanskog odgoja jesu religiozne, moralne i duhovne vrijednote. Budući da je današnje društvo pluralno s obrisima kaosa, religiozna pedagogija dobiva veliko značenje.

Crkva je glavni nositelj kršćanskog odgoja, prvenstveno župna zajednica i obitelj. U njihovo ime kao osnovni odgojitelji nastupaju roditelji i Bogu posvećene osobe (svećenik, redovnik ili redovnica).

Kršćanski odgoj važan je u svakom dobu čovjekova života: djetinjstvo, mladenaštvo, zrelost i starost. Djetinjstvo je vrijeme prvih dodira sa svijetom i prvih iskustava. Svakom je djetetu prvi odgojitelj majka pa otac i ostali ukućani. Već u djetinjstvu dijete je sposobno za vjersko doživljavanje (divljenje, strah, poštovanje, tajanstvenost, znatiželja) i njegova se vjera temelji na povjerenju u roditelje. Najveći je vjerski doživljaj u djetinjstvu prva ispovijed i prva pričest, a kasnije i sveta krizma. Mladenačko se doba vremenom pomaknulo s 21 na 25 pa i više godina. To je doba duševnog i tjelesnog sazrijevanja očitovanog naglim rastom, borbom za afirmaciju osobnosti i dominacijom čuvstava. Najčešće se ovo doba naziva kriznim vremenom u čovjekovu životu. Ta je kriza mnogostruka – biološka, psihološka, spolna, idejna, karakterna, moralna, socijalna i religiozna – te je tijekom nje iznimno važan kršćanski odgoj. Mladost je dakle prijelazno i burno razdoblje koje žuri prema zrelosti. U zrelosti pak dolazi do izražaja samoodgoj koji omogućuje kršćansku svijest, savjest i karakter. Samoodgoj nije isključivanje odgoja, nego komplementarnost s njim. Potrebna je tako asistencija ili pomoć u predbračnom i bračnom dobu, u odgoju djece i mladih, djece s posebnim potrebama itd. U starosti dolazi do gubitka tjelesnih snaga te se sve više razmišlja o smislu života i smrti. To je doba vraćanja Bogu, vjeri i religioznoj praksi.

Kršćanski odgoj uključuje također činjeničnu razliku među ljudima, poput spolne, staleške, intelektualne... Posebnu pozornost kršćanskog odgoja u našoj Nadbiskupiji potrebno je posvetiti bolesnima, invalidima i osamljenima te vjernicima koji se iseljavaju. Katehizacija je temeljni oblik kršćanske pedagogije ili odgoja. Sustavna je to

pouka o vjeri ili sustavno uvođenje u vjeru i život. Cilj je katehizacije ili poučavanja u vjeri praktičan a to je da vjernicima priopći i rastumači Kristovu poruku Radosne vijesti te da dođe do odgovora i odjeka među ljudima. Odgovor, dakle, pretpostavlja poznavanje Boga – njegova poziva i objave, zrelu vjeru, crkveno zajedništvo i praktično življenje Evandjelja.

Crkva je odgojiteljica naše vjere. Stoga se katehiziranje vrši u ime Crkve. Kateheta je službeni učitelj vjere kojega Crkva delegira posebnom kanonskom misijom. No on je najprije svjedok vjere. Tako je katehizacija više svjedočenje nego poučavanje – odnosno svjedočenje pa poučavanje. Temeljni nositelj katehizacije je mjesna Crkva, župna zajednica, župnik, svećenici, redovnici, redovnice i svi vjernici.

STAVAK PRVI: OBITELJ I ODGOJ DJECE U VJERI

Priradio: Mr. sc. fra Stipo Alandžak

Obitelj, osnovna ljudska zajednica, doživljavala je kroz povijest mnoge i razne transformacije, prateći pritom povijesna zbivanja i aktivno sudjelujući u društvenim promjenama na području kulture, ekonomije, urbanizacije životnog prostora, odgoja i obrazovanja djece i mladih. Kao institucija s velikom sposobnošću prilagodbe, obitelj se održala do današnjeg dana, prkoseći tako i najvećim društvenim izazovima i mijenama. Mijenjajući sebe i društvo, ipak ostaje ista i postojana.

Obitelj u Zapadnoj Europi

Navedene su promjene na poseban način vidljive u novom vijeku. U svega nekoliko zadnjih stoljeća ova ljudska zajednica prešla je, barem u Zapadnoj Europi, dugi put od seoske obitelji poljoprivrednog društva, preko buržoazijske i proleterske obitelji trgovačkog kapitalizma i industrijske revolucije, do „moderne“ obitelji 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća. Kroz cijelo ovo razdoblje obitelj je mijenjala sebe i svoju ulogu prilagođavajući se društvenim zahtjevima i potrebama.

Svaka promjena u društvu stavljala je na kušnju strukturu, vrijednosti i funkcije obitelji, do te mjere da u 70-im godinama 20. st. postoji ozbiljna bojazan od nestanka obitelji i gubljenja njezine ranije uloge u društvu. Prenaglašeni individualizam, slabljenje monogamije koja na kršćanskom Zapadu stoljećima vrijedi kao jedini ispravni model obitelji, oslobođena seksualnost, sve veći broj razvedenih brakova, obitelji s jednim roditeljem i mnoge druge promjene u strukturi i organizaciji obiteljskog života predstavljale su za obitelj pravu traumu i dovele u pitanje njezinu stabilnost i kontinuitet. Znanstvene studije toga vremena govore o obitelji kao pasivnoj i promjenljivoj instituciji koja i nije ništa drugo doli skup društvenih procesa. Pritisnuta društvenim i ekonomskim promjenama obitelj se povlači u sebe stvarajući zid između sebe i društva, zid privatnog života. Smisao postojanja obitelji vidljiv je jedino u čuvanju bračnog života i socijalizaciji djeteta.

Do nove promjene u poimanju i organizaciji obitelji dolazi u zadnjem desetljeću 20. st. i u prvim godinama 21. st., kada se ponovno otkriva ljepota ove ljudske institucije, njezina presudna uloga u ostvarenju životne sreće i nezamjenjivost u odgoju budućih naraštaja. Prestaju priče o gašenju obitelji i ona se opisuje kao privilegirano mjesto psihološke i sociološke podrške za normalan i uravnotežen razvoj svake individue i cijeloga društva. Obiteljski odnosi ovoga razdoblja obilježeni su međusobnom privrženošću i osjećajnom povezanošću članova obitelji. Naglasak se stavlja na slobodu i sreću svakoga člana. Od izvanjskih loših utjecaja obitelj se štiti opravdanim

zahtjevom za privatnošću obiteljskoga život. Tako suvremena obitelj, koju karakterizira strukturalna raznolikost, ponovno postaje vodeća snaga društva i mjesto obogaćujućih međuljudskih odnosa. Tu njezinu nezamjenjivu ulogu u oblikovanju boljeg i savršenijeg društva prepoznala je i Crkva. Obitelj postaje centralna tema svih crkvenih promišljanja i aktivnosti. Drugi vatikanski koncil i postkoncilske pape govore o svetosti braka i obitelji „koju je Stvoritelj utemeljio“ (GS 48).

Bosansko-hercegovačka obitelj

Sve ove promjene vidljive su, u manjoj ili većoj mjeri, i u našem društvu, u bosansko-hercegovačkoj obitelji. Nažalost, kod nas je, za razliku od Zapada, malo ozbiljnih i stručnih studija koje bi nam pomogle u potpunijem sagledavanju trenutnoga stanja i vjerojatno bi doprinijele lakšem i bržem rješavanju nekih gorućih pitanja. Međutim, neki od glavnih uzročnika promjena u našim obiteljima jasno su vidljivi i barem jednim dijelom istraženi.

Nagla urbanizacija, koja je započela poslije Drugog svjetskog rata a svoj vrhunac doživjela za vrijeme zadnjeg rata, dovela je do miješanja a nerijetko i napetosti između seoskog i gradskog načina organizacije i poimanja obiteljskoga života. Mnogi građani (mislim na one koji žive u gradu) s nostalgijom govore o svom „zavičaju“ koji su izgubili preselivši se sa sela u grad. Nekadašnja višečlana zajednica postaje mala obitelj (roditelji i poneko dijete). Dolazi do slabljenja rodbinskih veza i poznanstava dok se istovremeno nova teško uspostavljaju. Skučenost životnog prostora (mali stanovi, nerijetko unajmljeni) i nesnalaženje u novim okolnostima stvaraju osjećaj usamljenosti i djeluju deprimirajuće. No prednost je što se kod ovakvih slučajeva radi o koliko-toliko slobodnom izboru, o svojevolumnoj promjeni mjesta stanovanja.

Poseban slučaj predstavljaju nasilna preseljenja nastala u ratu i poraću kao posljedica ratnih pustošenja i zlih nacionalističkih politika. Opasna zamisao o „čistim“ (jednacionalnim) gradovima, selima i entitetima nastala u vrijeme zadnjeg rata kao proizvod poremećenog uma – a koja čak i danas živi u pojedinim bolesnim glavama – urodila je „humanim preseljenjem“ više tisuća bosansko-hercegovačkih obitelji. Posljedice ovog „humanog“ (zlo)čina nedovoljno su poznate široj javnosti jer se sustavno i smišljeno zataškavaju. No one su jasno vidljive i zasigurno će se još dugo osjećati.

Svjetski trendovi – smanjenje broja sklopljenih brakova, sve veći broj rastavljenih roditelja, obitelji s jednim roditeljem i djeca rođena u izvanbračnim zajednicama – nisu mimoišli ni suvremenu bosansko-hercegovačku obitelj. Sve starija dobna granica ulaska u brak povezuje se s jedne strane s povećanim zanimanjem za srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje kod mladih, a s druge strane s neriješenim stambenim pitanjem budućih bračnih partnera.

Nejasni obiteljski odnosi i nedefinirane uloge, koje su na poseban način vidljive u ulogama koje imaju otac (muž) i majka (žena) u obitelji, ugrožavaju strukturu, funkcije,

stabilnost i vrijednosni sustav obitelji te otežavajuće djeluju na njezinu prilagodbu novim okolnostima. Ne tako davno uloga oca bila je jasno definirana. On je bio glava obitelji koja se trebala pobrinuti za materijalno uzdržavanje i opstanak obitelji. Majka je bila „kraljica“ kuće i brinula se za djecu i domaćinstvo. Danas to više ne vrijedi. Često je slučaj da oba roditelja rade izvan kuće, a djeca provode najviše vremena sama ili u društvu osobe koja ne pripada toj obitelji (dadilja – paziteljica djece, baka, starija susjeda, odgojiteljica u vrtiću). Očeva plaća, zbog lošeg standarda i neredovitih primanja, nije dovoljna za normalno funkcioniranje i održavanje obitelji. Stoga su nerijetko i majke prisiljene, uz redovan posao u obitelji koji je uglavnom neplaćen i nedovoljno vrjednovan, obavljati i drugi plaćeni posao. To kod majki stvara osjećaj preopterećenosti i umora, što ponekada može biti izvor nezadovoljstva, nemira i nesuglasica u obitelji.

Dolazi i do promjene na relaciji roditelji-djeca. Djeca se ne tretiraju više na tradicionalan način, nego kao osobe koje treba uvažavati, čija prisutnost zavrjeđuje dostojnu pozornost bez obzira na spol i red rađanja.

Poseban problem u Bosni i Hercegovini predstavlja nasilje u obitelji. Mediji preuzimaju na sebe zadaću da nas redovito i sustavno izvještavaju o njegovom porastu. Priče o zlostavljanoj djeci, pretučenim ženama, verbalnom vrijeđanju i međusobnom maltretiranju u obitelji svakodnevno kruže ulicama, trgovima, internetom, novinama, radijskim izvješćima i televizijskim kanalima, banalizirajući tako tu nadasve kriminalnu pojavu. Teške socijalne, gospodarske i stambene prilike u našem društvu dodatno povećavaju rizik od nasilja u obitelji. Svemu ovome je vrlo često uzrok i alkohol, tj. njegovo prekomjerno uživanje. Tijekom dosadašnjeg sinodskog rada na terenu čak se moglo čuti da je alkohol bio i ostao najveći problem naših obitelji.

Sve veća nezaposlenost dovela je mnoge obitelji u Bosni i Hercegovini na rub siromaštva i gladi. Možemo samo zamisliti kako se jadno i poniženo osjećaju roditelji koji svojoj djeci ne mogu osigurati čak ni osnovna sredstva za preživljavanje. Da i ne govorimo o socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, dodatnom školovanju i usavršavanju, vlastitom životnom prostoru... To potpada u kategoriju luksuza koji sebi mogu priuštiti samo još djeca malobrojnih bogatih obitelji. Osim toga, sve izraženije socijalne razlike unose podjele kako među srodnicima tako i među susjedima i sumještanima. Pri tome, oni koji imaju često su bahati i neosjetljivi na potrebe drugih, a oni koji nemaju – izgubljeni su i bezidejni.

Prava zaposlenih trudnica, istina zakonom predviđena, u stvarnosti se svakodnevno grubo krše. Trudnice su uglavnom prepuštene samovolji pohlepnih i nemoralnih poslodavaca kojima je stalo jedino do profita. Ne postoje točni podatci o broju žena koje su otpuštene s posla u trudnoći i isključivo zbog trudnoće, ali su zasigurno poražavajući.

Vladajući u ovoj državi nažalost nemaju dovoljno sluha za ove i ovakve poteškoće. Stoga je obitelj često prepuštena sama sebi i osuđena sama rješavati svoje probleme

te tražiti izlaz iz ovakvih situacija. Nestabilna društveno-politička situacija države u tranziciji, kakva je Bosna i Hercegovina, bolan prijelaz iz jednog političkog sustava u drugi sa svim negativnostima koje takav prijelaz nosi sa sobom (korupcija, mito, divlja privatizacija, neefikasnost državnih i entitetskih institucija) zasigurno će još dugo vremena biti otežavajuća okolnost za normalan i sretan život u bosansko-hercegovačkoj obitelji koja je i sama u tranziciji.

Tijekom dosadašnjeg sinodskog rada spomenuli smo i problem novih, atipičnih ovisnosti (TV, kompjuter, tableti i „pametni“ telefoni). One mlađe obitelji danas najradije provode svoje vrijeme individualno uz spomenute elektroničke uređaje. Na taj način se slabo komunicira, ljudi se međusobno otuđuju a postojeći problemi s vremenom postaju sve izraženiji.

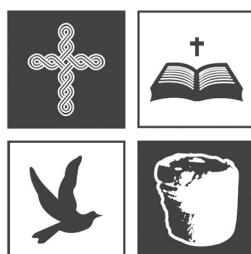
Ostaje ipak nada, utemeljena na dosadašnjem iskustvu, da će obitelj, a s njom i njezine glavne funkcije, opstati i biti temelj novih, sretnijih promjena.

Obitelj – prva i najvažnija odgojna institucija

Jedna od glavnih i osnovnih funkcija obitelji jest odgoj i obrazovanje djece. U ovom poslu ona je nezamjenjiva. Ni jedna druga društvena institucija nije u stanju pronaći sklad između slobode i odgovornosti, povezati samostalnost i solidarnost, zadovoljiti pojedinačne i opće interese, pomiriti zdravu agresivnost i moć praštanja. To potvrđuju također brojna pedagoška i psihološka istraživanja o važnosti i potrebi obiteljskog odgoja za normalan i zdrav razvoj djeteta. Od rođenja djeteta se odgaja u krugu obitelji. U njoj stječe prva iskustva, postaje svjesno sebe i svoje osobe, tu pronalazi pomoć, zaštitu, sigurnost, razumijevanje i ljubav. Oponašajući roditelje, uči osnovne vještine, stječe dobre radne navike, formira ispravnu svijest o svijetu oko sebe, njeguje osjećaj pripadnosti obitelji i razvija osjećaj solidarnosti, međusobnog pomaganja i uvažavanja.

Dijete, da bi normalno raslo, treba osjetiti da je voljeno, prihvaćeno i slobodno, ali istovremeno treba biti svjesno granica koje mora poštivati. To na poseban način vrijedi za djecu između 4. i 5. godine života. U toj dobi djeca počinju usvajati i prakticirati moralne vrijednosti i društvene zakone, počinju razlikovati dobro od zla i ispravno od neispravnog. Uloga roditelja, na poseban način oca zbog njegove simbolične funkcije „predstavnik zakona“ u obitelji, od presudne je važnosti za usvajanje dobrih navika i razvijanje ispravnih sklonosti kod djeteta. Dobar roditelj nastojat će odgajati svoje dijete riječju i primjerom, odnosno truditi će se da ne bude nesuglasja između onoga što savjetuje djetetu i vlastitog ponašanja.

Drugi vatikanski koncil potvrđuje to riječima: „Budući da roditelji daju djeci život, oni imaju vrlo tešku obavezu da ih odgajaju. Zato ih treba priznati kao prve i povlaštene odgojitelje svoje djece. Odgojna uloga roditelja je takve važnosti da se teško može čim drugim zamijeniti. Na njima je da stvore takav obiteljski ambijent – prožet lju-

bavljaju i odanošću prema Bogu i ljudima – koji će pogodovati punom osobnom i društvenom razvoju djece. Obitelj je stoga prva škola onih društvenih kreposti koje su potrebne svakom društvu. Posebno u kršćanskoj obitelji, koja je obogaćena milošću i zadatkom sakramenta ženidbe, treba odgajati djecu od najranije mladosti po vjeri, koju su primili na krštenju, da Boga spoznaju i štiju a bližnjega ljube.“ (GE 3).

„Ako roditelji prednjače primjerom i zajedničkom obiteljskom molitvom, djeca će, i svi koji žive u krugu obitelji, lakše naći put čovječnosti, spasenja i svetosti. Supruzi će pak, u svom dostojanstvu i zadaći očinstva i majčinstva, brižno ispunjavati dužnosti odgoja, osobito vjerskoga, što u prvom redu na njih spada.“ (GS 48).

Imajući sve ovo u vidu, jasno je kako odgojni neuspjesi i promašaji roditelja mogu imati negativne i bolne posljedice za djecu. Mogu prouzročiti poremećaje koji ostaju vidljivi kroz cijeli život. Jedna od najučestalijih odgojnih pogreški koju roditelji čine jest pretjerana ambicioznost koja nema osjećaj za želje, sklonosti i stvarne mogućnosti djeteta. Uglavnom se radi o pokušaju da roditelji preko djece nadoknade vlastite neuspjehe i promašaje. Druga česta pogreška roditelja u odgoju djeteta jest ispunjanje svih, a na poseban način materijalnih dječjih želja i prohtjeva. Dijete postaje centar svijeta, a roditelji robovi svoje djece.

Kad je u pitanju vjerski odgoj djece, uočava se kako roditelji nisu dovoljno poučeni u temeljnim istinama kršćanske vjere. Najčešće se vjerski odgoj svodi na „obavljanje“ sakramenata inicijacije, bez istinskog promišljanja i poučavanja o važnosti i ulozi tih svetih znakova.

Kako bi se umanjio rizik od ovakvih i sličnih negativnih pojava, potrebno je posvetiti veću pozornost odgoju roditelja. Samo dobro odgojeni roditelji mogu roditi i odgojiti zdravu djecu. Ispravan odgoj djeteta ne iscrpljuje se u dugom popisu stvari koje roditelji moraju učiniti ili u nabranjanju vrjednota koje trebaju prenijeti na dijete, kako to često žele prikazati moderni časopisi o obitelji i odgoju, nego u spremnosti da se u potpunosti posvete svojoj roditeljskoj zadaći. Najučinkovitija odgojna metoda i jedini put u izgradnji ispravnih i oplemenjujućih odnosa na relaciji roditelj-dijete jest prepresto nastojanje oko uspostave bliskih fizičkih i emocionalnih veza.

Zaključak

Iz svega rečenog vidljivo je da postoje mnogi problemi i izazovi te sigurno nismo daleko od istine ako kažemo da se današnja obitelj, osobito na ovim našim prostorima, nalazi u krizi. To potvrđuju također rezultati anketa koji su vođene zadnjih godina u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, kako stoji u *Biltenu Sinode* – Službenom glasilu 1. Sinode Vrhbosanske nadbiskupije (br. 2, 3, 6 i 8). Mnogi izlaz iz ovakve situacije traže u bijegu. Broj obitelji, ne više pojedinca, koje su u posljednjih nekoliko godina napustile BiH uistinu je ogroman. Nažalost, taj trend nastavlja se i pojačava svakim danom.

Obitelj i brak trebaju biti „centralno mjesto budućeg sinodalnog rada“, odluka je koja stoji napisana *Biltenu Sinode* (br. 6). Obitelj je, nastavlja se u istom Glasilu, centralno mjesto odrastanja i odgoja djece i mladih. Ove dobre namjere, koje u budućnosti mogu uroditi pozitivnim zaključcima i konkretnim akcijama, bude nadu u bolje sutra. Obitelj, temeljna i najvažnija institucija ljudskog roda, zasigurno posjeduje snagu koja može proizvesti pozitivnu promjenu, ali joj je potrebna pomoć Crkve i društva (škole). Potrebno je ujediniti snage koje se nalaze u trokutu *Crkva – škola – obitelj* i zajedničkim naporima vratiti obitelji dostojanstvo i ulogu – na poseban način nezamjenjivu uloga u odgoju djece – koja obitelji pripada po njezinoj naravi i Stvoriteljevoj zamisli.

STAVAK DRUGI: OBITELJ – CRKVA U MALOM I OBITELJSKA MOLITVA

Priradio: Fra Damir Pavić

Obitelj je, prema općeprihvaćenom stavu, temeljna jedinica ljudskog društva, ali i crkvene zajednice. Drugi vatikanski sabor u dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium* obitelj je nazvao „kućnom Crkvom“ u kojoj „roditelji trebaju biti za svoju djecu riječju i primjerom prvi vjetrovjesnici“ (LG 11). U obitelji se ispunjavu sve zadaće poslanja Crkve: zajedništvo u ambijentu ljubavi i prihvaćanja (*koinonia*), svjedočki navještaj Božje riječi (*martyria*), slavljenje Boga molitvom i kućnom liturgijom (*leitourgia*) te međusobno služenje u ljubavi (*diakonia*).

Obitelj je prvo i trajno mjesto odgoja, ljudskog i kršćanskog. Neotuđivo je pravo i obveza svakog roditelja kršćanina odgajati svoje dijete u kršćanskom duhu. Još od doba Tertulijana u Crkvi vrijedi misao: „Kršćaninom se ne rađa, kršćaninom se postaje“. Sjeme vjere, koje se u svakog čovjeka usađuje na krštenju, treba njegovati i razvijati. Uloga roditelja u ovom procesu vrlo je važna. *Opći direktorij za katehezu* o tom jasno govori: „Svjedočanstvo kršćanskog života koje roditelji u obitelji pružaju djeci obavijeno je nježnošću te majčinskim i očinskim poštovanjem. Na taj način djeca shvaćaju i radosno žive blizinu Boga i Isusa, koju očituju roditelji. To prvo kršćansko iskustvo često ostavlja odlučujući trag koji traje cijeli život. Takvo djetinje vjersko buđenje na obiteljskom polju jednostavno je ‘nezamjenjivo’“.

Roditeljsko svjedočenje kršćanske vjere i njihov odgoj djece u duhu vjere posljednjih su desetljeća u dekadenciji, ne samo u našoj Domovini nego i na cijelom europskom tlu. U drugom broju *Biltena Sinode Vrhbosanske nadbiskupije* iz 2014. doneseni su rezultati ankete koja je provedena na razini svih dekanata u Nadbiskupiji. Na pitanje o procjeni stanja kršćanskog duha u obiteljima većina sudionika odgovorila je da ga smatra izuzetno narušenim. Kao razlozi ovog stanja navode se: manjak vjere, loša ekonomska situacija, moderni način života koji nameće dominaciju računala i mobitela nad obiteljskom komunikacijom i zajedničkom molitvom.

U ovom tekstu pokušat ćemo se, kroz nekoliko aspekata, osvrnuti na stanje kršćanskog duha u obiteljima naše Nadbiskupije i ponuditi određene korake za njegovu obnovu i jačanje kroz konkretne prijedloge roditeljima, svećenicima i katehetama.

Suvremena obitelj nema (ima!) vremena i volje za obiteljsku molitvu

Na početku rekli smo kako je obitelj „kućna Crkva“. Trebala bi biti ognjište žive vjere. U obitelji se uče prvi koraci u vjeri, temeljne istine vjere i molitve. Djeca uče vjeru iz svjedočanskog primjera roditelja. Međutim, svjesni smo da u realnosti stvari nisu baš onakve kakve bismo željeli. Tradicionalnih katoličkih obitelji sve je manje.

Obitelj sve manje vremena provodi zajedno. Manje je djece u obiteljima. Previše se vremena posvećuje virtualnom svijetu na društvenim mrežama. Djeca većinu svog vremena provode gledajući animirane filmove ili igrajući video-igrice na tabletima ili računalima. Smanjena je zajednička komunikacija i druženje. Zajednička obiteljska molitva često je svedena na posebne prigode (Badnjak, Božić, vjenčanje...) gdje se više moli iz tradicije i običaja, a ne kao osobni izraz vjere. Obnova obiteljske molitve podrazumijeva duhovnu obnovu obitelji u cjelini, što je izuzetno složena i zahtjevna zadaća. Međutim, ne smijemo se preplašiti dobrih životnih promjena!

Sveta Terezija iz Kalkute (Majka Tereza) jednom je zgodom napisala: „Obitelj, koja moli zajedno, ostaje zajedno“. S ovom njezinom mišlju u 7. sinodskoj anketi naše Nadbiskupije složilo se više od 60% ispitanika, što potvrđuje činjenicu da obiteljska molitva jača obiteljsko zajedništvo i ljubav. Unatoč tomu, konstatirano je da je molitva u obitelji skoro zamrla. Molitva postoji, ali moli svatko za se. Rijetko se moli zajednički.

Središte molitvenog obiteljskog života zajedničko je sudjelovanje na nedjeljnoj euharistiji. Dobro je da cijela obitelj zajedno ide na svetu misu (često se dogodi da djeca idu na „đačku misu“ ili „misu za mlade“, a roditelji na „pučku misu“). Nedjelja je dan posvećen Gospodinu koji treba provesti u obitelji. Osim sudjelovanja na misi, obitelj bi makar nedjeljom trebala naći vrijeme za zajedničku jutarnju i večernju molitvu i zajedničke objede. Dobro je da taj dan obitelj zajedno ode u šetnju prirodom, posjeti groblje, igra društvene igre, pohodi rodbinu...

Idealno bi bilo da se u obiteljima uhoda određeni ritam molitve: da obitelj zajednički moli ujutro i navečer, prije i poslije obroka, prije važnih događaja i prije spavanja. Roditeljski blagoslov djeci prije polaska u školu također je važan dio obiteljske molitve. Tradicionalne obiteljske molitve u našoj Domovini većinom su se odvijale u večernjim satima. Molio se obvezno Anđeo Gospodnji, preporuke svecima i Vjerovanje. Osim toga, često se obiteljski molila krunica, posebno u svibnju i listopadu ili o Marijinim blagdanima. Kroz došašće se u obiteljima pjevalo *Zdravo Tijelo*, u božićno vrijeme *U se vrijeme godišta*, a kroz korizmu *Gospin plač*. Razne obiteljske molitvice kroz stihove tumačile su vjeronauk i osnovne dogme, te tako prenosile istine vjere na mlađe naraštaje.

Ovi su oblici molitve hvalevrijedni, ali nisu jedini ispravni i potpuni. U vremenu užurbanosti ovakve molitve danas su možda preduge, jednolične, suhoparne. Valja tražiti molitvene forme koje odgovaraju duhu suvremenog čovjeka, kao što su nekadašnje molitve odgovarale mirnijem i rasterećenijem obiteljskom životu. Obiteljski molitveni život s pravom se može nazvati „obiteljskom liturgijom“. Svaka je obitelj originalna i ima slobodu u kreiranju vlastitog zajedničkog molitvenog života. Obiteljska molitva podrazumijeva molitvu muža i žene te molitvu roditelja s djecom. Molitveni život ne smije biti za obitelj opterećenje i razlog svađe u kući, nego ga se treba oblikom, sadržajem i trajanjem prilagoditi uzrastu i slobodnom vremenu svih članova obitelji. Ako su djeca manja,

u molitvu treba uključiti prepričavanje pojedinih biblijskih događaja, lagane pjesme i molitve. Bitno je da se djeca radosno uključuju u molitvu. Dobro je da se tijekom zajedničke molitve svakom pruži prilika za izricanje osobne spontane molitve. Dijete neka se uči razgovarati s Bogom, povjeravati mu sebe i svoje bližnje, biti zahvalno Bogu na životu. Neka zahvaljuje Bogu na mami, tati, kruhu, cvijetu, kamiončiću, mački... Prevažno je da se od malih nogu u djetetu formira slika Boga koji čovjeka voli i pomaže mu u životu, a ne Boga koji kažnjava svaku grešku. Uz navedeno, važno je napomenuti da su djeca jako osjetljiva na „dvostrukost“ u ponašanju odraslih koji jedno govore, a drugo čine.

Čitanje Svetog pisma trebalo bi biti dio svakodnevne obiteljske molitve. U našim obiteljima Sveto se pismo čita vrlo slabo ili nikako. Biblija se često čuva kao ukrasna relikvija. Zajedničko čitanje Božje riječi donosi mnoge blagodati za obitelj, širi vidike, vodi prihvaćanju koje prelazi u svjedočenje i naviještanje. Osim navedenog, obiteljski molitveni život jača se i izgrađuje zajedničkim sudjelovanjem u župnim pobožnostima, putu križa, misama zornicama, hodočašćima u svetišta, pomaganju siromašnima i bolesnima...

Obnova i jačanje vjere obitelji u prigodi krštenja djeteta

Krštenje djeteta izuzetno je važan i radostan događaj, kako za pojedinu obitelj tako i za cijelu župnu zajednicu. Različiti su motivi kojim roditelji bivaju potaknuti na krštenje djeteta. Dok neki žele prenijeti vlastitu vjeru, neki to čine iz običaja, tradicije, da obitelj ne bi prigovarala, radi svečane večere i parade... Upravo zbog navedenih razloga za slavlje ovog sakramenta, potrebna je određena priprava roditelja, koja se izostavlja u većini župa naše Nadbiskupije. *Direktorij za pastoral sakramenata* naše Biskupske konferencije propisuje „pretkrsne susrete“ – kateheze za roditelje i kumove kako bi bili dostatno poučeni o smislu i značaju sakramenta krštenja. Ovo je također prigoda da svećenik bolje upozna mladu obitelj, njezine brige i radosti. Prilika je to da se potakne temeljitije življenje kršćanske vjere u obitelji i budući vjerski odgoj djeteta.

Priprava za krštenje djeteta prigoda je da i roditelji obnove svoje krštenje, odnosno svoj odgovor na Kristov poziv i život u vjeri. Iz navedenih razloga priprava za krštenje ne smije se svesti na samo jedan susret u kojem će se dogovoriti termin i formalnosti krštenja. Pretkrsni susreti mogu se održavati u župnim prostorijama ili obiteljskoj kući. Za vrijeme susreta trebalo bi obraditi teološki nauk o sakramentu, obred i značenja krštenja. Roditeljima treba osvijestiti odgovornost za kršćanski odgoj djece. U ove susrete poželjno je uključiti i kumove.

Vrhunac katehetske priprave je sam obred krštenja djeteta, koji treba poslužiti i kao trenutak obnove krsne vjere roditelja. Dobro je da se sakrament krštenja dijeli pod nedjeljnom euharistijom kada je prisutna cijela župna zajednica, a ne kao pojedinačni privatni čin u zasebnom terminu. Obiteljska proslava krštenja ne bi se smjela pretvoriti u potrošački događaj.

U vremenu rane Crkve nakon krštenja uslijedile bi tzv. mistagoške kateheze koje bi (odrasle) novokrštenike uvodile u misterije vjere. Iako se danas rijetko krste odrasli ljudi, postkrstne kateheze ne bi smjele izostati. Župna zajednica mora na određen način pratiti i pomagati novokršteno dijete i njegovu obitelj u rastu vjere. Nikako nije dobro da roditelji nakon krštenja djeteta prekinu aktivnu vezu sa župom i ponovno uspostavljaju tek kada se dijete počinje pripravljeti za prvu pričest.

Priprava za primanje prve pričesti djeteta

Djeca pristupaju prvi put sakramentu pokore i svete pričesti u razdoblju niže osnovne škole (u našoj Nadbiskupiji u 4. razredu). Primanju prve pričesti prethodi prva ispovijed. Kroz katehetsku pripravu za primanje ovih sakramenata potrebno je uvjeriti se da djeca dobro raspoznaju što je moralno dobro i moralno zlo. To se uči u obitelji. Roditelji moraju djecu podučiti, odnosno omogućiti im da steknu osjećaj biranja dobra, a izbjegavanja zla. Ipak, kad djeca učine neku pogrešku, bitno je da se odgoje tražiti oprost. Također, vrlo je važno da djeca dožive radost kad im roditelji opraštaju pogreške.

Direktorij za pastoral sakramenata naše Biskupske konferencije propisuje da župna katehetska priprava za primanje prve pričesti mora trajati najmanje dvije godine. Koliko je poznato, na većini naših župa priprava traje samo jednu godinu, što je uistinu prekratak period da bi se steklo temeljno poznavanje vjerskih istina kako bi, prema svojim mogućnostima, djeca shvatila otajstvo Krista kojeg primaju pod prilikama kruha i vina. Djecu za prvu pričest ne pripravlja samo svećenik ili kateheta nego i njihovi roditelji kao prvi odgojitelji u vjeri. Stoga veliku važnost imaju sastanci s roditeljima tijekom vjeronaučne godine. Roditelji se mogu na taj način bolje upoznati s vjeronaučnom pripravom i metodama, ali i dati određene sugestije svećeniku. S druge strane, svećenik može roditeljima osvijestiti njihovu odgojiteljsku i navjestiteljsku zadaću te i ovu prigodu iskoristiti za katehizaciju roditelja.

Za vrijeme priprave od neizmjerne je važnosti redovito pohađanje nedjeljne euharistije. Pojedina euharistijska slavlja mogu se prilagoditi pripravnici za prvu pričest. Tijekom pojedinih misnih slavlja može se upriličiti predstavljanje budućih prvopričesnika, njihovih radova (npr. djeca na vjeronauku naslikaju postaje križnog puta i tijekom pobožnosti nose svoj rad uz određenu postaju, i sl.). Vrijeme priprave za prvu pričest može i treba postati vrijeme duhovne obnove i intenzivnijeg duhovnog života cijele obitelji prvopričesnika.

Priprava i proslava sakramenta potvrde

Priprava za primanje sakramenta potvrde trebala bi obuhvaćati makar tri godine župne kateheze nakon primanja prve pričesti te redovito sudjelovanje na nedjeljnim euharistijskim slavljinama. Osim potrebnog znanja temeljnih istina kršćanske vjere, potvrđenik treba

steći i određeno iskustvo kršćanskog života. Tijekom pripreve za primanje potvrde svećenik ili kateheta treba uključiti i roditelje. Sastanci s roditeljima trebaju pomoći da nastave oni odgajati svoju djecu u vremenu krize vjere koja se pojavljuje ulaskom u adolescenciju. Pohvalno bi bilo organizirati duhovnu obnovu ili hodočašće za roditelje i krizmanike.

Slavlje sakramenta potvrde treba biti liturgijski svečano i dostojanstveno. Nakon euharistije može se upriličiti skromna proslava u krugu obitelji. Pogrešno je veliku pozornost davati organizaciji „krizmenog banketa i daru“ koji bi, prema krivoj uvriježenoj praksi, trebali dati kumovi i gosti. Nakon velikih proslava primanja „sakramenta kršćanske zrelosti“ očekivalo bi se da će potvrđenici sada početi „punim plućima“ živjeti vjeru i darove koje su primili. Međutim, događa se suprotno. Mnogi se nakon potvrde udaljuju od Crkve, rjeđe pohađaju nedjeljnu misu i pristupaju sakramentima. Trebalo bi, na sve moguće načine, mlade poticati da ostanu vezani za crkvenu zajednicu. To se može postići organiziranjem prigodnih aktivnosti pri župi, animatorskih radionica, kateheza za mlade, volonterskih akcija i sl.

Zaključak

U ovom tekstu nastojali smo razmišljati o smislu i vrijednostima obiteljske molitve u kontekstu života suvremene obitelji. Obitelj kao Crkva u malom prva je prenositeljica vjere i subjekt evangelizacije. Obiteljska molitva drži obitelj na okupu i jača je u ljubavi i zajedništvu. Od prevelike je važnosti obnoviti zajedničku obiteljsku molitvu u obiteljima gdje je zamrla. Time se jača osobna i zajednička vjera. U obitelji gdje roditelji zahvalno primaju djecu kao Božji dar, gdje roditelji daju svjedočanski primjer djeci i zajedno mole, gdje se pokazuje primjer iskrene ljubavi, čestitosti i požrtvornosti često niče i klica svetog zvanja koje treba njegovati kako bi donijelo pravi plod. Sakramenti krštenja djece, prve pričesti i potvrde idealna su prigoda za katehiziranje cijele obitelji i oživljavanje duhovnog života u obitelji. Na koncu donosimo nekoliko konkretnih inicijativa obiteljskom župnom pastoralu:

- svećenici bi trebali u svojim propovijedima i katehezama češće govoriti o obiteljskom pastoralu i vrijednostima
- treba pokrenuti župnu katehezu za odrasle (radi boljeg prihvaćanja kateheze mjesto okupljanja ne mora biti župni stan, nego obiteljska kuća gdje se okupi više obitelji)
- češći pohod svećenika pojedinim obiteljima, osobito mladim obiteljima – praćenje i pomoć roditeljima u vjerskom odgoju njihove djece (nije dovoljno da svećenik pohodi obitelji samo prigodom božićnog blagoslova)
- organizirati za mlade bračne parove: duhovne obnove, seminare ili vikend susrete
- osmisliti temeljitu pripravu roditelja za krštenje djeteta
- uvažavati psihopedagoške datosti djeteta – župa kao spona između obitelji i obiteljskog savjetovališta, psihologa, pedagoga

- katehizirati i roditelje u prigodi primanja prve pričesti i potvrde djece
- organizirati zajednička hodočašća za obitelji, župne izlete za obitelji.

Korištena literatura:

- *Bilteni Sinode. Službeno glasilo Sinode Vrhbosanske nadbiskupije*, Sarajevo 2012.-2019.;
- BK BiH, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Sarajevo 2008.;
- BK BiH, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 2005.;
- Milan Šimunović, *Pastoral za novo lice Crkve*, KS, Zagreb 2006.;
- Bono Zvonimir Šagi, *Pastoral župne zajednice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001.;
- Emilio Alberich, *Obitelj – subjekt i objekt crkvenog pastorala*, Kateheza, br. 4/2011.; str. 317.-326.

STAVAK TREĆI: ŽUPNA KATEHEZA: SADAŠNJE STANJE I NOVI PUTOVI

Priredila: Mr. sc. s. Ivanka Mihaljević

Početak svake obnove jest prihvaćanje činjeničnog stanja. Činjenice mogu biti ne-lagodne, ali ih treba prihvatiti kako bi čovjek mogao započeti obnovu. Tko dakle ne prihvati činjenice, ne može započeti obnovu.

Kroz župnu katehezu djeca, mladi i odrasli uključuju se u župnu zajednicu. Dok je glavna svrha vjeronauka u školi sustavno i što cjelovitije upoznavanje vjere u svim njezinim vidovima (u učenju, slavljenju i življenju vjere), glavna svrha župne kateheze jest što cjelovitije i što dublje uvođenje (inicijacija) u osobno iskustvo vjere, koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.

Od posebne je važnosti izgradnja župe kao „zajednice zajednica“ u kojoj će se ostvarivati istinsko učenje i priprema za slavlja kršćanskih otajstava te za svjedočenje vjere.

Župna zajednica kao izvor, mjesto i cilj kateheze - *biti, djelovati, svjedočiti*

*Šutke ili u krik u ponavlja se uvijek jedno te isto pitanje:
Vjerujete li vi doista to što propovijedate?
Živate li to što vjerujete?
Propovijedate li uistinu ono što živite?
Svjedočanstvo života postalo je više nego ikada
bitan preduvjet osnovne uspješnosti propovijedanja.*

Problemi koji zahvaćaju današnju župnu zajednicu su sljedeći:

- župa nije više središte života i zbivanja neke geografske ili administrativne sredine u gradu ili na selu (sociološka marginalizacija)
- župa nije više *alfa* i *omega* pastoralnog rada jer svojim radom ne dopire do svih ljudi i segmenata života (pastoralna nedovoljnost)
- kriza koja zahvaća Crkvu jednako zahvaća i župu koja mora na neki način opravdati vlastito postojanje i zadaće, a tako također postojanje i zadaće cijele Crkve u konkretnim prilikama (teološka nesigurnost)
- župna kateheza nerijetko je povjerena vjeroučiteljima laicima bez prethodne stručne osposobljenosti za župnu katehezu.

Pokušaji odgovora su sljedeći:

- učiniti znatne napore kako bi pastoral obitelji (saborske ideje) uistinu zaživio
- evangelizacija kao temeljna opcija Crkve
- obnovljena župna kateheza u službi osobne i zrele vjere, u funkciji novog modela kršćanina, novog modela zajednice, i obnovljenog crkvenog projekta
- sadašnje nove prilike treba promatrati kao „nove znakove vremena“ i tumačiti ih u svjetlu nauka Drugog vatikanskog sabora
- uspostavljanje župne kateheze za sve dobne skupine
- pozvati sve redovničke zajednice da pastoral i katehezu ponovno stave na ljestvicu svojih prioriteta
- prijelaz od pastorala 'servis-službe' na pastoral evangelizacijskoga tipa
- razvijati duh suradnje i suodgovornosti kako *ad extra* tako *ad intra*.

Temeljne zadaće župne kateheze su:

- poticanje upoznavanja vjere (na svijetu smo zato da Boga upoznamo, Boga ljubimo, Bogu služimo i tako u nebo dođemo; onaj tko je susreo Krista, želi ga što bolje upoznati)
- liturgijski odgoj (zajedništvo s Isusom Kristom u liturgijskim činima osobito u euharistiji: strpljivo i pobožno poučavanje liturgijskog misterija kao temeljnog mjerila vjere)
- moralno obrazovanje (obraćenje Isusu Kristu jest hod za njim; prenošenje jasnih stavova življenja; pravilni odgoj savjesti i služenje slobodom; poznavanje moralnih deformacija u svijetu)
- samoodgoj (zdrava načela – kršćanska svijest; osjećaj odgovornosti za sebe, zajednicu i društvo – kršćanska savjest; život po uvjerenju i samokontrola – kršćanski karakter)
- škola molitve (primjer Isusa Krista – predaja Očenaša; najsigurnije sredstvo milosti poslije sakramenata jest molitva – razgovor s Bogom; moliti u poniznosti, pobožno, pouzdano i ustrajno).

Župna kateheza u duhu nove evangelizacije

Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke nego li učitelje, ili ako sluša učitelje, sluša ih zato što su svjedoci. (Papa Pavao VI)

Važan je duhovni napor da se u sadašnjem trenutku Kristovo evanđelje navijesti svježom snagom Duha, proročki, zanosno i svjedočki. Potrebno je stoga traženje novoga govora vjere razumljiva današnjem čovjeku (katehetska metoda prilagođena vremenu i prostoru).

Neki konkretni prijedlozi su sljedeći:

Župska kateheza – važan je odgoj za župsko zajedništvo: ministranti, pjevači, čitači i dr. Posebno su važne organizirane skupine: biblijska, kruničarska, molitvena, FRAMA i sl. Mladi vole izgradnju zajedništva jer se tako doživljavaju sigurniji. Kroz ovaj vid rada odgajaju se za duhovna zvanja, posebno ministranti za svećenička i redovnička zvanja.

Kršćanska obitelj kao mjesto prve vjerske pouke – važan je pastoral obitelji. Obitelj je prva i nezamjenjiva odgajateljica u vjeri. Ona je „Crkva u malom“. Uz rad s prvopričesnicima, krizmanicima, ministrantima, članovima dječjeg zbora raditi i s njihovim roditeljima.

Uz redovitu pripremu za sakramente (prva sveta pričest, krizma, ispovijed, ženidba) potrebno je svratiti pažnju i probuditi odgovornost za rast u vjeri. Zato je potrebno približiti vjerniku važnost slušanja Riječi Božje kroz organizirane biblijske susrete u župi.

Vjeroučiteljima laicima omogućiti rast u vjeri kroz određene organizirane susrete: duhovne obnove, duhovne vježbe, kao i stručne pripreme za župnu katehezu.

Pojavljuje se problem nerazumijevanja roditelja i pojedinih klerika glede nužnosti župske kateheze. Razgovarati o stavu: „Što će nam vjeronauk na župi ako već ima u školi?!“

Potrebno je uključiti vjeroučitelje u pastoralno planiranje župe. Povezati školu i župu u prigodnim događanjima (zaziv Duha Svetoga, zahvalna nedjelja – Dani kruha, patron župe, došašće, sv. Nikola, korizma, proslava Uskrsa, prva pričest i krizma, svibanjske i listopadske marijanske pobožnosti, put križa, završetak školske i vjeronaučne godine i sl.)

Dobro je pojasniti kako:

- školski vjeronauk nije župna kateheza
- školski vjeronauk nije slavljenje sakramenata
- školski vjeronauk nije cjeloviti odgoj u vjeri
- škola nije mjesto ostvarenja župne kateheze.

Glavna svrha vjeronauka u školi je sustavno i što cjelovitije, dijaloški i ekumenski upoznavanje katoličke vjere.

Glavna je svrha župne kateheze što cjelovitije i što dublje uvođenje (inicijacija) u osobno iskustvo vjere, koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.

U većim gradovima potrebno je dati važnost radu sa studentima. Kateheza odraslih može i mora se ostvarivati kroz biblijske susrete, duhovne obnove, duhovne vježbe,

katoličke udruge i akcije. Ujedno je potrebno dati važnost planiranju župne kateheze („Dobro isplanirano, pola odrađeno“).

Umjesto zaključka

Župna kateheza potrebna je svim uzrastima i skupinama (od prvopričesnika do bolesnika). Ona je djelo nove evangelizacije.

STAVAK ČETVRTI: ŠKOLSKI VJERONAUK

Priredila: S. Lidija Kalfić

Katolički školski vjeronauk uklopljen je u opće odgojno-obrazovne ciljeve suvremene demokratske škole, obvezatni je školski predmet s pravom izbora i izvodi se u redovitoj nastavi s dva (2) školska sata tjedno. On je po svojim ciljevima i sadržajima ucijepljen u cjelinu odgojno-obrazovnoga sustava u BiH koji priznaje i potvrđuje temeljna ljudska prava i slobode te jezične, kulturne, religijske i tradicijske različitost u BiH, a svrha mu je, u komplementarnom suodnosu s drugim školskim predmetima, promicati cjelovit i sustavan odgoj čovjeka na načelima korelacijsko-integrativnoga učenja. Budući da je religioznost integralna činjenica čovjekove osobnosti i kulture, autentičan i cjelovit odgoj u školi zahtijeva da se religiozna dimenzija odgoja skladno ugradi u različita obrazovna područja i nastavne predmete kojima po svojoj naravi pripada.

Jednako tako vjeronauk kao autonoman školski predmet s vlastitom epistemologijom, omogućuje svim učenicima koji to žele autentično i sustavno upoznavanje, čuvanje i razvijanje njihova vlastita vjerskoga i kulturnoga identiteta, promičući istodobno u pluralnom društvu duh dijaloga i ekumenizma u odnosu na različite ljude, svjetonazore, religije, konfesionalne i kulturne izričaje. Posebnost školskoga vjeronauka očituje se u njegovoj zadaći da učenicima omogući susret s osobom i porukom Isusa Krista i tako im pomogne, sa stajališta kršćanske Objave i Tradicije Crkve, „istinito i sigurno“ upoznati vjeru i religijsko-kulturnu baštinu kojoj pripadaju. Stoga, katolički vjeronauk u školi slijedi teološke i antropološko-pedagoške temelje odgoja i obrazovanja te nudi sustavno i što cjelovitije, dijaloški i ekumenski vrlo otvoreno upoznavanje katoličke vjere u svim njezinim bitnim dimenzijama, odnosno u njezinu učenju, slavljenju i življenju. Riječ je o takvu sustavnu učenju i „upoznavanju“ koje uključuje sve bitne tjelesno-duševno-duhovne sposobnosti učenika: kognitivnu (spoznajnu), afektivnu (doživljajnu), konativnu (voljnu) i operativnu (djelatnu). Po tim odrednicama katolički vjeronauk u školi ostvaruje i potvrđuje svoju odgojno-obrazovnu cjelovitost, podupirući pritom sveobuhvatne procese školskoga poučavanja i učenja, odgoja i obrazovanja.

Posebno želimo istaknuti odgojni udio vjeronauka u cjelovitu odgoju i obrazovanju djece i mladeži koji se ne može i ne smije svesti na puko posredovanje informacija i materijalnoga znanja, nego on obuhvaća učenika u totalitetu njegove osobnosti, tj. obuhvaća sve bitne odgojno-obrazovne ciljeve koji omogućuju suradničko, stvaralačko i integrirano učenje, kritičko promišljanje, izgrađivanje sposobnosti, stavova i vrjednota, životno slavljenje i svjedočenje vjere u osobnom i društvenom životu uče-

nika. Učenicima se ponajprije omogućuje da u duhu Evanđelja i vjere Crkve svestrano i kritički prosuđuju svoj život, da upoznaju različite faze svojega odrastanja i izgradnje osobnosti, da usvajaju opće etičke i moralne norme, osobito načela i vrijednote kršćanske vjere i kulture kako bi mogli cjelovito rasti u svojoj osobnosti i odgovorno se suočiti sa svim problemima, nadama i tjeskobama društva u kojem žive. U tom se duhu učenicima nudi jasnoća nauka o Bogu, čovjeku i svijetu, na načelima postupnosti, sustavnosti i cjelovitosti, kako bi oni mogli kritički i osobno, zrelo i svjesno ostvariti svoj vlastiti kršćanski identitet i život u obitelji i društvu.

Jednako tako vjeronauk u školi želi učenike upoznati s kršćanskim korijenima hrvatske i europske kulturne baštine koja u prošlosti i sadašnjosti ostvaruje svoje plodove na religiozno-duhovnom, etičkom, kulturnom, umjetničkom, filozofskom, znanstvenom, pravnom, političkom, i drugim područjima. Ta kršćanska i katolička baština hrvatskoga naroda, koja se proučava i u drugim predmetima, nije neka sporedna činjenica, nego ona daje snažan pečat životu naroda, a kršćanski simboli i vrijednote, koji su duboko utkani u narodno biće, obilježavaju njegov ukupan identitet, kako stoji u Planu i programu katoličkog vjeronauka za osmogodišnje i devetogodišnje škole u BiH.

Iako je vjeronauk u školi izborni predmet (u Katoličkim školskim centrima postoji alternativa te učenici mogu birati između vjeronauka i etike; u ostalim školama ta mogućnost izbora postoji samo u srednjoj školi) statistički podatci potvrđuju sljedeće: u Banjolučkoj biskupiji vjeronauk predaje 36 vjeroučitelja: 18 laika, 9 časnih sestara i 9 svećenika. Vjeronauk se održava u 9 srednjih škola s 1 432 učenika i u 39 osnovnih s 2 442 učenika. Na području Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske biskupije redovito se održava nastava katoličkoga vjeronauka u 64 osnovne i srednje škole koje rade prema nastavnom planu i programu na hrvatskome jeziku. Izuzetak su škole u Jablanici i Konjicu koje rade prema bošnjačkom nastavnom planu i programu. U osnovnim školama nastavu katoličkog vjeronauka pohađa oko 21 300 učenika, a u srednjim školama oko 10 800 učenika. Ukupno oko 32 100 učenika u osnovnim i srednjim školama.

Nastava katoličkog vjeronauka na području Vrhbosanske nadbiskupije odvija se u 77 osnovnih škola (s pripadajućim područnim školama) i 47 srednjih škola i to:

Na području ŽSB vjeronauk se poučava u 33 škole (18 osnovnih i 15 srednjih škola). Ukupan broj učenika koji je upisan u tekuću školsku godinu je 7 705 na području ove Županije. Od toga je 5 291 učenik u osnovnim, a 2 414 u srednjim školama.

Na području KS vjeronauk je zastupljen u 17 osnovnih i 5 srednjih škola. Najveći broj vjeroučenika nastavu pohađa u KŠC Sv. Josip (osnovna i dvije srednje škole). Ukupan broj vjeroučenika u ovoj školskoj godini iznosi 687 učenika od čega je 452 u osnovnim i 235 u srednjim školama.

U HBŽ nastava katoličkog vjeronauka u Vrhbosanskoj nadbiskupiji odvija se u jednoj osnovnoj i jednoj srednjoj školi na Kupresu. U tekućoj školskoj godini broj upisanih u osnovnu školu je 221, a u srednju 100.

U školama Hercegovačko neretvanske županije koje se nalaze na području Vrhbosanske nadbiskupije nastava katoličkog vjeronauka odvija se u dvije osnovne i jednoj srednjoj školi. U tekućoj školskoj godini u osnovnim školama nastavu katoličkog vjeronauka pohađa 659 djece, a u srednjoj 268 učenika.

U ZE-DO županiji nastava katoličkog vjeronauka odvija su 17 osnovnih škola i 9 srednjih škola. U školsku godinu upisano je 1 800 učenika u osnovne i 723 u srednje škole.

U Posavskoj županiji nastava katoličkog vjeronauka zastupljena je u 7 osnovnih škola i tri srednje. U tekućoj školskoj godini u osnovne škole upisano je 1 469 učenika i 762 u srednje.

Na području Brčko distrikta BiH katolički vjeronauk zastupljen je u 6 osnovnih škola i 4 srednje škole. U školskoj godini broj učenika u osnovnim školama iznosi 113 i 139 u srednjim školama.

Na području Kantona Tuzla katolički vjeronauk zastupljen je u 9 osnovnih škola i 9 srednjih škola. U školskoj godini broj učenika u osnovnim školama iznosi 301 i 137 u srednjim školama.

Ipak, svjesni smo da nagle promjene u društvu, osobito sekularizacija i liberalizam, utječu na opredjeljenje za pohađanje vjeronauka u školi. Stoga je važno redovito i ustrajno roditelje informirati o važnosti vjeronaučne nastave u školi i poticati ih na odgovornost da svojoj djeci omoguće kršćanski odgoj.

U posljednjih nekoliko desetljeća na području teologije puno se piše o *odnosu vjere i kulture*. Takvo zanimanje za odnos vjere i kulture ima svoje ishodište u konstituciji *Gaudium et spes*, koja je *magna charta* za kršćanski govor o dijalogu vjere i kulture (GS 57-62). U oživljavanju odnosa vjere i kulture vjeronauk u školi ima važno mjesto, jer „ono što školskomu vjeronauku daje njegovo posebno obilježje jest činjenica da je pozvan prodrijeti na područje kulture i imati veze s ostalim ljudskim znanjima. Naime, kao izvorni oblik služenja Riječi, školski vjeronauk uprisutnjuje Evanđelje u osobnome sustavnom i kritičnom procesu asimilacije kulture“ (ODK 73).

U prepoznavanju kulturne vrijednosti vjeronauka polazi se od toga da religijska kultura nije strano tijelo u odnosu na druge predmete u školi jer mnoge od njih nije moguće predavati, a da se zaobiđu religijski sadržaji. Ulogu vjeronauka u očuvanju vrijednosnoga sustava ističu također biskupi Hrvatske biskupske konferencije u *Poruci o vjeronauku u školi i župnoj katehezi* iz 2003.: „Školski vjeronauk tumači, u duhu kršćanske poruke i tradicije, temeljne vrijednosti naše kulture i civilizacije kao što su ljudska prava, sloboda, autonomija i dostojanstvo osobe koje su zajedničke današnjim europskim narodima i zemljama.“

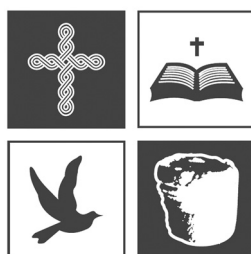
Upoznajući kršćanske izvore, osobito Bibliju, crkvenu predaju i crkveno učiteljstvo, kojima je u središtu spasenjsko djelo Isusa Krista, učenici u nastavi katoličkoga vjeronauka postupno usvajaju znanja i obogaćuju svoja kulturna obzorja, bez kojih mladi čovjek nije u stanju razumjeti ni vlastitu povijest ni vlastitu kulturu. Važno je da s pomoću vjeronauka učenici upoznaju kulturnu i povijesnu vrijednost kršćanske vjere koja je obilježila sve segmente ljudskoga života i stvaralaštva: književnost, glazbu, arhitekturu, filozofiju, medicinu, kao i druga područja života i stvaralaštva.

No, jednako tako, potrebno je da uoče važno mjesto vjere u sadašnjemu povijesnom hodu svakoga pojedinca, zajednice, cijeloga društva, jer vjeronauk se ne smije svesti na inventar prošlih, ali ni sadašnjih događaja, nego mora otvoriti um i srce za prihvaćanje kršćanskoga humanizma, prisutnoga u katoličkoj viziji. Stoga je konfesionalni vjeronauk u školi pozvan da na institucionalan i sustavan način prenosi kršćansku kulturu u školi u kojoj se kulturom odgaja za kulturu jer je katolička vjera segment koji snažno obilježava identitet našega naroda. U tome smislu vjeronauk želi pridonijeti vraćanju školi njene urođene odgojne zadaće, gdje informacija postaje kultura, a kultura u službi čovjeka, i promicanju ljudskih, civilizacijskih i duhovnih vrijednosti.

Uvođenje katoličkoga vjeronauka u hrvatski odgojno-obrazovni sustav otvorilo je mnoga pitanja, među kojima se posebno nameće pitanje identiteta toga novog oblika vjerskoga odgoja te njegova suodnosa sa župnom katehezom. No glede toga pitanja crkveni su dokumenti jasni: odnos između školskoga vjeronauka i kateheze odnos je razlikovanja i komplementarnosti: postoji nerazrješiv vez i istodobno jasna razlika između vjeronauka i kateheze (ODK 73). Stoga biskupi, ističući opravdanost vjeronauka u školi s teološko-crkvenoga i antropološko-pedagoškoga utemeljenja, također ističu jasan suodnos vjeronauka i župne kateheze:

Školski vjeronauk i župna kateheza međusobno se ne isključuju, nego se dopunjuju. Riječ je zapravo o dva tipa sustavnoga vjerskog odgoja i obrazovanja koji se, u međusobno neraskidivomu i nadopunjujućem suodnosu, održavaju na dva različita mjesta. Te su dodirne točke i razlike razvidne iz glavne svrhe jednoga i drugoga tipa vjeronauka. Dok je glavna svrha vjeronauka u školi sustavno i što cjelovitije upoznavanje vjere u svim njezinim vidovima, glavna je svrha župne kateheze što cjelovitije i što dublje uvođenje u osobno iskustvo vjere, koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.

Uvođenjem katoličkoga vjeronauka u odgojno-obrazovni sustav vjeroučitelj je postao dijelom nastavničkoga kolegija što se, između ostaloga, spominje u *Ugovoru između Svete Stolice i Bosne i Hercegovine*: Vjeroučitelji su članovi, sa svim učincima, nastavničkoga zbora u osnovnim i srednjim školama, odnosno odgojiteljskoga zbora u predškolskim ustanovama (čl. 16, t. 4). Ipak, posebnost vjeroučitelja u odnosu na sve druge nastavnike jest u tome što, uz svoju inicijalnu formaciju na fakultetu te

stručnu osposobljenost, mora posjedovati crkveni mandat za poučavanje katoličkoga vjeronauka u školi.

Mandat (kanonsko poslanje) koji dodjeljuju mjerodavne crkvene vlasti, a bez kojega vjeroučitelj ne može predavati vjeronauk u školi, jasno pokazuje da je vjeroučitelj u službi Crkve iako se njegovo djelovanje odvija u školi. Drugim riječima, služba vjeroučitelja tijesno je vezana uz djelovanje dviju institucija: Crkve i mjerodavnoga ministarstva. Upravo u tome vjeroučitelj ima specifičan status u odnosu na druge djelatnike škole. Prema istim uputama, katolički vjeronauk u školi predaju vjeroučitelji koji su završili sveučilišni filozofsko-teološki studij ili sveučilišni studij religiozne pedagogije i katehetike, odnosno vjeroučitelji koji imaju potrebnu stručnu spremu i kompetencije te potrebne stručne naslove stečene na mjerodavnim crkvenim učilištima.

Koliku važnost ima mandat jasno govori činjenica da opoziv mandata sa sobom nosi gubitak prava na izvođenje nastave katoličkoga vjeronauka. Drugim riječima, mandat upućuje na to da duhovno-vjernički identitet vjeroučitelja zahtijeva jasnu kršćansku duhovnost i crkvenost. Naime, narav vjeroučiteljeva poziva izvire iz uvjerljivoga života i zrelosti vjere po kojoj postaje vjerodostojni svjedok onoga što učenicima posreduje u vjeronaučnoj nastavi [...]. On treba posjedovati *sensus Ecclesiae*, s jasnim unutarnjim osjećajem pripadnosti Crkvi te čitavim svojim životom i djelovanjem biti svjedok, pratilac i sudionik na putu općeljudskoga i vjerničkoga sazrijevanja svojih učenika, stoji u *Planu i programu vjeronauka za osnovne škole*.

U tome pogledu potrebno je studente koji se pripremaju za službu vjeroučitelja kao i osobe koje su stekle akademske preduvjete za predavanje vjeronauka u školi upoznati sa smislom i opravdanošću uvjeta koji su nužni za stjecanje kanonskoga mandata za predavanje vjeronauka u školi. Bez obzira na to što vjeroučitelj većim dijelom svoju vjeroučiteljsku službu ostvaruje unutar škole, on trajno njeguje i čuva apostolsku svijest, tj. evangelizacijsku zadaću. On mora, koliko mu to školske i obiteljske obveze dopuštaju, poznavati i podupirati, barem u nekomu obliku i mjeri, evangelizacijski plan vlastite biskupije i svoje župne zajednice.

Profesionalna osposobljenost vjeroučitelja jedan je od preduvjeta i obilježja kakvoće katoličkoga vjeronauka u osnovnoj i srednjoj školi. O vjeroučitelju zapravo uvelike ovisi kakvu će sliku o vjeronauku steći učenici, roditelji, drugi djelatnici škole i šira javnost. On svojim radom podiže ili pak narušava ugled katoličkoga vjeronauka, opravdava njegovo mjesto u odgojno-obrazovnome sustavu ili ga dovodi u pitanje. U Vrhbosanskoj nadbiskupiji vjeroučitelji se usavršavaju na različitim razinama i putem različitih oblika usavršavanja na školskoj, županijskoj, nadbiskupijskoj i međureligijskoj razini.

Uz profesionalnu formaciju u Nadbiskupiji se posebna pozornost posvećuje vjerničko-duhovnoj formaciji vjeroučitelja. U tome smislu organiziraju se godišnje duhovne vježbe, duhovne obnove i zajednička euharistijska slavlja. Te dvije dimenzije

usavršavanja vjeroučitelja, profesionalna i duhovno-vjernačka, nužne su pretpostavke cjelovitoga i kvalitetnoga ostvarivanja katoličkoga vjeronauka u školskome odgojno-obrazovnom sustavu.

U vršenju vjeroučiteljske službe vjeroučitelji ističu da se danas sve više suočavaju sa zahtjevnošću vjeroučiteljskoga poziva koji traži da budu stručnjaci u pitanjima ne samo vjere nego i komunikacije s drugim nastavnicima te osobito s učenicima i njihovim roditeljima. Premda su vjeroučitelji svojim obrazovanjem na fakultetu i stručnom formacijom dorasli zahtjevnosti vjeroučiteljskoga poziva, što je vidljivo i u dodatnim službama koje im se povjeravaju unutar školskog odgojno-obrazovnoga procesa (razrednici, pedagozi, ravnatelji, voditelji različitih projekata), oni ponekad osjećaju potrebu veće potpore od strane župa u kojima djeluju i od strane mjerodavnih crkvenih tijela kako bi na ispravan način i lakše mogli pristupiti svojim zadaćama i poteškoćama s kojima se suočavaju. Ta je potpora potrebna kako bi se održavala trajna suradnja te kako bi se izbjeglo nepovjerenje i individualizam u radu.

Budući da katolički vjeronauk, između ostaloga, poziva na susret s konkretnom crkvenom zajednicom, vjeroučitelj i župna zajednica moraju nastojati na izgradnji odnosa međusobnoga povjerenja i suradnje. Vjeroučitelj je jedan od najistaknutijih članova župne zajednice u školi i školskome okruženju. Pomoću školskoga vjeronauka on uspostavlja susret s brojnim učenicima, roditeljima, nastavnicima, od kojih su neki i crkveno distancirani kršćani, a možda i nevjernici, u čemu izvršava važno poslanje Crkve. Upravo poradi toga, župne zajednice, a posebno voditelji župnih zajednica, trebali bi cijeniti vrijednost vjeroučiteljskoga rada, surađivati s njima i biti im potpora u njihovoj zahtjevnoj i odgovornoj zadaći.

U slučaju dobre suradnje vjeroučitelja i župnika najčešće se ostvaruje dobar odnos župe i škole. Vjeroučitelji su pozvani, u suradnji sa župnikom, promicati prikladni pastoral škole, uvažavajući specifične okolnosti. Škola, naime, kao mjesto odgoja i obrazovanja, jest pastoralno mjesto evangelizacije Crkve te pastoral škole postaje nezaobilazna dimenzija sveopćega pastoralna župne zajednice o čemu bi se pri izradi pastoralnoga plana i programa trebalo itekako voditi računa.

STAVAK PETI: PRIPRAVA ZA BRAK

Priredio: mons. dr. sc. Pavo Jurišić

Bilo da se organiziraju sustavni tečajevi ili da se u svakoj župi priprava za brak posebno radi s mladima. Ona ne počinje s pripremanjem za vjenčanje, nego izgradnjom svijesti o kršćanskom braku, koja počinje još u obitelji pa preko svih stupnjeva formacije.

Obitelj je „Crkva u malom“ ili „kućna Crkva“. Govori se tako u teoriji, a isto razmišlja u praksi djelovanja Crkve u svijetu. Isus Krist je došao da otkupi čovjeka, svakoga čovjeka, pa je upravo čovjek u središtu crkvenog pastoralnog djelovanja. (RI 10). A čovjek se rađa, stasa i ostvaruje u obitelji, pa dosljedno tome možemo govoriti da je obitelj u središtu zanimanja Crkve. Crkva se na poseban način očituje u obitelji. Bračno zajedništvo kršćanskih supruga je uprisutnjenje milosne ljubavi i spasenjskog životnog zajedništva između Krista i Crkve (usp. Ef 5,22-33), tako da je život kršćanske obitelji mjesto ostvarenja Crkve kao spasenjske zajednice skupljene „u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga“ (LG 4).

„Dva druga sakramenta, sveti red i ženidba, usmjereni su k spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po služenju što se iskazuje drugima. Ovi sakramenti daju posebno poslanje u Crkvi i služe za izgradnju Božjeg naroda.“ (KKC 1534). „Kršćanski se supruzi jačaju i na neki način posvećuju posebnim sakramentom za dužnosti i dostojanstvo svoga staleža.“ (GS 48, KKC 1535). Stoga i obitelj, po posvećenju u sakramentu ženidbe, ima svoje posebno mjesto i poslanje u izgradnji crkvene zajednice i to prvenstveno kao one najmanje u njoj tj. „kućne Crkve“.

U traženju osobne sreće i sigurnosti života u partnerskom odnosu dvoje ljudi, kod nas se može uočiti pojava koja je možda u zapadnom svijetu već duže vremena prisutna stvarnost – strah kod mladih ljudi od stalne veze i od braka. Mladi ljudi više govore o „odvažnosti“ stupanja u brak nego o zajedničkoj šansi osobnog ostvarenja i mogućnostima koje im se pritom nude. Mladi se ne boje samo stalne veze nego u sebi nose i sumnje je li njihov životni partner doista pravi za trajni vez. Boje se da neće moći rješavati probleme koji bi se u zajedničkom životu udvoje mogli pojaviti. Krivnju za ove brige i strahove zasigurno nose negativna iskustva neuspjelih brakova koji se mogu vidjeti svugdje oko nas, nerijetko i u vlastitim obiteljima, pa i kod roditelja.

U anketama koje su provođene po župama Vrhbosanske Crkve apsolutna većina ispitanika smatra da je stanje u našim kršćanskim obiteljima ozbiljno narušeno. Kao razlog navodi se manjak vjere, loša ekonomska situacija i moderni način života gdje

u obiteljskom životu umjesto zdrave komunikacije i molitve, prevladava suvremena tehnologija koja se nameće svojom apsolutnom dominacijom: televizija, kompjuter, internet, mobilni telefoni... Veći broj ispitanika iznosi kako je, između ostalog, i alkohol uzrok „svakog zla“ u našim obiteljima. Odnosi između roditelja i djece opisuju se dobrima dok su djeca mala. Međutim, mnogi odgovori sugeriraju da u vrijeme predadolescencije i adolescencije (puberteta) nastaju problemi. Pri tomu se mnogi roditelji osjećaju jednostavno nemoćnima i ne pronalaze pravo rješenje u cilju poboljšanja odnosa i razvijanja povjerenja sa svojom djecom.

Iako živimo u državi koja poprilično zaostaje u trendovima koji vladaju u Zapadnoj Europi, ipak nismo toliko udaljeni od svega što se događa tamo, tako da se moderni oblici života odražavaju i na život ljudi u ovoj zemlji. Ni kod nas ustanova braka nema više onu vrijednost koju je nekad imala u Bosni i Hercegovini, kada su se „točno znale“ uloge muškarca i žene i kada je većina zbog tradicionalnog odgoja prihvaćala određena pravila. Suvremena istraživanja pokazuju kako je kod nas mladim ljudima (i ne samo njima) brak sve manje zanimljiv kao zajednica. Osim toga, sve se više i kod nas pojavljuje tendencija da mladi ljudi žive zajedno bez ikakve civilne registracije, a da se o crkvenom (vjerskom) vjenčanju i ne govori. Razlog je vjerojatno u svijesti kako je ovakav oblik zajedničkog života lakše razvrgnuti. Na Zapadu je već dugo vremena prisutna praksa gradnje tzv. „single stanova“, a s tim je povezana i „veza bez obveza“. U našim se ekonomskim prilikama to očituje življenjem s roditeljima, bilo da roditelji ne žele otpustiti svoje dijete iz „gnijezda“ da se osamostali, bilo da odrasla (i u već u priličnim godinama) djeca ne žele otići iz sigurnosti i brižne roditeljske skrbi, što se opet reflektira na činjenicu da je sve više samaca bez stalne veze, koji su već u godinama, često frustrirani s osjećajem kako su nesposobni za to iako to ne izgovaraju glasno.

Drugo što se uočava u Bosni i Hercegovini jest činjenica da se sve više primjećuje kako se znatan broj brakova raspada već u prve tri godine nakon vjenčanja, pa čak i kod onih mladih ljudi koji su i prije vjenčanja neko vrijeme (čak i godinama) živjeli skupa. Začuđuje i pojava da se i stariji parovi koji su doživjeli srebrni jubilej u svom bračnom životu jednostavno razilaze. Kada djeca odrastu i krenu svojim putevima, problemi koji su se vremenom sve više akumulirali s većim intenzitetom izbiju na površinu, pa se razilaze. Uz tendenciju smanjenja broja novih brakova u Bosni i Hercegovini sve se više uočava i sve veći broj brakorazvodnih parnica.

Naravno da loša ekonomska situacija u zemlji dosta utječe na ovu sliku, veliki broj nezaposlenih mladih ljudi, slaba primanja onih koji su zaposleni i osjećaj nesigurnosti posla, u mnogim slučajevima bez ikakva osiguranja tjera mlade ljude da idu preko granice u traženju posla. No, uz njih sve je veći broj situiranih obitelji koje napuštaju zemlju. To se reflektira i na ukupan broj katolika u zemlji, a posebno u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, čiji se broj smanjio za dvije trećine.

Imajući sve to pred očima, osjeća se potreba bračnih savjetovališta, psihologa, liječnika i dušobrižnika koji će poraditi na boljoj pripravi za brak i partnerstvo. Čini se kako uobičajeni oblici pripremanja zaručnika i seminari nisu dovoljni jer se sve to događa kada se već donijela odluka u pogledu budućeg životnog druga.

Kršćanin živi u svom vremenu i u prilikama kakvi jesu, sasvim realno gleda na život u svijetu, ali s optimističkim pogledom u budućnost, vjerujući u Gospodina od kojeg nam sve dolazi. Kršćanin se ne smije odreći svog dijela odgovornosti u doprinosu za navještaj evanđelja, ali je uvjeren da nije sam u tom djelovanju i da nije on taj o kojemu sve ovisi jer je Gospodin već i prije nego je došao k njima bio kod njih svojom ljubavlju i vjernošću.

Na našim raspravama po dekanatima uočeno je i podvučeno da je u našoj Nadbiskupiji potrebna ozbiljna priprava za brak, koja će biti sustavna i obvezatna. U svojim promišljanjima možemo govoriti o modelima priprave koji bi odgovarali na našem prostoru i okolnostima u kojima živimo. Međutim, nije dovoljno samo okupiti se na jedan dan u nekom prostoru kako bi se dobio papir (certifikat) da se može „obaviti“ crkveno vjenčanje. Priprava bi trebala biti opsežnija, a to znači da bi se kroz odgoj i obrazovanje, počevši od obitelji preko škole i župnih zajednica mladi pripravljali za brak, kao što se pripravljaju i za izbor zvanja. Crkva je tu da s njima nosi njihova bremena, dijeli s njima njihove radosti i pomaže im da svladavaju poteškoće. Zato bi ovdje permanentna kateheza i rad s mladima mogla biti dobra osnova za neposrednu pripravu za brak. Naravno da bi onda neposredna priprava za brak bila smislenija i da se isključi površnost pristupa – „da se obavi, pa smo kvit“.

Crkva vrhbosanska kroz sinodski hod došla je do uvjerenja da obitelj treba biti u središtu njezine pozornosti i potpore jer obitelj kao „kućna Crkva“ živi i ostvaruje sve tri bitne dimenzije života Crkve – naviještanje, slavljenje, služenje. Obitelj je osnovna stanica života Crkve i društva. Ona je središte civilizacije ljubavi. Stoga mora biti u središtu pastoralnih nastojanja Crkve. I čovjek i obitelj rastu i sazrijevaju postupno i u tom smislu pastoralno djelovanje crkvene zajednice treba slijediti obitelj prateći je korak po korak u različitim etapama života.

Smijemo li u našim uvjetima postaviti pitanje o mogućnosti dulje priprave za brak, dakle ne samo one koja se svodi na jednodnevni seminar u nekim centrima Nadbiskupije, pogotovo ne onakav oblik koji se svodi na „zaručnički ispit“ koji je u stvari samo popunjavanje obrazaca prilikom prijave zaručnika za vjenčanje kod župnika? Može li se ostvariti priprava za brak, recimo onakva kakva se traži od odraslih koji se kao katekumeni pripremaju za primanje sakramenata inicijacije, te kao takvi moraju proći dulju pripravu? Je li moguće očekivati od zaručnika da ih do ovoga konačnog cilja prate stručnjaci i postupno ih dovode do konačnog čina svečanog slavlja sakramenta ženidbe? Ovdje se u pravilu ne radi o jednodnevnom seminaru ni o nekakvom tečaju u tjedan ili mjesec dana, nego čak i godini ili

godinama. Ovo su pitanja o kojima bi u Crkvi trebalo otvoreno i ozbiljno promišljati, ne isključujući ništa i ne gurajući ništa pod tepih u smislu „toga kod nas nema“.

Priprava za kršćanski brak ustvari je priprava za život vjere u skladu s Kristovim namikom. U tom smislu osjeća se najveća potreba za rad s obiteljima jer sve drugo što smo na ovom našem hodu postavili kao prioritet svodi se opet na kraju do potrebe rada s obiteljima. Roditelji su prvi odgojitelji svoje djece, a time i prvi učitelji vjere. U suvremenoj društvenoj stvarnosti osjeća se potreba za sveobuhvatnim oblikom duhovne obnove koja bi opet morala poći od obitelji. To je jezgra stvaranja duhovne klime koja se pretače na crkveni prostor, radna mjesta i društvenu sredinu. „Jedna istinska duhovna obnova mora težiti upravo tome da kristijanizira čovjekovo životno i radno okruženje, da mu vjera u konačnici ne bude tek povremena aktivnost, nego temeljni način života, rada i razmišljanja. Među postavljenim prioritetima posebno mjesto zauzima prioritet rada s mladim obiteljima, odnosno s onima koji su se tek vjenčali.“ (*Bilten Sinode*).

Brak je svakako dugačak proces. Kada ustvari brak započinje? Može li se sa svom sigurnošću utvrditi datum toga početka? Nije li brak proces uzrasta? On počinje ljubavnom pričom i raste dok ne dođe do vjenčanja. Uz ovaj pristanak i slobodnu odluku ide svaki odnos kao unutarnji zakon ljubavi. Tko izbjegava ovu odluku ili je razvodnjava, upada u rizik da sve dublje stupa u konflikte sa svojom zajednicom ili u najmanju ruku nanosi psihičku štetu svom slabijem partneru. Prijedlozi o načinima rada s obiteljima, koji su izneseni na radnim susretima, imaju smisla:

- organiziranje duhovnih seminara i obnova
- organiziranje institucionalnog rada
- vođenje vjeronaučnih tečajeva za odrasle (pučke kateheze)
- kršćanski mediji i izdavaštvo.

Uspostava struktura redovitog pastoralnog s brakovima i obiteljima¹⁵⁴

Zbog teoloških i eklesijalnih dimenzija braka i obitelji te njihove važnosti za budućnost Crkve i ljudskog društva, potrebno je odmah osnažiti, odnosno uspostaviti temeljne preduvjete i osnovne strukture za redoviti sustavni i stručni pastoral braka i obitelji na razini župe i biskupije. Stoga:

¹⁵⁴ Preuzeto iz dokumenta sinode Đakovačko-Osječke nadbiskupije. U završnom dokumentu treba voditi računa o mogućnostima pojedinih uputa na terenu Vrhbosanske nadbiskupije u trenutnim prilikama!

1. župa u okviru pastoralnog vijeća treba imati poseban odbor za brak i obitelj
2. župa treba uspostaviti redovite susrete bračnih parova, odnosno obitelji
3. nužno je uspostaviti redovitu suradnju između župnih i biskupijskih tijela zaduženih za pastoral braka i obitelji
4. potrebno je odgajati suradnike za pastoral braka i obitelji: župa traži suradnike, a Biskupijski ured i Povjerenstvo za pastoral braka i obitelji organiziraju stručno osposobljavanje, trajnu izgradnju i pružaju pomoć u superviziji. Za kvalitetan i kontinuirani rad na biskupijskoj razini potrebno je što prije odvojiti osobe koje će se posvetiti isključivo pastoralu braka i obitelji i stručno ih osposobiti za taj rad
5. na biskupijskoj razini pri Biskupijskom uredu za pastoral braka i obitelji djeluje Biskupijsko povjerenstvo za pastoral braka i obitelji, čiji rad će trebati uklopiti u Biskupijsko pastoralno vijeće (kad ono bude osnovano)
6. Biskupijsko povjerenstvo treba redovito pripremati i materijale za neposredni pastoralni rad i slati ih kao pomoć u župne zajednice
7. potrebno je trajno poticati uključivanje vjernika i bračnih parova u specifično obiteljske pokrete i udruge.

Priprava na sakrament ženidbe

Pastoralno djelovanje Crkve pozvano je kršćanske zaručnike dovesti do produbljenja dara ljubavi što ga nose u sebi, do iskustva žive vjere koja ih uvodi u iskustvo sakramentalne ljubavi te ih poslije vjenčanja trajno pratiti na putu rasta u bračnoj i obiteljskoj ljubavi kako bi uspijevali ostvariti svoje poslanje i trostruku zadaću koja odatle proizlazi: proročko očitovanje vlastite bračno-obiteljske stvarnosti u vjeri i svjedočkom navještaju, slavljenje spasenjske ljubavi u vjeri te služenje životu.

Dalja priprava za sakrament ženidbe

Dalja priprava za sakrament ženidbe ostvaruje se od rođenja, kroz cijelo djetinjstvo, mladost i dozrijevanje. Biskupijska sinoda osvješčuje da ključnu ulogu u toj pripravi ima iskustvo braka vlastitih roditelja, njihov uspjeh kao supružnika i roditelja te opće usmjerenje i odgoj za samodarivanje. Na formaciju djece i mladih i njihov pristup braku i obitelji utječu i školski programi, sredstva društvenog priopćavanja i općedruštveno vrijednosno ozračje. (ZKP, kann 1063-1065).

Bliža priprava za sakrament ženidbe

Na temelju sinodskog promišljanja, a u skladu s *Direktorijem BK BiH za obiteljski pastoral* Crkve u Hrvatskoj, bliža priprava započinje godinu dana prije sklapanja ženidbe. Zaručnici se u načelu trebaju što prije prijaviti župniku, po mogućnosti godinu

dana prije planiranog vjenčanja, i tada će započeti bliža priprava za sakrament ženidbe. U Vrhbosanskoj nadbiskupiji bliža priprava za sakrament ženidbe obavlja se sustavom tečajeva pripreme za ženidbu u seminaru od jednog dana (obično subotom u nekom središtu po dekanatima).

Tečajevi za zaručnike

Na početku bliže pripreme za ženidbu zaručnici neka sudjeluju na tečaju za zaručnike. Tečajevi za zaručnike organizirat će se i dalje na međuzupnoj razini. Biskupijski ured te Povjerenstvo za pastoral braka i obitelji pozvani su uz pomoć drugih stručnih osoba promisliti sadržaje, sredstva i metodologiju rada u tečajevima. Tečaj treba organizirati i osmisliti, kao i vrijeme te broj susreta i satnicu.

Treba voditi računa i o broju sudionika kako bi mogao biti uspostavljen individualni kontakt s polaznicima. U tu svrhu bilo bi korisno uspostaviti nekoliko teritorijalnih središta gdje bi se odvijali tečajevi za određenu skupinu zaručnika kako bi se mogao osigurati kvalitetan rad i uspostaviti dijalog s njima. U tečajeve treba uključiti više suradnika, eventualno bračne parove i teološki obrazovane stručne vjernike laike.

Unutar Nadbiskupijskog ureda i Povjerenstva za pastoral braka i obitelji potrebno je organizirati zasebnu strukturu koja će trajno pratiti kvalitetu tečajeva za zaručnike, poticati osiguranje dovoljnog broja kvalitetnih suradnika u tečajevima te organizirati permanentnu formaciju za suradnike.

Priručnik za zaručnike i građa za suradnike

Nadbiskupijski ured za pastoral braka i obitelji treba se pobrinuti da se što prije za polaznike zaručničkih tečajeva priredi prikladan priručnik, a za suradnike u tečajevima prikladna građa i upute vezane uz njihov specifičan doprinos.

Drugi oblici rada sa zaručnicima

Poželjno je i potrebno da se, osim tečajeva, u danas sve dužem razdoblju „hodanja prije braka“ uspostave i drugi programi za zaručnike. Osobito će korisno biti da im se u vremenu između obavljenog tečaja i vjenčanja ponude intenzivniji molitveno-duhovni i drugi formativni programi (tzv. „zaručnički vikendi“, priprava na ženidbu katekumenalnom metodologijom, cjelodnevni susreti i dr.). Toplo se preporučuje da zaručnici u bližoj pripravi na ženidbu sudjeluju i na tim drugim evangelizacijskim ponudama na župnoj, međuzupnoj i nadbiskupijskoj razini.

Neposredna priprava na sakrament ženidbe

Neposredna priprava za vjenčanje odvija se u župi i započinje najmanje 6 mjeseci prije vjenčanja. Cilj joj je oživljavanje ili produblјivanje vjere, molitve i sakramental-

nog života zaručnika. Skoro vjenčanje izvrsna je prigoda da zaručnici koji su inače bliži Crkvi prodube svoju vjeru, kao i da je obnove i ponovno ražare oni zaručnici koji su se od Crkve prethodno udaljili. Poželjno je da u neposrednoj pripravi na vjenčanje, uz župnika, sudjeluju i osvjedočeni kršćanski bračni parovi koji će im dati svjedočanstvo vjere i življenja svoga kršćanskog ženidbenog poziva. Neposredna priprava uključuje: sintezu dosadašnjeg puta pripreve; produbljenje kršćanskog molitvenog i duhovnog iskustva (dani ili barem trenuci sabranosti i molitve, a po mogućnosti i duhovne vježbe za zaručnike); liturgijska priprava za vjenčanje i samog vjenčanja uz što aktivnije sudjelovanje samih zaručnika; pravni postupak predviđen kanonskim pravom, stoji u *Direktoriju za obiteljski pastoral u Bosni i Hercegovini*.

Korištena literatura:

- *Bilteni Sinode. Službeno glasilo Sinode Vrhbosanske nadbiskupije*, Sarajevo 2012.-2019.;
- *Direktorij za obiteljski pastoral u Bosni i Hercegovini*, BKBIH, Sarajevo 2005. 69ss;
- Dokumenti sinode Đakovačko-Osječke nadbiskupije;
- Ivan Pavao II., *Gaudium et spes* (GS), pastoralna konstitucija Drugoga vatikanskog sabora o Crkvi u suvremenom svijetu, KS, Zagreb 1993., br. 48;
- *Redemptor hominis* (RI), KS (Dokumenti 56), Zagreb 1980., br. 10;
- *Katekizam Katoličke Crkve* (KKC), HBK, Glas Koncila, Zagreb 1994., br. 1534 i 1535;
- *Lumen gentium* (LG), Dokumenti Drugog vatikanskog sabora, KS, Zagreb 1993., br. 4;
- ZKP, kann. 1063-1065.

STAVAK ŠESTI: PRAĆENJE MLADIH OBITELJI I BRAČNIH ZAJEDNICA

Priradio: Vlč. Jakov Kajinić

Na početku ovog razmišljanja na zadanu temu sjetio sam se jednog događaja iz vremena kada sam kao mladomisnik, davne 1991., dobio dekret za službu župskog vikara u župi u Bosanskom Brodu. Imao sam pripravu za vjenčanje jednog mladog para. Dao sam sve od sebe da dotične zaručnike kvalitetno pripremam za crkveno vjenčanje. Bio sam uistinu sretan jer je vjenčanje proteklo u Božjem duhu.

Dana 6. listopada 1992. morali smo, zbog neprijateljske okupacije grada, prijeći u susjedni Slavonski Brod. Postao sam izbjeglica. Drama Bosanske Posavine. Nikome se ne ponovilo! Jednog dana sreću sam taj bračni par koji sam vjenčao. Moji izbjegli župljani. On mi, pun tuge, reče: „Velečasni, ništa nisam donio iz Bosanskog Broda! Sve mi je, tamo preko, ostalo. A taman smo se skućili u našem obiteljskom gnijezdu!“ Ona mu upade u riječ, svojom replikom: „Kako možeš reći da ništa nisi donio? Donio si mene!!!“

Iako sam tijekom svećeničke formacije učio puno o sakramentu ženidbe i to pod dogmatskim, pravnim, moralnim i pastoralnim vidom, od ovog susreta sam najviše naučio. *Sapienti sat!* Teorija je jedno, a životno iskustvo je ponekad sasvim nešto drugo. Ponizno tvrdim da sam puno naučio od onih kojima sam bio duhovni učitelj.

Duhovna asistencija u prvim kušnjama

Iz iskustva znam da mlade obitelji imaju potrebu za svećeničkom blizinom. Zato svaki svećenik ima dobru priliku pomoći supružnicima kako bi kroz zajednički život išli putem zdravog duhovnog života. Zdrav duhovni život nije samo u tome da se njih dvoje uvijek međusobno gledaju, nego ponajprije u tome da oboje gledaju u istom pravcu. Njih dvoje su poput tračnica koje moraju biti apsolutno paralelne kako njihov životni vlak ne bi izletio s putanje. Zajednički pravac je vjera u Isusa Krista, što uključuje njihova zajednička vjerska uvjerenja, kao i identična moralna usmjerenja i naravno njihovu aktivnu religioznu praksu.

Samo ovakav pristup je dobar znak da se njih dvoje uistinu vole, što ima za posljedicu da je njihovo povjerenje na zavidnom nivou. Kod supružnika povjerenje mora biti potpuno. Oni tada neće govoriti u jednini: JA, nego uvijek MI – naš ideal, naše brige, naše radosti, naši prijatelji... Kad treba donositi odluke, uvijek će to činiti zajedno. Tako sam nenametljivo davao poticaje družeći se sa supružnicima.

Sazrijevanje u vjeri zajedničkog života

Ženidba je sakrament. Ona započinje razmjenom ljubavi supružnika i mora biti zakonito očitovana pred službenikom Crkve. Zajednički bračni život dar je Božji. No

svaki dar treba njegovati kako ne izgubio svoju životnost. Zato kršćanski supružnici koriste svaku priliku rasta i sazrijevanja u zajedničkom životu. To nije lako, ali je sigurno isplativo. Od dobrog braka supružnici žive čitav život.

Pripravljajući mladence i družeci se s onima koji su u braku, često sam dijelio ove besplatne, a ljekovite recepte:

- Budite iznad svega strpljivi.
- Sklad se u svakom pogledu ne postiže u jednom danu.
- Imajte srca popraviti pogrešku koju ste jedno drugom prouzročili.
- Ne završite dan u nekom nesporazumu.
- Kad uistinu imate važan problem koji se čini nerješivim, sjetite se da je Gospodin uz vas i da vas čuje.
- Svijetu je potrebna ljubav. Tko će mu dati taj plamen i toplinu, ako ne supružnici u koje je Bog utisnuo duboku radost ljubiti i živjeti zajedno zauvijek.

Otvorenost životu

Kad je Bog na početku stvaranja stvorio muškarca i ženu, povjerio im je veličansvenu zadaću. Supružnici surađuju u Božjem stvarateljskom djelu. Otvorenost životu je bogougodno djelo. Ako su i u čemu muž i žena jedno, oni su jedno u zajedničkom djetetu. Najveći dar koji roditelji daju djeci je da se oni vole. Ako dođe do rastave, onda se ne dijele samo kreveti i ormari nego i djeca.

Očevi i majke moraju biti odgovorni! Zato svećenik treba pomoći bračnim parovima da ustraju u vjernosti do kraja, unatoč nekim nepovoljnim okolnostima. Ako supružnici duhovno rastu, oni će iz životnih kušnji izaći još jači.

Zaključak

Kršćanska obitelj živi u Crkvi. Obitelj ima svoje stvarno, vidljivo i konkretno mjesto u biskupiji i župi. Crkva je prije svega zajednica živih bića. Crkva nam je veoma bliska. Mi živimo u Crkvi kao u jednoj obitelji. Crkva je MI, ili još bolje, MI smo Crkva.

Po Crkvi imamo vezu s Kristom. Po Crkvi primamo sakramente kao sredstva spašenja. Svećenik bi trebao neumorno poticati obitelji da se aktivno uključe u život Crkve. Obitelj je Crkva u malom. Ako su nam obitelji uistinu po Božjoj volji, onda je i Crkva uistinu autentična.

STAVAK SEDMI: POMOĆ OBITELJI S DJECOM S POSEBNIM POTREBAMA

Priredio: Gosp. Darko Šlipogor

Pitanje kako pomoći obitelji s djecom posebnih potreba u sebe uključuje također pitanje kako pomoći obitelji djece s teškoćama u razvoju. Posebne potrebe mogu biti privremene ili trajne, različito se izražavati i shvaćati u obitelji i društvu. U kontekstu velike društvene i obiteljske transformacije za pastoralni su rad ova pitanja veliki izazov.

Ovisno o vlastitoj osobnosti roditelji se pokušavaju nositi sa situacijom u obitelji. Kada saznaju da im dijete ima neke poteškoće u razvoju ili da je dijete s posebnim potrebama, njihov prag tolerancije na stres dolazi do izražaja. Dolazi do promjene načina življenja, što može u početku uzrokovati šok, poricanje, krivnju, tugu, depresiju, anksioznost ili ljutnju. Roditelji preispituju svoje postupke kako bi našli objašnjenje i krivca za to što im se dogodilo. Proživljavaju tešku krizu i potrebno je neko vrijeme kako bi prihvatili činjenicu da imaju dijete s posebnim potrebama ili teškoćama u razvoju.

Podrška tim roditeljima ima važnu ulogu. Pastoralno gledano, za njih treba odvojiti vrijeme. Često samo razgovor, bez ikakvog materijalnog darivanja, može biti od velike pomoći. U tom smislu svrha podrške roditeljstvu jačanje je roditeljske svijesti i ohrabrenje za fizičko i psihičko zdravlje kako bi mogli pružiti optimalne uvjete za razvoj djetetovih potencijala. Cilj podrške je poticaj za jačanje postojećih roditeljskih vještina, osiguravanje mogućnosti i stjecanje novih znanja, jačanje roditeljskog povjerenja i kompetencija.

Solidarnost bi trebala ići u smjeru veće afirmacije, a ne segregacije u župnoj zajednici i društvu. Na taj način dobrobiti za djecu su npr. prilike za ostvarivanje socijalnih interakcija, tj. druženja s vršnjacima koji im mogu biti uzori za različite vještine i ponašanja, razvoj samopoštovanja i stvaranje pozitivne slike o sebi kroz složenije društvene odnose i aktivnosti, modele komunikacije i samokontrole. Na taj se način i roditelji osjećaju više prihvaćeno, znaju da im dijete dobiva jednake mogućnosti kao i ostala djeca te imaju više vremena za sebe i ostalu svoju djecu. S druge strane, dobrobiti za djecu bez teškoća u razvoju jesu bolje razumijevanje teškoća u razvoju, razvoj osjetljivosti za potrebe drugih te pomaganje i uvažavanje različitih od sebe.

Kako bi prihvaćanje bilo što uspješnije, važno je imati pozitivne stavove i stvoriti pozitivno ozračje unutar župnih zajednica. Također, tamo gdje je to moguće, u župama gdje ima više mladih, može se razmišljati i o poziciji volontera/asistenata koji će boraviti s djecom s teškoćama u razvoju i dodatno poticati njihove razvojne mogućnosti. Osim osiguravanja materijalnih i fizičkih uvjeta rada, najvažnija je edukacija, motivacija za radom i dobra suradnja svih uključenih, koja dakako ovisi o teškoćama koje

djeca i roditelji imaju. Na razini župne zajednice podrška može unaprijediti dobrobit zajednice i povećati socijalnu povezanost.

No bez podrške, odnosno pomoći u odgoju može se dogoditi da ovakve obitelji budu prepuštene same sebi, bez utjehe i osjećaja pripadnosti župnoj zajednici. U pastoralnom smislu ostaje nam zadaća probuditi senzibilitet svih župljana prema obiteljima s djecom posebnih potreba i teškoća u razvoju, načiniti stimulativan korak ohrabrenja i razumijevanja njihova svakodnevnog života.

STAVAK OSMI: ODGOJ ZA SKRB STARIH I NEMOĆNIH

Priredio: Fra Pero Vrebac

Sve je više u zajednicama starih i nemoćnih te je važno odgajati se u solidarnost da se djeca i cijela župska zajednica istinski brinu za svoje stare i nemoćne.

Što znači odgajati?

Odgajati znači izgrađivati čovjeka u njegovim ljudskim odlikama. Odgoj uključuje oblikovanje racionalne, emocionalne i voljne sfere, stjecanje potrebnih znanja, umijeća i navika, razvijanje intelektualnih snaga i sposobnosti, izgradnju karakternih crta i svih pozitivnih odlika ljudske osobnosti.

U pedagoškom smislu, odgoj je svjesna, društveno organizirana i osmišljena djelatnost s ciljem izgrađivanja uljuđenih ljudskih osobnosti. Odgoj ima svrhu i zadaće, obrazovna dobra i odgojne vrijednosti, organizacijske oblike, metode i sredstva ostvarivanja. Provode ga odgojni čimbenici: obitelj, škola, Crkva, sve odgojne ustanove, a potpomažu kulturne ustanove i udruge te mediji. Što je više pozitivnih odgojnih čimbenika, ukupno je odgajanje učinkovitije. U užem značenju, odgoj je izgrađivanje osobnosti njegovanjem pozitivnih ljudskih odlika.

Što je to solidarnost?

Solidarnost je vrlina, spremnost pomoći ljudima u nevolji. Kompendij socijalnog nauka Katoličke Crkve definira solidarnost kao socijalno načelo koje uređuje institucije i na osnovi kojega se strukture grijeha, koje vladaju odnosima među osobama i narodima, moraju prevladati i preobraziti u strukture solidarnosti. Solidarnost je istinska moralna krjepost, čvrsta i postojana odlučnost u zauzimanju za opće dobro svih.

Teološka odrednica solidarnosti ima svoj temelj u primjeru Isusa Krista koji je utjelovljenje solidarnosti. Njegovo otvoreno, beskompromisno i nesebično zauzimanje za slabe, bolesne i umiruće, napuštene, siromašne i potlačene, bez obzira na nacionalnu, dobnu, spolnu, rasnu i klasnu pripadnost, o čemu nam svjedoče sva četiri evanđelja, predstavlja polazište za sadržajno osmišljavanje solidarnosti.

Papa Ivan Pavao II. govori o solidarnosti u enciklikama *Sollicitudo rei socialis*, *Centesimus Annus* i *Evangelium vitae*. Obveza solidarnosti odnosi se na sve članove Crkve. Taj Papa posebno naglašava skrb za najpotrebitije: bolesne, izrabljivane, stare, djecu, omladinu, zatvorenike i uopće ljude na rubu društva. Papa Franjo ističe da boljem svijetu ne vodi kultura egoizma, individualizma, koja često upravlja našim društvom,

nego kultura solidarnosti. Kultura solidarnosti sastoji se u tome da u drugome ne gledamo suparnika ili broj, već brata i sestru.

Solidarnost ne bi smjela biti prepuštena samo području socijalne politike, nego mora postati dio moralne savjesti svakog pojedinca i društvenih skupina jer je svaki život Božji dar i kao takvoga moramo ga štititi i podupirati. U tom smislu posebno značenje dobiva zauzimanje pape Franje za imigrante, siromašne i marginalizirane pojedince, društvene skupine i narode. Dinamika odgoja solidarnosti obuhvaća tri bitna subjekta u interakciji: stari i nemoćni, njihova djeca i obitelj, župska zajednica.

Stari i nemoćni u samoodgoju solidarnosti

Prema Eriksonovoj teoriji uspješni prijelazi između razvojnih stadija života vode prema osnovi za integraciju zadnjeg stadija ljudskog života, a to je starost. U ovom razdoblju osoba može imati osjećaj integriteta ili očajja, već prema cjelokupnoj procjeni vlastitog života. Ako je osoba uspješno riješila ranije krize i u svom životu otkrila smisao, ona u svojoj starosti postiže osjećaj cjelovitosti, unutarnje jedinstvo osobnosti, to jest integritet. Vrjednota koja je plod ovog procesa jest životna mudrost.

Ako osoba ne dostigne integritet i ne otkrije smisao svega što je u životu postigla, prijeti joj osjećaj promašenosti, beznada, straha, nezadovoljstva, depresije i očajja pred skorom smrću. Nezadovoljstvo i beznade izražavaju se kroz osjećaj panike i nemira: ostatak života je prekratak da bi se pokušao novi život i isprobali drugi putovi do integriteta.

U starosti duševno i tjelesno zdravlje počinju slabiti, prijatelji umiru, kao i članovi obitelji. Susret sa smrću postaje sve bliži. Ovo razdoblje života često obilježava gubitak neovisnosti osobe, gubitak samopoštovanja i povjerenja te osoba postaje sve više ovisna o tuđoj pomoći. U ovom ovisnom razdoblju života prihvaćanje vlastite nemoći može biti izvor rasta ili nadilaženja poteškoća razvijanjem duhovnih kvaliteta kroz gerotranscendenciju. Gerotranscendencija je viša razina spoznaje kod starijih osoba. Doživljava se kao trenutak „prosvjetljenja“ koji proizlazi iz susreta s drugim, u kojem uviđamo smisao naših iskustava i osvještujemo naše potrebe i želje za smislom i identitetom.

Transcendencija znači „prelaženje preko“, na višu razinu, napuštanje stare spoznaje radi „nove“ spoznaje, što prelazi granice osjetnog iskustva. Starije osobe se tako primiču meta-perspektivi u kojoj iz osjetne, vidljive, materijalne vizije života idu prema onoj nevidljivoj, kozmičkoj, duhovnoj. Ove „nove“ spoznaje ogledaju se u: povećanju osjećaja zajedništva s duhom univerzuma, redefiniranju vremena i prostora, kao i poimanju života i smrti. Smanjuje se strah od smrti, povećava se osjećaj zadovoljstva prema prošlosti, kao i radost prema generacijama koje dolaze te se provodi više vremena u meditaciji.

Tijekom procesa starenja budi se i na poseban način oživljava duhovnost kao važna čovjekova dimenzija koja s vremenom dozrijeva. Kroz gerotranscendenciju u zadnjem razdoblju životnog ciklusa život postaje cjelina, a starost pozitivno životno razdoblje u kojem imamo zadaću „otпустiti“ materijalno i osobno te sagledati proživljeno kroz „meta-perspektivu“ duhovnog i univerzalnog. Duhovne potrebe starijih osoba trebaju biti prepoznate u okolini gdje one žive, baš kao i one biološke, psihološke i socijalne. Duhovnost postaje nezamjenjiva u suočavanju s velikim životnim gubicima, smrću, bolima, osamljenošću, zlostavljanjem i zanemarivanjem.

Osobe starije životne dobi trebaju pažnju i skrb drugih jer se nisu u stanju same brinuti o sebi. Njihova patnja najviše se očituje kroz osjećaj napuštenosti, beskorisnosti i bezvrijednosti. Propovijedi i kateheze trebaju starije osobe odgajati za nadnaravnu nadu, u svjetlu koje se smrt promatra kao prijelaz u vječni život i susret s božanskim Spasiteljem. Kada to osoba otkrije i prihvati sebe kao neponovljivo, cjelovito i dragocjeno biće koje je Bog stvorio iz ljubavi, tada u ljepoti zajedništva, prihvaćanja, praštanja i životne mudrosti otkriva smisao vlastitog života.

Djeca i obitelj u brizi za stare i nemoćne roditelje

Istinska briga djece za svoje stare i nemoćne roditelje nema alternativu! Njihov odgoj solidarnosti počinje u najranijoj dječjoj dobi u okrilju roditeljske ljubavi i skrbi za njih. Samo tamo gdje su djeca iskusila toplinu i sigurnost roditeljske skrbi u obitelji, gdje je izgrađeno obiteljsko zajedništvo i uzajamne relacije bliskosti: brižni odnosi starijih prema mlađima i mlađih prema starijima, tu su djeca spremna preuzeti istinsku skrb za svoje stare i nemoćne roditelje.

U obiteljima gdje su djeca doživljavala nebrigu svojih roditelja, odbačenost, sukobe, svađe, psovke te različite oblike nasilja, teško je zamisliti bilo kakav vid odgoja solidarnosti. Stoga će oni kad odrastu vjerojatno iskazivati bezobzirnost, neodgovornost i nebrigu za svoje stare i nemoćne roditelje. Propuste koji se dogode u obiteljskom odgoju solidarnosti nemoguće je kasnije nadoknaditi institucionalnim odgojem škole, doma, župne zajednice ili bilo kakve udruge.

Današnja kriza skrbi djece za svoje stare i nemoćne roditelje zapravo je posljedica krize naše obitelji koja je ugrožena s mnogo strana. Radi materijalnog probitka često su oba roditelja prisiljena raditi nemajući vremena jedno za drugo, svoju djecu, druženje, molitvu i Boga. Zadnjih godina mnoge obitelji traže svoju sreću u inozemstvu prepuštajući svoje stare i nemoćne roditelje brizi domova za starije osobe. Sve brojnije rastave brakova ostavljaju djecu bez potrebne roditeljske ljubavi i brige. Kako će se oni sutra brinuti o svojim starim i nemoćnim roditeljima od kojih nisu primili ni minimum ljubavi? Tko će preuzeti skrb nad sve većim brojem starijih neoženjenih i neudanih osoba koje žive samačkim životom?

Uloga župske zajednice u odgoju solidarnosti

Sve dok se djeca i obitelj mogu brinuti za svoje starije i nemoćne roditelje, to je najprirodniji i najprihvatljiviji način skrbi koji nema alternative. U slučaju kad je to nemoguće, onda društvena zajednica treba preuzeti odgovornost skrbi. Osnovni oblici skrbi za starije mogu biti institucionalni i izvaninstitucionalni. Institucionalna skrb podrazumijeva ustanove za trajni smještaj i zbrinjavanje: domovi za starije i nemoćne osobe, za smještaj odraslih osoba s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem te duševnih bolesnika. Izvaninstitucionalna skrb uključuje pružanje usluga u kući starije osobe: dostava obroka, nabavka hrane, pomoć u kući kod čišćenja i pranja, liječenje i njega u kući te razne druge usluge, kao npr. terapijske, obrazovne, socijalne i vjerske.

Župska zajednica pozvana je, preko svoga karitativnog vijeća, uključiti se u pružanje ovih vrsta usluga institucionalne ili izvaninstitucionalne skrbi. Program kateheze župske, školske, studentske i kateheze odraslih trebao bi uključivati praktične vježbe karitativne naravi gdje bi djeca, mladi, studenti i odrasli u organizaciji župskog katehetskog vijeća, pohađali starije i nemoćne osobe pružajući im određene vrste usluga. Ovi posjeti i susreti sa starijima, kao i djelatno pomaganje ugroženima mogli bi postati izvor obostrane radosti i prigoda za odgoj solidarnosti. Mnoga bratstva i udruge poput npr. Franjevačkog svjetovnog reda ili Franjevačke mladeži, ali i brojne druge vjerničke skupine uključeni su u ovu institucionalnu i izvaninstitucionalnu skrb, te se organizirano brinu za starije, nemoćne, bolesne i beskućnike. Na taj način doprinose odgoju solidarnosti u svojoj župskoj zajednici.

PETI DIO: MEDIJSKA STRUČNA SKUPINA

Priredio: Josip Vajdner

Premda se nekada stječe dojam da su duhovni svijet i mediji na suprotstavljenim stranama, povijest govori da je Katolička Crkva tijekom vremena njegovala prisan odnos s medijima masovnih komunikacija. Osobito je to vidljivo kroz odnos crkvenoga vodstva – ilustracije radi, još 1936. putem enciklike o filmu *Vigilanti cura*, pape **Pija XI.**, Crkva je ukazala na važnost korištenja ovih sredstava i nužnost bdijenja zbog opasnosti zloraba.

Ni prostor Katoličke Crkve u Bosni i Hercegovini, odnosno Vrhbosanskoj nadbiskupiji nije izuzetak od toga. To se može pratiti od doba uspostave redovite crkvene hijerarhije (*Ex hac augusta*) 1881. i prvog nadbiskupa **Josipa Stadlera**, te na osobit način njegova nasljednika **Ivana Ev. Šarića** za vrijeme kojega je katoličko novinarstvo doživjelo procvat.

I. Povijesni presjek katoličkog novinarstva u Vrhbosanskoj nadbiskupiji između 1881. i 1945.

Piše: Dražen Kustura

Počeci novinskog izdavaštva Hrvata katolika u BiH vezani su uz posljednja desetljeća otomanske vladavine te uz bosanske franjevece. „Čast prvog lista u Bosni i Hercegovini pripada *Bosanskom prijatelju* kojeg je 1850. pokrenuo fra Ivan Frano Jukić.“¹⁵⁵

No, za izraziti razvoj katoličkog tiska na području Vrhbosanske metropolije najzaslužnija su dvojica prvih vrhbosanskih nadbiskupa, nakon uspostave ponovne redovne crkvene uprave u BiH: **dr. Josip Stadler** i **dr. Ivan Ev. Šarić**.

1.1. Pokretanje i širenje katoličkog tiska

Dobro poznate povijesne činjenice koje su dovele do ponovne uspostave crkvene hijerarhije u Vrhbosanskoj metropoliji imali su snažan utjecaj i na katoličko novinarstvo,

¹⁵⁵ TOPIĆ, Franjo, *Hrvatski tisak u Bosni i Hercegovini od početka do 1941.*, str. 472.

prije svega na tisak. Dolaskom Austrougarske te bulom *Ex hac augusta* iz 1881. nakon nekoliko stoljeća otomanske vladavine katolici na području današnje Bosne i Hercegovine dobili su slobodu te se njihov broj iz godine u godinu povećavao. Osim izgradnje infrastrukture koja se ogledala u gradnji: katedrale, zgrade ordinarijata, bogoslovije i sjemeništa te brojnih crkava i župnih kuća diljem nadbiskupije, došlo je i do pokretanja te širenja katoličkog tiska. U tome smislu može se kazati kako je Crkva u Bosni i Hercegovini pokušala pratiti europske trendove koji su već imali razvijeno printano novinarstvo. Ne treba zaboraviti kako su novine u to vrijeme bile primarno sredstvo društvenog komuniciranja, a tek u 1930-ih dolazi i do razvoja radija. Tako je 1931. s radom započeo *Radio Vatikan*. No, Crkva vrhbosanska nije mogla pratiti taj tempo zbog teških povijesnih okolnosti te se isključivo usredotočila na tiskovnu djelatnost.

1.2. Procvat katoličkog tiska

Još za vrijeme nadbiskupa Stadlera (1881. – 1918.) pokrenuto je pet periodičnih publikacija: *Srce Isusovo*, *Vrhbosna*, *Glasnik Presvetog Srca Isusova*, *Balkan* te *Hrvatski dnevnik*.¹⁵⁶ Od njih pet do danas je opstala samo *Vrhbosna* kao službeno glasilo Vrhbosanske nadbiskupije.

Tamo gdje je njegov predšasnik stao, nastavio je nadbiskup Šarić (1922. – 1960). Upravo mnogi smatraju da je za procvat katoličkog tiska između dva svjetska rata mons. Šarić i najzaslužniji, budući da je i sam bio novinar te urednik u austro-ugarskom razdoblju. Između dva svjetska rata katolički tisak je bio dobro rasprostranjen na području BiH, tako da se iz toga vremena može nabrojati 19 različitih imena listova, mada ih je u stvarnosti bilo 16. U tom razdoblju nailazimo na tiskovine: *Vrhbosna*, *Glasnik sv. Ante*, *Travanjsko smilje – Travničko smilje*, *Glasnik Banjalučke biskupije*, *Hercegovina Franciscana*, *Bosna Srebrena*, *Živo*, *Franjevački vijesnik*, *Vrela i prinosi*, *Savremena pitanja*, *Nedjelja-Križ-Katolički tjednik*, *Kršćanska obitelj*, *Katolički svijet*, *Svijet – sedam dana*, *Glasnik bl. Nikole Tavelića* i *Glasnik žive krunice*.¹⁵⁷

No, unatoč velikom broju različitih publikacija kvantiteta nije ujedno jamčila i kvalitetu posebno ako se u obzir uzme tadašnja pismenost stanovništva koja nije bila na nekoj zavidnoj razini. Ali na umu treba imati i činjenicu da se sve spomenute tiskovine

¹⁵⁶ Usp. VUKŠIĆ, Tomo, *Katolički tjednik (1922.-1945.) i njegov „ponajbolji i glavni suradnik“ Čedomil Čekada*, u: JOSIPOVIĆ M.-ZOVKIĆ M. (priredili), *Život u službi riječi – Čedomil Čekada*, VKT, Sarajevo 1997., str.139.

¹⁵⁷ Usp. PULJIĆ, Ivica, *Kroz povijest katoličkog tiska u Bosni i Hercegovini*, u: BALUKČIĆ I.-TOPIĆ F. (priredili), *Stoljeće Vrhbosne 1887.-1987.*, VKT Sarajevo, 1996., str. 22.-26.

nisu ograničavale samo na prostor nadbiskupije ili metropolije nego na područje cijele bivše Jugoslavije pa čak i šire. Tomu u prilog možda najviše govori činjenica kako je samo *Katolički tjednik*, u to vrijeme pod nazivom *Nedjelja*, u samo tri godine izlaza imao više od 6 000 pretplatnika.

1.3. Izrađen sustav

Stadler i Šarić, veliku su pozornost posvetili novinama koje su vidjeli sredstvom odgoja vjernika. To se posebno može ustvrditi za nadbiskupa Šarića koji je u nadbiskupiji pokušao stvoriti sustav te za kojega je *Katolički tjednik* bio biskupijski projekt.

Pokazujući veliko zanimanje za katoličke medije, on je već u svibnju 1921. pokrenuo organizaciju *Dinar štampe*, čija je svrha bila pomaganje katoličkog tiska.¹⁵⁸ Upravo zahvaljujući sredstvima prikupljenim na taj način pokrenuta je i *Nedjelja*.

Od 1932. djelovala je i *Akademija Regina Apostolorum*, kao medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije. Osim toga vrijedno spomena je kako Vrhbosanska nadbiskupija imala i vlastitu tiskaru u kojemu je tiskala svoje publikacije.

Sa završetkom Drugog svjetskog rata i dolaskom komunizma može se slobodno ustvrditi da je ugašena i medijska djelatnost u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Gotovo sve novine su prisilno zatvorene te im je onemogućen rad, a njihova imovina nacionalizirana dok je znatan dio katoličkih svećenika novinara osuđen na zatvorske kazne zbog svoga pisanja, kao na primjer Čedomil Čekada i Franjo Kralik.

1.4. Veza sa sadašnjošću

Međutim, iz „zlatnog doba“ katoličkog tiska u Vrhbosanskoj metropoliji pojedine ideje se mogu preuzeti i za današnje djelovanje. U suvremenoj stvarnosti Crkve u Bosni i Hercegovini zasigurno ne trebamo toliki broj publikacija kao što je to bilo početkom 20. stoljeća, iako i danas Crkva ima tiskovina više nego sve druge vjerske zajednice zajedno, ali je potrebno postojeće više podržati.

Dinar štampe, zasigurno pod drugim imenom, moguće je i danas organizirati. Medijski centar, koji je osnovan po uzoru na *Akademiju Regina Apostolorum*, trebao bi biti institucija zadužena za publiciranje čitavog sadržaja koji se tiče Vrhbosanske nadbiskupije. Na taj bi se način napravila poveznica sa starim temeljima katoličkog novinarstva koje treba razvijati prateći razvoj aktualnih sredstava društvenoga komuniciranja.

¹⁵⁸ Usp. VUKŠIĆ, Tomo, *Katolički tjednik (1922.-1945.) i njegov „ponajbolji i glavni suradnik“ Čedomil Čekada*, str.140.

II. Što se sve danas može nazvati crkvenim medijima?

Piše: Josip Vajdner

Razdoblje nakon posljednjega rata, također svjedoči o zauzetosti ove mjesne Crkve na području medija. Gledano u odnosu na druge vjerske zajednice prisutne u BiH, može se uočiti ne samo da ne zaostaje nego u mnogim stvarima i prednjači. Odatle se nameće potreba sagledati što se sve danas u Vrhbosanskoj nadbiskupiji može nazvati crkvenim medijima.

Od klasičnih medija: tiskovina, radija i televizije, ova dijeceza nema jedino svoju televiziju, a zastupljeni su svi ostali medijski koncepti.

2.1. Katoličke tiskovine u BiH

Premda na prostor ove mjesne Crkve dolazi dosta katoličkih tiskovina u kontekstu teme u obzir valja uzeti samo one koje izvorno nastaju na njezinu području.

1. Tjednik: *Katolički tjednik*
Godina nastanka: 1922. pod nazivom *Nedjelja* – 1925. (zabranjen); iste godine izlazi pod nazivom *Križ* (samo jedan broj) koji je odmah zabranjen; iste godine pojavljuje se pod nazivom *Katolički tjednik* – 1945. (zabranjen) – 2002. ponovno oživljen
Osnivač i vlasnik: Vrhbosanska nadbiskupija
Izdavač: Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije
2. Mjesečnik: *Svjetlo riječi*
Godina nastanka: 1983.
Osnivač i vlasnik: Franjevačka provincija Bosna Srebrena
Izdavač: FMC *Svjetlo riječi* d.o.o.
3. Periodična izdanja:
 - 3.1. Službene novine:
 - 3.1.1. *Vrhbosna*
Službeno glasilo Vrhbosanske nadbiskupije
Godina nastanka: 1882. pod nazivom *Srce Isusovo*; 1887. preimenovana u *Vrhbosna*;
Izlazi: četiri puta godišnje
 - 3.1.2. *Bosna Srebrena*,
Službeno-informativno glasilo Franjevačke provincije Bosne Srebrene
Godina nastanka: 1942.
Izlazi: četiri puta godišnje

- 3.1.3. *U službi Malog Isusa*
 Vjesnik Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*
 Godina nastanka: 1955.
 Izlazi: četiri puta godišnje
- 3.2. Vezana uz kauze za proglašenje svetim
- 3.2.1. *Stadler*
 Izdavač: Postulatura sluga Božjega Josipa Stadlera
 Godina nastanka: 1999.
 Izlazi: jedanput godišnje
- 3.2.2. *Fra Lovro*
 Izdavač: Glasnik Vicepostulature sluga Božjega fra Lovre Milanovića
 Godina nastanka: 2015.
 Izlazi: tri puta godišnje; danas ?
- 3.2.3. *Drinske mučenice***
 Informativni bilten Vicepostulature Drinskih mučenica
 Godina nastanka: 2008.
 Izlazi: dva puta godišnje
- 3.3. Vezana uz učilišta
- 3.3.1. *Vrhbosnensia*
 Časopis za teološka i međureligijska pitanja najprije Vrhbosanske katoličke teologije, a danas Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Sarajevu
 Godina nastanka: 1997.
 Izlazi: dva puta godišnje
- 3.3.2. *Bosna Franciscana*
 Časopis Franjevačke teologije
 Godina nastanka: 1993.
 Izlazi: dva puta godišnje
- 3.3.3. *Bilten Franjevačke teologije*
 službeno glasilo Franjevačke teologije

* Izlazi u Zagrebu, ali ga pribrajamo ovom popisu jer je Družba nastala u Sarajevu i stjecajem okolnosti svoje sjedište prenijela u glavni grad Hrvatske

** Izlazi u Zagrebu, ali su Blaženice podnijele mučeništvo u Bosni te je sve što se tiče njih vezano uz ovaj kraj

- Godina nastanka: 1971.
Izlazi: jedanput godišnje
- 3.3.4. *Gorući grm*
List bogoslova Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa
Godina nastanka: 2006.
Izlazi: dva puta godišnje
- 3.3.5. *Jukić*
časopis Zbora franjevačkih bogoslova *Jukić*, koji djeluje na
Franjevačkoj teologiji u Sarajevu.
Godina nastanka: 1971.
Izlazi: jedanput godišnje
- 3.3.6. *Novi cvijet*
đački list Franjevačke klasične gimnazije u Visokom
Godina nastanka: 1968.
Izlazi: jedanput godišnje
- 3.3.7. *Travnički Angelus*
list Nadbiskupskog sjemeništa *Petar Barbarić* u Travniku
Godina nastanka: 2008.
Izlazi: jedanput godišnje
- 3.4. Ostalo
- 3.4.1. *Kalendar Sv. Ante*
pučki godišnjak Franjevačke provincije Bosne Srebrene
Godina nastanka: 1926. – od 1950. izlazi pod imenom *Dobri
pastir* – 1994. ponovno pod imenom *Kalendar Sv. Ante*
- 3.4.2. *Magnificat*
Glasilo za liturgijsku glazbu
Godina nastanka: 2007.
Izlazi: dvaput godišnje
- 3.4.3. *Bilten sinode Vrhbosanske nadbiskupije*
Povjerenstvo za pripravu Sinode Vrhbosanske nadbiskupije
Godina nastanka: 2012
Izlazi: 1-2 puta godišnje
- 3.4.4. *Radosna vijest*^{***}
Godina nastanka: 1972.
Izlazi: mjesečno jedanput

^{***} Izlazi u Zagrebu, ali je prvotno nastao u Sarajevu te ga se danas realizira u suradnji s Misijskom središnjicom u Sarajevu, kao zajednički misijski list

Sveukupno na području Vrhbosanske nadbiskupije izlazi 19 (16) printanih izdanja koja su u vlasništvu Crkve.

Osim nabrojanoga, pojedine institucije kao što su: Nadbiskupijski centar za pastoral mladih *Ivan Pavao II.*, Caritas Vrhbosanske nadbiskupije, Caritas BiH te Katolički školski centri (časopis *Izvori*) imaju svoj povremene periodične publikacije koje su vezana uz pojedine projekte i(li) akcije koje realiziraju.

Izuzevši *Katolički tjednik* i mjesečnik *Svjetlo riječi* te u određenom obliku misijski list *Radosna vijest*, uglavnom se može govoriti o periodičnim izdanjima koja su „internoga“ karaktera i prvotno nisu namijenjeni širim masama te kao takvi ne mogu biti tretirani u užem smislu riječi kao sredstva društvenih priopćavanja. Štoviše, u digitalnom dobu kada postoji hiperprodukcija vijesti te je čovjek na dnevnoj osnovi bombardiran mnoštvom informacija, dvojbena je i mjesečnike podvući pod nazivnik medija masovne komunikacije, pa čak i tjednike. No i jedno i drugo, u različitim intenzitetima, opravdavaju taj naziv kada se uzme u obzir kako osim informativnoga izričaja, u novinarstvu postoje: komentatorsko-analitičke i beletrističke forme.

2.2. Radio Marija Bosne i Hercegovine

Glede radiopostaja na prostoru Vrhbosanske nadbiskupije svoje sjedište u Sarajevu ima i jedan katolički radio: Radio Marija BiH.

U vlasništvu je Udruge Radio Marija koja je kao neprofitna, nevladina i nepolitička građanska udruga nastala u Italiji 1983. U Bosni i Hercegovini je osnovana 24. rujna 2009., a emitiranje programa Radio Marije prvi put je ostvareno 8. prosinca 2010. I od tada neprekinuto djeluje u ovdašnjem eteru.

III. Prisutnost Vrhbosanske nadbiskupije na internetu i društvenim mrežama

Piše: Dražen Kustura

Poznato je da u Vrhbosanskoj nadbiskupiji postoji 155 župa od čega su dvije ekspoziure te brojne institucije. Iako neki čimbenici ukazuju kako je Vrhbosanska nadbiskupija na internetu zastupljena više nego sve druge religijske zajednice u Bosni i Hercegovini, kvantiteta ne znači ujedno i kvalitetu.

Internet je odavno postao „globalno selo“ gdje je dovoljno nekoliko klikova kako bi se došlo do željene informacije. Uzimajući u obzir da je komunikacija u Crkvi vertikalna (odnos Bog –čovjek) i horizontalna (Crkva – vjernik) internet je mjesto brojnih mogućnosti ne samo za evangelizaciju nego i za prikupljanje praktičnih informacija

o životu jedne mjesne Crkve. Moglo bi se kazati da je to areopag suvremenog društva. No, čini se da taj potencijal u Vrhbosanskoj nadbiskupiji nije do kraja prepoznat, a samim time je ostao neiskorišten.

3.1. Institucije VN-a na internetu

U pravljenju analize prisutnosti VN-a na internetu potrebno je krenuti najprije od same institucije. Odmah vrijedi spomenuti kako nadbiskupija ima svoju službenu web stranicu na domeni: <http://vrhbosanska-nadbiskupija.org> koja je u potpunosti nova te u znatnoj mjeri odgovara svemu onomu što službena stranica jedne institucije treba predstavljati.

Pozitivna stvar je riječ o ostalim institucijama Vrhbosanske nadbiskupije je ta što gotovo sve imaju svoje web stranice koje se manje-više redovito ažuriraju.

Tako da su svoje mjesto na internetu našli: Vrhbosansko bogoslovno sjemenište (<https://vbs.ba/>), Katolički bogoslovni fakultet (www.kbf.unsa.ba), Caritas (<http://caritas-sarajevo.ba>), Katehetski ured (<http://www.kuvn.org/>), Nadbiskupijski centar za pastoral mladih *Ivan Pavao II.* (www.mladicentar.org), Medijski centar (www.nedjelja.ba), Ured za brak i obitelj (<https://obitelj-vn.org/>) te svi Katolički školski centri: Sarajevo (<http://ksc-sarajevo.com/>); Zenica (<http://www.ksczenica.ba/#!/pocetna>), Tuzla (<http://portal.ksc-tuzla.edu.ba/>) i Žepče (<http://www.kscdonbosco.ba/>). Gotovo sve nabrojane institucije prisutne su i na društvenim mrežama, najčešće na *Facebooku*. Zbog lakoće postavljanja sadržaja i veće dostupnosti široj publici ove FB stranice su dosta dobro ažurirane.

3.2. Župe na webu i društvenim mrežama

Kada je riječ o prisutnosti župa Vrhbosanske nadbiskupije na internetu teško je donijeti precizne podatke iz više razloga. Najprije postoje slučajevi u kojima je registrirana domena, ali nema sadržaja ili dugo vremena stranica nije ažurirana (u nekim slučajevima i po nekoliko godina). Nadalje moguće je pronaći da je katkada ime mjesta i župe identično, a i sadržaj stranice je vezan uz župu više nego uz mjesto tako da iako recimo župni ured ne stoji iza te web stranice može se kazati da je župa prisutna na internetu. Poseban „problem“ su društvene mreže u ovome slučaju *Facebook* jer je on analiziran kao najprisutniji u našim područjima. Budući da svatko može bez većih problema napraviti stranicu i dati joj ime koje želi tako se mogu pronaći slučajevi u kojima ime iste župe nosi nekoliko stranica što jasno dovodi do zaključka da iza njih ne stoji župnik ili osoba kojoj je on kao predstavnik povjerio tu zadaću. U nastavku tabelarno će biti prikazane sve župe iz čega će se lako moći zaključiti koliko ih je prisutno na internetu, a zatim će uslijediti kratka analiza sadržaja na istima. Za ovo istraživanje korištena je *Google* tražilica u kojoj je upisan službeni naziv župe.

Br.	Naziv župe	Web domena	Facebook stranica
1.	Banbrdo	-	-
2.	Bežlja	-	-
3.	Bijelo Brdo	-	https://www.facebook.com/zupa.bijelobrdo.1
4.	Bijeljina	-	https://www.facebook.com/zupa.bijeljina
5.	Bistrica (Uskoplje)	-	https://www.facebook.com/bistricau
6.	Bistrica (Žepče)	-	https://www.facebook.com/zupabistrica8
7.	Boće	-	-
8.	Borovica	www.borovica.net	https://www.facebook.com/zavicajna.borovicana/
9.	Bos. Brod	-	-
10.	Bos. Šamac	-	-
11.	Brajkovići	-	https://www.facebook.com/zupabrajkovici.petaripavao/
12.	Brčko	-	-
13.	Brestovsko	www.zupa-brestovsko.com/	-
14.	Breške*	www.breskezupa.com/	-
15.	Breza	-	-
16.	Brusnica	-	https://www.facebook.com/%C5%BDupa-Ro%C4%91enja-BDM-Brusnica-103911174721698
17.	Bučići	-	https://www.facebook.com/zupabucici
18.	Bugojno	www.zupa-bugojno.org	-
19.	Bukovica	-	-
20.	Busovača	-	https://www.facebook.com/%C5%BDupa-sv-Ante-Padovanskog-Busova%C4%8Da-1148558631880793/
21.	Cer*	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-Krista-Kralja-CER-514705488553444/
22.	Čardak*	-	https://www.facebook.com/cardakposavina
23.	Čemerno	-	-
24.	Derventa	-	-
25.	Deževica*	www.zupa-dezevice.com	https://www.facebook.com/ZupaGospeSnjezneDezevice/
26.	Doboj	-	-
27.	Dobretići	-	-
28.	Dolac	www.zupa-dolac.ba	https://www.facebook.com/pages/category/Community/%C5%BDupa-Dolac-1022228251172695/

29.	Doljani	www.doljani.info/ zupa-doljani.html	-
30.	Domaljevac	-	-
31.	Donja Tramošnica	-	-
32.	Dragunja	-	https://www.facebook.com/zupadragunja1
33.	Drijenča	-	-
34.	Dubrave	www.samostan- dubrave.ba	https://www.facebook.com/pages/Franjeva%C4%8Dki-Samostan-i-%C5%BEupa-Dubrave/963279013776906
35.	Foča (Derventa)	-	https://www.facebook.com/FocaKodDervente/
36.	Fojnica	www.fojnica- samostan.com/ novo/	-
37.	Garevac	www.zupa- garevac.com	https://www.facebook.com/pages/category/Community/%C5%BDupa-Garevac-710078516089549/
38.	Glavice	-	-
39.	Globarica	-	-
40.	Goražde	-	https://www.facebook.com/zupa.gorazde
41.	Gorice*	www.krepsic.com	-
42.	Gornja Dubica	www.zupagornjad ubica.ba	-
43.	Gornja Komušina		
44.	Gornja Močila-Sijekovac	-	-
45.	Gornja Tramošnica	-	-
46.	Gornji Vakuf-Uskoplje*	www.zupa uskoplje.org	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-Uskoplje-165344563491780/
47.	Gračac	-	-
48.	Gradačac	www.zupagradaca c.blogspot.com	https://www.facebook.com/gradacaczupa
49.	Grebnice	www.zupa- grebnice.com	https://www.facebook.com/ZupaGrebnice
50.	Gromiljak	www.zupa- gromiljak.com	-
51.	Guča Gora	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/Franjeva%C4%8Dki-samostan-Gu%C4%8Da-Gora-167854190076101/
52.	Haljinići	-	-
53.	Husino	-	https://www.facebook.com/zupahusino/
54.	Ilijaš	-	-

55.	Jelah	www.zupajelah.ba	-
56.	Jelaške	-	-
57.	Kakanj	-	-
58.	Kandija	-	-
59.	Kiseljak	-	-
60.	Kolibe	-	-
61.	Komušina	www.komusina-kondzilo.net	-
62.	Kopanice	-	https://www.facebook.com/zupakopanice/
63.	Koraće*	-	https://www.facebook.com/zupavelikegospe.korace
64.	Korićani	-	-
65.	Kraljeva Sutjeska	www.kraljeva-sutjeska.com	-
66.	Krepšić	-	-
67.	Kreševo*	www.samostan-kresevo.com	-
68.	Kulina	www.zupa-kulina.eu	https://www.facebook.com/zupa.kulina.7
69.	Kupres	-	https://www.facebook.com/pg/zupakupres/posts/
70.	Lovnica	-	-
71.	Lug-Brankovići*	www.zupa-lug-brankovici.com	https://www.facebook.com/zupalb/
72.	Lukavac	-	https://www.facebook.com/%C5%BDupa-sv-Ante-Padovanskoga-Lukavac-555083057835351/
73.	Maglaj	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/Sveti%C5%A1te-sv-Leopolda-Bogdana-Mandi%C4%87a-Maglaj-1106856215994539/
74.	Modriča	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-Modri%C4%8Da-1722477031388336/
75.	Morančani	www.zupamoranci.blogspot.com	https://www.facebook.com/morancani
76.	Nova Bila	-	-
77.	Novi Šeher	-	-
78.	Novi Travnik (Presveto Trojstvo)*	www.presvetotrojstvo-nt.ba	https://www.facebook.com/presvetotrojstvonovittravnik/
79.	Novi Travnik (Uzašašće Gospodinovo)	-	https://www.facebook.com/%C5%BDupa-Uza%C5%A1a%C5%A1%C4%87a-Gospodinova-Novi-Travnik-111420267167513
80.	Novo Selo	-	-

81.	Novo Selo/Balegovac	-	-
82.	Obri	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupe-Obri-Solakova-Kula-101258457919889/
83.	Odžak	www.zupamik-odzak.net	https://www.facebook.com/zupamikodzak/
84.	Olovo	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/Sveti%C5%A1te-Gospe-Olovske-239429950133354/
85.	Orašje	-	-
86.	Osova	-	-
87.	Oštra Luka-Bok	-	-
88.	Otinovci	-	-
89.	Ovčarevo	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-Ov%C4%8Darevo-1158077147583881/
90.	Pale	-	-
91.	Par Selo	-	-
92.	Pećine	-	https://www.facebook.com/zupa.pecine.7
93.	Pećnik	-	-
94.	Plehan	-	https://www.facebook.com/Franjeva%C4%8Dki-Samostan-Plehan-1560734147543157/
95.	Podhum-Žitače	-	-
96.	Podkraj	-	https://www.facebook.com/sv.ana.31/
97.	Podmilačje	-	https://www.facebook.com/ZupaPodmilacje/
98.	Poljaci	-	-
99.	Posavska Mahala*	-	https://www.facebook.com/pages/category/Community/Posavska-Mahala-%C5%BDupa-Presvetog-srca-Marijinog-743631475794280/
100.	Potočani	www.potocani.net	-
101.	Prozor	www.zupa-prozor.com	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/wwwzupa-prozorcom-120305754671743/
102.	Prud	-	-
103.	Radunice	www.radunice-zupa.org	-
104.	Rama-Ščit	www.rama.co.ba	https://www.facebook.com/samostan.rama/
105.	Rankovići	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-Svetog-Josipa-Rankovi%C4%87i-194811597416/
106.	Rastičevo	-	-

107.	Rostovo	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-svetog-Ilije-proroka-Rostovo-Sebe%C5%A1i%C4%87-205755766979455/
108.	Rumboci	-	-
109.	Sa-Briješće*	-	https://www.facebook.com/PrijateljiSvetogLeopoldaBrijesce
110.	Sa-Dobrinja	-	https://www.facebook.com/pages/category/Catholic-Church/%C5%BDupa-sv-Franje-Asi%C5%A1kog-Dobrinja-Sarajevo-2384226461661004/
111.	Sa-Grbavica	-	-
112.	Sa-Marijin Dvor	-	https://www.facebook.com/svjjosipmarijindvor/
113.	Sa-Novi Grad	-	https://www.facebook.com/pages/category/Community/%C5%BDupa-sv-Luka-Evan%C4%91elista-Sarajevo-854994148225334/
114.	Sa-Katedrala	www.katedrala-sarajevo.com	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/Katedrala-Sarajevo-542041179297967/
115.	Sa-Novo Sarajevo	-	-
116.	Sa-Stup	www.zupastup.com	https://www.facebook.com/ubdm.stup/
117.	Sivša	www.zupa-sivsa.com	-
118.	Skopaljska Gračanica	www.zupa-skopaljska-gracanica.com/	https://www.facebook.com/skopaljskagracanica/
119.	Solakova Kula	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupe-Obri-Solakova-Kula-101258457919889/
120.	Srednja Slatina	-	-
121.	Suho Polje	www.zupasuhopoljekupres.com	https://www.facebook.com/zupasuhopoljekupres
122.	Svilaj	-	https://www.facebook.com/zupaimenamarijina/
123.	Šikara	-	https://www.facebook.com/pages/category/Community/%C5%BDupa-sv-Franje-Asi%C5%A1koga-%C5%A0ikara-110844290290769/
124.	Špionica	-	-
125.	Tarčin	-	-
126.	Teslić	-	-
127.	Tišina	-	-
128.	Tolisa	-	https://www.facebook.com/samostan.tolisa/
129.	Travnik	-	-
130.	Turbe	-	-

131.	Turić	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-Svetog-Ilije-TURI%C4%86-1968-573887262999489/
132.	Tuzla	https://www.fst.ba/	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/Franjeva%C4%8Dki-samostan-Tuzla-318966703704/
133.	Ularice	-	-
134.	Ulice	-	-
135.	Uzdol	-	https://www.facebook.com/uzdol/
136.	Vareš	-	https://www.facebook.com/mihovilvares/
137.	Veliki Prnjavor-Mala Sočanica	-	-
138.	Vidovice	-	https://www.facebook.com/zupa.vidovice
139.	Vijaka*	-	https://www.facebook.com/pages/category/Local-Business/ZUPA-VIJAKA-48925703030/
140.	Visoko (ekspozitura)	-	-
141.	Vitez	-	-
142.	Vogošća	-	-
143.	Vukanovići*	-	https://www.facebook.com/zupa.vukanovici
144.	Zavidovići	www.zupazavidovici.ba	-
145.	Ze-Sv. Ilija	-	https://www.facebook.com/zupasvetogilije.zenica/
146.	Ze-Sv. Josip*	www.svjosipzenica.com/	https://www.facebook.com/svjosipzenica/
147.	Ze-Crkvica*	-	https://www.facebook.com/zupa.crkvica/
148.	Ze-Čajdraš	-	https://www.facebook.com/zupacajdras/
149.	Ze-Klopče	-	-
150.	Zovik	-	https://www.facebook.com/pages/category/Religious-Organization/%C5%BDupa-sveti-Franjo-Asi%C5%A1ki-Zovik-685419228483526/
151.	Zvornik	www.kczs.ba/	-
152.	Žabljak	-	-
153.	Žepče	-	https://www.facebook.com/pages/category/Community/%C5%BDupa-sv-Ante-%C5%BDep%C4%8De-699139146865520/
154.	Žeravac	-	https://www.facebook.com/zupazeravac
155.	Živinice*	-	https://www.facebook.com/zupazivinice

Letimičnim pogledom na statistiku vidljivo je da od 153 župe i dvije ekspoziture (Visoko i Olovo) samo njih **38 ima web stranicu**. Od toga broja njih je 7 (označenih zvjezdicom) neaktivnih ili slabo ažuriranih i uglavnom se posljednje izmjene na stranici poklapaju s personalnim promjenama u župi tj. odlaskom staroga i dolaskom novoga župnika, a jedna je u izradi.

Ni sva svetišta u nadbiskupiji nemaju web stranicu, kao niti neki od većih samostana i većih župa.

Nešto bolja situacija je kada je riječ o prisutnost župa na društvenoj mreži *Facebook* gdje **75 župa ima** svoju stranicu ili profil. Kao što je slučaj s web domenama i ovdje je 9 stranica mjesecima ili godinama neaktivno i to se isto tako poklapa s personalnim promjenama na župi. Veća zastupljenost župa na ovoj društvenoj mreži zasigurno je posljedica toga što je njezino korištenje besplatno, vrlo jednostavno i brzo te uz to puno više ljudi pregledava sadržaje na *Facebooku* nego na klasičnoj web stranici. No, 80 župa uopće nije aktivno na internetu.

3.3. Kako pristupiti internetu?

Iz ove kratke analize vidljivo je kako je znatan dio župa i institucija Vrhbosanske nadbiskupije u određenoj mjeri prisutan na internetu. Međutim, također je uočljivo kako nema sustava niti norme koji određuju strategiju te prisutnosti nego je sve više-manje dato na slobodu i dobru volju voditelja institucija ili župnika. Isto tako je važno istaknuti kako ovdje nismo analizirali kvalitetu objavljenog sadržaja bilo na web bilo na FB stranicama nego isključivo prisutnost na internetu.

Jasno da jedan od prvotnih razloga neiskorištenosti ovoga potencijala slaba „informatička“ naobrazba jednoga dijela (starijih) svećenika. Taj problem se može vrlo lako riješiti tako što će se zadužiti mlađa osoba kao administrator bilo web, bilo *Facebook* stranice, uz minimalnu nadoknadu. S obzirom da je korištenje društvenim mreža potpuno besplatno šteta je na taj način ne komunicirati s vjernicima i to ne samo s onima koji su ostali u župi, nego također i s dijasporom. Upravo internet može biti njihova veza sa zavičajem, a osim župnih oglasa i fotografija, tu se otvara mogućnost i evangelizacijskoga djelovanja što je određeni broj mlađih svećenika uočio kao prigodu.

Malo kompliciranija situacija je s uporabom web stranica budući da iziskuje određene troškove, ali ne prevelike, te je održavanje i umetanje sadržaja malo kompliciranije nego kod društvenih mreža. Prije svega potrebno je naći osobu koja će isprogramirati kompletnu stranicu, bilo ispočetka bilo da koristi već postojeće stranice u koje ubacuje sadržaj. O tome ovisi i cijena koja se kreće od nekoliko stotina maraka pa do ne više od 1 000 KM za poprilično solidnu stranicu. Vrijedi podsjetiti da su to jednokratni troškovi. Nadalje, župa treba zakupiti domenu na serveru koja se može

naći za približno 100 KM godišnje te naravno imati osobu koja će dodavati sadržaj i ažurirati stranicu. To može biti župnik ili neki drugi administrator.

3.4. Konkretni prijedlozi

Na kraju vrijedi ponuditi i nekoliko prijedloga kako bi se ovo područje djelovanja Crkve vrhbosanske unaprijedilo:

- Osoba zadužena za odnose s javnošću Vrhbosanske nadbiskupije trebala bi imati savjetodavnu ulogu na razini nadbiskupije kada je riječ o prisutnosti na internetu. To znači ponuditi, ne samo informacije kako otvoriti naloge na društvenim mrežama i napraviti web stranicu, nego pomoći kolegama u domenu kvalitete objavljenog sadržaja.

- nadbiskupa ili osoba zaduženih za premještaje u nadbiskupiji bi trebala biti usmjerena i na raspoloživost kandidata za predstavljanje župe ili institucije na internetu kako bi se izbjegavala dosadašnja praksa da župne stranice koje su nekoć bile najaktivnije dolaskom novoga župnika postanu potpuno neaktivne.

- Prisutnost na internetu, barem kroz društvene mreže, trebao bi biti pastoralni projekt za svaku župu ili u pojedinim mjestima na razini nekoliko župa ili dekanata (npr. Derventski). Objavom sadržaja koji se tiču župe, informacija ili fotografija, stvara se povezanost bivših i sadašnjih župljana, ali i objavom tekstova s katoličkih portala, prije svega u Vrhbosanskoj nadbiskupiji s *Nedjelja.ba*, te stranice bi imale i evangelizacijsku ulogu, a samim time bi povećale i posjećenost portala.

IV. Mediji i izobrazba

Piše: Josipa Prskalo

Usljed diktature relativizma, nameće se potreba odgoja za služenje i susret s medijima masovnih komunikacija. Ako Crkva ne može adekvatno utjecati ne neke druge sfere, onda ipak može u području svojih odgojnih i obrazovnih institucija. Stoga valja sagledati u kojem se obliku i koliko poučava o medijima na katoličkim učilištima, školama, internatima (malim i velikim sjemeništim) te redovničkim zajednicama.

Posao katoličkog novinara ogleda se i u čestim susretima, odnosno suradnji sa svećenstvom i Bogu posvećenim osobama. Često ta suradnja protječe glatko, no nerijetko dotični zaziru od davanja izjava, uopće odgovaranja novinarima, pojavljivanja ispred fotoaparata ili kamere. To nas dovodi do pitanja, koliko se u njihovoj formaciji pozornosti posvećuje upravo odnosu prema medijima i njihovoj važnosti, ali i općenito u obrazovnim ustanovama s katoličkim predznakom.

Do odgovora je, kako nam se činilo, najlakše bilo doći ukoliko se obratimo katoličkim učilištima, školama, internatima, malim i velikim sjemeništima te redovničkim zajednicama. To smo i učinili, iako s nekima već imamo razvijenu suradnju kroz projekte koje *Katolički tjednik*, odnosno Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije provodi samostalno ili u konkretnom slučaju s Nadbiskupijskim centrom za pastoral mladih *Ivan Pavao II.* kroz projekt *Škola volonterizma*.

Upite, telefonski ili *e-mailom*, odaslali smo svim interesnim subjektima na području Vrhbosanske nadbiskupije. Možemo reći kako smo jedva od četvrtine dobili neki odgovor ili uspjeli uspostaviti kontakt. Nažalost, to samo po sebi dovoljno govori o spomenutoj nespremnosti na suradnju s medijima i njihovom, zapravo nezainteresiranošću za iste.

4.1. Što kažu crkveni dokumenti

Sagledavši crkvene dokumente ne može se kazati da ne govore jasno na ovu temu.

Tako je, među ostalima, koncilski dekret *Inter mirifica* (1963.), obrađujući složenu vremensku pojavu sredstava društvene komunikacije, iznio na vidjelo brojne probleme pastoralne i odgojne naravi. Oni se tiču Božjeg naroda u cjelini: svećenika, laika, ustanova za apostolat i odgoj, a među ovim potonjim, u prvom redu sjemeništa. Kratke upute koje su dane u vezi s tim u br. 16 spomenutog dekreta i koje su naknadno dalje razlagane u br. 111 naputka *Communio et progressio* (1971.) te br. 68 dokumenta *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (1972.) danas sačinjavaju važnu referentnu točku za ustanove za odgoj i izobrazbu svećenika.

Kako bi izobrazba budućih svećenika na tome polju bila manje neprikladna i sve bolje odgovorila na ozbiljne zadaće koje se pred njom postavljaju, Kongregacija za katolički odgoj, nakon brojnih savjetovanja sa stručnjacima i, na osobit način, s Papinskom komisijom za društvene komunikacije, ponudila je sjemeništima *Smjernice za odgoj i izobrazbu budućih svećenika o sredstvima društvene komunikacije* (1986.) u nadi da će tako na neki način olakšati njihove odgojne zadaće.

Također, pastoralna uputa *Aetatis Novae* – o društvenoj komunikaciji 20 godina nakon *Communio et progressio* (1992.), naglašava, kako je to već doneseno u potonjim *Smjernicama*, da odgoj i formacija za komunikaciju moraju biti integralni dio formacije pastoralnih radnika i svećenika. Potrebno je da oni koji su u crkvenoj službi posjeduju barem ispravnu cjelovitu predodžbu koliki je utjecaj što ga nove informacijske tehnologije i sredstva priopćavanja vrše na pojedince i društvo. Isto tako, uz tradicionalna sredstva i putove, upotreba sredstava javnog priopćavanja postala je nezaobilazna u evangelizaciji i katehezi.

Zalažući se i nadalje na razne načine na području komunikacija i sredstava društvenog priopćavanja, Crkva mora, usprkos mnogim poteškoćama, razvijati, sačuvati i

promicati svoja vlastita, specifično katolička sredstva i programe za društvenu komunikaciju, a za to su joj, jasno uz laike, potrebni i klerici te Bogu posvećene osobe.

Ono na što ovaj dokument stavlja naglasak jest i izrada pastoralnog plana o sredstvima društvenog priopćavanja na razini biskupske konferencije, te donosi i dodatak u vidu popisa elementa istog. Ondje se, između ostalog, navodi kako je potrebno: predložiti neke mogućnosti izobrazbe na području komunikacije prikazujući ih kao važne komponente svih onih uključenih u djelovanje Crkve – sjemeništare/bogoslove, svećenike, redovnike/ redovnice ili pak laičke animatore; potaknuti katoličke škole i sveučilišta kako bi pružili programe i tečajeve u vidu komunikacijskih potreba Crkve i društva; ponuditi tečajeve, vježbe i seminare tehnologije, vođenja, etike i politike komunikacije namijenjene odgovornima u Crkvi za te poslove – sjemeništarcima, redovnicima, kleru; pobrinuti se kako bi se proveli programi odgoja i izobrazbe na području medija, koji će se predložiti učiteljima, roditeljima i studentima; jačati odnose i ohrabrivati međusobno savjetovanje između crkvenih predstavnika i medijskih profesionalaca, koji mogu pomoći Crkvi pri uporabi sredstava javnog komuniciranja; organizirati urede za rad s javnošću opskrbljene dostatnim osobljem i materijalnim sredstvima kako bi se omogućila istinska komunikacija između Crkve i cjeline zajednice.

4.2. Medijska izobrazba u praksi

Kada smo, u kratkim crtama, teorijski predstavili upute i naznake koje donose neki od brojnih crkvenih dokumenata o medijima, možemo se osvrnuti i na aktualnu praksu u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, vezanu uz ovu temu.

Od ranije spomenutih odgovora koje smo dobili, nažalost, nije bilo puno „pozitivnih“, tako ćemo poimence navesti samo one za koje nam je potvrđen vid medijske izobrazbe ili aktivnosti na tom polju.

4.2.1. Sarajevski KBF

Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, za svećeničke kandidate, odnosno studente VI. – pastoralne godine, postoji vid medijske izobrazbe, koji, kako je navedeno u ranije spomenutim *Smjernicama*, ima tri cilja: poučiti ih ispravnom korištenju sredstava društvene komunikacije i općenito svim tehnikama izražavanja i komunikacije, u njihovu pastoralnom djelovanju, kada i kako to prilike dopuštaju; naučiti ih da, na tom području, budu učitelji i vođe drugima (primateljima općenito, odgojiteljima i svima koji rade u mass-medijima) kroz pouku, katehezu, propovijedanje i drugo, te kao savjetnici, ispovjednici, duhovne vođe; prije svega ih senzibilizirati i naučiti da je nužno neprestano prilagođavati svoje buduće pastoralno djelovanje, a to uključuje i prilagodbe vezane uz rad na inkulturaciji vjere i kršćanskog

života u raznim partikularnim Crkvama, u svijetu koji je psihološki i socijalno uvjetovan mass-medijima i tele(infor)matički.

Ovaj vid izobrazbe svećeničkim kandidatima kroz predmet naslovljen *Crkva i mediji*, odnosno *Mediji u službi naviještanja Evanđelja*, danas održava urednik *Katoličkog tjednika* **vlč. Josip Vajdner** koji je studij komunikologije, smjer klasično novinarstvo, magistrirao na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu.

Ovdje bismo, pod određenim vidom, mogli spomenuti i izborni seminar koji je studentima III. i IV. godine ponuđen pod nazivom *Crkva i film*, a vodi ga **dr. vlč. Šimo Maršić**, profesor pastoralne teologije i ravnatelj Nadbiskupijskog centra za pastoral mladih *Ivan Pavao II.* Također, u sklopu godišnjeg programa *Religiozna praksa i političko djelovanje*, kojega KBF organizira u suradnji s Fondacijom *Konrad Adenauer*, povremeno budu zastupljene i teme o nekom segmentu sredstava društvenog priopćavanja.

Uz to, na ovoj visokoškolskoj ustanovi do unazad nekoliko godina bio je aktivan i studentski časopis *Mladi teolog*.

4.2.2. VBS

Kada je pak riječ o Vrhbosanskom bogoslovnom sjemeništu, njegovi pitomci polaze već spomenutu izobrazbu tijekom pastoralne godine, a uz to su aktivni u medijskoj sekciji koja uređuje bogoslovski list *Gorući grm*, koji izlazi dva puta godišnje. Održavaju i uređuju mrežnu stranicu VBS-a – *vbs.ba* kao i stranice sjemeništa na društvenim mrežama.

Govoreći o srednjim i osnovnim školama s katoličkim predznakom na prostoru nadbiskupije tu su Katolički školski centri u: Sarajevu, Travniku (Nadbiskupsko sjemenište *Petar Barbarić*), Zenici, Tuzli i Žepču, kao i Franjevačka klasična gimnazija (Franjevačko sjemenište) u Visokom.

4.2.3. KŠC-ovi i FKG

Posebno nas veseli, da kroz aktivnosti spomenutog projekta *Škola volonterizma*, već treću godinu za redom MCVN ima razvijenu suradnju sa svim navedenim školama, izuzev KŠC-a u Žepču. U KŠC-ovima (osnovne i srednje škole) uglavnom djeluju aktivne medijske, novinarske, literarne, fotografske ili multimedijalne sekcije, te su djelatnici MCVN-a s njihovim učenicima prošli nekoliko radionica o medijskim osnovama, aktivizmu i pismenosti. Također, izdaju i svoje časopise, te su dobar primjer zalaganja da svoje učenike upute o ulozi i važnosti medija kao i o ispravnom korištenju istih.

Uz rame im stoji i FKG koji također posebnu pozornost posvećuje medijskoj izobrazbi, te su samoinicijativno znali, pored aktivnosti spomenutog projekta, pozvati djelatnike MCVN-a da im dodatno govore o određenim segmentima medijskih sredstava.

4.2.4. Redovničke zajednice

Nažalost, kada je riječ o muškim i ženskim redovničkim zajednicama na tlu nadbiskupije – s kojima smo uspješni stupiti u kontakt i koje su ponudile bilo kakav odgovor – situacija je poražavajuća te se o medijima ne podučava/ govori u kontekstu koji je nama tema.

Neki od navedenih razloga su dob redovnika/ica u određenoj zajednici, nezainteresiranost, njihov mali broj, puno (primarnih) dužnosti, karizma i slično.

4.3. Volja i rad daju rezultate

Ovdje je važno spomenuti i kako je, uviđajući sveprisutnost medija u svijetu današnjice, vrhbosanski nadbiskup **Vinko kard. Puljić** sredinom srpnja 2020. imenovao **mr. don Dražena Kusturu** predstojnikom Ureda za odnose s javnošću i glasnogovornikom Vrhbosanske nadbiskupije, odnosno tijela i službe koji ranije nisu službeno postojali.

Zaključno govoreći: „Nije sjajno – nije strašno!“, ali ukoliko uzmemo u obzir da značajno koračamo 21. stoljećem, jasno nam je kako može i treba biti puno bolje. Ključ je, čini se, u sustavnosti i izradi dobrog plana kako bi se medijska svijest, a uz nju samim tim i određeni vid medijske izobrazbe razgranali svim strukturama koje su bile naši interesni subjekti (katolička učilišta, škole, internati, mala i velika sjemeništa i redovničke zajednice).

Ono što, bez skromnosti, možemo reći jest kako nadbiskupija u ovome smislu može imati (već ima) dobrog suradnika u vidu institucije Medijskog centra Vrhbosanske nadbiskupije, pri kojemu djeluju *Katolički tjednik* i portal *Nedjelja.ba*, koji se uistinu ozbiljno bave katoličkom medijskom djelatnošću za što im potvrde sa raznih strana stižu gotovo svakodnevno. No, ne samo u njima nego i u svim ostalim institucijama koje su volje da ih razgranatost medijske svijesti/ izobrazbe obujmi, jer „Crkvi bi bolje služilo kad bi (svi) oni koji služe i vrše svoje dužnosti u njezino ime bili bolje izobraženi u sredstvima priopćivanja. To ne važi samo za bogoslove, za redovničke pripravnike i za mlade katoličke laike, nego i za crkveno osoblje općenito“ (usp. *Etika u obavijesnim sredstvima*, 2000.).

V. Odnosi s javnošću

Piše: Ivo Tomašević

Katolička Crkva je već po svojoj naravi medij koji komunicira s javnošću. Kao takva nerijetko je – osobito zbog svjetovnoga duha koji bude u njoj prisutan – predmet za eksploataciju u senzacionalističke svrhe. Na općoj razini još je daleke 1939. osnovana *Sala Stampa della Santa Sede* tj. Tiskovni ured Svete Stolice. Ima li potrebe za takvim tijelom na prostoru Crkve vrhbosanske? Jesu li uredi za odnose s javnošću prisutni ili ne, potrebni ili ne, u tijelima Vrhbosanske nadbiskupije?

Sredinom srpnja 2020. osnovan je Ured za odnose s javnošću i imenovan vlč. Dražen Kustura predstojnikom sa zadaćom da surađuje s javnim i privatnim medijima i da blagovremeno informira javnost o životu i djelovanju Vrhbosanske nadbiskupije.

Osnivanje ureda i imenovanje predstojnika blagoslovljena je prigoda da se poradi na što boljem medijskom uvezivanju na području Vrhbosanske nadbiskupije. To je prije svega medijska povezanost sa župama i s drugim institucijama ove mjesne Crkve.

Nužno je, prije svega, kod svećenika i crkvenih predstavnika uopće izgrađivati gledanje na medije kao na nešto pozitivno i obogaćujuće, a ne kao na nešto negativno ili, ako je riječ npr. o promicanju crkvenog tiska i pripremanju pojedinih medijskih emisija i slično, o nečem opterećujućem.

5.1. Župa i odnosi s javnošću

U crkvenim dokumentima često se govori o medijima kao „divnim Božjim darovima“. Činjenica da se svaki dar može zloupotrijebiti ne bi nipošto smjela biti opravdanje navjestiteljima Božje riječi da medije ne koriste za promicanje evanđeoske istine.

U Direktoriju za sredstva društvenog priopćivanja Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine (Sarajevo, 2005., str. 51) stoji da bi „svaka župa trebala imati osobu koja će znati barem osnove komunikacije s medijima“ i koja će moći „brzo i učinkovito odgovoriti na zahtjeve pojedinih medija“. Dodaje se i da bi bilo „korisno osnovati međužupnu komunikacijsku mrežu“ te da je to i moguće uz pomoć interneta. U spomenutom Direktoriju istaknuto je da „župna zajednica ima svoju ulogu u odnosu na mass-medije i tomu treba posvetiti posebnu pozornost, osobito kroz Vijeće za medije koje bi trebalo biti sastavni dio župnog pastoralnog vijeća“. Spominju se i konkretne aktivnosti koje bi to vijeće provodilo: odgoj osoblja, širenje župnog iskustva, korektna i pravodobna informacija, periodično informiranje župljana o religioznim temama na radiju i televiziji, širenje medija kršćanske orijentacije, organizacija župnog dana sredstava društvenog priopćivanja, aktivnosti u odgoju župljana za pravilnu uporabu medija...

S obzirom da brojne župe Vrhbosanske nadbiskupije imaju mali broj vjernika, teško je očekivati da sve one mogu uspostaviti ovakva vijeća ili urede. Međutim, župe s većim brojem vjernika i župe u gradskim sredinama mogle bi imati ovakva vijeća koja bi mogla dati svoj važan doprinos u životu župne zajednice. Takve osobe mogle bi biti od značajne pomoći župnicima u promicanju Božje riječi i pastoralnih djelatnosti ponajprije na lokalnim medijima koji su nerijetko otvoreni posvetiti određeno vrijeme također kršćanskim temama i crkvenim događanjima.

Također bi mogli i trebali biti otvoreni da putem svoje mrežne stranice, facebooka ili na neki drugi način izvijeste članove svoje zajednice o najvažnijim događanjima na biskupijskoj i široj crkvenoj razini. Osim toga, mogu biti izvor informacija o pojedinim važnijim događanjima u župi koje će poslati sličnim mrežnim stranicama u susjednim župama te agencijama na biskupijskoj razini ili na razini biskupske konferencije.

5.2. Župa i mrežne stranice

Raseljenost brojnih župljana čak i iz onih župa koje nisu izravno pogođene ratom mogu znatnim dijelom živjeti povezanost sa svojom župom upravo kroz mrežne ili slične medijske stranice. Nemali broj župa ima svoje mrežne stranice. Međutim, na velikom broju njih jako je malo novih sadržaja. Također na mnogima od njih uopće nije vidljivo da je župa dio nadbiskupije i sveopće Crkve. Tako se na većini tih mrežnih stranica ne mogu pronaći ni poslanice mjesnog biskupa ni Svetoga Oca, a župnik je često najviša instanca koja postoji na toj mrežnoj stranici. To nije dobro jer se npr. s mrežne stranice Katoličke tiskovne agencije BK BiH i Nedjelje.ba mogu besplatno preuzeti brojni sadržaji, ali su rijetke župne mrežne stranice koje preuzmu bilo kakav materijal. Pojedini župnici hvale se tisućama pregleda svoje mrežne stranice na kojima posjetitelji mogu mjesečno pročitati tek jednu ili dvije vijesti iz svoje župe. Opravdanje da se drugi sadržaji mogu pronaći na drugim mrežnim stranicama nije odgovor nego izgovor. Npr. lokalna radio ili TV postaja posebnu će pozornost posvetiti lokalnoj sredini, ali svakako će donijeti i najvažnije vijesti na širem planu posebno kada se tiču i te lokalne sredine. Tako bi se poruke Svetoga Oca za pojedine prigode na razini cijele Crkve tiče ama baš cijele Crkve pa tako i svake župne zajednice koja se ne bi smjela ponašati kao da njoj nije upućena papina riječ. Jedno tako poslanice vrhbosanskog nadbiskupa tiču se svake župne zajednice u Vrhbosanskoj nadbiskupiji koje bi i preko svojih mrežnih stranice, facebooka... trebale s tim upoznati svoje čitatelje.

5.3. Crkvene institucije i odnosi s javnošću

Bilo bi potrebno poraditi i na što boljoj suradnji dijecezanskog ureda za medije s drugim institucijama unutar biskupije i na razini biskupske konferencije i Crkve u hrvatskom narodu u cjelini.

U tom duhu čini se korisnim da što veći broj crkvenih institucija ima, ako ne ured, a onda barem osobu zaduženu za medije koja bi na tom planu prije svega promicala duh te institucije i njezino poslanje.

Jedna od bitnih stvari jest i kontinuitet i na župnoj razini, ali i na razini drugih institucija, jer ponekad odlaskom jednog i dolaskom drugog župnika ili voditelja institucije sve zamre na medijskom planu bilo zato što odlazeći župnik ili voditelj nije želio uputiti novoga kako stoje stvari na tom planu bilo zato što novi župnik ili voditelj uopće nije pokazao zanimanje za rad na tom planu.

Kada se spomenu uredi ili osobe za odnose s javnošću, nerijetko se ponajprije pomisli na pitanja koja dolaze sa strane pojedinih civilnih medija posebno kada je riječ o nekim aktualnim ili osjetljivim pitanjima ili temama.

Budući da kod većine crkvenih institucija, osim onih na višoj razini, rijetko ima događaja koje bi bile zanimljive važnijim civilnim medijima, ne čini se nužno potrebnim da postoje osobe koje bi bile posebno za to zadužene. Osim toga, nerijetko se radi o osjetljivim pitanjima pa je često mudrije uputiti na višu instancu gdje djeluju osobe s više iskustva u takvim situacijama.

Uredi sami ne mogu učiniti ništa nego osobe zauzete na tom planu.

VI. Svjetovni mediji i katolički sadržaj

Piše: Brane Vrbić

Razvidno je da je potrebno stvaranje medijske kulture u svrhu evangelizacije na suvremeni način. To se ne iscrpljuje samo u onim medijima koji mogu imati prefiks crkveni odnosno katolički. Odatle potreba sagledati koliko prostora u sferi svjetovnih – državnih i privatnih – medija zauzima katolički sadržaj?

To pitanje se na području Vrhbosanske nadbiskupije, kao što je uostalom slučaj i u cijeloj BiH, može sagledati na osnovu činjenice na kojemu jeziku pojedini mediji emitiraju svoj program.

6.1. Javni RTV servisi

Na javnim elektroničkim emiterima u BiH (BHRT, FTV i RTRS) sadržaji i teme iz života Katoličke Crkve u BiH, a time i Vrhbosanske nadbiskupije, u pravilu su vezani uz velike svetkovine: Uskrs, Božić, Uznesenje Blažene Djevice Marije... Uključuju obično prijenos euharistijskog slavlja i poneku prigodnu dokumentarnu emisiju ili gostovanje. Kroz ostali dio godine, izuzev posebnih prigoda (poput posjeta pape Franje BiH) ti sadržaji su svedeni na jedva zamjetan dio.

Disbalans je vrlo uočljiv kada se i samo ovlaš pogleda koliko prostora i sadržaja dobivaju druge dvije vjerske zajednice: na FTV (islamska) i na RTRS-u (pravoslavna) kada je riječ o obilježavanju vjerskih praznika tih zajednica ili praćenju značajnih, odnosno lokalnih zbivanja. Ali to je dio jedne puno šire priče o jednakopravnosti bosanskohercegovačkih Hrvata s druga dva naroda koja se jasno zrcali i u programima tzv. javnih emitera u BiH. Hrvati u BiH su u segmentu prisutnosti na javnim medijima, pa tako i gledano kroz prizmu vjerskog programa, zakinuti. To je situacija koja traje i nije se bitnije popravila od 1995. godine.

6.2. Privatni elektronički mediji

Priča se značajnim dijelom mijenja kad se govori o privatnim elektroničkim medijima – radiju i televiziji. Tu Katolička Crkva puno bolje stoji.

Tako su, recimo, gotovo sve radijske i TV postaje koje program emitiraju na hrvatskom jeziku otvorene za praćenje svih važnijih crkvenih događaja. To se odnosi i na najveći broj tih medija koji djeluju na području Vrhbosanske nadbiskupije. Prenose se značajna misna slavlja, vijesti iz života lokalnih župnih zajednica, dio njih ima emisije koje uređuju prezbiteri, časne sestre, vjeroučitelji... Na tim medijima su ključni problemi, da bi vjerski sadržaji bili još bolje prezentirani, ljudski i financijski potencijali tih, najčešće, lokalnih ili regionalnih medija. Ovdje treba naglasiti da su iznimno slušane i na području Nadbiskupije radiopostaje i televizija s katoličkim prefiksom ili nadahnućem poput: Radiopostaje Mir Međugorje, Radio Marije BiH, Hrvatskog katoličkog radija ili Laudato TV.

6.3. Svjetovni tisak

Kada se govori o tiskanom izdavaštvu, koje je i u BiH kao i u cijelom svijetu u sve većoj krizi, ponavlja se već izrečena tvrdnja o tome da jezik tiskovine određuje i njeno zanimanje za pojedinu Crkvu, odnosno vjersku zajednicu. I u tiskanim medijima, kao i u svim ostalim, teme koje uključuju dozu senzacionalizma, a vezane su za Crkvu, dobivaju prioritet nad ozbiljnim i profesionalnim praćenjem života Katoličke Crkve.

U tiskanom izdavaštvu svoje mjesto, i pored velikog pada naklada, još drže među vjernicima Vrhbosanske nadbiskupije, osobito srednje i starije dobi: *Katolički tjednik*, *Svjetlo riječi*, *Glas koncila*, *Radosna vijest*, *Naša ognjišta*, *Glasnik mira*...

6.4. Internet portali

Novi mediji, mediji vezani uz internet – portali, fb stranice, blogovi, you tube kanali, podcasti, razne druge vrste multimedijalnih platformi... također su mediji koji se često bave vjerskom tematikom. Nažalost, i tu broj klikova određuje zanimanje za sadržaj koji će se predstaviti posjetiteljima tih domena te jezik na kojemu se sadržaji

objavljaju. Tu je fluktuacija čitatelja iznimno široka. Razlog je široka dostupnost novih medija koji su postali uz televiziju glavni izvor vijesti za većinu populacije i u BiH. No uočljivo je da se sustavnom, ozbiljnom i profesionalnom bavljenju vjerskim temama na velikoj većini tih novih platformi ne može govoriti. Senzacionalizam, žutilo ili površnost prečesto određuju izbor i obradu vjerskih tema, pa tako i iz života Katoličke Crkve. To je stvarnost medijskog života sekularnih medija i u svijetu, pa tako i u BiH.

No u tim novim medijima je vidljiva i relativno solidna zastupljenost katoličkih novih medija od portala Nedjelja.ba, KTA, portala raznih redovničkih zajednica, fb stranica župa... (na području Nadbiskupije) te velikog broja novih medija s područja RH koji se iznimno dobro prate i u BiH, odnosno Vrhbosanskoj nadbiskupiji.

6.5. Privatni više prate Crkvu nego javni

Općenito, može se kazati da su katolički sadržaji zastupljeniji na privatnim medijima koji djeluju na području Vrhbosanske nadbiskupije i cijele BiH, a koji svoj program emitiraju ili objavljuju na hrvatskom jeziku, nego na javnim emiterima. Treba istaknuti i da dio privatnih medija koji emitiraju program na bosanskom ili srpskom jeziku prate djelovanje katoličkih župa i vjernika na svom području, osobito u vrijeme velikih katoličkih blagdana.

Od Drugog vatikanskog sabora (na kojemu je 4. prosinca 1963. proglašen Dekret o sredstvima društvenoga priopćivanja *Inter mirifica*) Katolička Crkva kroz svoje razne dokumente posebnu pozornost posvećuje medijima masovnog komuniciranja kao divnim Božjim darovima.

Sveti papa **Pavao VI.** je u Apostolskom nagovoru o evangelizaciji u suvremenom svijetu *Evangelii nuntiandi* (*Naviještanje Evanđelja*) napisao o medijima: „...Crkva bi se osjećala krivom pred svojim Gospodinom kad ne bi upotrebljava ta moćna sredstva koja ljudski um svakodnevno čini još savršenijim. Pomoću njih ona poruku koju čuva 'propovijeda na krovovima'“

Puno je tu još prostora za djelovanje Crkve na spomenutim medijima. U svemu tome treba sagledati i realne mogućnosti samih župa, svećenika i zauzetih laika, Nadbiskupije i njenih tijela jer veća i redovita zastupljenost vjerskih tema na javnim i na privatnim medijima zahtjeva profesionalce (koji moraju biti u isto vrijeme i zreli vjernici) uključene u jedan dugoročniji plan medijskog djelovanja na i prema tim medijima. Upravo bi oni mogli biti pomoć i spona sa zauzetim vjernicima koji već djeluju u tim sredstvima društvenog priopćavanja. Svaka druga postavka tog djelovanja ostaje obično na lokalnoj i kratkoročnoj razini, vrlo ograničenog učinka.

VII. Plodovi Svjetskoga dana sredstava društvenih priopćavanja

Piše: Ivo Tomašević

Svake se godine, počevši od 1967. na razini opće Crkve obilježava Nedjelja sredstava društvenih priopćavanja. Ona biva upriličena i na području Crkve vrhbosanske. Koji su plodovi toga? Može li se na temelju ove točke stvoriti baza podataka katolika, vjernika laika koji rade u različitim sredstvima društvenih priopćavanja?

7.1. Obilježavanje Svjetskoga dana medija

Razvidno je da brojni svećenici uopće ne posvete potrebnu pozornost tome Danu. Tako se dogodi da se u većini župa, pa i katedrala, to uopće i ne spomene.

Međutim, ono što istinski ohrabruje jest vrlo važan i aktivan doprinos katoličkih, a nerijetko i drugih, posebno pojedinih lokalnih, radiopostaja koji se služe ponuđenim materijalima i posvete tome posebnu pozornost.

Vrlo je pozitivan pristup i pojedinih, nažalost, malobrojnih župnika koji se posluže materijalima dostupnim na mrežnoj stranici KTA BK BiH i biskupijskih stranica na kojima se mogu pronaći materijali, a ti materijali budu također dostavljeni župama u obliku knjižica. Hvale je vrijedno da predsjednik Vijeća za sredstva društvenog priopćavanja te nedjelje slavi misu u nekoj od župa gdje bude upriličen i susret s katoličkim medijskim djelatnicima koji su voljni ili u mogućnosti doći toga dana u tu župu.

7.2. Baza podataka katoličkih medijskih djelatnika

Kada je riječ o stvaranju baze podataka o katolicima laicima djelatnim u raznim medijima, to bi bilo ne samo hvale vrijedno nego i vrlo korisno.

Čini se potrebnim voditi računa o činjenici da ima pojedinih, posebno lokalnih medija u dijelovima BiH u kojima su Hrvati većina. U tim medijima djelatnici su u većini katolici pa možda ne bi bilo toliko važno imati bazu podataka svih uposlenih katolika nego samo vodećih osoba koje mogu biti kontakt za sve druge u takvoj medijskoj kući.

Bilo bi potrebno posebnu pozornost posvetiti pravljenju baze podataka i uspostavljanje kontakta s katolicima djelatnim u medijima u kojima Hrvati nisu većina, a posebno kada je riječ o državnim medijima.

Za pravljenje baze podataka bila potrebna bolja suradnja i povezanost između crkvenih medijskih djelatnika. Budući da većina važnijih medija svoja sjedišta imaju u gradovima gdje se nalaze tri biskupijska sjedišta, čini se mogućim da na razini Vijeća za medije BK BiH bude dogovoren način stvaranja takve baze podataka koju bi trebalo s vremena na vrijeme ažurirati.

VIII. Odnos medija prema Crkvi

Piše: Maja Nikolić

U kakvoj je mjeri ova mjesna Crkva – kroz svoje odgojne, obrazovne, karitativne, kulturne, medijske i ostale institucije – prisutna u medijskom prostoru?

Odnos medija prema crkvi

Jedno od osnovnih pitanja koja se postavljaju posljednjih nekoliko godina je odnos medija prema Crkvi. Kako godine prolaze, čini se da je Crkva sve više kritizirana u medijima.

Tomu su doprinijele društvene mreže, ali ključni su oni glavni tiskovni i elektronički mediji čija je uloga i odgovornost kreiranja javnog mnijenja. Svjedoci smo da danas mediji kroz svoj „senzacionalizam“, a prije se to zvalo „žutilo“ kojemu nitko pametan nije davao na važnosti, sada više daju priliku onima koji Crkvu ne vole nego onima koji poznaju povijest Katoličke Crkve, njezin značaj i koji su cijelo svoje znanje i naučavanje uložili kako bi istinski širili Evanđelje. Mediji su se Crkvi i svemu onomu što ona čini uglavnom posvetili kroz dnevno-političke teme.

8.1. Primjer župe Tuzla

Kao primjer neka bude spomenuta župa Tuzla.

Župnik i gvardijan **fra Željko Nikolić**, na pitanje, je li župa Svetih aposlola Petra i Pavla u Tuzli dovoljno prisutna u medijima, kaže:

„Što se tiče medijske prisutnosti Franjevačkoga samostana Tuzla, može se konstatirati da je situacija zadovoljavajuća. Javni servis Tuzlanskoga kantona (Televizija Tuzlanskog kantona), kao i javni servis Grada Tuzle (RTV 7) redovito prate naše aktivnosti, bilo kulturne bilo vjerničke. Dovoljno smo reprezentirani u javnosti“, istaknuo je fra Željko te pojasnio da RTV TK, RTV 7, uz dopisništva Federalne televizije i RTV BiH i nekoliko komercijalnih medija redovito prate i izvještavaju o životu i radu franjevacu u samostanu.

„Redovito donose reportaže o kulturnim projektima, kao što su izložbe slika, studentske tribine, predstavljanja knjiga... Radio-televizija Tuzlanskog kantona snima i emitira svaku nedjeljnu misu u Tuzli; redovito svake godine izravno prenosi misu Polnoćku i radi cjelodnevni otvoreni program na Božić; iscrpno prati dane Vazmenoga trodnevlja i donosi priče s vjernicima. Fratri su redoviti gosti u programu u povodu blagdana kao i u emisijama koje se snimaju na temu različitih svetkovina ili događanja unutar Crkve“, rekao je tuzlanski gvardijan.

Zanimljivo je, smatra fra Željko Nikolić, da većina medijskih sadržaja vezanih za Crkvu u Tuzli nastaje na inicijativu samih medija.

„Župna zajednica ili fratri u tome smislu nemaju neke inicijative, nego udovoljavaju potrebama medijskih kuća da o radu, kako samostana i Crkve općenito, tako i o vjerskim temama, informiraju javnost u gradu ili kantonu. Poželjna bi bila aktivnost i inicijativa od strane same župe, župnika i aktivnih vjernika laika. Što se tiče Tuzle, zgodna je i dosta operativna suradnja s medijskim kućama i, s obzirom na situaciju, može se medijska prezentiranost ocijeniti pozitivnom“, istaknuo je.

Što se tiče općenite slike odnosa medija prema vjerskim zajednicama, mora se konstatirati da Crkva općenito, a onda i lokalni vjerski službenici, ne prepoznaju važnost nazočnosti u javnim medijima, dodao je tuzlanski gvardijan fra Željko Nikolić.

„S druge strane, same medijske kuće zainteresirane su kako za sadržaj kršćanske vjere, tako i za mišljenje svećenika o aktualnim društveno-političkim temama. Važno je steći svijest da javni mediji mogu biti korisno sredstvo evangelizacije, osobito u gradovima kao što su Tuzla, Zenica i Sarajevo. Važno je u medijskoj prezentaciji crkvenoga života ponuditi javnosti ozbiljne teme i sadržaj vjere, a ne samo običaje, je-lovnik ili folklor, a na čemu znaju inzistirati redovito neupućeni novinari. Potrebno je da svećenici na terenu učine sve na educiranju medijskih djelatnika i da kroz medije posreduju javnosti i svojim vjernicima temeljne istine evanđelja i teologije, a to podrazumijeva i određenu medijsku pismenost i samih svećenika i pastoralnih radnika. O tome bi trebalo povesti računa tijekom formacije pastoralnoga osoblja, ali i na samome studiju teologije“, zaključio je fra Željko Nikolić.

8.2. Primjer katoličke institucije: Caritas Vrhbosanske nadbiskupije

O odnosu medija prema Crkvi, ali i o jednoj od najveći crkvenih zajednica Caritasu, govorio je i dr. vlč. Mirko Šimić, ravnatelj Caritasa Vrhbosanske nadbiskupije.

On smatra da Caritas, zahvaljujući prije svega svojoj misiji i poslanju, a to je pomoć ljudima u nevolji, ima svoju jaku pozicioniranost i uporište, u ovom trenutku više u društvu negoli u samoj Crkvi, iako je Crkva njegov utemeljitelj te kao takav njoj i polaže račun za svoje djelovanje. U tom smislu treba gledati, dodaje, odnose Caritasa i medija.

„Caritas je upravo zahvaljujući svojoj etabliranosti, kako crkvenoj tako i društvenoj, institucija koja na svom polju djelovanja može funkcionirati i obavljati svoje poslanje bez medija jer je smisao njezina djelovanja prije svega u skrovitosti. S druge strane, medijska potpora itekako daje na snazi karitativnom djelovanju prateći njegov rad i izvješćujući o humanim akcijama koje se provode te zahvaljujući medijima dobiva na dodatnoj vanjskoj snazi. Mediji i Caritas stoga gaje sasvim solidne odnose nadilazeći ovdašnje opterećenosti društvene i svake druge koje sputavaju činiti dobro“, rekao je vlč. Šimić.

Ono što je nepobitno jest da, kada se govori o Caritasu, novinari uglavnom vrlo korektno izvješćuju o radu ove institucije te prenose informacije koje im se predoče. Međutim, ravnatelj Caritasa skreće pozornost:

„Ovo pitanje bi svakako trebalo postaviti prije svega novinarima, odnosno njihovu motivu kada je u pitanju Caritas (ljubav). Ovdje odgovor nije jednoznačan jer ovisi o puno čimbenika koji kreiraju društvenu stvarnost u Bosni i Hercegovini. Nisam stekao dojam da bi neki svojom isključivošću pogrešno informirali javnost ili da bi pokušali na neki drugi način negativnim kritiziranjem nanijeti štetu Caritasu. U tom smislu oni prate i određene karitativne akcije, odnosno sami u njima sudjeluju pozivajući svoje čitatelje, slušatelje ili gledatelje da u njima budu aktivni“, riječi su ravnatelja Caritasa VN-a.

Na pitanje koliko se mogu osloniti na pomoć medija posebice onda kada se treba proširiti glas o dobru, vlč. Mirko kaže:

„Mediji su prvi koji u kratkom roku mogu prenijeti potrebe pojedinaca ili skupina koji se zapali u neku nevolju. Mediji imaju snagu slikom i tonom izvijestiti u tren oka kakvo je stanje na terenu, bilo da se radi o nekoj elementarnoj nepogodi, prirodnoj katastrofi, ili poplavi koja je Bosnu i Hercegovinu bila zadesila prije nekoliko godina. Iako Caritas ima i svoje kanale spoznaja o siromaštvu, prije svega preko župnika koji djeluju na konkretnom terenu i koji su velika potpora u smislu istinitih spoznaja o potrebama ugroženih, on svakako osluškuje i ono što mediji prezentiraju u javnosti i na temelju toga donosi odluke o eventualnim akcijama i djelovanju odnosno o uključivanju i drugih subjekata u pomoć ugroženima“, pojasnio nam je vlč. Šimić.

Prije svega crkveni mediji (elektronički, radijski i tiskovni), što je po sebi i razumljivo, zainteresirani su za rad Caritasu, odnosno na svojim stranicama objavljuju važne informacije vezane za ovu ustanovu.

„Danas je možda i više nego prije potrebno poraditi i na samoj svijesti što je Caritas jer ga se često poistovjećuje s nekim državnim institucijama ili čak glorificira njegovu moć što može biti laskavo, ali je nedopustivo. Budući da živimo u rascjepkanom društvu ponekad se čini da razni monopoli utječu na kreiranje potreba u društvu pa ponekad dolazi i do određenih ignoriranja dobrih akcija odnosno neuključivanja medija u njih.

Ipak, mediji u svojoj biti nisu neskloni Caritasu te poprilično odgovorno i savjesno izvješćuju o onomu što se čini za ljude u potrebi nadilazeći na taj način ideološke prijepore“, pojasnio je ravnatelj Caritasu Vrhbosanske nadbiskupije.

Budući da živimo u vremenu kada je uloga medija neizostavna onda i Crkva želi ugraditi dio medijskog svijeta u svoje poslanje, odnosno koristiti resurse koji joj se stavljaju na raspolaganje. U tom smislu ona ima i svoje vlastite medije, ali služi se i onim drugim koji nisu nužno crkveni ili vjerski nego prije svega svjetovni. Mediji i Crkva mogu naći zajedničku odrednicu i trebaju se nadopunjavati kada je riječ o dobru čovjeka. Ponekad dolazi i do određenih nesnalaženja, bilo s jedne bilo s druge strane, što zbog određenog neznanja, a što i zbog određenih predrasuda, mišljenja je vlč. Mirko Šimić.

„Možda bi slika medija i Crkve bila potpunija kada ne bi bila zasjenjena u novije vrijeme čestim prepiskama, pogotovo na raznim portalima, i dokazivanjima vlastite

istine. Često se mediji koriste za vlastitu propagandu, bilo pojedinca bilo neke skupine i oni tada nisu u službi istine. Ovo bi trebalo nadići i posvetiti se onomu istinskom što čovjeka obogaćuje i oplemenjuje i što služi za njegovu izgradnju. Negativnih medijskih vijesti ionako je i previše te one ni čim ne doprinose ostvarenju čovjekove do-brote“, rekao je ravnatelj Caritasa VN-a te zaključio:

„Mediji bi trebali biti isključivo usmjereni na pronalaženje istine, iako je i sama istina često svedena na trivijalni pojam za kojeg se svi hvataju, a rijetkima je do nje zbilja stalo. Potrebno je stoga izgrađivati istinski odnos međusobnog uvažavanja i poštivanja jurisdikcije vjerske zajednice te joj pristupati istinoljubivo. Na taj način će i povratna reakcija biti prožeta ljubavlju i korektnim odnosom te će se služiti izgradnji boljega svijeta.“

8.3. Mladi, Crkva i mediji

Također, mediji su posljednjih godina dosta vezani za rad mladih osoba, a mnogo ih je privrženo svojim vjerskim zajednicama, svećenicima i časnim sestrama. Mnogi od njih su odrastali u svojim župama djelujući kroz zborove, FRAMA-u, ali i brojne studentske aktivnosti i općenito i aktivizam. Brojni mladi ljudi svoje obrazovanje izgrađivali su i kroz Nadbiskupijski centar za pastoral mladih *Ivan Pavao II.* u Sarajevu, a kojeg je posjetio i papa Franjo prilikom svog dolaska u BiH 2015.

Dr. vlč. Šimo Maršić, ravnatelj NCM-a smatra da mladi, posebice aktivisti koji su okupljeni u ovakve institucije zaslužuju više pozornosti u medijima, misleći na javne servise i komercijalne televizije.

„Mlade i njihove aktivnosti unutar Katoličke Crkve prate uglavnom crkveni mediji. Svoje aktivnosti unutar Katoličke Crkve mladi sami objavljuju na društvenim mrežama tako da informacije dođu do velikog broja njihovih vršnjaka“, istaknuo je ravnatelj vlč. Maršić.

On je ujedno i profesor pastoralne teologije na sarajevskom KBGF-u i u svakodnevnom je radu s mladim ljudima. Dodao je i da su novinari i mediji zainteresirani za rad Centra za mlade samo ukoliko se nešto izvanredno događa.

„I mogu reći da se odazovu ukoliko ih pozovemo na medijsku konferenciju povodom otvaranja ili zatvaranja pojedinih projekata. Često i sami nazovu ukoliko imaju neku temu a znaju da smo aktivni na tom području“, spomenuo je.

Ono što nedostaje u medijskom prostoru kada je riječ o djelovanju Crkve i mladih, jest naglasak na povjerenju u mlade koje Crkva ima, jer malo takvih ideja prema mišljenju profesora Maršića, dođe u medije.

„Ukoliko se nešto poklapa s uređivačkom politikom onda su novinari tu. Rijetko se dogodi da netko želi da se mi predstavimo s onim što je za nas važno i u što mi posebno ulažemo i vjerujemo“, zaključio je vlč. Šimo Maršić, ravnatelj Nadbiskupijskog centra za pastoral mladih Ivan Pavao II.

Očito je da odnos medija prema Crkvi treba izgrađivati, ali zajednički, kako su istaknuli i sugovornici na ovu temu. I to na način da jedni drugima budu od povjerenja, a ne otklon u onomu što čine i rade.

IX. Promocija kulture i međuvjerskog dijaloga

Piše: Brane Vrbić

Živeći u pluralnom društvu, jedan od zadataka jest očuvanje vlastitoga identiteta na način izbjegavanja getoizacije. Može li i na koji način komunikacija Katoličke Crkve u javnosti doprinijeti promociji kulture i međureligijskog dijaloga?

U jednom vrlo raznolikom, složenom i još uvijek politički vrlo nestabilnom društvu kakva je BiH danas jasna, iskrena i dobronamjerna komunikacija između Crkve, drugih vjerskih zajednica i pripadnika manjinskih vjerskih skupina može itekako doprinijeti boljim društvenim odnosima. Upoznavanje i poštivanje različitog, preduvjet je za početak tog procesa. Stoljeća su na tlu BiH, pa i na području Vrhbosanske nadbiskupije, tkala priču o različitim vjerama i narodima na jednom relativno malom prostoru. Treba biti iskren i kazati da taj suživot skoro nikada od 1463. godine i osmanskog osvajanja srednjovjekovnog bosanskog kraljevstva, pa do zadnjeg rata i naših dana, nije bio jednostavan i lak. Naprotiv, pun je bolnih i teških sukoba utisnutih u memoriju tri naroda.

9.1. Nužnost strpljivog dijaloga

Mora se jasno reći da svaki od tri naroda u BiH njeguje svoju kulturu, živi različitu vjeru i ima tri različite povijesti. Pronaći način kako prihvatiti drugog i drugačijeg, kako djelovati na ekumenskom i međureligijskom planu, kako poštovati povijest i tradiciju drugog naroda, je jedna zahtjevna zadaća, osobito poslije zadnjeg rata.

Upravo zato je iznimna potreba otvorenog i strpljivog dijaloga katolika, pravoslava i vjernika islamske vjeroispovijesti. On je prisutan, no teško bi se moglo reći da je na tom polju dovoljno učinjeno. Pri tome treba imati na umu da za takvu komunikaciju treba biti iskazana spremnost sve tri strane. Često smo svjedoci da to nije tako u BiH. Katolička Crkva je najotvorenija i za ekumenski i za međureligijski dijalog u BiH.

Kada govorimo o prostoru BiH ili Vrhbosanske nadbiskupije tu se vide različiti obrisi ekumenizma i međureligijskog dijaloga u stvarnom životu.

Prvo, dijalog između vjernika tri konfesije na lokalnoj razini određen je višestoljetnim iskustvom suživota, no i posljednjim ratom. Život jednih pored drugih, puno uzajamnog poštovanja, ali dijelom i opreza te nepovjerenja. Druga je razina vjerskih

poglavara. Tu se uglavnom može govoriti o korektnim odnosima koje povremeno kompromitiraju pojedine aktualne društvene i političke teme. No temeljno je pitanje koliko smo u svim tim susretima iskreni, otvoreni i spremni za razgovor.

Upoznavanje i prihvaćanje drugoga te iskren dijalog prvi su koraci ka međusobnom poštivanju i skladnom suživotu. U BiH su za to potrebne tri strane. To nije jednostavan i lak put, ali drugog zapravo i nema. Katolička Crkva, zbog svoje univerzalnosti i univerzalne poruke koju nosi, vrlo je zauzeta i otvorena na tom polju. Zbog toga je i njena komunikacija jasna i uključiva za dijalog sa svim zainteresiranim. Sve se te odrednice mogu primijeniti i na Vrhbosansku nadbiskupiju.

9.2. Crkva – graditeljica kulture

Sveti Ivan Pavao II. kada je govorio o medijima govorio je zapravo o nastanku jedne nove kulture u kojoj živi suvremeni čovjek. „Prvi areopag današnjeg vremena jest svijet komunikacije koji ujedinjuje čovječanstvo čineći od njega, kako se često kaže, globalno selo... Nije, dakle, dovoljno upotrebljavati ih za širenje kršćanske poruke i nauka crkvenog učiteljstva, nego samu poruku treba ugraditi u tu ‘novu kulturu’ koju stvara suvremeno komuniciranje. To je složeno pitanje jer se ta ‘nova kultura’ rađa, prije negoli iz sadržaja, iz same činjenice da postoje novi načini priopćivanja novim jezicima, novim tehnikama i novim psihološkim ponašanjima“ (*Redemptoris missio*).

Katolička Crkva je bila i ostala graditeljica Zapadne kulture, izrasloj na Radosnoj vijesti te na židovsko-grčko-rimskim predtemeljima. Ona tu svoju ulogu nije nikada izgubila, pa čak ni danas kada se upravo na Zapadu uzdiže snažna, mogli bismo je nazvati, protukršćanska kultura. Kršćanska kultura tako biva vrlo nesmiljeno proganjana iz javnog prostora na Zapadu. Tu se opravdano može govoriti o njenoj getoizaciji, ali u isto vrijeme javlja se i čitav jedna novi naraštaj među vjernicima koji postaju njeni nezaustavljivi protagonisti i širitelji. Ta kršćanska kultura mora biti jasno uočljiva i u BiH. Zapravo, najlakše se upravo preko medija ona može učiniti puno vidljivijom i približena svakom čovjeku u ovoj zemlji. U osnovi to je kultura ljubavi, istinskih ljudskih vrijednota, mira, neizmjerne kreativnosti...

KAZALO VAŽNIJIH POJMOVA

A

- akoliti 210, 212
- ambon 194, 195, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207
- anamneza 199
- arhidakonat 27, 28, 29, 36, 42, 45, 46, 49
- ateizam 95

B

- Benedikt (XVI, papa) 11, 29, 77, 81, 154 – 157, 172
- biskup 10, 19, 21, 23, 24, 26, 30, 33, 36, 37, 38, 40, 43, 45, 49, 51, 56, 60, 64, 70, 72, 78, 84, 85, 86, 97, 105, 155, 168, 172, 173, 184, 187, 193, 194, 198, 201, 204, 205, 206, 207, 209, 212, 213, 235, 274
 - biskupija 8, 23, 26, 35, 38, 50, 51, 52, 105, 172, 194, 259, 260
 - biskupska konferencija 30, 61, 86, 105, 121, 210, 211
- blagoslov 35, 41, 42, 152, 161, 179, 180, 182, 183, 204, 206, 211, 223, 226, 273
 - blagoslovine 41, 42, 179, 180
- Blažena Djevica Marija 68, 70, 71, 72, 74, 84, 166, 178, 275
- Blažene drinske mučenice 29
- blaženi Ivan Merc 56, 186
- blaženstvo 19, 20, 21
- Bog 16, 19, 21, 37, 39, 47, 56, 66, 69, 70, 71, 76, 78, 109, 120, 143, 154 - 157, 163, 167, 169, 171 – 176, 178, 180, 182, 183, 186, 188, 189, 196, 198, 201, 205, 214, 215, 220, 222, 224, 229, 233, 246, 251, 259, 268, 270
- bogoštovlje 8, 83, 84, 85, 94, 212
- bogoslav 8, 19, 29, 30, 50, 51, 63, 142, 191, 258, 270, 272
- bogoslavlje 8, 27, 28, 29, 30, 34, 35, 50, 51, 63, 185, 189, 192, 210, 254, 257, 258, 260, 270, 271
- bogoslavlje 34, 38, 184, 185 - 188, 209 – 213,
- bolesnici 39, 58, 68, 69, 71, 115, 135, 141, 154, 161, 212, 214, 217, 224, 231, 249, 252
- bolesničko pomazanje 115, 161, 171, 212
- Bosna (Bosna i Hercegovina) 25, 29, 31, 89, 219, 254,
 - Bosanska biskupija 23
 - Bosna srebrena 254, 256
- brak 13, 14, 40, 41, 50, 59, 68, 116, 117, 119, 120, 121, 125 – 132, 133, 144, 157, 169, 170, 216, 217, 221, 238 – 243, 246, 251, 260

- bračni pastoral 59, 130, 240, 245, 246
- priprava za brak 13, 116, 130, 169, 170, 238 - 244

C

-Caritas 15, 16, 27, 103, 117, 145, 146, 147, 150, 154 – 156, 159, 160, 259, 260, 280 - 282

- župski caritas 8, 12, 115, 146 – 149, 151, 152

-Centar za pastoral mladih Ivan Pavao II. 34, 39, 134, 137, 138, 259, 260, 282

-Crkva 7, 11, 13, 14, 18, 22, 27, 29, 30, 34, 39, 46, 47, 57, 60, 63, 65, 75, 83 – 88, 91, 94, 96, 97 – 102, 104, 114, 117, 125, 132, 134, 137, 138, 153, 155 - 158, 163, 171, 175, 180, 181, 185, 200, 213 – 215, 217, 221, 222, 226, 230, 238, 240, 246, 249, 253, 255, 259, 268, 269, 271, 273, 276, 277, 279, 280 - 284

- crkva (kao vjerski objekt/hram) 27, 39, 41, 84, 85, 108, 114, 180, 181, 185, 186, 189, 192 – 195, 197, 198, 200, 241,
- crkveni mediji 8, 17, 199, 256, 278, 281, 282
- crkveno učiteljstvo 48, 70
- zakon 8, 10, 17, 26, 36, 37, 40, 42, 43, 46, 60, 84, 87, 103, 107, 109, 181, 195, 209, 210, 211, 212, 235, 237, 269, 270, 273,
- mjesna Crkva 11, 19, 22, 29, 30, 36, 38, 75, 76, 83, 105, 108, 132, 188, 192, 254, 271, 279

Č

-časoslov 19, 48, 192

-čitači 12, 17, 57, 113, 114, 142, 210 – 212, 230

-čovjek 7, 15, 16, 18, 20, 26, 38, 39, 63, 74, 78, 79, 83, 98, 115, 120, 123, 124, 139, 145, 152, 154 – 158, 160, 164, 165, 167, 173, 183, 186, 188, 203, 205, 214, 222 – 224, 228, 229, 232, 233, 235, 238, 240, 241, 249, 251, 259, 281, 282, 284

D

-dekanat 8, 10, 13, 27 – 30, 36 – 38, 41, 44, 48 – 50, 69, 111, 129, 144, 159, 169, 177, 222, 243, 268

-dekanatsko zasjedanje 9, 12, 13, 15 – 18, 112, 114, 125, 152, 240

-dijalog 30, 69, 75 – 80, 142, 153, 232, 234, 243, 283, 284

-dijeceza 10, 26, 34, 38, , 43, 45, 64, 65, 72, 85, 86, 105, 145, 198, 212, 256, 274

-dijete 14, 102, 122, 124, 214, 217, 219, 220, 222, 224, 225, 239, 247

- djeca 25, 58, 168, 171, 194, 207, 217 – 220, 222 – 225, 228, 239, 246 – 248, 249 - 252

-djela milosrđa 8, 69, 151

-dokumenti 83, 97, 184, 187, 195, 209, 235, 244, 269, 273

- dominikanci 24, 51
- društveni (socijalni) nauk 18
- Družba Marijinih sestara 71
- Duh Sveti 11, 40, 47, 60, 62, 63, 66, 70, 72, 75 – 77, 115, 140, 154, 163, 168, 170, 171, 174, 186, 199, 229, 230, 238, 245
- duhovni život 8, 10, 13, 14, 15, 19, 38, 39, 44, 47 - 51, 55, 60, 62, 65, 66 – 68, 70, 76, 80, 83, 91, 108, 114, 115, 117, 121, 122, 124 – 126, 129, 130, 135, 137, 140, 141, 142, 144, 145, 152, 154, 157, 175, 179, 181, 182, 185, 186, 214, 222, 225, 226, 229, 230, 233, 235, 236, 243, 245, 246, 250, 251, 253
 - duhovna obnova 13, 38, 47, 48, 49, 66 – 68, 70, 72, 73, 76, 115, 118, 130, 137, 140, 141, 146, 225, 226, 230, 236, 241, 244

Đ

- đakoni 40, 41, 51, 63, 155, 165, 178, 202 – 206, 209 - 213
 - đakonat 211

E

- edukacija 58, 129, 137, 146, 247
- ekonomija 16, 25, 29, 31, 34, 35, 36, 44, 51, 117, 119, 128, 130, 133, 135, 146, 153, 155, 156, 216, 222, 238, 239
 - ekonomat nadbiskupije 34
 - ekonomsko vijeće 12, 16, 17, 39, 57
- ekumenizam 8, 30, 72, 75 – 80, 230, 232, 283
- enciklika 49, 154 – 158, 249, 253
- euharistija 17 – 19, 21, 38, 39, 46, 47, 50, 63, 65, 66 – 70, 73, 130, 141, 162 – 166, 172, 187, 194, 197 – 201, 207, 210 – 212, 223 – 226, 229, 236, 275
- evanđelje 39, 55, 61, 62, 68, 69, 75, 96, 98, 116, 119, 124, 140, 141, 166, 169, 173, 180, 196 – 199, 201, 203 – 207, 211, 215, 229, 233, 234, 240, 249, 271, 273, 277, 279, 280

F

- fokolari 66, 69, 70
- Franjevački red 54, 115, 141, 252
 - franjevačka teologija 27, 50, 189, 257,
 - franjevačko sjemenište 50, 271
 - franjevačka mladež (FRAMA) 112, 137, 140, 141, 252
 - franjevci 24, 25, 26, 29, 30, 37, 45, 51, 66, 72, 253, 256, 258, 279
 - franjevke (sestre) 53
- Franjo (papa) 14, 20, 33, 61, 120, 125, 171, 172, 175, 209, 249, 282

G

- glazba (vidi liturgijska glazba)
- granice – 17, 25, 26, 35, 78, 176, 178, 217, 219, 239, 250
- groblje – 35, 177, 178, 223

H

- himan – 168, 174, 201

I

- Islamska zajednica – 79, 100
- ispovijed (sakrament) – 38, 47, 48, 49, 58, 84, 161, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 207, 214, 225, 230
- Isus Krist – 11, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 30, 33, 37, 38, 39, 40, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 55, 56, 60, 65, 66, 68, 69, 71, 72, 75, 76, 109, 116, 120, 124, 127, 143, 144, 145, 155, 158, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 171, 172, 173, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 188, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 215, 222, 224, 225, 229, 232, 235, 238, 241, 245, 246, 249
- isusovci – 26, 30, 51, 191
- Ivan Pavao II (papa) 19, 20, 33, 47, 61, 78, 82, 137, 138, 162, 171, 244, 249, 284
- izgradnja – 14, 48, 49, 70, 195, 206, 228

J

- Jevrejska zajednica – 79

K

- kapelan – 30, 43, 44, 170, 187, 188
- kapelica – 35, 84, 177, 189, 192, 200, 207
- karizmatici – 62, 63, 70
- kateheza – 38, 40, 41, 50, 64, 73, 114, 129, 140, 163, 165, 168, 170, 180, 181, 206, 214, 215, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 235, 236, 240, 241, 251, 252, 269, 270
 - katekizam – 173, 179, 244
 - katekumenat – 240, 243
 - katehisti – 12, 58, 142, 206, 215, 222, 225, 226
 - katehetski ured – 260
- Katolička Crkva – 10, 16, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 36, 60, 61, 62, 63, 64, 69, 73, 75, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 105, 108, 109, 134, 138, 145, 153, 154, 158, 179, 185, 208, 244, 249, 253, 273, 275, 276, 277, 279, 282, 283, 284

- katoličanstvo – 11, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 40, 45, 49, 50, 52, 54, 56, 59, 62, 63, 66, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 83, 84, 85, 86, 90, 93, 94, 99, 102, 103, 117, 118, 126, 131, 132, 133, 137, 140, 141, 144, 160, 167, 175, 177, 178, 185, 186, 189, 192, 214, 222, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 268, 269, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 283
- katolički školski centri – 33, 67, 138, 233, 259, 260, 271
- Katolički tjednik – 28, 254, 255, 256, 259, 269, 271, 272, 276
- Kćeri Božje ljubavi – 21, 29, 30
- Klanjateljice krvi Kristove (sestre) – 30, 52
- komunikacija – 15, 41, 46, 48, 58, 83, 101, 116, 127, 129, 136, 141, 150, 219, 222, 223, 237, 239, 247, 253, 254, 255, 259, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 277, 283, 284
- koncil – 60, 244, 269, 276
 - Drugi vatikanski koncil – 60, 120, 156, 177, 217, 219
- kor – 188
- kršćanin (kršćani) – 17, 25, 39, 40, 54, 55, 60, 62, 64, 66, 75, 76, 78, 156, 157, 162, 163, 166, 168, 179, 181, 183, 195, 196, 197, 199, 201, 206, 207, 214, 222, 229, 237, 240
- kršćanstvo – 12, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 25, 35, 38, 40, 46, 47, 54, 60, 61, 63, 64, 67, 69, 75, 76, 78, 94, 95, 97, 111, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 128, 129, 139, 140, 141, 142, 151, 155, 157, 162, 163, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 193, 195, 199, 200, 202, 207, 208, 213, 214, 216, 220, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 241, 242, 244, 246, 254, 270, 273, 274, 280, 284
- križ – 28, 120, 175, 197, 198, 200, 201, 202, 205, 206, 207, 254, 256
- Križni put (pobožnost) – 137, 181, 182, 224, 225, 230
- krštenje (sakrament) – 25, 41, 47, 56, 58, 114, 163, 199, 205, 206, 208, 209, 212, 220, 222, 224, 225, 226

L

- laici (vidi vjernici laici)
- liturgija – 17, 21, 38, 39, 40, 48, 58, 65, 162, 163, 164, 165, 166, 177, 179, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 222, 223, 226, 229, 244
 - liturgijska glazba – 184, 185, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 258
 - liturgijski prostor – 195, 196, 204, 208

LJ

- ljubav – 16, 19, 47, 49, 52, 55, 58, 63, 66, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 116, 120, 123, 124, 125, 138, 149, 151, 154, 155, 156, 158, 163, 164, 165, 166, 171, 173, 174, 175,

176, 178, 182, 185, 193, 199, 219, 222, 223, 226, 238, 240, 241, 242, 245, 246, 251, 281, 282, 284

M

- majka – 20, 71, 72, 172, 153, 166, 167, 170, 175, 192, 206, 214, 217, 218, 223, 246
 - majčinstvo – 121, 172, 220, 222
- mediji – 12, 35, 44, 49, 101, 136, 140, 218, 241, 249, 253, 255, 256, 259, 260, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284
 - crkveni (vidi crkveni mediji)
- milosrdnice (sestre) – 30
- milost – 17, 19, 55, 56, 71, 75, 120, 163, 165, 166, 167, 171, 172, 173, 175, 176, 207, 229
- milostinja (kolekta) – 34, 52, 145
- ministranti – 17, 57, 113, 116, 137, 142, 182, 210, 211, 213, 230
- mladi – 12, 13, 20, 21, 31, 39, 40, 43, 44, 50, 56, 59, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 126, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 152, 153, 160, 161, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 181, 185, 204, 214, 216, 217, 220, 221, 223, 224, 226, 228, 230, 232, 235, 238, 239, 240, 241, 242, 245, 247, 249, 252, 259, 260, 269, 271, 282
 - molitva – 10, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 40, 46, 47, 48, 50, 51, 59, 75, 76, 78, 114, 116, 124, 130, 137, 141, 157, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 177, 179, 180, 181, 182, 184, 186, 187, 192, 195, 194, 197, 198, 200, 211, 212, 220, 222, 223, 224, 226, 229, 230, 239, 243, 244, 251
 - molitvene skupine – 17, 57, 62, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 112, 140
- mučenici – 19, 21, 24, 29, 162, 180, 199, 257
- muslimani – 27, 28, 31, 44, 72, 76, 96, 178
- muževi – 119, 217, 223, 246

N

- nadbiskupija – 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 84, 111, 112, 114, 116, 119, 120, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 142, 144, 145, 146, 147, 151, 152, 153, 159, 188, 189, 191, 192, 194, 214, 220, 222, 223, 224, 225, 227, 233, 234, 236, 239, 240, 243, 244, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 280, 281, 282, 283, 284
 - nadbiskup – 10, 11, 12, 21, 22, 23, 16, 27, 33, 68, 78, 81, 145, 253, 254, 255, 268, 272, 274

- narod Božji – 54, 55, 163, 172, 179, 181, 183, 238, 269
- neokatekumeni (Neokatekumenski put) – 63, 64, 65, 66
- nova evangelizacija – 11, 61, 72, 131, 229, 231
- novi crkveni pokreti – 60, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74
- novicijat - 185
- nuncij – 21, 81, 82, 89, 90

O

- obitelj – 13, 14, 15, 24, 31, 33, 38, 39, 40, 41, 50, 52, 55, 56, 59, 66, 68, 69, 71, 72, 73, 87, 104, 111, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 138, 139, 140, 143, 144, 153, 157, 160, 161, 164, 166, 168, 170, 178, 181, 182, 203, 209, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 233, 236, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 260
- obrazovanje – 48, 104, 116, 133, 135, 142, 216, 217, 219, 229, 232, 235, 237, 240, 243, 282
- obred – 23, 30, 83, 101, 104, 105, 106, 114, 117, 138, 177, 178, 184, 185, 188, 195, 199, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 224
 - obrednik - 198
- oltar – 184, 188, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 211
- organizacija – 13, 16, 29, 34, 36, 58, 70, 79, 84, 89, 90, 101, 103, 104, 105, 112, 116, 117, 135, 140, 151, 152, 194, 216, 217, 226, 249, 252, 255, 273
- orgulje – 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 204, 213
- otac (očevi) – 19, 78, 172, 174, 176, 197, 214, 217, 127, 159, 172, 173, 218, 246
- ovisnost – 15, 69, 127, 135, 156, 219

P

- pastoral - 8, 34, 39, 44, 45, 51, 57, 59, 73, 111, 112, 114, 117, 118, 119, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 142, 143, 144, 151, 153, 159, 160, 173, 175, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 237, 241, 242, 243, 244, 259, 260, 269, 271, 282
 - pastoral braka (vidi brak/bračni pastoral)
 - pastoral mladih - 34, 73, 112, 133, 134, 137, 138, 142, 144, 259, 260, 269, 271, 282.
 - pastoral starih - 153, 159
 - pastoralno vijeće - 242
 - pastoralni suradnik - 43
- pjevači - 12, 57, 113, 185, 187, 188, 194, 230
- pobožnost - 8, 21, 41, 68, 70, 173, 181, 182, 186, 192, 212, 224, 225, 230
- pogreb (vidi sprovod)

- pokrajina (crkvena) - 26, 105
- politika (politička situacija) - 217
- portal (internet) - 260, 268, 272, 276, 277, 281
- potvrda (sakrament) - 267, 168, 171
- pravoslavci - 78, 178
 - Srpska pravoslavna Crkva - 79, 98, 100, 109
- pričest - 21, 40, 50, 57, 113, 114, 168, 169, 170, 171, 211, 212, 214, 225, 226, 227, 230
- priprava - 13, 81, 82, 130, 169, 170, 187, 224, 225, 238, 240, 241, 242, 243, 244
 - priprava za brak (vidi brak)
- provincija - 256
- provincijal - 105
- psalam - 202, 203, 204

R

- rad - 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 24, 25, 27, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 51, 52, 55, 57, 58, 59, 64, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 103, 111, 112, 116, 117, 118, 129, 130, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 146, 152, 153, 162, 164, 165, 168, 169, 177, 183, 185, 187, 192, 194, 218, 129, 221, 225, 228, 230, 237, 240, 241, 242, 243, 247, 255, 270, 272, 275, 280, 282
 - radnici - 39, 117, 153, 157
- rat - 16, 19, 27, 29, 30, 33, 39, 44, 75, 77, 78, 79, 133, 145, 146, 152, 159, 160, 178, 188, 189, 217, 254, 255, 256, 274, 283
- ratifikacija (ugovor) - 88, 89, 90
- redovnici - 12, 24, 34, 52, 54, 84, 138, 139, 140, 142, 215, 270
 - redovnice - 12, 27, 29, 30, 31, 52, 113, 142, 166, 215, 270
- reorganizacija (župa) - 8
- Rim - 24, 25, 29, 51, 172, 206

S

- sabor (vidi koncil)
- sakramenti - 7, 8, 17, 41, 58, 64, 114, 141, 167, 169, 170, 171, 179, 185, 200, 226
- samostan - 24, 25, 31, 45, 66, 72, 186, 189, 279, 280,
- sekte - 37
- sestre (redovnice) - 73, 169, 192, 276
- skupština (sinoda) - 10, 17
- Služavke malog Isusa - 30, 73
- sprovod - 177, 178, 202, 211, 212
- starci (vidi pastoral starih)

-svećenici - 10, 12, 19, 34, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 51, 52, 57, 64, 113, 131, 139, 142, 146, 169, 170, 175, 182, 189, 192, 209, 215, 222, 226, 278, 280, 282

- svećeničko ređenje - 50

-Svijetlo riječi - 256, 259, 276

-Svetost - 14, 46, 55, 56, 63, 65, 66, 72, 76, 173, 175, 181, 193, 217, 220

- sveci - 223

- Sveta stolica - 30, 83, 87, 88, 90

U

-udruga (udruženje) - 17, 66, 68, 69, 72, 73, 74, 83, 106, 112, 141, 142, 145, 152, 154, 259

-ugovor - 44, 51, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 95, 96, 97, 109, 110, 106

-umirovljenici - 30, 160

-uršulinke (sestre) - 53

V

-vijeće - 38, 59, 78, 79, 209, 242, 273.

- ekonomsko (vidi ekonomsko vijeće)

- pastoralno (vidi pastoralno vijeće)

-vikar - 8, 20, 37, 43, 187, 245

- vikarijat - 28, 29

-vjera - 18, 20, 22, 24, 29, 55, 56, 61, 66, 75, 91, 93, 94, 101, 122, 138, 143, 157, 163, 167, 180, 214, 226, 235, 241, 245, 283

- vjernici - 13, 14, 42, 57, 61, 62, 65, 66, 71, 80, 83, 87., 97., 102., 115., 116., 146., 161., 165., 167., 171., 177., 178., 179., 184., 188., 195., 196., 200., 206., 207., 214., 215., 267., 276., 277., 279., 280., 284.

- vjernici laici 40., 54., 55., 68., 69., 72., 155., 209., 213.

-vjeronauk 8., 58., 61., 86., 112., 113., 114., 115., 116., 168., 170., 223., 225., 228., 230., 232., 233., 234., 235., 236., 237.

- školski vjeronauk 8., 230., 232., 234., 235.

- župski vjeronauk 114., 115.

-vjeroučitelji 12., 86., 113., 114., 168., 169., 228., 230., 235., 236., 237., 276.

-vjerski tisak 49., 115.

-Vrhbosna 31., 36., 37., 57., 78., 254., 256.

-Vrhbosanska nadbiskupija 10., 26., 27., 30., 31., 34., 35., 36., 42., 50., 51., 133., 137., 151., 191., 192., 256.

Z

-Zakon 10., 20., 26., 40., 81., 82., 83., 84., 85., 86., 87., 89., 90., 91., 92., 93., 94., 95., 97., 98., 99., 100., 101., 102., 103., 104., 105., 106., 107., 108., 109., 110., 117., 156., 169., 203., 209., 214., 218., 219., 241.

-zapovijed 169., 170., 173., 199., 206.

-zaručnici 117., 120., 126., 127., 242., 243., 244.

- zaručnički tečaj (vidi brak/priprava za brak)

-zornice (mise) 113., 114.

Ž

-žene 40., 55., 165., 166., 201., 202., 208., 210., 211., 212., 223., 239.

-ženidba 87., 120., 238., 245.

-župa 8., 9., 16., 17., 27., 29., 30., 34., 35., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43., 44., 45., 46., 51., 52., 57., 58., 64., 65., 66., 68., 80., 105., 111., 112., 113., 114., 115., 116., 117., 129., 131., 137., 139., 144., 146., 147., 151., 152., 153., 159., 160., 161., 163., 164., 170., 177., 178., 180., 182., 187., 189., 192., 194., 210., 224., 225., 226., 228., 238., 242., 259., 260., 267., 273., 274., 277., 278., 279., 282.

- župnik 8., 9., 34., 35., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43., 44., 45., 47., 58., 59., 64., 70., 71., 73., 74., 87., 105., 112., 113., 116., 117., 118., 144., 152., 153., 159., 160., 161., 170., 178., 182., 187., 188., 189., 211., 215., 237., 240., 242., 244., 267., 268., 274., 275., 278., 279., 280., 281.

- župni vikar 8., 43.

